

İstanbul Üniversitesi
Kadın Araştırmaları Dergisi

Istanbul University
Journal of Women's Studies

Sayı/Issue: 27 Yıl/Year: 2023

Dizinler / Indexing and Abstracting

EBSCO Sociology Source
EBSCO Central & Eastern European Academic Source

SAHİBİ / OWNER

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN

İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Conservatory, Department of Ethnomusicology and Folklore, Istanbul, Türkiye

SORUMLU MÜDÜR / RESPONSIBLE DIRECTOR

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN

İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Conservatory, Department of Ethnomusicology and Folklore, Istanbul, Türkiye

YAZIŞMA ADRESİ / CORRESPONDENCE ADDRESS

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, Rektörlük Giriş Kat,
34452, Beyazıt/Fatih/İSTANBUL
Telefon / Phone: 0212 440 00 00/ 10503-10253
E-mail: iujws@istanbul.edu.tr
<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/iukad/home>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iujws>

YAYINCI / PUBLISHER

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,
Fatih / İstanbul - Türkiye
Telefon / Phone: 0212 440 00 00/ 10503-10253

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Nisan, Ekim aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası,
hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.

This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published Biannual in April & October

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

BAŞ EDİTÖR / EDITOR-IN-CHIEF

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN – İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – mehtapd@istanbul.edu.tr

BAŞ EDİTÖR YARDIMCISI / CO-EDITOR-IN-CHIEF

Dr. Öğr Üyesi Şenay KARA – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – senay@istanbul.edu.tr

YAZI KURULU ÜYESİ / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD MEMBER

Dr. Öğr Üyesi Şenay KARA – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – senay@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Nil KARABAĞ – İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk, İstanbul, Türkiye – nilkarabag@gmail.com

Dr. Öğretim Üyesi Zeynep Kevser ŞEREFÖĞLU DANIŞ – Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, Türkiye – zkserefoglu@fsm.edu.tr

Dr. Öğretim Üyesi Özgün AKDURAN EROL – İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi, İstanbul, Türkiye – oakduran@istanbul.edu.tr

Dr. Öğretim Üyesi Gizem BİLGİN AYTAÇ – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul, Türkiye – gizembil@istanbul.edu.tr

ALAN EDİTÖRLERİ / SECTION EDITORS

Prof. Dr. Ümmihan İŞOĞLU – İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Dahili Tıp Bilimleri, İstanbul, Türkiye – alkac@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Aslı BEYHAN ACAR – İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye – aslicar@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Hülya SEMİZ TÜRKÖĞLU – İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, İstanbul, Türkiye – hulyasemiz@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Beyza ÖZÇINAR – İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Cerrahi Tıp Bilimleri, İstanbul, Türkiye – drbeyza@hotmail.com

ASİSTAN EDİTÖR / ASSISTANT EDITOR

Fizikçi, Aslı Havva TÜRK – İstanbul Üniversitesi, Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul, Türkiye – ahturk@istanbul.edu.tr

DİL EDİTÖRLERİ / LANGUAGE EDITORS

Rachel Elana KRISS – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – rachel.kriss@istanbul.edu.tr

Elizabeth Mary EARL – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye – elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof.Dr. Irma Jóhanna Erlingsdóttir – İzlanda Üniversitesi Dil ve Kültür Fakültesi, Cinsiyet ve Eşitlik Reykjavik, İzlanda – irma@hi.is

Prof.Dr. Jón Ingvar Kjaran – İzlanda Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Cinsiyet Eşitliği, Reykjavik, İzlanda – jik@hi.is

Prof.Dr. Elisabeth ARMSTRONG – ABD Smith's College, Kadın ve Cinsiyet Çalışmaları, Northampton, ABD – earmstro@smith.edu

Dr. Öğretim Üyesi Gizem BİLGİN AYTAC – İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, İstanbul, Türkiye – gizembil@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Mehtap DEMİR GÜVEN – İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – mehtapd@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr Üyesi Şenay KARA – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye – senay@istanbul.edu.tr

Doç.Dr. Nil KARABAĞ – İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk, İstanbul, Türkiye – nilkarabag@gmail.com

Prof.Dr. Ümmihan İŞOĞLU – İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Dahili Tıp Bilimleri, İstanbul, Türkiye – alkac@istanbul.edu.tr

Prof.Dr. Ashı BEYHAN ACAR – İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye – aslicar@istanbul.edu.tr

Doç.Dr. Hülya SEMİZ TÜRKÖĞLU – İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, İstanbul, Türkiye – hulyasemiz@istanbul.edu.tr

Prof.Dr. Bedia DEMİRİŞ – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Dilleri Ve Kültürleri, İstanbul, Türkiye – bdemiris@istanbul.edu.tr

Doç.Dr. Ayşegül KAYAOĞLU YILMAZ – İstanbul Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Ekonomi Bölümü, İstanbul, Türkiye – kayaoglyilmaz@itu.edu.tr

Prof.Dr. Ayşe CANATAN – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye – ayse.canatan@hbv.edu.tr

Prof.Dr. Funda SİVRİKAYA ŞERİFOĞLU – İstanbul Aydın Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Endüstri Mühendisliği, İstanbul, Türkiye – fundaserifoglu@aydin.edu.tr

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

- 1 The Highlighted Traits of Female Interpreters as Represented in the Media and Scientific Articles
Medyada ve Bilimsel Makalelerde Temsil Edildiği Haliyle Kadın Çevirmenlerin Öne Çıkan Özellikleri
Nihal YETKİN KARAKOÇ
- 7 In What Ways is the State Gendered?
Devlet Hangi Yönleriyle Cinsiyetçidir?
Canan ÇETİN
- 20 Regl Döneminin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Açıdan İncelenmesi
A Social, Cultural and Economic Examination of the Menstruation Period
Nüket ELPEZE ERGEÇ, Müge KANTAR DAVRAN, Nigar YARPUZ-BOZDOĞAN, Burcu AVCIBAY, Hatice YAZGAN, Olcay KARACAN
- 41 Türkiye’de Yayınlanan Diyanet Kamu Spotlarında Dijital Dönüşüm Karşısında Geleneksel Aile Kodlarının İnşası
Constructing Traditional Family Codes Against Digital Transformation in Public Religious Ads Broadcast in Türkiye
Saadet Zeynep VARLI GÜRER
- 56 Topuklu Ayakkabılardan Çamurlu Plastik Çizmelere: Erkek Egemen Sektörlerde Kadın Girişimciliği
From Heels to Muddy Plastic Boots: Female Entrepreneurship in Male-Dominated Industries
Meri TAKSİ DEVECİYAN
- 71 Toplumsal Baskıların ve Egemen Söylemlerin Odağındaki Cinsellik: Adalet Ağaoğlu’nun Ruh Üşümesi Romanı Örneği
Sexuality Within the Context of Social Pressure and Hegemonic Discourse: The Case of Adalet Ağaoğlu’s Novel Ruh Üşümesi
Merve ÇOPUROĞLU
- 81 Sevgili Arsız Ölüm İle Gece Dersleri’nde İktidar İlişkilerinin Direnme-İktidar İkiliğinde İzini Sürmek
Tracing Power Relations in the Duality of Resistance and Power in the Books Dear Shameless Death and Gece Dersleri
Kevser YILDIZ

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

- 90 Bir Perspektifin İnşası Olarak Ceylan Özgün Özçelik'in Kaygı Filminde Dişil Nazar
Constructing a Perspective: Female Gaze in Ceylan Özgün Özçelik's Film Inflammation
Beril UĞUZ

DERLEME MAKALELERİ / REVIEW ARTICLES

- 103 Demonizing Woman: The Myth of Medusa and Its Depiction on Works of Art
Kadının Şeytanlaştırılması: Medusa Miti ve Sanat Eserlerine Yansıması
Tuba Meltem PEKOL, Gillian ALBAN
- 110 Ortopedik Engelli Kadınlarda Üreme Sağlığını Geliştirme: Hemşirelik Destek Programı Örneği
Improving the Reproductive Health of Women with Orthopedic Disabilities: The Case of a Nursing Support Program
Eda YAKIT AK, Ergül ASLAN

The Highlighted Traits of Female Interpreters as Represented in the Media and Scientific Articles

Medyada ve Bilimsel Makalelerde Temsil Edildiği Haliyle Kadın Çevirmenlerin Öne Çıkan Özellikleri

Nihal YETKİN KARAKOÇ¹

¹Prof.Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İzmir, Türkiye

ABSTRACT

The issue of female interpreting is underresearched in literature. Of the limited studies, there are some studies which focus on one linguistic aspect of the female interpreters as well those which focus on a nonlinguistic aspect in comparison to male interpreters. This study aims to give an overall view on how they appear in media and scientific articles. It was conducted on the basis of an analysis of the hits of some keywords: gender, interpreting, female interpreting, female interpreters and their Turkish counterparts. As a result of the study, these traits are identified as linguistic traits, physical traits and identity, elegance as part of stance and the same-gender advantage. They collectively show that the established prejudices against women prevail. The specified classifications made for the purposes of this study are primarily for ease of analysis, and surely open to new items to be added by the further developments in the sociological climate accompanied by resultant scholarly studies.

ÖZ

Çeviribilim alanyazını özelinde kadın çevirmenler konusu pek ele alınmış bir konu değildir. Sınırlı çalışmalar ya erkek çevirmenlerle kıyaslandığında kadın çevirmenlerin gösterdiği bir dilsel özelliği, ya da dilsel olmayan bir yönü ele almıştır. Bu çalışma ise medyada yer bulan ve bilimsel araştırmalarda incelenen kadın çevirmenlerin genel olarak nasıl ön plana çıktıklarını mercek altına almaktadır. Çalışma bulguları internet üzerinde arama motorlarına hem İngilizce hem Türkçe olarak toplumsal cinsiyet, sözlü çeviri, sözlü çeviri yapan kadınlar, kadın çevirmenler vb. sözcükleri girilerek elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öne çıkan özelliklerin genel olarak bakıldığında dilsel özellikler, fiziksel özellikler ve kimlik, kişisel kendini sunumun bir parçası olarak zarafet ve aynı cinsiyetten olmanın getirdiği avantajlar olarak saptanmıştır. Bütün olarak değerlendirildiğinde, kadınlara karşı yerleşik olarak halihazırda var olan ön yargıların bu konuda da hüküm sürdüğü dikkati çekmektedir. Bu araştırma kapsamında yapılan sınıflandırma yalnızca çözümlene kolaylığı için gerçekleştirilmiş olup, sosyolojik iklimin değişmesi ve bunun sonucunda yürütülecek daha sonraki araştırmalar ile yapılabilecek olası eklemelere açıktır.

Keywords: Female interpreter, interpreting, gender

Anahtar Kelimeler: Kadın çevirmen, sözlü çeviri eylemi, toplumsal cinsiyet

Introduction

The public recognition of interpreting in Türkiye goes back to the Gulf Crisis in 1991, when the Turkish viewers got the war news from simultaneous interpreting around the clock, whereas the origins of simultaneous interpreting is actually traceable to Nuremberg Trials in 1945. It is known that interpreting, irrespective of the type is most carried out by female professionals in Türkiye, as also reinforced by Diriker (2022). It follows that female scholars who publish articles on interpreting outnumber that of male scholars, which was found to treble between 2008 and 2018 according to a study (Çalık, 2019). Indeed, this is not exclusive to Türkiye. Conference Interpreters UK argues that the ratio of female to male interpreters worldwide is about 3 to 1 (CIUK Interpreters, 2018). Nevertheless, up to now, there are a few studies as to how the interpreters stand out and represented in the media among the others, being Diriker (2003) and Cho (2017a). Even less studies were conducted, focusing only on female interpreters. This may be partly because what Bulut, being a successful representative of female interpreters as well as

Corresponding Author: Prof. Nihal Yetkin Karakoç **E-mail:** nihal.yetkin@ieu.edu.tr

Submitted: 16.03.2023 • **Revision Requested:** 12.06.2023 • **Last Revision Received:** 23.06.2023 • **Accepted:** 03.08.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

scholars in Türkiye, argued: the discussions on translation generally revolve around a title including translation/interpreting rather than translators/ interpreters, which results in the fact that they are overshadowed and their invisibility is acknowledged (2006). Turkish Translation Studies scholar Gürçağlar's (2019) study, which includes interviews with three Turkish female interpreters is an exceptional case in point. These interpreters, having played an important role in professionalization and institutionalization of interpreting in Türkiye have underlined that the feminine dominance is traceable to the male perception that the profession does not offer stability and argued that female strength stems primarily from solidarity. Actually, this perception of instability is not limited to interpreting but covers translation as well, as reinforced by a study by Yücel and Orhan (2018), which indicates that the profession of translation is seen as a temporary work by women who have been involved in the translation between 1980 and 2002, as well as a more recent interview with a female ÇEV-BİR member, Aslı Takanay (2021) who said that being mostly freelancers, the translators (in the country) are doomed to work without stability (Parça başı çalışan işçileriz, 2021).

The fact that the issue of female interpreting is underresearched is not exclusive to Türkiye, though. It follows that, scientific articles concerning female interpreting in Türkiye and abroad, are yet to increase in number, kind and depth. Those available in literature now are mostly linguistics-based, as in the few examples by Magnifico and Defrancq (2017, 2019). But the gender related issues for female interpreters are of course, not limited to the linguistic aspect, only. These nonlinguistic issues are mostly dealt with in media, as will be seen here. In this regard, this study is a step forward to give a snapshot of the outstanding traits of female interpreters as they are represented in the media and studied as scientific articles worldwide.

Methodology and Discussion

This study is based on an analysis of the hits of some keywords: gender and interpreting, female interpreting, female interpreters. Besides, for Turkish researches on the other hand, as Diriker (2022, p. 198) stated, as Turkish has no single established word for interpreter, both *tercüman* and *çevirmen* were used and then if the news items were about translators rather than interpreters, they were excluded from this descriptive study. As a result of the said searches, a thematic grouping was made, which will be submitted systematically below. Accordingly, these traits are identified as linguistic traits, physical traits, elegance as part of stance and the same-gender advantage.

Linguistic Traits

Since the 1980s, linguistic features that were labeled "female" have gradually become considered as part of the powerless linguistic style, in contrast to linguistically powerful male features. Powerless language includes, but is not limited to elements such as tag questions, intensifiers, hedges, hesitation forms, gesture forms, questioning intonation and statements, which are lacking in powerful language (Lakoff, 1975; Morgan, 2008). Actually, the powerlessness does not arise from the language itself. As O'Barr (1982) concluded, the tendency for more women than men to use 'powerless' language stems from the greater tendency of women to occupy relatively powerless social positions. Holmes (1986) claims that women do not necessarily employ more hedges than men but that their use of hedges tends to focus more on interpersonal relationships while men's is more on propositional precision. This is confirmed by a more recent study that in political interpreting, females would use vague words to describe people and events, whereas males only describe events with the use of "seem." (Xiong, 2022). Also, there is a conflictive result concerning the frequency of use of hedges, which are obtained from interpreting during press conferences that male interpreters use hedging more (Pan & Zheng, 2017). Furthermore, gender is also known to influence the use of self-repairs. For example, women use more editing terms as self-repair and more hedges in interpreting and in English booth, in the European Parliament (EP) (Magnifico & Defrancq, 2019).

Nakane (2008) states that although the female interpreters were found to use honorific expressions much more than male interpreters, it would be a simplistic conclusion to concern the linguistic realization of politeness to the gender variable, since the study highlights the complexity of relationships among politeness markers, gender and the interpreter's role in the context of police interview.

Another study indicated that female interpreters downtone fewer FTAs than their male counterparts (Magnifico & Defrancq, 2016). Face-saving thus appears to be primarily a male strategy. In fact, this may be due to differences in male and female interpreters' norm sensitivity. While female interpreters tend to make a faithful translation, male interpreters are less preoccupied with professional norms and take more liberty with the source utterance. Besides, cultural differences must be explored for underlying reasons. One of the few examples, relating the linguistic behavior to culture, was conducted by Hu and Meng (2018). In this study, it was indicated that male interpreters have a tendency to adopt strategies such as strengthening, weakening, and addition more often than female interpreters, whereas female interpreters tend to remain closer to the original text than male interpreters, due to the authors' argument of China's social expectations of men as being more innovative and creative versus of women as being passive and submissive. However, a female diplomatic interpreter may take the reins and act as a gatekeeper (Gülmez et al., 2020) as seen in the utterance made by interpreter Ha Yeon Kim regarding her interpreting from English into Korean during

presidential elections that she shortened what Trump said as it would be more aggressive and less formal if she would not have done so (Hincks, 2018).

When using the powerful language, women interpreters seem to attract more negative attention, even when the speaker whom s/he is interpreting for, uses such language. This can be exemplified by the case in December 1983 when vice president George H.W. Bush went on a secret mission to El Salvador during a civil war. During the mission, he was accompanied by Stephanie Van Reigersberg, as interpreter, being then the head of the interpreting division of the Office of Language Services of the U.S. Department of State. Even when Bush “cursed the people there out”, Van Reigersberg said. “having a woman interpreter using that kind of language really got their attention” (Diplomatic Interpreting, 2019).

Kimura and Seal (2003) found that irrespective of the task type, being verbal or nonverbal, women can deal with and perform these problems better. In addition, male and female interpreters also showed difference in performance of interpreting numbers, dates and figurative language. Verdini (2019) indicated that female students of interpretation were outperformed by male students in interpreting dates and numbers, but were better with figurative language. Cecot (2001) analyzed pauses in simultaneous interpretation through 11 interpreters, and concluded that women interpreters use more filled but shorter pauses while men demonstrated an adverse pattern. Furthermore, Russo (2016) stated that when female and male interpreted speeches were analyzed at EP through the European Parliament Interpreting Corpus (EPIC), female interpreted speech was found to show a richer vocabulary. Later in 2018, she also identified through the aforementioned corpus that for read speeches, females’ mean delivery rate was faster than that of males’ and the male interpreters produced shorter length.

Physical Traits and Identity

For competitiveness, aesthetic labor in interpreting is proven by the recent media phenomenon of *good-looking interpreters*. Accordingly, physically attractive female interpreters working on television have been sensationalized in the media in the case of Korea (Cho, 2017a). The focus thus seems to have shifted from language proficiency to personal aesthetics (Cho, 2017b) in Korea, and possibly in other countries. In the case of Türkiye, for instance, the data between 1988 and 2003 indicates that interpreting was even demonstrated as an alternative to modelling (Diriker, 2003). However, the prototype of female interpreters was drawn as those with neutral color clothes as far as the first female interpreters in Türkiye (Beköz, 2011). As for whether there is a dress code for female interpreters, an experienced freelance conference interpreter E.Tözüm (Tercümenin Görünmez Kuralları, 2013) was quoted as saying no, but she added that the female interpreters must always look for a formal ready made suit, and avoid wearing a low cut shirt/dress or mini skirt as they would not be considered appropriate during an interpreting assignment in a business meeting. Diriker’s (2022) most recent data, however, shows that let alone the discourse of female interpreters look, their visibility is highly gone, a fact she attributes possibly to an increasingly masculinized political setting in Türkiye. Very few news instances which contained female interpreters shifted from aesthetics to other issues, mostly religious ones. For instance, the headscarf issue as in the case of Fatma G. Abushanab acting as the interpreter of Turkish President Erdoğan in the NATO Summit in 2021 (Erdoğan’ın tercümanı muhalefetle iktidarı karşı karşıya getirdi, 2021). Another instance went so far as questioning the identity of the famous actress Serra Yılmaz, also known as a successful female interpreter who was accused of being a Christian, simply because she interpreted for Papa XVI. Benedictus in 2006 when he paid a visit to Türkiye (Serra Yılmaz: “Papanın çevirmenliğini yaptım diye...”, Hürriyet, 2014).

When disliked by the viewers, the physical performance may overshadow the performance of a female interpreter, as in the case of the interpreting by the woman with purple hair during the US-Sino talks. As it is known, China and the United States held a high-level strategic dialogue amidst the tense relations between the two countries. The choice of a purple-haired translator at the meeting caused the outside world to question what happened to American diplomacy. Some netizens bluntly stated: She “attended high-risk political occasions with purple hair, but was not immediately driven away. The United States is weak, and China knows it very well”. As it implied, the physical feature of an interpreter is even interpreted to suggest the weakness of a state, which assigned her to the meeting. Some people stated that purple and colorful hair are common in the art world, but are not suitable for diplomacy. Many foreign netizens also considered that dyeing her hair purple for international conferences seems to be very unprofessional in diplomacy (Archyde, 2021). Despite many mentions of her hair, her full name was not even revealed in many reports, which is thought-provoking.

When admired by the viewers, the physical appearance may also overshadow the performance of a female interpreter, as in the case of Zhang Jing who made an outstanding interpreting for China in the abovementioned US-Sino talks. The news started with the title “Beautiful interpreter”. Literature confirms that more attractive people –from all walks of life- are more likely to be employed and earn higher wages on average. An extreme incident of such alleged employment may be given for the one who served during the US-Russia summit in Osaka 2019. Stephanie Grisham, the former head of Trump’s press office, in her memoirs writes that Fiona Hill, being the top Russia adviser in the White House, told her that Putin used an unusually attractive female interpreter in the meeting, “whose presence seemed intended to distract the U.S. president” (Yuan & Dowsey, 2021). It was later

refuted by the related authorities but the fact remains that this story appeared in a noteworthy memoir by a top official and attracted wide attraction in the media.

Charismatic gestures of a female interpreter may also overshadow the performance of others involved in the interpreting setting, as was seen in the case of BSL interpreter, who was said to “steal the show” by the viewers in the Coronation concert (Carr, 2023).

Elegance

Without succumbing to the prevalent hegemonic masculinity in the society, a female interpreter may show both elegance in look and knowledge in diplomatic meetings. Zhang, the Chinese interpreter who served at China-US talks, may be set as an example. Zhang, having been graduated from China Foreign Affairs University, was praised on Chinese social media for “fully showing the elegant demeanor of China’s diplomats in the new era” (Zhang, 2021).

A female interpreter can also show elegance by her speaking style, as demonstrated by the research conducted with EPIC on English, Spanish and Italian source and target speeches that having a considerable linguistic variety in interpreting, female interpreters are “probably perceived as being stylistically more refined by their clients” (Russo, 2016, p. 319).

The Same-Gender Advantage

Flotow (1997) underlined that translation is a special case enhancing solidarity in the women’s movement. To exemplify, female interpreters are known to provide access to populations and areas that all-male units cannot engage or search in a military operation (Egnel, 2016). As a case in point, the female translators are praised by the Female Engagement Team (FET) as the only way to communicate with Afghan women, who are not allowed even to look at unrelated men.

Female interpreters also offer help by being the voice of oppressed women who suffer violence. The use of the interpreter of the same gender is also encouraged by the official bodies, in gender-related violence for reasons of cultural modesty e.g. see Mahret al., 2007, p. 41). To name a few, Butler (2008) investigated how female interpreters “make sense of and cope with interpreting rape stories” and Norma and Garcio-Caro (2016) studied gender issues in the practice of professional interpreters assisting migrant women in Australia. Such examples show the need for interpreters to have specialised training to build communication bridges between the public services and the victims (Del Pozo-Triviño & Toledano-Buendía, 2016, p. 192).

Some issues may be culturally sensitive, which may require the authorities to look for the female interpreters only. For instance, in Türkiye, it is known that female interpreters are prioritized to be involved in some mediated activities for womanly talk on e.g. sanitary pads for women in order to facilitate cooperation, as reported by an anonymous scholar (personal communication). During the tragic earthquake disaster in February 2023 in Türkiye, a female interpreter, Tülay, Çağlıtütüncügil was reported as saying how it was important for a Turkish earthquake victim from Southern region to have a Turkish interpreter of the same gender in healthcare units as she would culturally see how hard it may be for a local female to express that she feels her privacy is violated while being inspected by an international doctor (in that case, Spanish) where a male technician is around. When warned by the female interpreter, the Spanish team immediately changed the location of the ultrasound device, after which no privacy issues were expressed. Likewise, in Sweden when talking of intimate areas, an interpreter of the same gender as the one in need of help with interpretation may be recommended, e.g. a pregnant woman and her health (Hadziabdic & Hjelm, 2013). An example from India is that a female interpreter is preferable, since some Hindu women remain shy about communicating personal issues through a male interpreter (Thakrar et al., 2018).

The last but not least aspect is that a female interpreter is role-modeled by the females, as seen in the case of the famous Chinese interpreter Zhang Jing. She “helped convey China’s voice to the world through her specialty; and compared to the US translator, she performed far better. She also showed the “power of Chinese women” one netizen commented on Sina Weibo (Shera, 2021). This role modelling self-confidence becomes much more important in the broader contexts of culture and politics. A female interpreter, during a community interpreting said that “I also tell the clients I am Roma (Romani or Gypsy)” . . . “You have to stand behind your nationality” . . .”) (Bischoff et al., 2012). Another example is what a female interpreter stated after a military conflict: “I’ve been shot at; it’s happened four times.” she said. “It’s normal now” (Montgomery, 2011), demonstrating that women are as brave as their male colleagues, even in life-and-death matters, which may invalidate a traditional view of the relative bravery of the men and women”.

Conclusion

The highlighted traits of female interpreters in the media and the scientific studies, though limited in number and depth, in Türkiye as well as the world are identified in this study as linguistic traits, physical traits, elegance as part of stance and the same-gender advantage. As it is indicated by the aforementioned findings and examples, face-threatening acts, boldness are assumed to be a given trait for men and the women who show such traits have yet to make news or unexpected scientific claims, as exemplified by the more use of FTAs by female interpreters in this study. In the same vein, the physical traits and identity as well as elegance

which are almost never referred to in the case of a male interpreter occupy much space for female interpreters in media, and even may overshadow the overall quality of their translational performance. How they look, how they wear culturally may prove to be an item for female interpreters in countries like Korea, Türkiye and others. In addition, depending on the political developments, the visibility rate may change, as argued in Diriker's (2022) study. The same-gender advantage, also found in the study is worth noting for women empowerment, providing a voice for the oppressed and a secure outlet for talking on taboo issues. Last but not least, acting as a female interpreter serves as a role model in confidence-building for the next female generations to come, apart from what they achieve while doing their job.

The specified classifications made for the purposes of this study are primarily for ease of analysis, and surely open to new items to be added by the further developments in the sociological climate accompanied by resultant scholarly studies.

They collectively show that the established prejudices against women prevail and the reaction shown to them varies from one female interpreter to another, as indicated by Gürçağlar's (2019) study. The fact remains that an awareness must be grown against them not only among the same sex but also the opposite one so that a lasting benefit could be obtained from the cultural and symbolic capitals of female interpreters.

Ethics Committee Approval: The review was conducted based on publicly available news and scientific articles.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Archyde (2021, 21 March). A purple-haired woman next to Brinken steals the spotlight on Sino-US talks, and US diplomacy is criticized for being unprofessional-Hong Kong Economic Times-China Channel-China News. <https://www.archyde.com/a-purple-haired-woman-next-to-brinken-steals-the-spotlight-on-sino-us-talks-and-us-diplomacy-is-criticized-for-being-unprofessional-hong-kong-economic-times-china-channel-china-news/>
- Beköz, H. (2011). Bir doktorun gözünden konferans tercümanları. *Dragosfer*, 6, 13.
- Bischoff, A., Kurth, E. & Henley, A. (2012). Staying in the middle A qualitative study of healthcare interpreters' perceptions of their work. *Interpreting*, 14(1), 1-22.
- Bulut, A. (2006). Aşk dört harfli bir sözcüktür. *Varlık-Çevirinin Sınırları ve Çevirmenin Sorumlulukları*, Haziran sayısı, 11-12.
- Butler, C. (2008). Speaking the unspeakable: Female interpreters' response to working with women who have been raped in war. *Clinical Psychology Forum*, 192, 22-26.
- Carr, S. (2023, 8 May). She stole the show!' : Viewers praise 'absolutely amazing' performance by sign language interpreter grooving out at King Charles' Coronation Concert. *Mail Online* <https://www.dailymail.co.uk/news/article-12057633/Viewers-praise-absolutely-amazing-sign-language-interpreter-King-Charles-Coronation-Concert.html>
- Cecot, M. (2001). Pauses in simultaneous interpretation: A contrastive analysis of professional interpreters' performances. *The Interpreters' Newsletter*, 11, 63-85.
- Cho, J. (2017a). Adding value to language proficiency: English and beauty work. *English Language Ideologies in Korea*, 151-168.
- Cho, J. (2017b). Why do interpreters need to be beautiful? Aesthetic labour of language workers. *Gender and Language*, 11(4), 482-506.
- CIUK Interpreters (2018). Gender Parity: And the Winners are. . . <https://www.conferenceinterpreters.co.uk/2018/03/17/uncategorised/gender-parity-and-the-winners-are>
- Çalık, O. (2019). Türkiye'deki sözlü çeviri alanındaki akademik çalışmaların konumu: 2008-2018 arasında makale kitap ve lisansüstü tez düzeyindeki çalışmaların içerik analizi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Del Pozo-Triviño, M., & Toledano-Buendía, C. (2016). Training interpreters to work with foreign gender violence victims in police and court settings. *Language and Law / Linguagem e Direito*, 3(2), 192-203.
- Diplomatic Interpreting (2019). When the government at its highest level does not understand the role of the interpreter. <https://rpstranslations.wordpress.com/tag/diplomatic-interpreting>
- Diriker, E. (2003). Simultaneous Conference Interpreting in the Turkish Electronic and Printed Media: 1988-2003. *The Interpreters' Newsletter*, 12, 231-243.
- Diriker, E. (2022). The (re)presentation of interpreters in the Turkish media: a diachronic and cross-setting analysis. *Translator*, 28(2), 1-22.
- Egnell, R. (2016). Gender Perspectives and Military Effectiveness: Implementing UNSCR 1325 and the National Action Plan on Women, Peace and Security, *PRISM National Defense University The Journal of Complex Operations*, 6(1) <https://cco.ndu.edu/PRISM/PRISM-volume-6-no1/Article/685108/gender-perspectives-and-military-effectiveness-implementing-uns-cr-1325-and-the>
- Erdoğan'ın tercümanı muhalefetle iktidarı karşı karşıya getirdi (2021, 16 June). <https://www.gazeteduvar.com.tr/erdoganin-tercumani-muhalefetle-iktidari-karsi-karsiya-getirdi-haber-1525666>
- Gülmez, Seçkin B. Yetkin-Karakoç, N., & Buhari-Gülmez, D. (2020). Trump döneminde diplomatik aktör olarak çevirmenler. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(65), 63-82.
- Gürçağlar, Ş.T. (2019). (Ed.). *Kelimelerin Kıyısında: Türkiye'de Kadın Çevirmenler*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Hadziabdic, E., & Hjelm, K. (2013). Working with interpreters. *International Journal of Evidence-Based Healthcare*, 11, 69-76.

- <https://doi.org/10.1111/1744-1609.12005>
- Hincks, J. (2018). Translating Trump and Kim: Spare a thought for the interpreters at the June 2012 Summit, *TIME*, 11 June 2018.
- Holmes, J. (1986). Functions of you know in women's and men's speech. *Language in Society*, 15(1), 1-21.
- Hu, K., & Meng, L. (2018). Gender differences in Chinese-English press conference interpreting. *Perspectives* 26(1), 117-134, DOI: 10.1080/0907676X.2017.1337209
- Kimura, D., & Seal, B. (2003). Sex differences in recall of real or nonsense words. *Psychological Reports*, 93(1), 263-264.
- Lakoff, R. (1975). *Language and Women's Place*. New York, NY: Harper & Row.
- Magnifico C. & Defrancq, B. (2017). Hedges in conference interpreting. The role of gender Interpreting. *Interpreting*, 19(1), 21-46. <https://doi.org/10.1075/intp.19.1.02mag>
- Magnifico, C., & Defrancq, B. (2019). Self-repair as a norm-related strategy in simultaneous interpreting and its implications for gendered approaches to interpreting. *TARGET- International Journal of Translation Studies*, 31(3), 352-377. <https://doi.org/10.1075/target.18076.mag>
- Mahr, L. Montgomery J., & Ramírez, M. (2007). Interpretation issues in sexual harassment cases on behalf of female farmworkers. In E. Hubbard & M. Ramírez (Eds.), *Representing Farmworker Women Who Have Been Sexually Harassed— A Best Practices Manual*. (pp. 37-47). Southern Poverty Law Center, Second Edition.
- Montgomery, N. (2011, 28 January). American Interpreter takes a stand in Afghanistan. *Stars and Stripes*. <https://www.stripes.com/news/american-interpreter-takes-a-stand-in-afghanistan-1.133124>
- Morgan, E. F. (2008). Interpreters, conversational style, and gender at work. In P. C. Hauser, K.L. Finch & A. B. Hauser (Eds.), *Deaf professionals and designated interpreters* (pp. 66-80). Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Nakane, I. (2008). Politeness and gender in interpreted police interviews. *Monash University Linguistics Papers*, 6(1), 29-40. <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.417707670689358>
- Norma, C., & Garcio-Caro, O. (2016). Gender Problems in the Practice of Professional Interpreters Assisting Migrant Women in Australia: A Theoretical Case for Feminist Education. *Violence Against Women* 22(11), 1305-1325.
- O'Barr, W. (1982). *Linguistic Evidence: Language, Power, and Strategy in the Courtroom*. New York NY: Academic Press.
- Pan, F., & Zheng, B. (2017). Gender differences of hedging in interpreting for Chinese government press: A corpus-based study. *Across Languages and Cultures*, 18(2), 171-193. <https://doi.org/10.1556/084.2017.18.2.1>
- Parçabaşı çalışan işçileriz (2021). Kadın İşçi, <https://www.kadinisci.org/orgutlenme-sendika/parca-basi-calisan-iscileriz/>
- Russo, M. (2016). Orality and gender: A corpus-based study on lexical patterns in simultaneous interpreting. *MonTI Special Issue 3*, 307-322. <https://doi.org/10.6035/MonTI.2016.ne3.11>
- Russo, M. (2018). Speaking Patterns and Gender in the European Parliament Interpreting Corpus: A Quantitative Study as a Premise for Qualitative Investigations. In M.Russo, C. Bendazzoli and B. Defrancq (Eds.), *Making Way in Corpus-based Interpreting Studies. New Frontiers in Translation Studies*. (pp. 115-132). Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-10-6199-8_7
- Serra Yılmaz: "Papanın çevirmenliğini yaptım diye. . ." (2014). *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/serra-yilmaz-papanin-cevirmenligini-yaptim-diye-27745765>.
- Shera, L. (2021, 23 March). 'China's Most Beautiful Interpreter' Goes Viral For Her Solid Performance At China-US Meeting. *World of Buzz*. <https://worldofbuzz.com/chinas-most-beautiful-interpreter-goes-viral-for-her-solid-performance-at-china-us-meeting/>
- Tercümenin Görünmez Kuralları (2013). *Dragoman*, <https://www.dragoman.ist/tr/tercumenin-gorunmez-kurallari/>
- Thakrar, D., Das, R., & Sheikh, A. (2018). *Caring for Hindu Patients* (1st ed.). London: Routledge.
- von Flotow, L. (1997). *Translation and Gender: Translating in the 'Era of Feminism*. Manchester: St. Jerome.
- Verdini, A. (2019). Consecutive interpreting performance. Women and men compared. An empirical analysis. *Translation and Translanguaging in Multilingual Contexts*, 5(3), 292-306.
- Xiong, B. (2022) Gender Difference in Vague Words: A Corpus-based Study in Chinese-English Political Interpreting In A. Holl et al. (Eds.), *ICHESS 2022, ASSEHR 720*, (pp. 2470-2480) https://doi.org/10.2991/978-2-494069-89-3_284
- Yuan, J. & Dowsey, J. (2021, 28 September). Trump played tough with Putin when cameras were around, but a new book details his insecurities. *Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/lifestyle/stephanie-grisham-book/2021/09/27/6589e23c-1cf1-11ec-8380-5fbadb43ef8_story.html
- Yücel, Y. G. & Orhan, G. (2018). Yayıncılık dünyasının femininizasyon süreci: Kadın çevirmenler üzerine bir inceleme. *Kebikeç*, 46, 367-380.
- Zhang, C. (2021, 22 March). Chinese female translator at China-US talks applauded by netizens. *CHINADAILY.com* <https://bbs.chinadaily.com.cn/forum/topics/60585353e4b0aec8c6611ff6.html>

How to Cite This Article / Atf Biçimi

Yetkin Karakoç, N. (2023). The highlighted traits of female interpreters as represented in the media and scientific articles. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 1-6.

In What Ways is the State Gendered? Devlet Hangi Yönleriyle Cinsiyetçidir?

Canan ÇETİN¹

¹Öğr. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Eskişehir, Türkiye

ABSTRACT

Social daily events are shaped under the influence of various factors. However, among the most crucial factors is the state, formed by the society itself and tasked with maintaining order. The state can shape the routines in our daily lives with the rules and laws it establishes, direct through educational policies, and reinforce the intended messages through media channels. In this context, there exists an organic connection between the gendered state policies and the gendered society. This study originated from the idea of measuring how the state exerts an impact on social daily events through the judiciary and media. Proceeding from here, the aim is to examine how divorce, a phenomenon that could be considered a social daily event and concerns both genders (men and women) equally, is portrayed in judicial decisions and the media. In this way, by analyzing Supreme Court rulings, the intention is to seek answers to questions about what criteria are used to determine fault, and whether a gendered policy effect exists for the party deemed at fault. Similarly, by examining the news provided by the official broadcasting organ of the Republic of Turkey (TRT), using the keyword "divorce," the study aims to find answers to the research question. The study data covers the years 2018 to 2023, and due to the abundance of Supreme Court results, a random selection of 100 verdicts was made, and a thematic analysis was conducted. In the media image analysis, 135 news articles were obtained and all were examined. Headlines were analyzed thematically, and images were examined through visual analysis. In conclusion, the findings support the claim that in Turkey, regarding social daily events, the judiciary and media possess an indirect yet influential role in direction.

ÖZ

Sosyal günlük olaylar, çeşitli faktörlerin etkisi altında şekillenir. Bununla birlikte, en önemli faktörlerden biri, toplum tarafından oluşturulan ve düzeni koruma görevi üstlenen devlettir. Devlet, kurduğu kurallar ve yasalarla günlük yaşamımızdaki rutinleri şekillendirebilir, eğitim politikaları aracılığıyla yönlendirebilir ve medya kanalları aracılığıyla amaçlanan mesajları pekiştirebilir. Bu bağlamda, cinsiyet temelli devlet politikaları ile toplum arasında organik bir bağ bulunmaktadır. Bu çalışma, devletin yargı ve medya aracılığıyla sosyal günlük olaylar üzerinde nasıl bir etki yaptığını ölçme fikrinden ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle, hem erkekleri hem de kadınları eşit şekilde ilgilendiren boşanma gibi toplumsal günlük bir olayın nasıl tasvir edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu şekilde Yargıtay kararlarını analiz ederek, kimin kusurlu olarak kabul edildiğini belirlemek için hangi kriterlerin kullanıldığına ve kusurlu/ağır kusurlu olarak kabul edilen taraf için cinsiyet temelli bir politika etkisinin olup olmadığı sorularına yanıt aranmaktadır. Benzer şekilde, bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi yayın organı olan TRT tarafından sunulan haberleri inceleyerek, "boşanma" anahtar kelimesini kullanarak araştırma sorularına yanıt bulmayı amaçlamaktadır. Çalışma verileri 2018'den 2023'e kadar olan yılları kapsamakta olup, Yargıtay kararlarının fazla olması nedeniyle 100 kararın rastgele seçimi yapılmış ve tematik bir analiz gerçekleştirilmiştir. Medya görüntü analizi kapsamında 135 haber makalesi elde edilmiş ve hepsi incelenmiştir. Başlıklar tematik olarak analiz edilmiş ve görsel analiz yoluyla görüntüler incelenmiştir. Sonuç olarak, bulgular, Türkiye'de sosyal günlük olaylar konusunda yargının ve medyanın dolaylı ancak etkili bir yönlendirme rolüne sahip olduğu iddiasını desteklemektedir.

Keywords: Visual framing, gendered state, divorce, perceptions of gender, thematic analysis

Anahtar Kelimeler: görsel çerçeveleme, cinsiyet temelli devlet, boşanma, cinsiyet algısı, tematik analiz

Corresponding Author: Canan ÇETİN E-mail: cetinc@ogu.edu.tr

Submitted: 08.03.2023 • Revision Requested: 03.08.2023 • Last Revision Received: 22.08.2023 • Accepted: 26.09.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Introduction

Nowadays, anthropologists reveal the significant impact of the state on our daily lives by manipulating our perceptions and values (as an example to these scholars; Elias and Rai 2018; Enloe 2004; Gal and Kligman 2000; Gupta 1995; Handler 1988; Herzfeld 1992; Taussig 1997). Particularly, regulations and policies of the governments and discourses of the leaders taking place in media could easily shape our behaviour towards each other on the framework of gender mainstreaming. Appadurai (2002) and Comaroff (1999), have argued how a state could be gendered with its policies and has a significant influence on social and cultural life, and claimed that the state is gendered with its political discourses, press, political parties, associations and regulations related to gender issues but particularly the daily life interventions. In the last twenty years, the social sciences world has been studying the gendered state from different dimensions such as the feminist political theory (Butler 1992; Young 1997; Elias and Rai 2018), history (Eley 1992; Hunt 1992) and sociolinguistics (Cameron 1997; Collins 1998; Keskinen 2012). As a result, they highlighted two essential points, firstly they pointed out the importance of the liberal democracies imposing the gendered politics with their political vocabulary and unspoken assumptions about gender. Secondly, on the context of linguistics and history, the language we use in daily life and ideologies have created the ways we imagine, consider, understand and experience the political processes.

In modern societies, the state is defined as 'father-state' and the mainland is generally considered as a 'Motherland' which mean that the mainland always needs a protection, but the father state can guarantee your safety like a father with its 'male' power. As Weber (1968) stated, the 'father-state' explains the authority relations between father and children. In contrast to 'father-state', the 'mother-land' is explained by Sirman (1990) as the authoritarian figures protecting the feminized nation with physical and material support. The language used by governments often unconsciously mirrors and sustains gender-based customs and social hierarchies. This occurrence, referred to as gendered state language, exhibits itself in various forms, such as favoring masculine terms, displaying prejudiced titles, and showcasing unequal representation. Through the adoption of gender-neutral phrasing and all-encompassing language, governments can actively challenge conventional gender standards and advance fairness. The examination of gendered state language is pivotal as it brings to light the understated mechanisms through which power dynamics and disparities are upheld in official discussions. By acknowledging and rectifying such linguistic prejudices, policymakers and society as a whole can collaborate to establish more comprehensive and just governance systems that prioritize the needs and perspectives of all gender identities, thus fostering a more equitable and progressive society.

Certainly, a multi-volume book series could be written on how the state is gendered and the various ways gendered policies can be observed. However, this study aims to primarily examine the societal manifestations of the gendered state, which can undoubtedly be observed from a broad perspective and pertain to different domains, with a focus on two fundamental areas. The selection of these two key areas is based on their inevitable societal impacts: the judicial system and media discourse. In other words, while the societal effects of the gendered state can naturally be observed and measured in diverse fields, considering that both media and the judiciary have equal influence across all segments of society and their impacts are felt by everyone, it becomes more meaningful to scrutinize these domains to foster discussions on more significant findings.

The study progresses through the concept of "divorce," where women and men can be equally evaluated within the Turkish Republic's judicial system. In this context, the study aims to evaluate divorce decisions handled in the Supreme Court. Building on this, the media aspect will examine how the state channel TRT presents news related to the keyword "divorce," including the choice of photographs and headlines to analyze how the state influences gender roles. This approach seeks to measure how the state is gendered through the keyword "divorce," both through the judicial path and via the official state channel.

Conceptualization and Operationalization

The influence of the judicial system on society holds a profound significance as it serves as the bedrock upon which justice, fairness, and the rule of law are established. A just and impartial judicial system ensures that individuals are treated equitably, regardless of their background, status, or identity, thereby upholding the fundamental principles of equality and human rights. The decisions rendered by the judiciary set precedent and contribute to shaping societal norms, values, and behaviors. By providing a mechanism to resolve disputes and protect individual rights, the judicial system fosters social stability and reinforces the trust of citizens in the governance structure. Moreover, a transparent and accountable judiciary enhances public confidence in institutions and bolsters the overall legitimacy of the state. Thus, the influence of the judicial system resonates deeply throughout society, influencing not only legal matters but also shaping the broader socio-cultural fabric of a nation.

When the state itself is gendered, the influence of the judicial system takes on even greater importance. A gendered state perpetuates unequal power dynamics and reinforces societal norms that may marginalize certain gender identities. In this context, the role of the judicial system becomes pivotal in rectifying such imbalances. An equitable and unbiased judicial system can challenge discriminatory practices, ensure the protection of the rights of all genders, and promote inclusive policies that reflect the diversity of the population. Through its decisions and interpretations, the judicial system can actively contribute to dismantling gender-based inequalities and advancing gender justice. It serves as a critical mechanism for individuals to seek redress for

gender-based discrimination and violence, fostering a more inclusive, just, and progressive society where all individuals can fully participate and thrive, regardless of their gender.

Examining divorce decisions rendered by the Supreme Court and its ultimate determination of who is deemed at fault holds profound significance in unraveling the gendered state's imprint on the judicial system. These decisions illuminate how deeply ingrained gender norms and biases can impact legal proceedings and outcomes, reflecting the broader societal attitudes towards gender roles and relationships. By dissecting these judgments, we can uncover subtle nuances, patterns, and biases that might otherwise remain hidden. This analysis sheds light on how the gendered state's influence permeates even the most intimate aspects of individuals' lives, such as marriage and divorce, underscoring the need for a comprehensive understanding of how gender dynamics intersect with legal processes. Furthermore, studying the Supreme Court's final determinations in divorce cases provides a lens through which we can gauge the extent to which the judicial system challenges or perpetuates gender inequalities, ultimately contributing to the broader dialogue on the pursuit of gender justice and equality within the framework of the state's governance.

On the other hand, the influence of the media on society holds its own vital significance. Media, as a powerful tool of communication and dissemination, plays a pivotal role in shaping public perceptions, attitudes, and behaviors. In the context of a gendered state, media often reflects and amplifies existing gender norms and stereotypes, contributing to the reinforcement of unequal power dynamics. Examining how the media portrays and represents different genders provides valuable insights into the prevailing societal narratives and the state's impact on these narratives. By analyzing media content, including news coverage, entertainment, and advertising, we can discern the subtle ways in which the gendered state's perspectives infiltrate public consciousness, reinforcing certain gender roles and marginalizing others. Understanding this dynamic allows us to critically assess how the media both reflects and influences societal perceptions, paving the way for informed discussions on the need for media reform and the creation of more inclusive narratives that challenge the status quo and contribute to a more equitable and just society.

Studying the intricate relationship between the gendered state and its influence on media is imperative for a comprehensive understanding of the broader socio-political landscape. The media serves as a reflection of societal norms, values, and power dynamics, and when intertwined with the gendered state, it becomes a lens through which we can discern the intricacies of gender inequality and discrimination. Delving into this subject offers insights into how state policies, attitudes, and biases are perpetuated and reinforced through media narratives, thereby shaping public perceptions and attitudes. By examining how media content may amplify or challenge the gendered state's paradigms, we gain a nuanced understanding of the mechanisms through which cultural norms are maintained or transformed. Furthermore, studying the gendered state's influence on media facilitates the identification of opportunities for change and transformation, advocating for more equitable representations and fostering an environment where diverse gender identities are respected and empowered. Ultimately, this interdisciplinary exploration contributes to the advancement of gender justice, serving as a catalyst for societal progress and the dismantling of structures that perpetuate gender-based inequalities.

The manner in which news is presented and visually depicted by the official state television holds profound significance within the context of the gendered state. This platform serves as a powerful vehicle for the dissemination of information and the reinforcement of societal norms. The carefully curated visuals, headlines, and narratives are not merely neutral conveyors of facts, but rather potent tools that shape public perceptions and influence collective consciousness. In the realm of the gendered state, where established power structures and norms often favor certain gender identities, the way news is framed and visually represented can perpetuate or challenge these dynamics. By examining how the official state television portrays gender-related issues and events, we can discern the extent to which the gendered state's ideologies are ingrained within the very fabric of media discourse. This scrutiny enables us to uncover hidden biases, stereotypes, and imbalances that may otherwise go unnoticed, shedding light on the underlying mechanisms that contribute to the persistence of gender inequalities. In this way, analyzing the delivery and visuals of news on the official state television unveils the intricate ways in which the gendered state's influence permeates the media landscape, emphasizing the critical importance of media reform in promoting a more inclusive and equitable society.

Divorce is intricately linked with gender issues, as it often exposes the underlying power dynamics, social norms, and inequalities prevalent within a society. The dissolution of a marriage can reveal deeply ingrained gender roles and expectations that shape the experiences and outcomes of individuals based on their gender identity. Investigating divorce within the context of gender is crucial because it offers a unique vantage point to examine how societal attitudes and structures intersect with personal relationships. Divorce decisions, including determinations of fault and alimony, can reflect and perpetuate unequal power imbalances, economic disparities, and social expectations related to gender. Analyzing these aspects can uncover biases and discrepancies within legal systems and provide insights into the broader gender dynamics at play. By delving into the nuances of divorce, researchers and policymakers can identify areas for reform and advocate for changes that promote gender equality, fair treatment, and the dismantling of gender-based discrimination within the realm of family law. Investigating divorce through a gender lens is, therefore, an essential endeavor that contributes to fostering a more just and equitable society.

Women in Household and Social Life

Sex is a biological locution, which entitle people based upon on their sexual organs and genetics such as female and male, while gender mainstreaming uses the terms femininity and masculinity (Stoller, 1968). As Stoller states that gender mainstreaming means the feelings of the person about the femininity and masculinity. In this manner, gender mainstreaming carries the meaning of the gender identity. On the other hand, according to Basow (2004), gender mainstreaming means that society considers the behaviour depending on the masculinity and femininity. Looking from this perspective, gender mainstreaming points out the gender role in society. As Ann Oakley describes the biological difference between men and women based upon sex, she also claims that gender mainstreaming refers to the class division and differentiation in the regard of society and parallel to this difference between manhood and womanhood. As Kirman (2011) highlights that the 'gender mainstreaming' term firstly used in 1972 in order to make an explicit way to describe the term as both the biological differences between men and women, and at the same time socially and culturally structured definition. Gender expresses the roles and responsibilities of men and women which are already determined by society (Dökmen, 2004). Gender streaming is not defined with the biological differences, but how the society perceive, think and expect to behave as men and women. According to Scott (2007), gender mainstreaming is a way of refer to cultural constructions which are totally structured with the socially structured roles of men and women.

As stated by Elias and Rai (2018), following ongoing debates in feminist studies since the 1970s, women have been predominantly associated with caregiving tasks in everyday social events, thus being confined to a social sphere. Based on this, not only in Turkish social life but also in other societies, it is observed that the idea of considering household chores and other tasks related to the home as a woman's "duty", and perceiving it as a fault or deficiency when not done, forms the basis of such situations. As emphasized by Cynthia Enloe (2017), when women's experiences and voices are centered, the constructed unequal relationship with authority becomes more clearly understood.

As highlighted by Elias and Rai (2018), women are often labeled as a threat due to the inherent danger that arises when they are situated in a position different from the expected norm or when they make their voices heard. According to Ahmetbeyzade (2008), in Turkey, women are classified as "homo-sacer" due to the uncontrollable rise of honor killings and violence against women, suggesting that they are systematically rendered invisible, with the involvement of the hegemony in the process. In a study conducted by Arslan (2022) examining the societal daily life in Turkey, it was revealed that women spend nine times more time than men on family reproduction and reproductive tasks. State discourse and policies burden women with the responsibility of reproduction, confining them to specific roles through conservative patriarchal and gender-biased policies (Arslan 2022). Due to the High Court's role in policy-making, unraveling the embedded moral, social, and political values in its decisions is equally important as understanding the Court's legal explanations. Such a focus can uncover unresolved ideological tensions and inconsistencies while also indicating potential areas of future debate (Lens 2003).

Traditional gender roles are taught by the family, peers, school and media. In nearly all cultures, children behave differently from early age depending on the gender, as an example, the 'pink for girls, blue for boys' ideology can be seen all over the world (Kirby, 1992). On the process of socialization, girls are encouraged to be naïve, soft and renunciative, while boys are competitive, spunky and sociable (Pomerleau et al., 1990). Despite the fact that the roles of men and women can differ from culture to culture, most societies have the mentality that men are more powerful than women, in addition to this, men's roles are generally more valuable, and the value of the role is greater (O'NEIL, 1981). As Giddens (2013) highlights, there are lots of theoretical studies which examine the hegemony of men over women in economy, politics, family and other aspects of life. Hence, as a result of the male-dominated society where negative attitudes towards women reflect as gender discrimination, women have a low position in social, cultural, political and economic fields as compared to men's position.

According to Taylor (1996), maternity is constructed by the society, and legitimized with the way of three societal discourses; religious, military and semi-scientific discourses. At this point, it is important to emphasize the definition of religion as a cultural system by Clifford Geertz (1966). According to this definition, religious symbols are basically coherent with the specific life style and metaphysics, and makes them stronger with their power. As a result, religion in Muslim countries could be limitative for women in the society due to its restrictions. In addition to this ideology, the dilemma of the 'ideal women' in postmodern times still seems insurmountable, and religion is not enough to provide the theoretical framework (GENZ, 2010). Consequently, women in the society and family are still seen as only mothers, and have different characteristics from men due to the socially and culturally structured perceptions. Even in modern societies, the ideal place for women is still considered to be the house where she could look after her baby and cook for her husband.

Language of the Media

The patriarchal structure and the values of the society which weaken women in the family and gives control and authority to the men, create an environment that legitimizes the femicide morally on the sociological context. Specially, the behavioral differences between the roles of men and women are defined as a contrast, in this context of human relations also classified in terms of power relations. The representation of violence in the media is dependent on the discourse which claims that men are stronger than

women in terms of the biological differences, so women are intrinsically passive, obedient, dependent and powerless; while the men are powerful, active and aggressive. The feminist media studies argue the representation of the women in media with different dimensions. As Lundgren (2009) claims, the process of banalization, trivialization, normalization and genderization has started to argue on the dynamics of the reality of men and women. It is important to highlight the ethic and social responsibility of the media towards the prevention of all gender discrimination against women including violence and the settlement of equal gender mainstreaming. On this concept, the studies and policies related to how media produce the male dominated language and how it should be transformed to equal framework, should be stimulated and developed.

The media is the most convenient and effective way to provide the mass communication (Sezgin and Senol, 2010). The beauty for the women is designed as a goal which is mandatory to reach on the direction of consumption economy directing women to sacrifice themselves for the beauty (Stice and Shaw, 1994). On the daily life, women are all imposed with the 'size-zero, face-lifting, silicon boobs and lips' presented by the media (Guzel, 2013). As Gramsci (1971) stated that women have a role as an actor in the consent oriented hegemonic process with the effect of the internalization of the discourses and practices. According to Gramsci (1971), hegemony is the consent of the large mass to general tendency imposed by the dominant group (Crehan, 2006). Therefore, the idea of beauty has been imposed by news, ads or even in magazine programmes particularly through celebrities' lives to women who are already adapted to the new phenomena. At this point, it is important to emphasize that women are both shown as a beauty Meta and victim of the honor in the media. So, this situation drives women to different sociological dilemmas and confusions. Consequently, women are forced to be beautiful but also be 'modest' as well.

Methodology and Literature Review

Gender studies have been examined and are ongoing in diverse ways across various fields. This section of the study will commence with a review of the existing literature, followed by an exposition of the research approach employed.

The question of how gendered policies govern our everyday lives in social domains has been explored by Elias and Rai (2018) without being grounded in empirical fieldwork. While feminist and gender studies often examine the individual's relationship with states on an analytical level, studies on how daily social life is gendered remain scarce. Ahmetbeyzade (2008) evaluated the Turkish judicial system, criticizing the inability to prevent systemic violence against women. Particularly, he criticized the Turkish legal system, emphasizing the lack of deterrent effects of laws on perpetrators (Ahmetbeyzade 2008). In her study examining women's daily lives in Turkish societal life, Ayşe Arslan (2022) similarly observed that the system perceives women as responsible for family production and reinforces this structure through policies. Kastlelec (2016) conducted research on the abortion rights of women in the American judicial system, examining federal and state courts' decisions. The research revealed significant limitations on representation at the state level in the USA, pointing to a democratic gap between public opinion and laws (Kastlelec 2016). In a study by Robinson (2014) that focused on a case study, the influence of cultural factors on legal doctrines was examined, revealing a direct bidirectional relationship between them. A study by Patton and Smith (2017) concentrated on gender roles in the American judicial system, specifically investigating whether the assigned speaking times for attorneys are related to their genders. The study found that female attorneys were interrupted earlier, given less time between interruptions, and subjected to more and longer speeches by judges compared to their male counterparts (Patton and Smith 2017). Lens (2003) explored discussions on gender roles in Supreme Court decisions, revealing that the language of the decisions distinctly portrays men as outside and women as associated with a domestic position in relation to children. Upon reviewing the literature, no study has been found that examines the influence of the judiciary on gender roles in Turkish society using a thematic analysis method based on Supreme Court final decisions. In this context, this study maintains its originality.

Adam and Coltrea's (2006) study asserts that judicial decisions attributing blame to one party and victimhood to the other in divorce proceedings, as witnessed in Turkey, are detrimental to the institution of marriage. They claim that the portrayal of marriage as idealized and utopian by the dominant power does not accurately reflect the reality from a female perspective. Research into gender discourse and visibility in the media has noted that after the collective rape incident on New Year's Eve 2015/2016 in Germany, media coverage predominantly focused on the identity of the perpetrator, fueling Islamophobia through references to their skin color and religion (Vieten 2018).

While studies on women's media representation worldwide often center on unequal representation, specific studies within Turkey, especially concerning women's media depiction in relation to divorce, remain scarce. However, in this section of the study, a general overview of the discourse surrounding women in Turkey is provided, aiming to depict the official image of women in Turkey. Ayata and Tütüncü (2008) discuss the potential impact of the approximately 20 female members of parliament in Turkey on policy-making processes, highlighting that an increase in the number of female MPs does not necessarily guarantee substantial representation. In a study conducted by Mercan Küçükakın and Engin-Demir (2022) on gender equality in education in Turkey, they analyzed 252 newspaper articles, official reports from government institutions, and conducted interviews with 13 teachers. The findings indicated that while gender equality is officially emphasized and supported by the government, there is still a tangible presence of gender inequality in policy implementation.

In a study by Meral Uğur Çınar (2002) examining First Lady news coverage in Turkey, news articles from the *Zaman* and *Hürriyet* newspapers between 2002 and 2007 were analyzed. It was found that both newspapers emphasized and normalized women's domestic roles. In the study conducted by Burul and Eslen-Ziya (2018) investigating the representation of women in daily television talk shows in Turkey, they concluded that the program established a normative discourse based on conservatism and gender, serving as the government's communicative center.

As observed in recent studies in Turkey, as well as in various examinations through different channels, women's roles are often confined to domesticity, and any attempts to take on roles beyond that are seen as contrived. The subsequent sections of this study highlight the methodologies employed and emphasize their significance in the research process.

Thematic analysis is a systematic qualitative research approach employed to dissect and interpret textual or narrative data. Comparable to assembling an intricate jigsaw puzzle, this method facilitates the coherent arrangement of multifarious elements, such as concepts or lexical fragments, into discernible patterns. Through meticulous engagement with the data, akin to scrutinizing individual pieces, commonalities and recurring motifs are identified and subsequently grouped under thematic categories denoting overarching concepts or ideas. These emergent thematic categories serve as interpretive frameworks, unveiling the latent threads that traverse the analyzed material and affording a coherent narrative synthesis. In essence, thematic analysis fosters an enhanced comprehension of complex textual data by uncovering prevailing themes and deciphering their import within a structured analytical framework.

Examining the keywords "divorce" and "gross defective" in Supreme Court final decisions holds considerable significance within the realm of thematic analysis. These keywords serve as semantic portals to the broader discourse surrounding gender dynamics and societal norms. By meticulously scrutinizing how these keywords are deployed, contextualized, and interact with the judicial reasoning, thematic analysis unveils the intricate web of gender-related connotations, power differentials, and normative expectations embedded within the legal discourse. The choice of words such as "divorce" can provide insights into how marital dissolution is conceptualized within the legal framework, potentially shedding light on gendered assumptions about marital roles and responsibilities. Similarly, the term "gross defective" holds the potential to expose underlying societal perceptions of gender norms, suggesting a critical lens through which to decipher judgments that hinge on fault attribution. Thus, through a focused thematic analysis of these keywords, we can unearth the tacit gender biases, stereotypes, and cultural influences that inform the Supreme Court's final decisions, thereby advancing a nuanced understanding of the intricate interplay between gender, law, and society. Due to the High Court's role in policymaking, unraveling the embedded moral, social, and political values in its decisions is equally important as understanding the Court's legal explanations. Such a focus can uncover unresolved ideological tensions and inconsistencies while also indicating potential areas of future debate (Lens 2003).

In this manner, the study employed a thematic analysis approach using a comprehensive deductive methodology to explore the keyword "divorce" within the context of final judgments issued by the Supreme Court. A deliberate selection of 100 cases resolved between 2018 and 2023 was subjected to a systematic and random assessment, resulting in the creation of an Excel spreadsheet. This structured framework was then scrutinized through a holistic interpretive process. The generated spreadsheet encapsulated crucial variables, prominently featuring the classification of the "gross defective" party and the attributed cause of fault. The primary objective of this inquiry was to discern prevalent trends in assigning blame to the parties, with particular attention to any discernible gender-related patterns manifested in the data. Of notable consideration was the examination of gender-based tendencies in designating parties as "gross defective," thus aiming to uncover potential gendered implications within judgments delivered by the Supreme Court. Elaborated findings stemming from this examination are comprehensively expounded in the ensuing section.

Visual framing analysis entails a methodical examination of how visual components, encompassing images, photos, and graphics, influence the narrative and interpretation of media messages. Within the domain of gender studies, visual framing analysis emerges as a vital instrument for dissecting the intricate interplay between visual portrayal, societal perspectives, and gender norms. It facilitates the disentanglement of visual cues and symbols embedded in media content, laying bare implicit biases, stereotypes, and power dynamics that may either perpetuate or contest prevailing gender roles.

The investigation of visual frames in the Turkish official press channel bears noteworthy significance, owing to its role as a predominant conduit for information dissemination and agenda-setting within the public sphere. Serving as a prominent media platform, the visual framing of gender-related matters within this channel wields considerable potential to shape public sentiment, attitudes, and social standards. A scrutiny of how gender is visually depicted in news coverage, programs, and visual media provides insight into the nuanced mechanisms by which the gendered state's ideologies might be echoed and perpetuated. Through an examination of image selection, composition, and accompanying narratives, researchers can unveil the contribution of visual frames to the construction of gender identities, power dynamics, and societal norms. Consequently, an exploration of visual frames in the Turkish official press channel deepens the understanding of the gendered state's impact on media representation, concurrently

presenting avenues for advocating more impartial and comprehensive visual narratives capable of challenging established gender paradigms.

In the realm of visual analysis, a methodology similar to the one applied in examining Supreme Court decisions has been employed. This method aims to compile relevant data by conducting a retrospective study covering the past five years, focusing on the keyword "divorce." The collected images have been systematically sorted into different categories for organization. A total of 135 distinct news articles have been identified, each subject to a thorough assessment involving both their headlines and accompanying images. In terms of analytical techniques, thematic analysis has been used to delve into the textual headlines, while a visual analysis approach has been applied to scrutinize the images. This dual-pronged methodology provides a comprehensive understanding of how the media communicates news, encompassing not only the words used in headlines but also the visual representations presented. The primary aim of this investigation is to explore whether news presentation and visual depiction in the media can be influenced by gender-related perspectives. The ultimate goal is to uncover potential correlations between how news are portrayed and the potential influence of gendered viewpoints.

The concurrent utilization of thematic analysis and visual analysis for both Supreme Court decisions and news coverage is a strategic endeavor aimed at capturing a holistic understanding of the intricate interplay between gender dynamics and media representation. Thematic analysis offers a comprehensive examination of textual narratives, facilitating the identification of subtle language nuances, discursive patterns, and gendered discourses within Supreme Court decisions and news articles. This approach enables the exploration of how gender-related issues are framed and addressed within legal and journalistic contexts. On the other hand, visual analysis provides a lens through which to scrutinize the imagery accompanying these texts, uncovering implicit visual cues, symbolic representations, and gendered depictions that contribute to shaping societal perceptions. By integrating both methodologies, we can decipher not only how gender is articulated in language but also how it is visually portrayed, thereby affording a more comprehensive comprehension of the gendered state's influence on both textual and visual dimensions of media content. This dual analytical approach enhances our capacity to unearth and interpret the multifaceted ways in which the gendered state's impact reverberates across diverse forms of communication, offering a more robust foundation for informed insights and scholarly interpretations.

Findings of the Study

Supreme Court rulings were systematically examined within the timeframe of 2018-2023, utilizing the keyword "divorce," via the official website "karararama.yargitay.gov.tr," which offers unrestricted access to the general public. Subsequently, the dataset was refined to encompass cases characterized by "severe fault," culminating in the selection of a statistically randomized subset of 100 cases from a comprehensive pool of 2745 cases. This selection was then organized and cataloged in the form of an Excel spreadsheet, encompassing pertinent details such as the identification of the culpable party, the underlying reasons, and the respective decision numbers.

Concurrently, a thematic analysis, aligned with an inductive approach, was employed to discern prevalent themes from the decision files. Through a meticulous examination of the presence of specific lexical units, both minor and major thematic categories were delineated. In this context, overarching themes such as "Lack of Interest" "Infidelity," "Violence," "Neglect of Parental Roles," and "Infringement upon Family Cohesion" emerged as pivotal markers within the corpus, manifesting as noteworthy patterns across the sampled cases.

Under the major theme of "Lack of Interest" when examined within the context of minor themes, the sub-themes of "neglecting the household" and "neglecting the spouse" have been identified. The theme of "neglecting the household" emerges as notably significant, particularly in feminist scholarship, highlighting the confinement of women to domestic spheres, the assignment of household duties as women's responsibility, and its normalization through official channels of authority. In alignment with theoretical assumptions, the evaluation of "neglecting the household" as severe fault in Supreme Court decisions (2020/631, 2020/3444, 30.06.2020; 2021/9961, 2022/2145, 07.03.2022; 2019/523, 2022/1271, 11.10.2022), as exemplified by the three randomly selected cases, underscores the premise that such neglect is regarded as an outrage. In line with the assertions of Elias and Rai (2018), wherein the constant expectation of women's involvement in domestic tasks exceeds the realm of a general societal assumption, the Supreme Court also deems a woman's lack of engagement with the home as a severe fault.

The sub-theme of "neglecting the spouse," on the other hand, encompasses situations wherein both men and women are deemed severely at fault. Nevertheless, women appear to be more prominently implicated in instances of neglecting their spouse. This arises due to the comprehensive role expected of women concerning not only their homes and spouses but also their children, with society at large silently endorsing this commitment. This gives rise to another sub-theme, "neglecting the child." Within this sub-theme, fathers emerge as the sole individuals consistently found severely at fault. Across all five randomly sampled cases, fathers are adjudged severely at fault for their lack of engagement with their children (2016/10166, 2018/1057, 23.01.2018; 2021/10677, 2022/1881, 28.02.2022; 2021/10572, 2022/2311, 10.03.2022; 2020/3284, 2020/3954, 21.09.2020; 2022/2876, 2022/4928, 26.05.2022). Upon scrutinizing the decision texts in cases where the father is deemed severely at fault, behaviors of leaving a disabled child to

the mother without involvement, failing to meet the child's needs while residing under the same roof, exerting physical and psychological violence, neglecting a sick daughter, and failing to cover expenses were established as actions that could potentially bear significant impact in terms of proven effects.

Throughout the search for decisions, there are claims in some cases where women are found severely at fault due to allegations of failing to engage with their spouse and family, that she also neglected her child. However, since these claims were unproven and consequently excluded from the case files, the women were not found severely at fault in these instances. Often during divorce proceedings, an image of the "mother neglecting her children" is drawn, seemingly aligning with the intentions of undermining, as posited by Adam and Coltrean (2016).

In the major theme of "Infidelity," two minor themes, namely "unfaithfulness" and "trust-deteriorating behavior," have been identified. Within the theme of infidelity, which represents the second most prevalent sub-theme among the randomly selected 100 cases, a nearly equal distribution of genders stands out. Within the minor theme of "unfaithfulness," it was determined that in 50% of the cases, the woman was deemed severely at fault (2019/842, 2019/9510, 02.10.2019; 2020/2097, 2020/3084, 17.06.2020; 2020/3070, 2020/4486, 06.10.2020; 2021/7019, 2022/660, 26.01.2022, and others), while in the other 50% of cases, the man was found severely at fault (2018/3164, 2019/4570, 15.04.2019; 2021/9505, 2022/679, 26.01.2022; 2020/3007, 2020/3941, 21.09.2020; 2021/10812, 2022/976, 07.02.2022).

Under the minor theme of "trust-deteriorating behavior," it was observed that women were found severely at fault slightly more frequently than men, according to the decisions. Upon examining Supreme Court rulings, the claim that frequently arises as "constantly communicating with someone via phone and engaging in trust-deteriorating behavior" is notably prevalent. Furthermore, in numerous cases (2022/2676 2022/8477 25.10.2022, 2022/7205 2022/8060 12.10.2022, 2022/7602 2022/7454 27.09.2022), the initial court decision of divorce petitions based on allegations of infidelity, as argued by Adam and Coltrean (2016), is amended by the Supreme Court to reflect the nature of trust-deteriorating behavior, indicating a strategic shift during the process to undermine both parties. This observation confirms Adam and Coltrean's claim that initiating the process with allegations of infidelity is in alignment with the strategy of deteriorating the parties' positions, considering the societal role of women. As seen in the example below, the Supreme Court has overturned the decision of the lower court.

"... As seen in the documents in the case, based on the evidence supporting the decision, legal justifications, and especially considering that the joint child, Sümeyye, born in 2002, had reached the age of majority after the date of the regional appellate court's decision, the court has accepted that the behavior alleged against the defendant woman as conduct undermining trust, which was attributed to her as fault, could not be proven as she wasn't responsible due to her being an adult after the regional appellate court's decision. In the light of this, compared to the established and realized other faulty behaviors, it is understood that in the events leading to divorce, even if the man is found to have substantial fault, ..." (Case Number: 2019/6119 2019/12832 26.12.2019)

Within the major theme of "Violence," three distinct minor themes have been identified: physical violence, verbal abuse, and psychological abuse. As the most prevalent and gender-discrepant major theme observed among the selected cases, the theme of violence emerges significantly. Particularly within the minor theme of physical violence, from the collected Supreme Court decisions, it is noteworthy that among 16 cases, only one case (2020/3379, 2020/3972, 22.09.2020) found a woman to be severely at fault, while in all other cases, men were found to be severely at fault. A similar trend is observed within the minor theme of verbal abuse, where in most Supreme Court decisions (88.24%), men are found severely at fault.

In the context of the minor theme of psychological abuse, predominantly involving claims of threats, it is also established that men (73.33%) are more frequently found to be severely at fault. The divergence between women and men in terms of violence can be attributed to societal gender roles and physical differences. In other words, due to physical dissimilarity, the probability of a woman applying physical violence to a man is relatively low. Furthermore, considering societal gender roles, it becomes challenging for men to voice and pursue a claim of experiencing intra-marital violence, even if it does occur. It should be noted that psychological abuse and threats primarily coming from men are in line with the expected behaviors dictated by societal gender roles.

Under the major theme of "Parenting Role," two minor themes have been identified: child abuse and child neglect. In the minor theme of child neglect, men are mostly found to be severely at fault (85.71%), whereas in the case of child abuse, women are predominantly deemed severely at fault (66.67%). When considering the overall parenting role major theme, it becomes evident that men are more frequently evaluated as severely at fault compared to women. In this context, the lower occurrence of cases where women are severely at fault in child neglect may stem from women internalizing responsibilities such as being present at home, being involved in household matters, and assuming the role of motherhood from a young age, as expected by society.

Additionally, while assigning women numerous roles such as these, society also tends to grant fathers a more liberated profile, and the perception of women as solely responsible for children creates a phenomenon where the neglect of children by men is not legally acknowledged but is considered socially accepted. Under the major theme of "Family Unity," two minor themes have been identified: eviction from home and leaving home. In both minor themes, men are predominantly found to be severely at fault.

Specifically, within the minor theme of eviction from home, out of 10 identified cases, 9 cases feature men being found severely at fault. Despite the societal structures and discourses attributing responsibilities for home, children, and family to women, the paradox arises that even in the context of separation, when it comes to eviction from home, women remain the ones affected. The contradiction is evident as women, who are nurtured and guided to establish a "home" for a long time, are also at the forefront when it comes to being expelled from that very home.

Upon analyzing the Supreme Court decisions, except for the major theme of "lack of interest," the instances where individuals' actions are explained, normalized, or enforced through gender-biased policies are not evident within the Supreme Court decisions. However, when examining the distribution of decisions based on gender, findings seem to align with the expectations of societal gender roles.

While conclusive evidence of gender-biased decisions within the Supreme Court might not have been found, the fact that many gender-biased decisions made at the lower courts are overturned by the Supreme Court suggests that the institutions are, to some extent, developed and interrelated in terms of gender equality policies. Given the highly challenging and emotionally draining nature of processes like divorce, manipulating them even further by exploiting expectations arising from societal gender roles presents a distinct topic for future research and is strongly recommended for subsequent studies.

To analyze the news coverage about divorces on the state channel, a thematic analysis was initially applied to the headlines of the news articles. Subsequently, a visual analysis method was employed to examine which themes were accompanied by which visuals. Since the subsequent paragraphs will address thematic areas, this section will only touch upon the visual analysis categories.

For the Visual Analysis, the news articles were first scanned using a dual coder, and data was collected. Both coders created their own codebooks and, based on common themes, decided on visual categories. In this context, the categories are as follows: 'Ring/Official Family Document Photo' in the first category, 'Blurred-Faceless' in the second category, 'Criminal' photos in the third category depicting police/guards or ambulance presence, the 'Politics' category featuring visuals of politicians in the fourth category, the 'Individual' category centered around directly person-related photos portraying individual stories, and finally, the 'Child' category comprising images of children in the last category.

The major themes are centered around four main topics: murder, injury, psychological violence, judiciary theme and statistical themes. Within these themes, various minor themes have emerged. This section of the study will evaluate how themes and visual categories are presented. Under the major theme of murder, two minor themes were identified: spousal killing and murder of a relative or family member. When examined within the context of minor themes, the entire minor theme of murdering a relative or family member is associated with the criminal visual category, while in the minor theme of spousal killing, the criminal category is predominantly chosen, yet one article is presented in the faceless category, and another in the individual category. The individual story featured in just one article includes information and images of both the perpetrator and the victim. The reason for placing it in the faceless category is explained in the literature as an attempt to avoid creating an empathetic connection with the person or persons featured in the news (Bowen and Capozziello 2022). Thus, it emerges as a preferred category when the goal is not to establish a connection between the individual story and the reader. Moreover, articles that directly feature an individual's story and photograph are claimed to prioritize increasing empathy and establishing an emotional connection (Brantner and Lobinger 2011). When reporting on murder committed against a family member, the criminal category is directly chosen. However, in the case of spousal murder, the lack of consistent thematic alignment is a rather intriguing observation. Notably, the contrast between using the faceless category to prevent reader connection in one instance and featuring an individual story in another is quite interesting. Another interesting point is the significant increase in the usage of visuals in the criminal category, as evident in the table below, coinciding with the pandemic period.

In the major theme of injury, once again two minor themes have been identified: injuring a spouse and injuring a relative/family member. Similar to the previous major theme, in this theme as well, all images used in news articles about injuring a relative or family member are categorized as criminal. However, in the case of injuring a spouse, while 2 articles are placed in the "faceless" category, 1 article is presented in the individual category. However, it is important to note at this point that, when examining the content of the articles, the image used does not belong to the injured woman but to her mother. The photograph provided by the mother is used as the cover photo. Similar to the previous category, the distinct visualization of the crime against a spouse also raises questions about the underlying reasons. In the faceless categories, wooden judge's gavel images have been used across all instances, avoiding any informative content about the perpetrator.

Another major theme identified is psychological violence, and under this theme, minor themes such as property damage, threats/harassment, and abduction/retention have been classified. These minor themes involve criminal activities but exclude murder and injury, falling under the category of legal incidents. Within the property damage minor theme, a total of 4 articles have been identified, with 2 articles placed in the faceless category and the other 2 in the criminal category. Similarly, in the threats/harassment minor theme, a similar pattern is observed with an equal distribution between the faceless and criminal

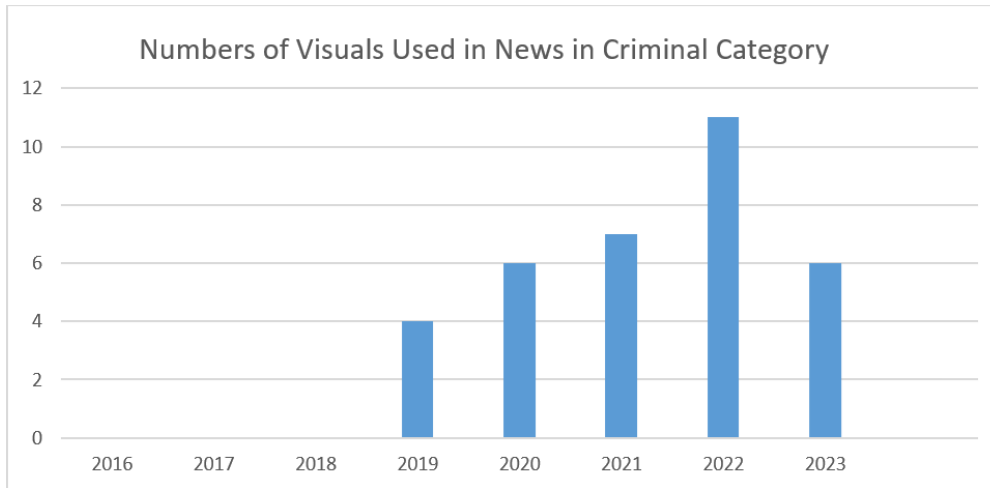

Figure 1.

categories. In the abduction/retention category, 66% of the provided articles are classified as criminal, while 33% are presented as faceless.

In the statistical theme, the majority of the articles (66%) are categorized under the "ring-official family document" category, followed by 22% in the faceless category, and 12% in the politician category. It has been observed that articles featuring politicians primarily revolve around statements or comments made by politicians regarding divorce matters.

News related to the judicial process have been examined under the theme of judiciary. The majority of the articles (%68) have been presented in the faceless category. However, an important point to emphasize here is that the image presented in the faceless category is that of a Wooden Judge's Gavel. The message intended to be conveyed through this image is that the trial is ongoing or concluded. When looking at other categories within this theme, another popular category is the "ring-official family document" photograph. Occasionally, in some articles, photographs of politicians have been featured.

In conclusion, upon examination of the news presentation, many articles have portrayed divorce proceedings alongside murder cases, with only articles presenting statistical information being considered outside the realm of murder themes. In murder-related articles, there is an observation of concealing information about the killer or victim, blurring their faces, or using the image of a judge's gavel to trivialize the event. Instead of framing the news to draw attention to the loss of life in cases of murder or injury, or to generate public discourse that might lead to the exclusion of the perpetrator from society, news are often presented with an image conveying the ongoing judicial process – a clear example of this being the use of the judge's gavel image.

Furthermore, even in articles focusing on individual stories, the person's image is not included. In the case of the story about an injured woman, her mother's image was included. In subsequent articles on the subject, the image of the judge's gavel takes precedence. When reporting on marriage statistics, the focus is often on the ring or the official family document photograph. In contrast, when discussing divorce rates or other statistical information, the image of the judge's gavel is commonly used.

On the other hand, in the Child category, as there is only one article, it has not been designated as a major theme. Despite children being one of the most affected parties in divorce cases, the infrequent use of child images could be a significant starting point for further research.

Another significant observation, as it can be seen in the table below, is the notable shift and increase in criminal news compared to the previous years of 2018-2019 when examined thematically and categorically from 2020-2023. Especially in the context of visual categorization, many articles that could have been included under the criminal theme in 2018-2019 have been categorized as faceless. In the years 2020-2023, there is a significant diversification and proliferation in minor themes like injury and abduction, both thematically and visually.

While there is no evident manipulation or direction in accordance with societal gender roles through the media channel, it is evident that there is a significant direction in the way murder news are presented. Particularly, the observed divergence over the years indicates that a certain policy is being followed in the presentation of news in the media. Moreover, the absence of images of children in news related to them, despite being one of the most affected parties in divorce decisions, emerges as an essential topic that should be addressed in ongoing studies. On the other hand, no message or perception based on gender roles has been identified in the news headlines or images related to divorces. However, it is clear that a specific presentation style is in place.

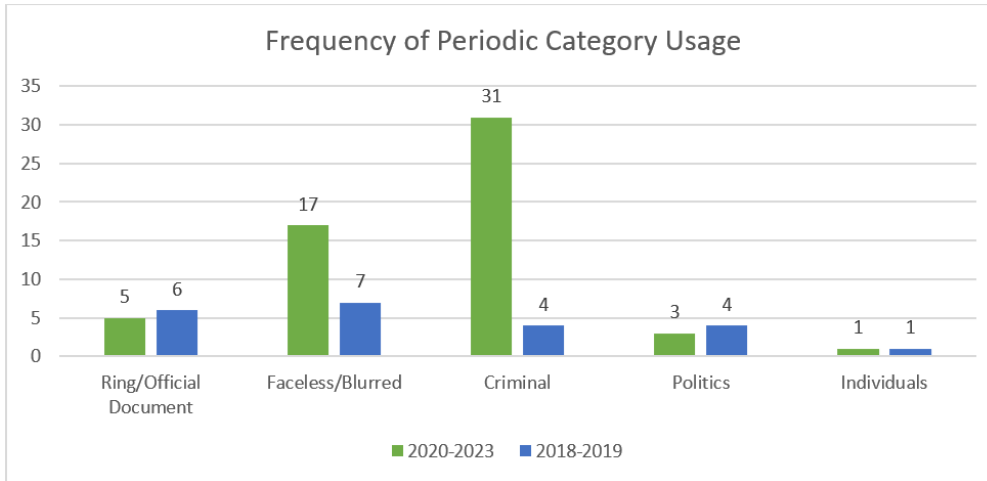

Figure 2.

In conclusion, it is challenging to assert direct intervention by either the media or the judiciary in societal gender roles. However, an indirect influence and manipulation are evident. Particularly, the preferred visual category for news presentation in the media and the uniformity of news headlines indicate that the state-owned channel does not present news in a random order. In the judiciary, especially in first-instance courts, decisions tend to be made with regards to societal gender roles, often placing the burden of household, family, and child responsibilities on women. However, apart from the lack of interest category in decisions of Supreme Court, there is no explicit expectation based on gender that normalizes the idea of "this is the duty of a specific gender." Therefore, despite the potentially gendered decisions made by first-instance courts, these decisions are often overturned in the Court of Cassation, and severe flaws are reevaluated. Evaluating both mechanisms, when seeking an answer to the research question of whether society is gendered by the state, we can indirectly conclude that gendered perceptions are present. However, in this gendering process, especially within the judicial context, the existence of mutually controlling mechanisms implies a dual-check mechanism. Thus, an approach deemed as severe fault by one side, which can be characterized as gender-biased, can be overturned by the other side. Additionally, the manner in which news are presented in the media, especially when providing information about the victim in murder cases while withholding information about the perpetrator, and the limited sharing of individual information in very few articles, warrants further investigation into their societal impacts and should be a separate subject of study.

Conclusion

The state is eventually gendered with its historical base and policies related to education system, economy, judiciary system and even media particularly in household life. This paper aimed to analyze gendered state on the perspective of divorce and how it is structured on the eye of judiciary system and media. Household life and social life are nearly integrated parts and all shaped by the perceptions and values of society which are manipulated by gendered state policies. Therefore, in this study, how the state looks at our daily lives, our bodies, motherhood, and partnership in terms of regulating them, to what extent this perspective is gendered, and whether it aims to influence the social structure have been discussed. Within this framework, despite the fact that gender-focused decisions are still made within the judicial system, the controlling mechanisms within the judicial system mitigate their effects to some extent. However, indirectly, gendered policies are still observed. In the realm of media, the official state broadcasting tool has been examined, and it is evident that there is an intention behind the presentation of news and the selection of images, and that there is not a random system in place. Particularly, the consistent presentation of certain themes within specific categories reveals an underlying intention. Finally, the media undoubtedly have a significant impact on our values and the way how we perceive the news so that femicide and other issues related to women are generally presented in a gendered perspective, and there are few state policies to regulate the discrepancies. As a result, the indirect yet significant impacts of the judicial system and media on daily societal life are observed quite effectively. Through an examination based on data gathered specifically around the term "divorce," it is concluded that women are still confined to the home, the divorce process is further exacerbated by societal roles for the parties involved, and the media tends to solely focus on the criminal aspect of the divorce process.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Adams, M., & Coltrane, S. (2007). Framing divorce reform: Media, morality, and the politics of family. *Family Process*, 46(1), 17-34.
- Ahmetbeyzade, C. I. H. (2008). Gendering necropolitics: The juridical-political sociality of honor killings in Turkey. *Journal of Human Rights*, 7(3), 187-206.
- Appadurai, Arjun 2002 Deep Democracy: Urban Governmentality and the Horizon of Politics. *Public Culture* 14(1):21-47.
- Arslan, A. (2022). Relations of production and social reproduction, the state and the everyday: Women's labour in Turkey. *Review of International Political Economy*, 29(6), 1894-1916.
- Ayata, A. G., & Tütüncü, F. (2008). Critical Acts without a critical mass: The substantive representation of women in the Turkish parliament. *Parliamentary Affairs*, 61(3), 461-475.
- Baker, M. and Milligan, K. (2008). How Does Job-Protected Maternity Leave Affect Mothers' Employment?. *Journal of Labor Economics*, 26(4), pp.655-691.
- Basow, S., 2004. The hidden curriculum: Gender in the classroom. *Praeger guide to the psychology of gender*, pp.117-131.
- Bowen, E. A., & Capozziello, N. (2022). Faceless, nameless, invisible: a visual content analysis of photographs in US media coverage about homelessness. *Housing Studies*, 1-20.
- Burul, Y., & Eslen-Ziya, H. (2018). Understanding 'New Turkey' through women's eyes: gender politics in Turkish daytime talk shows. *Middle East Critique*, 27(2), 179-19
- Butler, Judith 1992 Contingent Foundations: Feminism and the Question of "Postmodernism." In *Feminists Theorize the Political*. Judith Butler and Joan Scott, eds. Pp. 3-22. New York: Routledge.
- Brantner, C., Lobinger, K., & Wetzstein, I. (2011). Effects of visual framing on emotional responses and evaluations of news stories about the Gaza conflict 2009. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 88(3), 523-540.
- Cameron, Deborah 1997 Theoretical Debates in Feminist Linguistics: Questions of Sex and Gender. In *Gender and Discourse*. Ruth Wodak, ed. Pp. 21-35. London: Sage
- Çığırçan, İbrahim Hilmi. 1934b. İlk Kıraat, Sınıf 4. İstanbul: Türk Kitapçılığı Limited Şirketi.
- Collins, James 1998 Our Ideologies and Theirs. In *Language Ideologies: Practice and Theory*. Bambi Schieffelin, Kathryn Woolard, and Paul Klosskrity, eds. Pp. 25-270. Oxford: Oxford University Press.
- Comaroff, John L., and Jean Comaroff, eds. 1999 *Civil Society and the Political Imagination in Africa: Critical Perspectives*. Chicago: University of Chicago Press
- Crehan, K., 2006. Hunting the Unicorn. *The Seductions of Community: Emancipations, Oppressions, Quandaries*, p.49.
- Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet-Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Eley, Geoff 1992 Nations, Publics, and the Political Culture: Placing Habermas in the Nineteenth Century. In *Habermas and the Public Sphere*. Craig Calhoun, ed. Pp. 289-339. Cambridge, MA: MIT Press.
- Elias, J., & Rai, S. M. (2019). Feminist everyday political economy: Space, time, and violence. *Review of international studies*, 45(2), 201-220.
- Enloe, C. (2004). *The curious feminist: Searching for women in a new age of empire*. Univ of California Press.
- Enloe, C. (2017). *The big push: Exposing and challenging the persistence of patriarchy*. Univ of California Press.
- Gal, Susan, and Gail Kligman 2000 *The Politics of Gender after Socialism*. Princeton: Princeton University Press
- Geertz, C. and Banton, M., 1966. Religion as a cultural system.
- GENZ, S. (2010). Singled Out: Postfeminism's "New Woman" and the Dilemma of Having It All. *The Journal of Popular Culture*, 43(1), pp.97-119.
- Giddens, A., 2013. *New rules of sociological method: A positive critique of interpretative sociologies*. John Wiley & Sons.
- Gramsci, Antonio. (1971). Selection Of The Prison Notebooks. Quintin H. G.N. Smith (Ed.). London: Lawrence & Wishhart
- GUPTA, A. (1995). blurred boundaries: the discourse of corruption, the culture of politics, and the imagined state. *American Ethnologist*, 22(2), pp.375-402.
- Handler, Richard 1988 *Nationalism and the Politics of Culture in Quebec*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Herzfeld, Michael 1992 *The Social Production of Indifference: Exploring the Symbolic Roots of Western Bureaucracy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hunt, Lynn Avery 1992 *The Family Romance of the French Revolution*. Berkeley: University of California Press.
- Kastellec, J. P. (2016). Empirically evaluating the counter-majoritarian difficulty: Public opinion, state policy, and judicial review before *roe v. wade*. *Journal of Law and Courts*, 4(1), 1-42.
- Keskinen, S. (2012). Limits to speech? The racialised politics of gendered violence in Denmark and Finland. *Journal of intercultural studies*, 33(3), 261-274.
- Kirby, D. (1992). School-Based Programs to Reduce Sexual Risk-Taking Behaviors. *Journal of School Health*, 62(7), pp.280-287.
- KİRMAN, E., (2011). Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalefet Olgusunun Gelişimi (1946-1950). (Yüksek Lisans Tezi). Isparta, 2006.
- Lens, V. (2003). Reading between the Lines: Analyzing the Supreme Court's Views on Gender Discrimination in Employment, 1971-1982. *Social Service Review*, 77(1), 25-50.

- Lundgren, Eva (2009). Şiddetin Normalleştirilme Süreci. Çev: B. Ekal. İstanbul: Rengahenk Sanatevi.
- Mercan Küçükakın, P., & Engin-Demir, C. (2022). A critical analysis of discourses on gender equality in education: the case of Turkey. *Gender and Education*, 34(8), 940-956.
- O'NEIL, J. (1981). Patterns of Gender Role Conflict and Strain: Sexism and Fear of Femininity in Men's Lives. *The Personnel and Guidance Journal*, 60(4), pp.203-210.
- Pomerleau, A., Bolduc, D., Malcuit, G. and Cossette, L. (1990). Pink or blue: Environmental gender stereotypes in the first two years of life. *Sex Roles*, 22(5-6), pp.359-367.
- Robinson, R. (2014). Culture and Legal Policy Punctuation in the Supreme Court's Gender Discrimination Cases. *Policy Studies Journal*, 42(4), 555-589.
- Scott, S. and Chuyen, T.T.K., 2007, June. Gender research in Vietnam: Traditional approaches and emerging trajectories. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 30, No. 3, pp. 243-253). Pergamon.
- Sezgin, S. & Şenol, Selmin. (2010). Medyadaki Kadın İmgesi: Anne. 21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme (Cilt IV) içinde (ss. 459-463). İzmir: Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi.
- Sirman, Nukhet 1990 State, Village, and Gender in Western Turkey. In *Turkish State, Turkish Society*. Andrew Finkel and Nukhet Sirman, eds. Pp. 21-51. London: Routledge.
- Stice, E. and Shaw, H. (1994). Adverse Effects of the Media Portrayed Thin-Ideal on Women and Linkages to Bulimic Symptomatology. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 13(3), pp.288-308.
- Stoller, R. (1968). *Sex and Gender*. New York: Science House.
- Taussig, Michael 1997 *The Magic of the State*. New York: Routledge.
- Taylor, H.A. and Hansen, G.H., 1996. Perceived characteristics of successful family practice residency maternity care training programs. *Family medicine*, 29(10), pp.709-714.
- Vieten, U. M. (2018). The new year's 2015/2016 public sexual violence debate in Germany: media discourse, gendered anti-Muslim racism and criminal law. *Media, crime and racism*, 73-92
- Weber, Max 1968 *Economy and Society*, 2. Berkeley: University of California Press.
- Young, Iris Marion 1997 *Intersecting Voices: Dilemmas of Gender, Political Philosophy and Policy*. Princeton: Princeton University Press.

Data Collection:

Karararama.yargitay.gov.tr

Trthaber.com.tr

How to Cite This Article / Atıf Biçimi

Çetin, C. (2023). In What Ways is the State Gendered? *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 7-19.

Regl Döneminin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Açından İncelenmesi

A Social, Cultural and Economic Examination of the Menstruation Period

Nüket ELPEZE ERGEÇ¹ Müge KANTAR DAVRAN² Nigar YARPUZ-BOZDOĞAN³
Burcu AVCIBAY⁴ Hatice YAZGAN⁵ Olcay KARACAN⁶

¹Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Adana, Türkiye

²Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Adana, Türkiye

³Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, AOSB Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Adana, Türkiye

⁴Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Adana, Türkiye

⁵Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Veterinerlik Fakültesi, Adana, Türkiye

⁶Dr.Öğr.Üyesi, Çukurova Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Adana, Türkiye

ÖZ

Regl dönemi, biyolojik süreç dışında, kültürel ve psikolojik süreçleri dahil edersek dünya nüfusunun yarısının yaşadığı bir süreçtir. Biyolojik bir döngü olan regl dönemi, aynı toplum içerisinde dahi farklı sosyo-ekonomik statü grupları arasında farklı şekilde algılanmakta, değerlendirilmekte ve ifade edilmektedir. Regl döneminin kişilerin yaşam kalitelerini, eğitim süreçlerini, toplumda var oluş biçimlerini doğrudan veya dolaylı biçimde etkilediği bilinmektedir. Bu çalışma regl döneminin mevcut durumunu ortaya koymayı ve feminist yaklaşımla toplumsal cinsiyet bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma nicel araştırma deseninde yapılandırılmış tanımlayıcı bir araştırma olup, çalışmanın verileri sormacalarla elde edilen birincil verilerden oluşmaktadır. Çalışmanın veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından özgün olarak hazırlanmış tanıtıcı bilgiler ve regl dönemine ait soruları içeren sormacalardan oluşmaktadır. Araştırma alanını Adana merkez Seyhan ilçesinde faaliyet gösteren Kadın Dayanışma Merkezinde kayıtlı geçici koruma altındaki yabancı uyruklu kadınlar ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yerli kadınlar oluşturmaktadır. Çalışmada 397 kadına anket uygulanmış, kadınların regl dönemi öyküsü, regl dönemi hijyenik ürünlere ulaşım ve satın alma davranışları, regl dönemi toplumda davranış, yaklaşım ve tutumları ekonomik, sosyal ve kültürel üst başlıklarla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Kadınların regl dönemi karşılaştıkları eşitsizlikler ve toplumsal cinsiyet bağlamında kabullerine ilişkin tutumlarının değerlendirildiği çalışmada tanımlayıcı bilgilere ulaşılmıştır.

ABSTRACT

The menstrual period is experienced by half the world's population. Apart from its biological processes, the menstrual cycle entails cultural and psychological aspects. Menstrual periods may be perceived, evaluated, and expressed in distinct ways by different socioeconomic groups. Menstruation is known to directly or indirectly affect the quality of life of individuals, influence their educational progress, and impact their ways of being in a society. This study aimed to reveal the current state of the menstrual period in Turkey. It adopted the feminist approach and examined issues related to the menstrual period in the context of gender. This descriptive study was structured in a quantitative research design. Primary data were collected from a research sample of 397 women under temporary protection and local women registered at the Women's Solidarity Center Adana's central Seyhan district. The collection instrument was a questionnaire that asked respondents about the menstrual period and included specific introductory information prepared by the researchers for this investigation. The data were analyzed to determine the women's menstrual period histories, gauge their access to hygiene products during their menstrual period, and ascertain their purchasing behaviors for these products. Further, the study examined the social conduct, concepts, and attitudes toward women that associated the menstrual period with economic, social, and cultural beliefs. Descriptive information for this study was obtained by evaluating the inequalities women experienced during their menstrual period and their attitudes toward accepting such gender-based inequities.

Anahtar Kelimeler: regl dönemi, adet döngüsü, kültürel feminizm, toplumsal cinsiyet

Keywords: menstrual period, menstrual cycle, cultural feminist approach, gender

Corresponding Author: Nüket ELPEZE ERGEÇ **E-mail:** nergec@cu.edu.tr

Submitted: 06.09.2023 • **Revision Requested:** 13.09.2023 • **Last Revision Received:** 15.09.2023 • **Accepted:** 22.09.2022

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

1. Giriş

Regl dönemi kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan en önemlisidir ve kadınların toplumda ayrımcılığa uğramasındaki temel dayanaklardan birisi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Regl dönemi biyolojik bir gerçeklik olmasına rağmen kültüre bağlı değerler bu dönemin anlamını biçimlendirir. Cinsiyet eşitsizliğinin yüksek olduğu toplumlarda, kadınların regl dönemlerinde çok boyutlu eşitsizliklerle karşılaştıkları bilinmektedir. Bu nedenle regl döneminin sosyal, ekonomik ve kültürel önemini ne kadar iyi anlarsak cevaplayamadığımız sorulara da cevap bulma olasılığımız artabilir. Regl/Adet Dönemi; Regl/ menstruasyon/ adet / aybaşı/ regl/ mens gibi çeşitli isimlerle adlandırılan, uterusu gerçekleştiren döngüsel değişikliklerle ortaya çıkan kanın vajinaya atıldığı, menarştan menopoza kadar devam eden bir döngüdür (Jarrah ve Andaleeb, 2012; Wong, 2013; Sönmezer ve Hayri, 2014; Garg ve Tanu, 2015). Bu çalışmada, araştırma alanında görüşülen kadınların toplamda %78,3'ü (299 kişi) aylık kanamayı "adet veya regl" olarak tanımladıkları için çalışmada kadınların aylık regl dönemi, regl/adet dönemi olarak kullanılacaktır.

İlk olarak 11-15 yaşlarında ortaya çıkan regl, her sağlıklı kadının deneyimlediği normal fizyolojik bir süreçtir (Wong, 2013; Sönmezer ve Hayri, 2014; Garg ve Tanu, 2015). Normal fizyolojik bir süreç olmasına rağmen, kadınların her ay yaşadıkları regl yaşam kalitelerini, eğitim süreçlerini, çalışma hayatlarını ve toplumda var oluş biçimlerini dolaylı biçimde etkilemektedir. Toplumda zaman ve mekâna bağlı olarak kültürel, ekonomik ve toplumsal yapı içinde değerlendirilmesi ve güç ilişkilerini açığa çıkarılmasında önemli olan regl dönemi, günümüz toplumunda ortak bir kavrama sahip olmadığı görülür. Bu döngünün ifade edildiği biçimi dilin kavramsallaştırma sürecindeki toplumsal yapı tarafından bu sağlık halinin nasıl çağrıldığı ile doğrudan ilişkilidir. Fizyolojik bir döngü olan regl dönemine ilişkin sağlık ve halk sağlığı alanında uzun yıllardır araştırma yapılmış olmasına rağmen sosyal alanda literatürde sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birisi adet dönemini antropolojik olarak ele alan ve bu döngünün kültürel bilgi ve kodların kuşaklar arasında nasıl aktarıldığını benzerlikler ve farklılıklar temelinde incelendiği "Kadınların aylık periyotlarının üç kuşakta sosyo-kültürel açıdan incelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezidir (Şenyürek, 2019). Çalışma üç kuşak kız-anne-anneninin regl dönemlerine ilişkin korku, endişe ve kabulleniş biçimlerindeki değişimi ve benzerlikleri ortaya koyması bakımından ilgi çekicidir. Diğer bir çalışma ise sosyolojik temelli olup "Kadınların menstrasyon, çocuk sahibi olma ve annelik süreçlerinde ezilme ve direnme deneyimleri" başlıklı doktora tezidir. Nitel olarak desenlenen çalışmada kadınların regl dönemi, çocuk sahibi olma ve annelik deneyimi ile birlikte ele alınmış, ataerkil kültürel yapı ve kapitalist sistemle ilişkisi incelenmiştir. (Yılmazbilek, 2022).

Sosyal ve Beşeri bilimler alanında regl döngüsünün sınırlı sayıda çalışmada incelenmesi, kadınların yaşadıkları sürecin sadece hastalık/sağlık boyutunda ele alındığından toplumsal yapı içinde oluşan beden politikaları muğlak kalmaktadır. Ülkemizde ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet yapılanmasında kadınlar biyolojik ve cinsel olarak beden üzerinden namus-ayıp-günah vb. kavramlarla kontrol edilmekte, özellikle tamamen biyolojik bir döngü olan regl dönemi gizlenmesi gereken bir durum olarak görülmektedir. Diğer taraftan regl başlangıcı aslında kız çocuklarının toplum gözünde "kadın olma" statüsüne geçiş olduğundan, regl kavramı da toplumsal cinsiyet olgusuna bağlı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de erkek çocuklarının dini ve/veya sağlık nedenlerine bağlı gerçekleşen sünnet olgusu "erkekliğe geçiş dönemi, erkek olma" vb. kavramlarla pozitif biçimde tamamen toplumsal bir paylaşım ve ritüel olmaktadır. Ancak ülkemizde hala farklı ekonomik, sosyal ve kültürel yapıya bağlı olarak kız çocuklarının regl dönemine geçişi gerek aile içinde gerekse toplumda gizlenmesi gereken negatif bir olgu olarak görülebilmektedir. Buna bağlı olarak kız çocuklarının regl dönemi ile ilgili doğal davranışları, soru sormaları ve paylaşımında bulunmaları vb. beklenmediği gibi arzu edilen bir durum da değildir. Bu şekilde yetişen kadınlar menopoz sürecine kadar regl dönemlerini gizlilik içinde yaşar, şiddetli ağrı nedeniyle iş ve yaşam kaliteleri etkilense bile bunu belli etmeden sürdürmek durumunda kalırlar.

Regl olmayla ilgili mitler kadınlar ve kız çocukları için damgalamaya, ayrımcılığa maruz kalmalarına zemin hazırlamaktadır¹. Şöyle ki mitler güç ilişkilerinden bağımsız düşünülemez. Zira mitler gerçekliği güçlülerin gözünden çarpıtarak gerçekliğin güçlülerin perspektiflerine göre hikayeleştirerek güçsüzlerin acılarının ve seslerin susturulmasına ortam hazırlamaktadır (Daly, 2002). Ve bu susturma biçimi de güçlülerin egemenliğinin devamına hizmet etmektedir. Bu doğrultuda regl olmayla ilgili mitler de kadınlarla erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkileriyle doğrudan ilgili olduğundan bu mitler regl olmanın erkek egemenliğinin sürdürülmesine hizmet edecek biçimde anlaşılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla regl olmanın erkeklerin perspektifinden hikayeleştirilmesi kadınların bedensel farklılıkları bahane edilerek damgalanmaktan utandırılmaya hatta aşağılamaya kadar pek çok yöntemle onların ikincil konumda tutulmalarına ortam oluşturmaktadır.² Dahası regl olmanın regl olan kadınlar ve kız çocukları yerine regl olmayan erkekler tarafından anlamlandırılması bazen kadınlarında regl olmayı erkek perspektifinden içselleştirmelerine neden olmaktadır. Örneğin kadınların regl olduklarında kendilerini kirli ve hasta olarak değerlendirmeleri bu kapsamda düşünülebilir.

Regl dönemi içinde sosyo-ekonomik ve kültürel nedenlere bağlı olarak sağlıklı ve hijyenik ürünlere erişim de sorun olmaktadır. Regl sağlığı yönetimini iyileştirmek önemli bir meseledir. Türkiye'de birçok şehirde yüksek fiyatlar sebebiyle regl dönemi ürünlere

¹ Türkiye'deki Mülteci Kadınlar ve Kız Çocuklarında Menstrüel Hijyen Yönetimi Araştırma Raporu, <https://turkiye.unfpa.org/tr/menstruel-hijyen-yonetimi-arastirma-raporu>, Erişim Tarihi 10 Nisan 2023.

² Türkiye'deki Mülteci Kadınlar ve Kız Çocuklarında Menstrüel Hijyen Yönetimi Araştırma Raporu, <https://turkiye.unfpa.org/tr/menstruel-hijyen-yonetimi-arastirma-raporu>, Erişim Tarihi 10 Nisan 2023.

erişimi olmayan ve regl olan kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda, mültecilerden köy okullarında okuyan öğrencilere, mevsimlik tarım işçilerinden, yurtlarda kalan öğrencilere kadar geniş bir skalada regl yoksunluğu yaşandığı; bu kişilerin maddi imkansızlıklar sebebiyle regl dönemlerinde çorap, gazete, paçavra ve yaprak gibi farklı şeyler kullanmak zorunda oldukları ve ciddi enfeksiyon sorunları yaşadıkları ortaya konmuştur (Eskitaşçıoğlu, 2022). Kadınların doğal süreçlerinde neden ekonomik yoksunluk yaşadıkları, durumlarına ilişkin neden negatif anlamlar yüklendiği, regl dönemine ilişkin kültürel, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin nedeni gibi soruların cevaplarını bulmakta feminist anlayış ve yaklaşımlar kuramsal temel oluşturabilecektir. Kültürel feminist yaklaşım bu soruların cevaplarını vermede kuramsal bir arka plan sunma fırsatı verebilmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

3. Kültürel Feminizm ve Regl Dönemi

Alcoff (2013)'a göre, kültürel feminizm, yeterince değer verilmeyen kadın niteliklerini yeniden geçerli kılma çabasıyla, feministler tarafından sahiplenilen bir kadın doğası veya dişil öz ideolojisidir. Kültürel feminist yaklaşıma göre kadın döngüsü tamamıyla feminizm kapsamına giren bir konudur ve erkekler tarafından verilen, toplumda sabitlenen kadın tanımlamalarına kadının doğası temelinde karşı koymak üzere ortaya çıkmıştır. Kültürel feministler için kadın düşmanlığı yalnızca bir sosyal sistem veya ekonomik kurum ya da geri kalmış inançlar dizisi değil, aynı zamanda erkekliğin kendisi ve bazı durumlarda erkek biyolojisidir. Kültürel feminizm kadınların doğayla daha içkin olduğunu, girift olayları sürekli tetikte olmak durumunda olduklarından daha kolay çözdüklerini ve döngülerinin yaratılışlarının sonucu olduğu ve erkeklerden farklı olduklarını kabul etmeleri gerektiğini belirtir. Böylece, kültürel feminizm kadının pasifliğini onun barışçılığı olarak, duygusallığını yetiştirme eğilimi olarak, öznelliğini gelişmiş öz-farkındalığı olarak yeniden yorumlarlar (Morais, 2005).

Kadınların regl dönemlerini, erkek egemen perspektifinde adlandırmaları kendiliğinden olan bir süreç değildir. Carol Gilligan, kadınlar konuşurlarsa başkalarının onları kınayacağından, suçlayacağından, inciteceğinden, dinlemeyeceğinden veya anlamayacağından korktukları için kendi seslerinden vazgeçtiklerini söylemektedir. Dahası bazı kadınlar başkalarının hoşuna gitmeyecek şeyleri söylemek bir yana bunları bildiklerinin dahi fark edilmesini istememektedirler (Gilligan, 2017, 9). Bu noktadan yola çıkan Gilligan (2017) “kişinin bildiklerini bilmiyor hale gelmesi; kendi sesini iştirme ya da dinleme zorluğu; zihin ve beden, duygu ve düşünceler arasındaki kopukluk ve kendi iç dünyasının sesini taşımaktansa üstünü örtmeyi yeğleme. Bu yüzden de ilişkiler artık kişinin iç dünyası ile başkalarının dünyası arasındaki bağlantıları keşfetme kanallarını sağlayamaz hale gelir” demektedir.

Ataerkil düşünce kadının biyolojisini kendi bakış açısına göre düzenlemiştir. Kültürel feministler kadının doğaya içkin tanımlanmasına değil, erkekler tarafından verilen tanıma karşı çıkar. Kadınların bu üstün özellikleri ve regl döngüleri ile aslında her seferinde yenilenmeleri onları daha üstün kılmaktadır. Tarihsel ve antropolojik çalışmaların kadın deneyimlerinden bazılarının evrensel olduğunu ortaya koyduğunu belirten Donovan (2001, 320) kültürel feminist yaklaşım çerçevesinde regl dönemi ve lohusalığı, bu evrensel deneyimlerden olduğunu belirtir ve dünyanın her yerinde bu dönemlerine ilişkin kadınlar ezilmektedir. Kültürel feminist yaklaşım, kadınların doğal hallerini duygusallık, bedensel farklılıklar ve doğaya ait olma olarak temellendirir. Bu yaklaşıma göre sorun, kadınların bu üstün özelliklerinin erkekler tarafından zayıflık olarak tanımlamalarıdır. Bu tanımlamalar ise kadını ikincil ve öteki yapmıştır. Woolf (2020) bu durumu erkeklerin güçlü olmak için kadını öteki olarak tanımlaması olarak belirtmiştir. Woolf'a göre, kadınlar toplumun kendine dayattığı ve kadını ezdiği özellikler yerine, üstün olduğu yönlerini fark etmesiyle ezilmişlikten kurtulacaktır.

Kültürel feminist yaklaşımın kadının fiziksel özelliklerinin gücünü ve doğal düzenle olan bağına görmek gerektiği savına paralel biçimde Donovan, kadının aylık kanama deneyimini görmezden gelinemeyeceğini ve kadının doğasının bir parçası olduğunu söylemektedir (2001, 325). Regl konusu aslında sadece kadın doğasının değil tabuların bir parçası olup, kadının toplum dışına itilmesinden, dini olarak bazı görevlerini yerine getirmesinin yasaklanmasına kadar kadın bedeninin toplumsal olarak denetlenmesini de içermektedir. Psikanalist Sigmund Freud 1913 yılında yazdığı *Totem ve Tabu* adlı çalışmasında ilkel topluluklarda regl tabularının kadınları kontrol girişimi olduğunu iddia eder. “İlkelerin kadınlarının aybaşı zamanlarında bağlı oldukları sayısız tabu kuralının nedenleri bir boş inanç olan kan korkusudur ve gerçek nedeninin de bu olması olasıdır. Fakat bu kan korkusunun yanında, daima sihirsel nedenlerle örtülen estetik ve sağlığa ilişkin amaçların da olması olasılığını savsaklamak yanlış olur.” (Freud, 2019, 104). Freud yine aynı kitabında tabu yasağını çiğneyen bir kimsenin, sanki bu tehlikeli güç yükünü emmiş gibi, tabu olan şeyin içeriğine girdiğine inanıldığını belirtirken Avustralyalı yerlilerin kadınların aybaşı dönemlerinde ve lohusalıklarındaki bu geçici durumlarının tabu olarak düşünüldüğünü ve bu kimsenin giysisi, araçları, silahları ve bunlar gibi hep kullandığı malları başkaları için her zaman tabu olduğunu belirtir (2019, 26-27). Tabuyu çiğneyen herkes cezalandırılma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Tabu, ahlaki yargıya ve hatta bazen dini inançlara dayanan, herhangi bir insan faaliyeti veya sosyal gelenek alanıyla ilgili güçlü bir sosyal kısıtlama veya yasaktır. Tabuyu kırmak genellikle toplum tarafından sakıncalı kabul edilir. Danovan'a göre erkek olan Freud'un bakış açısında tabu ve ödipal kompleksinde olduğu gibi, erkek olanı kurabilmek için dişi olanı reddetmektedir.

Regl dönemine ilişkin tabular, ilk adet görmedeki ritüeller ve yaşam boyunca görülen regl dönemi ile ilgili kısıtlamaların devam

ettirilmesiyle inşa edilen cinsiyetçi anlamlar şeklinde kültürel alanda varlığını hissettirir. Gerçeklik ile ilgisi olmamasına rağmen, regl dönemiyle ilgili mitolojik hikayeler modern inanç sistemlerinin alt yapısını oluşturarak yeni anlamlar bulabilmektedir (Umeora ve Egwuatu, 2008; Tan ve ark., 2017). Regl dönemi ile ilgili tabular, kısıtlamalar ve ritüeller, kadınlara kirletici statüsü vererek ezilmelerine neden olan inceliklerle doludur. Bu statü, kadınların daha iyi bir statüye yükselmesine ve erkeklerle eşit olmasına asla izin vermezken, kadınların toplumdaki “kadınsı” alanlarını sürdürmek için üstlendiği sayısız rolden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaundal ve Thakur, 2014). Politik olarak gerici ve ontolojik olarak hatalı olan bu tanımlamalar ise Alcoff’a göre yapı bozumuna uğratılmalı ve toplumsal cinsiyet ve cinsiyet farklılıkları politikaları cinsiyet farklılıklarının önemini yitirdiği bir politikayla değiştirilmelidir (Alcoff, 2013).

Kadınları mevcut kültürdeki tutum ve faaliyetleri ile tanımlayan kültürel feministler regl döneminde kadınların suskunluğunu sorgular. Regl dönemi hakkında konuşmayı sosyal olarak kabul edilemez kılan bir tabu vardır ve kadınlara bu dönem hakkında sessiz kalmaları öğretilir (Lee ve Sasser-Coen 1996). Araştırmalar, insanların regl dönemi hakkında konuşurken kendilerini rahat hissetmediklerini doğrulamaktadır (Houppert, 1999). Kadınlar sessizlik tabusunu bozduğunda, konuşmanın içeriği genellikle olumsuzdur (Lee ve Sasser-Coen 1996). Bu olumsuzluk ise sağlıkla ilgilidir. Menstrüasyonla ilgili iletişim üzerine yaptığı araştırmada Kissling, (1996) regl dönemi tabularının bir sonucu olarak, kız çocuklarının ve genç kadınların bunu konuşmalarının tek yolunun regl dönemi ağrısı ve semptomlarından şikayet etmek olduğunu söyler. Burrows ve Johnson (2005) Birleşik Krallıkta genç kadınlarla odak gruplarla gerçekleştirdiği çalışmada katılımcılar tarafından genel olarak olumsuz görüşler ifade edilmiş ve regl dönemi utanç verici, toplum içinde ve hatta özelde konuşulmaması gereken bir konu olarak nitelendirilmiştir. Kuşkusuz bir tabuyu değiştirmek yıllar, hatta nesiller alabilir, ancak regl dönemi ile ilgili hurafelere inanmayan ya da sosyal kısıtlamalara, tabulara direnç gösteren genç kadınların genellikle annelerinin eğitimi olduğu belirtilmektedir. Bu da inanç ve davranış sistemlerini değiştirmenin en iyi yolunun eğitimden geçtiği gerçeğini pekiştirmektedir.

Gloria Steinem, 2019 yılında Women’s Reproductive Health dergisinde yayımladığı “Eğer erkekler regl olsaydı” (*If Men Could Menstruate*) adlı makalede her şeyin tersine dönüp erkeklerin regl olduğunu düşündüğümüzde neler olabileceğini oldukça ikna edici biçimde ele alır ve bu yazdıkları oldukça akla yakındır (Steinem, 2019). Erkeklerin regl olduğunda yaşanacaklara ilişkin kısaca şu cevabı verir; “regl imrenilecek, övülecek ve erkeksi bir olay haline gelecektir.” Bu düşüncüyü biraz daha genişlettiğinde Steinem (2019,151) aslında doğurganlığın, erkekliğin başlangıcı olan regl görmenin partilerle kutlanacağını, regl döngüsünün sürecinin böhürlenerek konuşulacağını hijyen malzemelerinin hükümet tarafından finanse edileceğini ve adet döngüsü regl anlamına gelen menstruation kelimesinin “men-struation” olarak kullanılacağını güç ilişkileri bağlamında açıklar. Regl dönemin yarattığı etkiler nedeniyle erkeklerin işledikleri suçların affedileceği kanunlar, regl döngüsünün erkeklerin gücünü arttırdığına ilişkin sağlık çalışmaları yapılacağını ve regl günlerini övücü sokak jargonlarının gelişeceğini muhtemel olduğunu söyleyen Steinem (2019,152) en ahlaki ve mantıklı argümanları erkek entelektüellerin sunacaklarını iddia eder. Bilim, sanat, siyaset ve tüm diğer alanlarda regl dönemi araçsallaştırılarak güç gereçesi olacak ve eğer erkekler regl olabilselerdi muhtemelen sonsuza kadar devam edecektir. Ancak kadınlar adet gördüğünde ise regl dönemi tabulara, gizliliğe ve yoksulluğa konu olur ve regl döngüsü süreci sağlık alanı ile sınırlı olmak üzere kadın sağlığı başlığında ele alınır. Oysa regl sürecinin sadece sağlıkla ilgili olduğunu, biyolojik bir farklılık olduğu ve yarattığı etkinin biyolojik olduğunu kabul etmek feminist bakışla uyumsuzdur.

4. Regl Yoksulluğu

Feminist bakış, bilimin tarafsız olduğu görüşünü kabul etmez ve kadınlar hakkındaki inançlar ile kadınların yaşamlarını etkileyen toplumsal ve politik güçler arasındaki bağlantıları arar. 1970’lerin başındaki kadın sağlığı hareketi erkekler tarafından üretilen ve kadınları zayıf, bağımlı ve hastalıklı tanımlayan “hastalık ve sağlığın cinsel politikasına” meydan okur. Bu politikalar kadının, regl döneminde ve regl öncesi dönemde hastalıklı kabul eder ve bu dönemlerde toplumdaki uzaklaşacak biçimde evde veya yatakta geçirmelerini önerir. Bilimsel tıbbın kadınların regl döngüsünü hastalıkla tanımlama düşüncesi kadını hasta ve zayıf olarak kamusal bir imaja mahkum eder ve toplumda yaratılan güç farkını anlamaktan uzaklaştırır. Bunun yerine, feminist bakış modern tıbbın temelini oluşturan ayrımlara bir meydan okuma olarak kabul edilmelidir. Bu düşüncüyü geliştirmesi, içerden bir bakış sunması ve sorunları tespit etmesi gerekir. Bu kapsamda Randi Daimon Koeske, *Regl Lanetini/Tabusunu Kaldırmak (Lifting the Curse of Menstruation, 1983)* başlıklı makalesinde regl dönemini anlamak için yapılan bilimsel çalışmaları sınıflandırır ve aslında yapılması gerekenlere dair öneri getirir. Koeske (1983) regl döngüsüne ilişkin çalışmaların üç kavramsal yaklaşımda ele alındığını belirtir. Bu yaklaşımlardan ilki regl döngüsü kadının bulunduğu bağlamdan bağımsız olarak, çocukluk deneyimi, genetik miras olarak açıklayan kabul görmüş varsayımlardır. Bireysel farklılık modelini kabul eden ikinci yaklaşım kadınların farklılıklarını içsel durumlarla ilişkilendirir. Menopoz veya regl döngüsü gibi durumları tek boyutlu olarak ele alır.

Üçüncü yaklaşım ise kadınların regl dönemlerini “hasta” ve “sağlıklı” gibi önceden kabul edilen normatif varsayımlara dayandırır. Geleneksel toplumsal cinsiyet kavramı ile ilişkilendirilen durumlar sağlıklı olarak kabul edilir. Bu kavramsal yaklaşımları Koeske (1983) tek boyutlu ve kadının kendi durumundan bağımsız yaklaşım içeren çalışmalar olarak nitelendirir. Bu çalışmalar daha çok kadının zayıf olduğu durumlarla ilişkilendirilen ve önceden kabul edilmiş varsayımlara dayanmaktadır. Koeske (1983), sağlık sisteminin hasta/doktor, kadın/erkek ya da genç/yaşlı gibi ikili ayırım yerine bütüncül bir bakış ile güç temelinde inşa edilmiş

sağlık alanından, sosyal ve kültürel alana yönelmesi gerektiğini belirtir. “*Kimse kimseye hükmetmediği, kadınların erkeklere benzemediği hatta daima eşit de olmadığı ama herkesin kendi olabildiği barış ve olanaklar dünyasında yaşadığımızı düşünün*” diyen bell hooks (2002) gibi, Koeske (1983) de regl döneminin eril olanın gücünü göstermek için baskı aracı olarak kullanılmasından vazgeçilmesini ve regl dönemine ilişkin sorunlara çare bulunmasını önerir.

Kültürel feminist yaklaşımların öne sürdüğü gibi, kadın doğasının ezilmişlikle çerçeveselenmesi kadına ilişkin birçok meselenin görmezden gelinmesi sonucunu doğurmuştur. Bu konuda var olan önemli bir mesele de ekonomik temelli ve halk sağlığı merkezine yerleştirilen regl yoksunluğudur. Regl dönemi doğrudan insan onuru ile ilgilidir. Hijyen ürünleri ve sıhhi ortamlar olmadığında ve regl hijyenini yönetmenin bilinmemesi regl yoksulluğunu yaratır. Regl yoksulluğuna ilişkin önemli bir çalışma, Flinders ve Lowery (2023) tarafından İngiltere’de regl ürünlerinden verginin kaldırılmasına ilişkin 25 yıllık bir mücadelenin ekonomik ve politik olarak karşılaşılan sorunları değindikleri çalışmadır. Çalışma Şubat 1996’dan, regl ürünlerinde KDV’nin kaldırıldığı Ocak 2021’e kadar Birleşik Krallık parlamentosunda yaşanan tartışmalara odaklanır. Flinders ve Lowery (2023) regl ürünlerinin lüks ürün sınıfına dahil edilerek vergilendirilmesini eleştirel regl çalışmaları kapsamında ele alır. Nihayetinde çeyrek asırlık mücadele ile İngiltere’de regl ürünlerinden vergi kaldırılmıştır. Son yıllarda regl ürünlerinin vergilendirilmesi toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan haklarına ilişkin daha geniş tartışmaların merkezi bir unsuru haline gelmiştir. Kampanya grupları tüm dünyada ortaya çıkmakta ve uluslararası koalisyonlar oluşturarak hükümetleri vergi politikasını değiştirmeye zorlamaktadır. Bu amaçla 2019’da Global Menstrual Collective³ tarafından regl sağlığı ve hijyeni için küresel bir koalisyon oluşturularak herkes için regl sağlığı ve hijyene yönelik küresel eylem çağrısında bulunuldu. Uzun yıllar boyunca ihmal edilen regl dönemi sağlığı Global Menstrüel Kolektif tarafından “regl döngüsüyle ilgili olarak yalnızca hastalık veya sakatlığın olmaması değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak tam bir iyilik hali” olarak tanımlanmıştır.

Regl dönemini uygun hijyenik ürünlerle yönetememek, kadınları üzgün, sıkıntılı ve rahatsız hissettirebildiğine dair araştırmalar bulunmaktadır. Cardoso ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada hijyen ürünlerine ulaşmakta sıkıntı yaşayan bireylerin zihinsel sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceği sonucuna ulaşmışlardır. İngiltere’de üniversite öğrencisi kadınların dahil edildiği çalışmada, dönem yoksulluğu yaşayan katılımcıların %68,1’inde orta-şiddetli depresyon belirtileri görüldüğü ve dönem yoksulluğu yaşamayan katılımcılardan daha yüksek depresyon oranlarına sahip oldukları belirtilmektedir (Cardoso et al, 2021). Tull, regli döneminin ekonomik yöndeki etkisine ilişkin yapmış olduğu çalışmada, kadınların regli dönemi nedeniyle gelir getirici faaliyetlere girmekte çekingen davrandığını bulgulamıştır. (Tull, 2019). Son derece fizyolojik bir süreç olan regli dönemi aslında kompleks bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Regl dönemine ilişkin yeterli araştırmaların yapılmaması, regl dönemine ilişkin sorunların önemsenmemesi ciddi dikkat gerektiren küresel bir halk sağlığı sorununa neden olabilmektedir. Regl dönemine ilişkin yeterli altyapıyı sağlama, vergisiz regl ürünlerine erişim sağlamak için hükümetlerin desteği, eğitim ve bilgi paylaşımına, çalışma yaşamındaki hakların düzenlenmesine, regl dönemi mevcut durumu, etkileri ve regl hakkında konuşmamayla nasıl mücadele edileceği konusunda daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

5. Materyal ve Yöntem

6. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Kültürel feminist yaklaşımın belirttiği gibi kadınlar doğal bir süreç olan regl dönemleri temelinde ayrımcılığa uğradıkları halde döneme ilişkin yaşadıkları ekonomik, kültürel ve sosyal sorunlar yeterince incelenmemektedir. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de pek çok kadın gerek sosyo-ekonomik etkilerden kaynaklı olarak hijyenik ürünlere erişim sıkıntısı, gerekse eğitim yetersizliği nedeniyle regl dönemi bilgisizliği ile karşı karşıya kalabilmektedir. Çalışmada kültürel olarak ise konuşulamayan bir olgu olarak karşımıza çıkan regl döneminin sosyal, ekonomik ve kültürel olarak mevcut durumunun incelenmesini amaçlamaktadır.

Birleşmiş Milletler, regl yoksulluğu bir halk sağlığı, cinsiyet eşitliği ve insan hakları sorunu ilan ederken, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), 1,8 milyar kız çocuğu ve kadının regl dönemlerine ilişkin bilgiye sahip olmadığını ve bu dönemlerini yönetmek için ekonomik kaynaklara ulaşamadıklarını bildirmektedir (Haneman, 2021). Regl döngüsüne ilişkin sorunları çözmek için bugün ne yapılabilir ve yapılmalıdır? Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle regl döngüsü konusunda ne durumda olduğumuzu ve yaygınlığını tespit etmek, bu sağlık durumuna ilişkin sosyo-kültürel anlayışları belirlemek, regl dönemi deneyimini araştırmak, regl olgusuna ilişkin sabitleme ve ayrımcılığı incelemek gerekmektedir. Regl döngüsünün dile getirilmesi yakın zamanlara kadar kadın bedenine ilgili konuları konuşmanın tabu olması nedeniyle oldukça zor ifade ediliyordu. Regl dönemine ilişkin konuşulmaya başlanması ise bu sorunun çözümüne yönelik ciddi bir adımdır. Bu çalışmanın özgün değeri, yukarıdaki sorunlardan hareketle, regl döneminin mevcut durumunu kadınlar üzerinden ortaya koymaktır. Bu amaçla “Regl dönemi sosyal, kültürel ve ekonomik durum analizi” nicel araştırma deseninde yapılandırılmış tanımlayıcı bir araştırma niteliğindedir. Bu kapsamda araştırma soruları aşağıdaki biçimde sıralanmıştır;

³ <https://www.globalmenstrualcollective.org> (Erişim Nisan, 2023)

- Sosyal faktörler regl dönemini nasıl etkiler?
- Kültürel faktörler regl dönemini nasıl etkiler?
- Ekonomik faktörler regl dönemini nasıl etkiler?
- Demografik faktörler regl dönemini nasıl etkiler?

7. Araştırma Alanı Seçimi

Çalışmanın araştırma alanını TC vatandaşı yerli kadınlar ve geçici koruma altındaki kadınlara yönelik kayıtlı ve yoğun eğitim programları nedeniyle Adana'nın en büyük ilçesi olan Seyhan Belediyesi Kadın Dayanışma Merkezi oluşturmaktadır. Seyhan Belediyesi Kadın Dayanışma Merkezi bu kapsamda amaçlı olarak seçilmiş ve burada eğitim gören tüm yerli ve geçici koruma altındaki mülteci kadınlar tam sayımla araştırmaya dâhil edilmişlerdir. Bu kapsamda, araştırma alanı Adana Seyhan Belediyesi Kadın Dayanışma Merkezinde eğitim alan Türk vatandaşı kadınlar ile geçici koruma altındaki kadınlarla sınırlıdır. Seyhan Belediyesi Kadın Dayanışma Merkezi Adana Seyhan bölgesinde, kadınların sosyal ve ekonomik şartlarını güçlendirmek ve psikolojik iyi oluşlarına yönelik çalışmalar yürütmek amacıyla faaliyet göstermektedir. Merkez⁴, bölgede yaşayan kadınlar ve Suriye'deki iç karışıklık başta olmak üzere çeşitli sebeplerle yerlerinden edilen ve Türkiye'ye geçici koruma statüsünde yerleşen kadınlarla beraber çalışmakta; fırsat eşitliği ve toplumsal cinsiyet odaklı yaklaşımla, toplumun her kesiminden kadınlara ulaşma çabası içerisinde faaliyet göstermektedir.

Seyhan ilçesinde kadınlara yönelik en kapsamlı çalışma yürüten birim Kadın Dayanışma Merkezi olup, Merkeze gelen tüm kadınlar araştırmaya dâhil edilmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 397 kadınla görüşme sağlanmıştır. Kadın Dayanışma merkezi yılda, Seyhan ilçesine kayıtlı olan ortalama 1000 kadına çeşitli eğitimler vermektedir. Araştırmanın evreni, Eylül-Ekim 2022 arasında merkeze başvuran tüm kadınlardır. Hedef örnekleme ulaşılmış olup, araştırmanın yapıldığı tarihlerde merkeze başvuran 397 kadın ile araştırma tamamlanmıştır.

8. Araştırma Deseni

"Regl dönemi mevcut durum analizi" nicel araştırma deseninde yapılandırılmış kesitsel ve tanımlayıcı bir araştırmadır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiş ve tanımlayıcı istatistikler (frekans ve ortalamalar) kullanılarak yorumlanmıştır. Kadınlar ankette yer alan bazı sorulara cevap vermedikleri için frekans dağılımları ve ortalamalar, cevap veren kadınlar üzerinden hesaplanmıştır. Sorulara cevap vermeyen kadınlar tablolarda "cevapsız" olarak yer almış ve toplamdaki payları (397 kişi üzerinden) hesaplanarak yine tablolarda verilmiştir. Araştırmaya menopoz dönemine giren kadınlar da dâhil edilmiş; regl dönemi ile ilgili soruları regl dönemlerini düşünerek cevaplamaları istenmiştir. Araştırmanın başlangıcında "farklı uyruğa sahip kadınlar arasında karşılaştırma yaparak aralarında farklılık olup olmadığını ortaya koymak" olarak belirlenmiş ancak çalışmanın sürecinde tutum soruları hariç, yapılan analizlerde farklı uyruğa sahip kadınlar arasında önemli farklılık olmadığı saptanmıştır. Bu nedenle tablolarda tüm kadınlar tek grup olarak verilmiştir.

Regl dönemi ile ilgili olarak tutum soruları hazırlanmış ve kadınlara toplam on (10) adet ifade yöneltilmiştir. Bu sorular en düşük bir (1) ve en yüksek beş (5) düzeyinde derecelendirilmiştir. Bu tutum soruları ile ilgili araştırmada bulunan Cronbach-Alfa katsayısı 0,656 olup; katsayı $0,60 \leq \alpha \leq 0,80$ ise sorular oldukça güvenilirdir (Terzi, 2019).

Tutum sorularında elde edilen verilere bağlı olarak yapılan analizlerde, ifadelerle ilişkin veri setinin normal dağılım göstermemesi ve grup varyanslarının homojen olmaması dolayısıyla bağımsız değişkenlerin grupları arasında parametrik olmayan karşılaştırma testleri kullanılmıştır (Lorcu, 2020). Kullanılan testler "Mann-Whitney U" ve "Kruskal-Wallis Varyans Analizi" testleridir. Tüm analizlerde istatistiki anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın etik kurul onayı alınarak katılımcılar gönüllülük esasıyla çalışmaya dahil edilmiştir. Gönüllü katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve aydınlatılmış onam formu imzalatılmıştır.

9. Veri toplama araçları

Bu çalışmanın ana materyalini anketler sonucu elde edilen birinci veriler oluşturmuştur. Mevcut durum analizinde kullanılan veri toplama aracı araştırmacılar tarafından özgün olarak hazırlanmış olup, tanıtıcı bilgiler, regl dönemi öyküsü, regl dönemi ürünlerine erişim, regl dönemi davranış ve tutumlardan ve regl yoksulluğuna ilişkin tutum sorularını içermektedir. Anket soruları ve tutum soruları araştırmayı yapan ekip tarafından oluşturulan soru havuzundan düzenlenmiştir. Oluşturulan soruların geçerlilik ve güvenilirliği için öncelikle 50 kişi ile anket yapılmış, frekans analiz sürecinde bazı sorular çıkartıldıktan sonra sormacanın son hali oluşturulmuştur.

⁴ www.kadindayanismamerkezi.com

10. Araştırma Bulguları

11. Demografik Yapı

Araştırma alanındaki kadınların yaşlarına bakıldığında en küçüğü 15, en büyüğü ise 67 yaşındadır. Ortalama yaşları ise 32,7 olarak bulunmuştur. Kadınların yaklaşık üçte ikisi (%65,9) Türkiye, üçte biri (%28,4) ise Suriye vatandaşı olup, diğer kadınlar Afganistan ve İran vatandaşıdır. Yabancı uyruklu kadınlara uygulanan anket soruları Seyhan Kadın Dayanışma Merkezi uzmanlarınca başta Arapça olmak üzere kendi dillerine çevrilerek dil engeli aşılmaya çalışılmıştır. Kadınların çoğunluğu kentte doğmuş (%70,5) ve kentte ikamet (%87,7) etmektedirler. Eğitim düzeyleri lise ve üniversite düzeyinde yoğunlaşmakta olup; %55,2'si evlidir. En düşük ve en yüksek ilk evlilik yaşı sırası ile 12 ve 40 olup; ortalama ilk evlilik yaşı 21,6, çocuk sahibi olan kadın başına ortalama çocuk sayısı ise 2,69 olarak bulunmuştur. Kadınların %68,3'ü çekirdek aile olarak yaşamakta ve yaklaşık beşte biri (%23,5) çalışmaktadır. Kadınlarla ilgili detaylı demografik veriler Tablo 1'de verilmiştir. Burada dikkat çeken kadınların cevap verenler içinde %30'unun 18 yaş altında evlilik gerçekleştirdiğidir.

Tablo 1. Demografik yapı

Değişkenler	Sayı	Yüzde %
Uyruk		
Türkiye	253	65,9
Suriye	109	28,4
Afganistan	19	4,9
İran	3	0,8
Toplam	384	100,0
Cevapsız	13	3,3
Eğitim düzeyi		
Okur Yazar Değil	6	1,5
İlkokul	53	13,6
Ortaokul	67	17,1
Lise	128	32,7
Üniversite	118	30,2
Lisans üstü	19	4,9
Toplam	391	100,0
Cevapsız	6	1,5
Medeni durum		
Evli	214	55,2
Bekâr	174	44,8
Toplam	388	100,0
Cevapsız	9	2,3
İlk evlilik yaşı(gruba göre)		
12-15	11	5,3
16-18	46	22,2
19-21	52	25,1
22-25	61	29,5
26-30	31	15,0
31-40	6	2,9
Toplam	207	100,0
Cevapsız	190	47,9
Çalışma durumu		
Çalışmıyor	296	76,5
Çalışıyor	91	23,5
Toplam	387	100,0
Cevapsız	10	2,5
Mesleği		
Ev hanımı	182	79,4
Memur	16	7,0
İşçi	23	10,0
Esnaf	4	1,8
Emekli	4	1,8
Toplam	229	100,0
Cevapsız	168	42,3
Aile tipi		
Çekirdek	261	68,3
Geniş	86	22,5
Parçalanmış	35	9,2
Toplam	382	100,0
Cevapsız	15	3,8
Doğum yeri		
İl	279	70,5
İlçe	64	16,2
Köy	53	13,4
Toplam	369	100,0
Cevapsız	1	0,3
İkamet yeri		
İl	343	87,7
İlçe	43	11,0
Köy	5	1,3
Toplam	391	100,0
Cevapsız	6	1,5
Ortalama yaş		32,7
Ortalama çocuk sayısı		2,69
Ortalama ilk evlilik yaşı		21,6

12. Regl Dönemi Öyküsü

- Kadınların Ortalama İlk Regl Yaşı ve Regl Dönemi Tanımları

Araştırma alanındaki kadınların ortalama ilk kanama yaşları 13-14 olup; en düşük kanama yaşı 10 (16 kişi) ; en yüksek ise 18 (1 kişi) olarak bulunmuştur. Araştırma alanında görüşülen kadınların toplamda %78,3'ü (299 kişi) aylık döngüyü “adet veya regl” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamalarda yabancı uyruklu kadınlar ile TC vatandaşı kadınlar arasında fark görülmemiştir. Bu tanımlama, kadınların ilk adet olduklarında yaptıkları tanımlama ile paralellik göstermekle birlikte, kadınların ilk kanama yaşadıklarında bu durumu daha çok “adet görme” olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Kadınların aylık kanama tanımları Tablo 2’de görüldüğü gibi hastalanma, ay hali, ağrı, aybaşı, kanama, özel durumu gibi isimlerle adlandırılmıştır. Tablo 3’de görüldüğü gibi ilk döngü başlangıcında verdikleri tanımlamalarla devam etmekle birlikte kirlenmek, dudu geldi, kiraz dönemi gibi farklı tanımlamalarla da karşılaşılmıştır.

Tablo 2. Kadınların regl dönemi tanımları

Tanımlar	Sayı	%
Adet görme	149	39,0
Regl	150	39,3
Periyod	51	13,4
Hastalanma	12	3,1
Ay hali	7	1,8
Ağrı	4	1,0
Aybaşı	3	0,8
Kanama	3	0,8
Yenilenme	1	0,3
Menstruasyon	1	0,3
Özel durum	1	0,3
Toplam	382	100,0
Cevapsız	15	3,8

Araştırmaya katılan kadınlar ilk regl deneyiminde %58 oranında adet görme olarak tanımlamışlardır. Ancak kadınların %24 gibi bir oranı soruya cevap vermemişlerdir. Ayrıntılar Tablo 3 de görülmektedir.

Tablo 3. Kadınların ilk regl yaşadıklarında yaptıkları tanımlar

Tanımlar	Sayı	%
Adet görme	175	58,5
Regl	60	20,1
Kanama	27	9,0
Aybaşı	16	5,4
Hastalanma	15	5,0
Periyod	3	1,0
Kirlenmek	1	0,3
Kiraz dönemi	1	0,3
Dudu geldi	1	0,3
Toplam	299	100,0
Cevapsız	98	24,7

- Kadınların Regl Dönemi Öncesinde Konu Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumları, Bilgi Kaynakları ve Regl Döngüsünün Paylaşımı

Araştırma alanındaki kadınların adet döngüsü öncesi konuyla ilgili bilgi sahibi olma durumları sorulduğunda, kadınların %39,6’sı (156 kişi) konuyla ilgili bilgi sahibi olduğunu; %32,5’nin (128 kişi) hiç bilgisi bulunmadığını, %28,0’nın da (110 kişi) kısmen bilgisi bulunduğunu belirtmişlerdir. Soruya cevap vermeyen kadınların oranı 0,8’dir (3 kişi).

Kadınların regl dönemi hakkındaki en önemli bilgi kaynaklarını %76,5 oranında anneleri oluşturmaktadır. Araştırmaya göre birinci derece yakın kardeşler, arkadaşlar ve okul bilgi kaynağı olarak belirtilirken, sağlık çalışanı, baba ve internet kaynakları küçük bir yüzde tabloda yer almıştır (Tablo 4). Ayrıca kadınların %17’si bu soruyu cevaplamamıştır.

Araştırma alanındaki kadınların %8,3’ü (33 kişi) adeti ilk kez deneyimlediğinde hiç kimse ile paylaşmamıştır. Paylaşan kadınların ise en önemli paydaşları yine anneleri olmuştur.

Tablo 5’de görüldüğü gibi %84 oranında ilk regl deneyimi annelerle paylaşılmaktadır.

Tablo 4. Kadınların regl dönemi hakkında bilgi kaynakları

Bilgi kaynakları	Sayı	%
Annem	251	76,5
Kardeşler	31	9,5
Arkadaş	17	5,2
Okul	14	4,3
Sağlık Çalışanı	7	2,1
Babam	5	1,5
İnternet/ Sosyal Medya/ Kitap	3	0,9
Total	328	100,0
Cevapsız	69	17,4

Tablo 5. İlk Regl deneyiminin paylaşıldığı kişiler

Paylaşılan kişiler	Sayı	%
Annem	301	84,1
Kardeşler	31	8,7
Arkadaş	11	3,1
Akrabalar	4	1,1
Babam	3	0,8
Eşim	1	0,3
Öğretmen	1	0,3
Diğer	6	1,7
Total	358	100,0
Cevapsız	6	1,5
Hiç kimseyle paylaşmamış	33	8,3

- Regl Döneminin Başlangıcında Yaşanan Duygular ve Nedeni

Kadınların yaklaşık yarısı regl döngüsüne ait ilk duygularını korku olarak ifade etmişlerdir. Bu ifadeyi utanma ve endişe izlemiştir. Tablo 6'da görüldüğü gibi kadınların sadece %7,1'i mutluluk hissettiğini belirtmiştir.

Tablo 6. Kadınların regl dönemine ait ilk duyguları

Duygular	Sayı	%
Korku	193	49,0
Utanma	79	20,1
Endişe	73	18,5
Mutluluk	28	7,1
Diğer	21	5,3
Toplam	394	100,0
Cevapsız	3	0,8

Çalışmada kadınlara neden bu duyguları hissettikleri sorulduğunda en önemli payı bilinçsizlik/bilgisizlik alırken, regl döngüsünü ilk kez yaşamak ikinci en önemli neden olarak saptanmıştır. Tablo 7'de görüldüğü gibi büyümek, küçük yaşta regl olmak, ağrı yaşamak gibi çok çeşitli cevaplar verilmiştir. Ancak kadınların %43'ü bu soruyu cevapsız bırakmışlardır.

Tablo 7. Regl dönemi ilk kez deneyimlendiğinde yaşanan duygunun nedeni

Duyguların Nedeni	Sayı	%
Bilinçsizlik/bilgisizlik	108	47,8
İlk kez deneyimlemek	46	20,4
Büyümek/değişim	15	6,6
Küçük yaşta olmak	11	4,9
Ağrı yaşamak	10	4,4
Genç kız olmanın mutluluğu	10	4,4
Çevreden duyulanlar	7	3,1
Kan görmek	7	3,1
Ebeveynlerin kızmasından korkmak	3	1,3
Akranlara özenmek	2	0,9
Evlenme korkusu	2	0,9
Baba ve erkek kardeşlerden utanmak	2	0,9
Yalnızlık	1	0,4
Ayrı olması	1	0,4
Kirlendiğini hissetmek	1	0,4
Toplam	226	100,0
Cevapsız	171	43,1

13. Regl Döneminde Kullanılan Ürünler ve Ürünlere Erişim ve Regl Dönemine İlişkin Kültürel Yaklaşım

Araştırma alanındaki kadınlara ilk regl yaşadıklarında ve şu anda kullandıkları ürünler sorulmuş ve alınan cevaplar Tablo 8'de verilmiştir. Buna göre kadınların %67,0'ı ilk deneyimlerinde hijyenik ped, %29,4'ü ise bez-kumaş gibi ürünler kullandığını belirtmiştir. Şu anda ise kadınların neredeyse tamamı hijyenik ürünler (ped ve tampon) kullanmakta olup; bez-kumaş kullanan kadınların oranı %4,3'e düşmüştür. Ayrıca tampon ve çevresel ped kullanan az sayıda kadın da vardır.

Tablo 8. Regl Döneminde Kullanılan Ürünler

İlk Regl Dönemi			Mevcut Durum		
Ürünler	Sayı	%	Ürünler	Sayı	%
Hijyenik ped	262	67	Hijyenik ped	352	88,9
Bez-kumaş	115	29,4	Bez-Kumaş	17	4,3
Pamuk	13	3,3	Tampon	12	3
Diğer	1	0,3	Çevresel ped	6	1,5
Toplam	391	100	Pamuk	3	0,8
Cevapsız	6	1,5	Diğer	6	1,5
			Toplam	396	100
			Cevapsız	1	0,3

Araştırma alanındaki kadınlar regl döneminde kullandıkları ürünlere çoğunlukla (%71,1) marketlerden satın almaktadırlar. Marketleri, bakkallar ve eczane takip ederken, kullandığı ürünleri kendisi yapan kadınlar da bulunmaktadır. Tablo 8 ve Tablo 9'da görüldüğü gibi satın alma süreçlerine ilişkin kadınların yüksek oranda cevap verdikleri görülmüştür.

Tablo 9. Regl dönemi ürünlerine erişim

Satın alınan yer	Sayı	%
Marketler	278	71,1
Bakkallar	56	14,3
Eczane	24	6,1
Kendisi yapıyor	21	5,4
İnternet üzerinden	7	1,8
Diğer	5	1,3
Toplam	391	100,0
Cevapsız	6	1,5

Araştırma alanındaki kadınların %86,2'si (324 kişi) hijyenik ürünlere erişimde sorun bulunmadığını belirtirken, geriye kalan kadınlar (%13,8; 52 kişi) ise sorun olduğunu ifade etmişlerdir. Regl döneminde kullandığı ürünleri kendisi üreten 21 kadın bu değerlendirmenin dışındadır.

- Regl Döneminde Kullanılan Ürünlerin Ekonomik Açından Değerlendirilmesi

Araştırma alanındaki kadınların %81,6'sı (320 kişi) regl döneminde kullandıkları ürünleri pahalı bulurken, %14,0'ı (55 kişi) pahalı bulmamaktadır. Kadınların %5,5'i (22 kişi) ise soruya cevap vermemiştir. Diğer yandan kadınların %41,8'i (157kişi) bu ürünleri alırken ekonomik olarak zorlandığını ifade etmiştir. Ekonomik açıdan ara sıra zorlanan kadınların oranı %35,1 (132 kişi), zorlanmayan kadınların oranı ise %23,1'dir (87 kişi). Kadınların 21'i bu ürünleri kendisi ürettiği için fikir belirtmemiştir. Ekonomik açıdan bu ürünleri almakta zorlanan kadınların nasıl bir çözüm ürettikleri ise Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Ekonomik olarak regl dönemi ürünlerini satın almakta zorlanan kadınların çözüm yolları

Çözüm Yolları	Sayı	%
Ödünç alıyorum	49	31,2
Her bir pedi daha uzun süre kullanmaya çalışıyorum	48	30,6
Bez-kumaş kullanıyorum	37	23,6
En ucuzunu alıyorum	15	9,6
Diğer	8	5,1
Toplam	157	100,0

- Kadınların Regl Dönemi Hakkında Konuşma ve Başkalarıyla Paylaşma Davranışları

Araştırmaya katılan katılımcılara "Regl döneminiz hakkında konuşmaktan kaçındığınız olur mu?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %36,3'ü (141 kişi) regl dönemi hakkında konuşmaktan kaçındığını belirtirken, %63,7'si (247 kişi) ise böyle bir davranış içinde bulunmadığını ifade etmiştir. Kadınların %2,3'ü (9 kişi) soruya cevap vermemiştir. Regl dönemi hakkında konuşmaktan

kaçınma davranışı gösteren ve bu konuda açıklama yapan kadınların (90 kişi) gerekçeleri Tablo 11'de verilmiştir. Buna göre ayıp, mahrem ve utanma kavramları öne çıkmaktadır.

Tablo 11. Kadınların regl dönemi hakkında konuşmaktan kaçınma nedenleri

Nedenler	Sayı	%
Ayıp olduğu için	32	35,6
Mahrem bir konu	17	18,9
Utandığım için	16	17,8
Tercih etmiyorum	16	17,8
Diğer (ortamda erkeklerin olması, yadırganması vb.)	9	10,0
Total	90	100,0

Kadınların kendileri dışında genel olarak regl dönemi hakkında aile veya çevrede konuşulmasının ayıp olup olmadığı durumu da incelenmiş ve cevaplar Tablo 12'de verilmiştir. Buna göre kadınların %55,5'i konuyu ayıp bulmazken geri kalanı ayıp bulduğunu belirtmiştir.

Tablo 12. Regl döneminin aile veya çevrede konuşulmasının ayıp görülme durumu

Nedenler	Sayı	%
Ayıp değil	216	55,5
Aile içinde konuşulması ayıp	45	11,6
Çevrede konuşulması ayıp	40	10,3
Hem aile hem çevrede konuşulması ayıp	86	22,1
Erkeklerin olduğu ortamda ayıp	2	0,5
Toplam	389	100,0
Cevapsız	8	2,0

Kadınların regl döneminde olduklarında konuyu kimlerle paylaşabildiği de incelenmiş ve genelde aile ile eş-sevgili cevabı verilmiştir. Konuyu hiç kimse ile paylaşmayan kadınların oranı ise Tablo 13'de görüldüğü gibi %21,4'tür.

Tablo 13. Kadınların regl dönemlerini paylaştıkları kişiler

Kişiler	Sayı	%
Aile	200	65,8
Eş-sevgili	69	22,7
Kız arkadaş	35	11,5
Toplam	304	100,0
Cevapsız	8	2,0
Hiç kimse	85	21,4

- Kadınların Regl Dönemi ile İlgili Bilgi Edinme Kaynakları

Araştırma alanındaki kadınların konuyla ilgili en önemli bilgi kaynaklarını sağlık personeli (%39,0) ile anneleri ve kız kardeşleri (%34,5) oluşturmaktadır (Tablo 14). Araştırma alanında adet döngüsü hakkında hiç kimseden ve hiçbir yerden bilgi almayan kadınların oranı ise %12,3'tür (49 kişi). Tablo 4'de ilk deneyimlediklerinde bilgi kaynakları yüksek oranda anneler olurken, bu tabloda durum değişmiş ve % 40 oranında sağlık personeline bilgi aldıkları gözlemlenmiştir. Yine internet üzerinde bilgilenme oranı %13'e çıkmış olduğu görülmektedir. Bu da ilk deneyim üzerinden zaman geçtikçe kadınların yaşadıkları regl döngüsünün kültürel bir durum olmadığını ve sağlıkla ilgili bir durum olduğunu düşündükleri biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 14. Kadınların regl dönemi ile ilgili bilgi edinme kaynakları

Kaynaklar	Sayı	%
Sağlık personeli	131	39,0
Anne-kız kardeş	116	34,5
İnternet	45	13,4
Aile üyeleri	19	5,7
Arkadaş	16	4,8
Din görevlisi	4	1,2
Diğer	5	1,5
Toplam	336	100,0
Cevapsız	12	3,0
Hiç kimse	49	12,3

Tablo 15. Kadınların Regl Dönemi Ürünlerini Satın Alma Davranışları

Satın Alma Davranışları	Sayı	%
Özel paketleme tercih ediyorum	202	51,8
Özel paketleme tercih etmiyorum	176	45,1
Ürün satın almıyorum	12	3,1
Toplam	390	100,0
Cevapsız	7	1,8

- Kadınların Regl Dönemi Ürünlerini Satın Alma Davranışları

Araştırma alanında görüşülen kadınların yaklaşık yarısı %51,8 ürün satın alırken ürünü gizlemek için özel paketleme tercih ettiğini ifade etmiştir. Kadınların %45,1'i böyle bir şeye ihtiyaç duymadığını, %3,1' ise ürün satın almadığını belirtmiştir. Cevap vermeyen kadınların oranı %1,8'dir

Regl dönemi ürünlerini kimlerin satın aldığı incelendiğinde ise kadınların çoğunluğu (%72,3) ürünleri her zaman kendilerinin aldığı ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra ailedeki diğer kadınlar (%13,3), eş-sevgili (%10,8) ve ailedeki diğer erkekler (%0,5) tarafından da ürün satın alınmaktadır. Kadınların %3,1'i ürün satın almazken, cevap vermeyen kadınların oranı %1,8'dir.

Tablo 16. Kadınların Kullandıkları Regl Dönemi Ürünlerini Satın Alan Kişiler

Satın Alan Kişiler	Sayı	%
Daima kendim alırım	282	72,3
Diğer kadınlar (anne, kız kardeş vb.)	52	13,3
Eş-sevgili	42	10,8
Ailedeki erkekler (baba, erkek kardeş vb.)	2	0,5
Ürün satın almıyorum	12	3,1
Toplam	390	100,0
Cevapsız	7	1,8

- Kadınların Regl Döneminin Çalışma ve Eğitim Hayatına Etkisi Hakkındaki Düşünceleri

Kadınlara regl döneminde olmalarının olası çalışma ve eğitim hayatını etkileyip etkilemeyeceği sorulmuştur. Çalışma hayatı ile ilgili olarak kadınların %29,2'si etkileyeceğini belirtirken, %21,9'u etkilemeyeceğini ifade etmiştir. Kadınların yaklaşık yarısının (%48,9) konu hakkında fikri bulunmamaktadır.

Regl döneminin eğitim hayatına etkisi incelendiğinde ise kadınların %28,9'u (115 kişi) etkileyeceğini belirtirken; %33,0'ı etkilemeyeceğini ifade etmiştir. Kadınların %38,1'inin (151 kişi) konu hakkında fikri bulunmamaktadır.

Tablo 17. Kadınlara Göre Regl Döneminin Çalışma ve Eğitim Hayatına Etkisi

Çalışma Hayatı			Eğitim hayatı		
Fikirler	Sayı	%	Fikirler	Sayı	%
Etkiler	116	29,2	Etkiler	115	28,9
Etkilemez	87	21,9	Etkilemez	131	33,0
Fikrim yok	194	48,9	Fikrim yok	151	38,1
Toplam	397	100,0	Toplam	397	100,0

- Kadınların Teknolojik Regl Dönemi Ürünlerini Bilme Durumları

Araştırma alanındaki kadınların son yıllarda teknolojik olarak üretilen, çevre ve ekonomik odaklı regl dönemi ürünler hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları incelenmiştir. Bu kapsamda "çevresel ped ve silikon kap" hakkında soru yöneltilmiştir. Buna göre kadınların yaklaşık dörtte biri çevresel pedi ve silikon kabı duyduklarını/bildiklerini belirtmişlerdir (Tablo 18).

Tablo 18. Kadınların Teknolojik Regl Dönemi Ürünlerini Bilme Durumları

Çevresel ped			Silikon kap		
Cevaplar	Sayı	%	Cevaplar	Sayı	%
Evet	97	25,1	Evet	104	26,6
Hayır	290	74,9	Hayır	287	73,4
Toplam	387	100,0	Toplam	77	100,0
Cevapsız	10	2,5	Cevapsız	6	1,5

14. Regl Dönemi Tutum Soruları

Araştırmaya katılan kadınların regl tutum düzeylerini ölçebilmek amacıyla on adet ifade yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan kadınlara bu on ifade teker teker sorulmuş, her bir ifade için kadınların kendilerine en uygun olan puan düzeyine göre birden

beşe kadar puan vermeleri istenmiştir. Puanlamada “1.Kesinlikle katılıyorum, 2.Katılıyorum, 3.Fikrim yok, 4.Katılmıyorum ve 5.Kesinlikle katılmıyorum” düzeylerine karşılık gelmektedir. Kullanılan ifadelerin neler olduğu, ifadelere ilişkin genel ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 19’da verilmiştir. İfadelere ilişkin Cronbach’s Alpha katsayısı 0,651 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 19. Regl dönemi tutum soruları

İfadeler	Ortalama	N	Standart Sapma
Regl durumu herkesten saklanmalıdır	3,334	397	1,4230
Regl ürünleri özel kapalı ambalajda satın alınmalıdır	2,545	397	1,4135
Regl temiz bir süreç değildir	3,112	397	1,2395
Regl ürünlerini erkeklerin satın almasında sorun yoktur	2,448	397	1,2411
Regl ürünlerini kolaylıkla temin edebiliyorum	2,169	397	1,0958
Regl ürünlerinin fiyatına KDV dâhil olmamalıdır	1,637	397	1,0126
Genç kadın ve erkeklerin regl yoksunluğu hakkında bilgilendirilmesi ve farkındalıklarının artması açısından eğitimler verilmesi gereklidir.	1,900	397	1,1116
Regl dönemi hakkında konuşma beni rahatsız eder	3,372	397	1,2890
Regl döneminin sadece kadınlar tarafından bilinmesi gerekir	3,390	397	1,4200
Regl önemi, özellikle çevremizdeki erkeklerden (baba, erkek kardeş vb.) saklanması, gizli tutulması gereken bir süreçtir.	3,064	397	1,5246

Bağımsız değişkenler belirlenirken konu ile ilgili daha önce yapılan akademik çalışmalardan faydalanılmıştır. Belirlenen bağımsız değişken sayısı on adettir. Bunlar; “uyruk, yaş, eğitim, medeni durum, ilk evlilik yaşı, çalışma durumu, aile tipi, doğum yeri, ilk regl döngüsü yaşı ve regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi varlığıdır.

Tablo 20’de kadınların regl yoksunluğu tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden ilki olan “Regl ürünleri özel kapalı ambalajda satın alınmalıdır” ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında; çalışma durumu ($p=0,028<0,05$), uyruk ($p=0,000<0,05$) ve yaş ($p=0,009<0,05$) değişkenlerine ilişkin gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer değişkenlerde gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 20).

Çalışma durumu değişkenine bakıldığında çalışan kadınların (sıra ortalaması 176,24) çalışmayan kadınlara göre (sıra ortalaması 205,67) ifadeye daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani çalışan kadınlar regl durumunun herkesten saklanması gerektiğini düşünmektedirler (Tablo 20).

Uyruk değişkenine bakıldığında “TC” uyruklu kadınların (sıra ortalaması 182,44) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani TC uyruklu kadınlar regl durumunun herkesten saklanması gerektiğini düşünmektedirler (Tablo 20).

Yaş değişkenine bakıldığında “37 ve üzeri” yaşa sahip olan kadınların (sıra ortalaması 174,61) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani 37 ve üzeri yaşa sahip olan kadınlar regl durumunun herkesten saklanması gerektiğini düşünmektedirler (Tablo 20). Eğitim değişkenine bakıldığında gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık bulunmamakla beraber ($p=0,062>0,05$) lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan kadınların (sıra ortalaması 158,05) diğer eğitim düzeyine sahip olan kadınlara göre daha fazla regl durumunun herkesten saklanması gerektiğini düşündükleri söylenebilir (Tablo 20).

Tablo 21’de kadınların regl dönemi tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden ikincisi olan “Regl ürünleri özel kapalı ambalajda satın alınmalıdır” ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında; medeni durum ($p=0,010<0,05$), uyruk ($p=0,001<0,05$) ve yaş ($p=0,000<0,05$) değişkenlerine ilişkin gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer değişkenlerde gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 21).

Medeni durum değişkenine bakıldığında evli kadınların (sıra ortalaması 186,11) bekâr kadınlara göre (sıra ortalaması 215,18) ifadeye daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani evli kadınlar regl ürünlerinin özel kapalı ambalajda satın alınması gerektiğine bekâr kadınlara göre daha fazla önem vermektedirler (Tablo 21).

Uyruk değişkenine bakıldığında “TC” uyruklu kadınların (sıra ortalaması 183,61) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani TC uyruklu kadınlar regl ürünlerinin özel kapalı ambalajda satın alınması gerektiğine diğer gruptaki kadınlara göre daha fazla önem vermektedirler (Tablo 21).

Yaş değişkenine bakıldığında “37 ve üzeri” yaşa sahip olan kadınların (sıra ortalaması 171,53) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani 37 ve üzeri yaşa sahip olan kadınlar regl ürünlerinin özel kapalı ambalajda satın alınması gerektiğine diğer yaş grubundaki kadınlara göre daha fazla önem vermektedirler (Tablo 21).

Tablo 22’de kadınların regl tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden üçüncüsü olan “Regl temiz bir süreç değildir”

Tablo 20. Regl durumu herkesten saklanmalıdır

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekâr	221 176	194,32 204,88	18414,00	42945,00	-,937	,349
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	176,24 205,67	11766,50	15861,50	-,220	,028
				Kruskal Wallis			
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	182,44 227,55 233,58		15,429	2	,000
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	213,93 208,10 174,61		9,436	2	,009
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	115,46 102,83 115,06		2,010	2	,366
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	196,32 211,87 188,74		1,781	2	,410
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	198,49 198,52 202,29		0,053	2	,974
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	190,71 199,09 170,72 202,67 218,11 158,05		10,526	5	,062
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	202,47 191,88 209,83		1,662	2	,436
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kısmen	159 128 110	193,45 197,98 208,21		1,157	2	,561

Tablo 21. Regl ürünleri özel kapalı ambalajda satın alınmalıdır

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekâr	221 176	186,11 215,18	16600,00	41131,00	-,258	,010
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	203,36 197,72	13422,50	60700,50	-,422	,673
				Kruskal Wallis			
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	183,61 227,50 211,27		13,567	2	,001
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	228,47 197,77 171,53		16,816	2	,000
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	115,54 100,14 118,12		3,671	2	,160
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	191,65 219,57 203,27		4,307	2	,116
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	195,56 216,55 196,02		1,895	2	,388
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	203,64 196,16 188,62 187,41 224,51 162,26		10,277	5	,068
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	190,02 199,53 211,81		1,921	2	,383
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kısmen	159 128 110	190,77 199,91 209,83		1,917	2	,384

ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında; çalışma durumu ($p=0,019<0,05$), uyruk ($p=0,007<0,05$) ve doğum yeri ($p=0,005<0,05$) değişkenlerine ilişkin gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer değişkenlerde gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 22).

Tablo 22. Regl temiz bir süreç değildir

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekâr	221 176	201,15 196,30	18973,50	34549,50	-,427	,669
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	174,55 206,17	11614,50	15709,50	-2,35	,019
				Kruskal Wallis			
				Test İstatistiği	df	p	
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	189,04 222,79 153,12		10,064	2	,007
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	204,65 188,14 205,18		2,029	2	,363
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	114,43 109,57 108,45		,392	2	,822
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	196,89 198,99 215,43		,847	2	,655
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	187,06 225,89 229,60		10,796	2	,005
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	166,93 209,67 200,80 199,96 202,56 143,34		5,921	5	,314
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	198,75 195,20 208,05		,750	2	,687
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kısmen	159 128 110	186,73 213,21 200,20		3,969	2	,137

Çalışma durumu değişkenine bakıldığında çalışan kadınların (sıra ortalaması 174,55) çalışmayan kadınlara göre (sıra ortalaması 206,17) ifadeye daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani çalışan kadınlar regl sürecinin çalışmayan kadınlara göre daha fazla temiz bir süreç olmadığını düşünmektedirler (Tablo 22).

Uyruk değişkenine bakıldığında uyruğu ile ilgili bilgi vermeyen kadınların (sıra ortalaması 153,12) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani uyruğu ile ilgili bilgi vermeyen kadınlar regl sürecinin diğer gruptaki kadınlara göre daha fazla temiz bir süreç olmadığını düşünmektedirler (Tablo 22).

Doğum yeri değişkenine bakıldığında şehirde doğan kadınların (sıra ortalaması 187,06) ifadeye diğer gruptaki kadınlara göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani şehirde doğan kadınlar regl sürecinin diğer gruptaki kadınlara göre daha fazla temiz bir süreç olmadığını düşünmektedirler (Tablo 22).

Tablo 23'de kadınların regl tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden dördüncüsü olan "Regl ürünlerini erkeklerin satın almasında sorun yoktur" ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında, değişkenlerin grupları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 23. Regl ürünlerini erkeklerin satın almasında sorun yoktur

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekâr	221 176	195,49 203,41	18672,50	43203,50	-,702	,483
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	204,69 197,33	13302,50	60580,50	-,550	,582
				Kruskal Wallis			
				Test İstatistiği	df	p	
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	205,19 187,78 191,54		2,160	2	,340
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	196,68 202,56 197,43		,222	2	,895
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	109,42 105,70 119,14		1,719	2	,423
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	192,05 210,34 223,84		3,717	2	,156
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	198,99 198,56 199,58		,002	2	,999
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	165,57 186,43 235,12 196,85 193,89 168,55		10,084	5	,073
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	202,81 196,91 197,82		,224	2	,894
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kısmen	159 128 110	205,44 201,62 186,64		1,949	2	,377

Tablo 24’de kadınların regl tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden beşincisi olan “Regl ürünlerini kolaylıkla temin edebiliyorum” ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında, değişkenlerin grupları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 24. Regl ürünlerini kolaylıkla temin edebiliyorum

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekâr	221 176	196,12 202,61	18812,50	43343,50	-,585	,558
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	203,89 197,57	13375,00	60653,00	-,481	,631
				Kruskal Wallis			
					Test İstatistiği	df	p
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	200,62 194,40 203,81		,221	2	,895
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	196,28 199,88 200,72		,119	2	,942
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	113,93 108,14 110,74		,350	2	,839
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	191,94 214,28 214,60		3,583	2	,167
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	195,95 195,81 218,98		2,030	2	,362
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	177,93 202,09 203,96 195,67 205,61 161,24		3,241	5	,663
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	187,16 205,73 202,13		2,264	2	,322
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kismen	159 128 110	190,46 203,14 206,52		1,665	2	,435

Tablo 25’de kadınların regl yoksunluğu tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden altıncısı olan “Regl ürünlerinin fiyatına KDV dâhil olmamalıdır” ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında; çalışma durumu ($p=0,045<0,05$) değişkeninin grupları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Aile tipi grupları içerisinde yer alan çekirdek aile grubu (sıra ortalaması 190,52) regl ürünlerinin fiyatına KDV dâhil olmamalıdır ifadesine diğer gruptakilere göre daha yüksek düzeyde katılmaktadırlar ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır.

Tablo 25. Regl ürünlerinin fiyatına KDV dâhil olmamalıdır

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekâr	221 176	200,52 197,09	19111,50	34687,50	-,337	,736
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	206,23 196,88	13164,50	60442,50	-,773	,440
				Kruskal Wallis			
					Test İstatistiği	df	p
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	203,58 190,67 193,85		1,449	2	,485
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	189,63 192,68 214,96		4,899	2	,086
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	112,14 107,74 113,41		,410	2	,815
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	190,52 218,99 213,51		6,181	2	,045
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	196,88 204,12 204,02		,419	2	,811
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	204,71 203,60 202,84 194,48 197,71 207,79		,661	5	,985
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	186,39 205,87 203,01		2,997	2	,223
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kismen	159 128 110	200,09 189,97 207,93		1,907	2	,385

Tablo 26’da kadınların regl tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden yedincisi olan “Genç kadın ve erkeklerin regl yoksunluğu hakkında bilgilendirilmesi ve farkındalıklarının artması açısından eğitimler verilmesi gereklidir” ifadesine ilişkin test

istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında, değişkenlerin grupları arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 26. Genç kadın ve erkeklerin regl yoksunluğu hakkında bilgilendirilmesi ve farkındalıklarının artması açısından eğitimler verilmesi gereklidir

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekar	221 176	206,42 189,69	17809,00	33385,00	-1,53	,124
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	207,86 196,40	13017,50	60295,00	-,888	,375
Kruskal Wallis							
				Test İstatistiği	df	p	
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	199,34 202,79 154,19		2,418	2	,299
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	196,45 194,36 206,48		,960	2	,619
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	111,22 105,68 116,94		1,223	2	,543
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	192,17 222,34 192,03		5,471	2	,065
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	200,57 188,73 203,11		,720	2	,698
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	175,36 207,46 206,43 205,17 184,25 205,71		3,723	5	,590
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	189,37 208,07 193,34		2,581	2	,275
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kısmen	159 128 110	193,14 207,84 197,20		1,365	2	,505

Tablo 27’de kadınların regl tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden sekizincisi olan “Regl dönemi hakkında konuşmak beni rahatsız eder” ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında; uyruk ($p=0,000<0,05$), yaş ($p=0,001<0,05$) ve ilk evlilik yaşı ($p=0,030<0,05$) değişkenlerine ilişkin gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer değişkenlerde gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 27).

Uyruk değişkenine bakıldığında “TC” uyruklu kadınların (sıra ortalaması 179,97) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani TC uyruklu kadınlar regl dönemi hakkında konuşmaktan diğer gruptaki kadınlara göre daha fazla rahatsız olmaktadır (Tablo 27).

Yaş değişkenine bakıldığında “37 ve üzeri” yaşa sahip olan kadınların (sıra ortalaması 170,58) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani 37 ve üzeri yaşa sahip olan kadınlar regl dönemi hakkında konuşmaktan diğer gruptaki kadınlara göre daha fazla rahatsız olmaktadır (Tablo 27).

İlk evlilik yaşı değişkenine bakıldığında “19-23” yaş aralığında olan kadınların (sıra ortalaması 96,10) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani 19-23 yaş aralığında olan kadınlar regl dönemi hakkında konuşmaktan diğer gruptaki kadınlara göre daha fazla rahatsız olmaktadır (Tablo 27).

Tablo 27. Regl dönemi hakkında konuşmak beni rahatsız eder

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekar	221 176	193,64 205,73	18263,50	42794,50	-1,06	,285
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	182,05 203,97	12289,50	16384,50	-1,63	,102
Kruskal Wallis							
				Test İstatistiği	df	p	
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	179,97 233,10 222,65		20,191	2	,000
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	218,68 207,54 170,58		13,112	2	,001
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	121,93 96,10 114,97		7,024	2	,030
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	199,53 200,26 191,63		,169	2	,919
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	195,71 197,06 218,70		1,901	2	,387
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	204,43 203,78 175,27 201,83 207,77 192,58		4,000	5	,549
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	199,23 196,80 203,66		,215	2	,898
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kısmen	159 128 110	190,02 196,34 215,07		3,361	2	,186

Tablo 28’de kadınların regl tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden dokuzuncusu olan “Regl döneminin sadece kadınlar tarafından bilinmesi gerekir” ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında sadece uyruk ($p=0,000<0,05$) değişkenine ilişkin gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer değişkenlerde gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 28. Regl döneminin sadece kadınlar tarafından bilinmesi gerekir

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekâr	221 176	198,15 200,07	19260,50	43791,50	-.169	,866
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	181,23 204,21	12215,50	16310,50	-1,71	,086
Kruskal Wallis							
				Test İstatistiği	df		p
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	182,90 230,02 199,81		15,319	2	,000
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	213,80 201,19 182,19		5,214	2	,074
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	120,08 100,65 111,92		3,830	2	,147
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	199,86 204,74 177,53		1,543	2	,462
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	198,80 195,93 203,78		,146	2	,930
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	188,36 205,89 188,38 205,88 194,67 199,87		1,549	2	,907
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	192,50 201,60 203,22		,650	2	,722
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kısmen	159 128 110	189,54 200,72 210,68		2,368	2	,306

Uyruk değişkenine bakıldığında “TC” uyruklu kadınların (sıra ortalaması 182,90) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani TC uyruklu kadınlar diğer gruptaki kadınlara göre regl döneminin sadece kadınlar tarafından bilinmesi gerektiğini daha fazla düşünmektedirler (Tablo 28).

Tablo 29’da kadınların regl tutumlarını ölçebilmek için yöneltilen ifadelerden onuncusu olan “Regl dönemi, özellikle çevremizdeki erkeklerden (baba, erkek kardeş vb.) saklanması, gizli tutulması gereken bir süreçtir” ifadesine ilişkin test istatistiği sonuçları yer almaktadır. Değişkenlere ilişkin 0,05 önem seviyesinde sonuçlara bakıldığında sadece uyruk ($p=0,000<0,05$) değişkenine ilişkin gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 29. Regl dönemi, özellikle çevremizdeki erkeklerden (baba, erkek kardeş vb.) saklanması, gizli tutulması gereken bir süreçtir

	Gruplar	N	Sıra ort.	Test İstatistiği			
				Mann-Whitney U	Wilcoxon W	Z	p
Medeni durum	Evli Bekâr	221 176	196,73 201,86	18945,50	43476,50	-.452	,651
Çalışma durumu	Çalışıyor Çalışmıyor	90 307	188,48 202,08	12868,50	169653,5	-1,01	,312
Kruskal Wallis							
				Test İstatistiği	df		p
Uyruk	TC Yabancı Bilgi vermemiş	253 131 13	181,21 229,61 236,73		17,564	2	,000
Yaş	12-25 26-36 37 ve üzeri	127 140 130	211,07 198,38 187,88		2,747	2	,253
İlk evlilik yaşı	12-18 19-23 24 ve üzeri	80 76 65	118,81 102,37 111,48		2,707	2	,258
Aile tipi	Çekirdek Geniş Parçalanmış	272 90 35	198,20 210,02 176,91		2,236	2	,327
Doğum yeri	Şehir İlçe Köy	280 64 53	197,14 197,29 210,91		,688	2	,709
Eğitim	Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisansüstü	7 58 67 128 118 19	169,14 203,84 188,46 202,82 202,41 185,45		1,728	5	,885
İlk regl döngüsü yaşı	10-12 13-14 15 ve üzeri	128 187 82	196,79 197,82 205,13		,314	2	,854
Regl döngüsü başlamadan önce bilgi düzeyi	Evet Hayır Kısmen	159 128 110	190,64 205,05 204,05		1,477	2	,478

Diğer değişkenlerde gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Uyruk değişkenine bakıldığında “TC” uyruklu kadınların (sıra ortalaması 181,21) ifadeye diğer gruptakilere göre daha düşük düzeyde katılım gösterdikleri tespit edilmiştir ve bu

farklılık istatistiki olarak anlamlıdır. Yani TC uyruklu kadınlar diğer gruptaki kadınlara göre regl döneminin özellikle çevrelerindeki erkeklerden (baba, erkek kardeş vb.) saklanması, gizli tutulması gereken bir süreç olduğunu daha fazla düşünmektedirler (Tablo 29).

SONUÇ

Çalışma kültürel feminist yaklaşım ve toplumsal cinsiyet bağlamında regl döneminin seçilen örneklem alanı kapsamında mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı nitelikteki araştırma sonucunda ekonomik, kültürel ve sosyal üst başlıklarla ilişkilendirilen sonuçlara ulaşılmış ve tutum ölçeği ile regl dönemine ilişkin tutumları değerlendirilmiştir. Çalışmada regli dönemi öyküsü üst başlığında ilk regli yaşının 13-14 yaş olduğu ve regl döneminin adet veya regl olarak kavramsallaştırdıkları, kadınların dörtte üçünün regli dönemine ilişkin bilgileri annelerinden öğrendikleri ve daha yüksek oranda ilk deneyimlerini anneleri ile paylaştıkları görülmüştür. Anketin sosyal boyutu ile ilgili sorularda regli dönemine ait ilk duygularının korku ve utanma ağırlıklı olduğu ve bunu da bilgisizlikle bağdaştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü her üç kadından ikisinin regli dönemine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadan bu dönemi yaşadıkları görülmüştür. Elde ettikleri ilk bilgiler ise öncelikle annelerden edindikleri bilgilerdir.

Ekonomik boyuta ilişkin sorulara kadınlar, ağırlıklı olarak hijyenik ped kullandıkları, bunları marketten satın aldıkları, ekonomik olarak almakta zorlandıklarında her bir pedi daha uzun süre kullandıkları ya da bez-kumaş gibi malzemeleri değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Hijyenik ürünlerde KDV ve ÖTV gibi vergilerin alınmamasına dair çok sayıda talep olmasına rağmen⁵, Türkiye'de enflasyonun yarattığı kriz bu ürünlere kadınların ekonomik olarak ulaşılmasını daha da güçleştirmiştir. Her kadının her ay bu ürünleri kullanmak zorunda olduğu göz önünde bulundurulması ancak eşitlikçi bir yapıda mümkün olabilecektir. Ailenin erkek bireyleri regli konusunun tamamen dışında olduğu ve sorunlarını kadınların kendi yakın arkadaşları ve anneleri ile çözdüğü görülmüştür. Yine satın alma davranışlarında ağırlıklı olarak ürünü kendilerinin satın aldıklarını ve özel ya da kapalı paketleme tercih ettiklerini bildirmişlerdir. Tutum sorularına verilen cevaplarda ise regli dönemine ilişkin kültürel yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Regli döneminin başkaları tarafından bilinmesi rahatsız etmez demekle birlikte ağırlıklı olarak kapalı ambalajlarda satın alınması gerektiği, gizli tutulması gerektiğine dair bir yaklaşım da bulgulanmıştır. Kadınların regli dönemi hakkında konuşmaktan neden kaçındıklarına ilişkin soruya üçte bir oranında kadın cevaplamıştır. Kadınların üçte ikisi bu soruyu boş bırakmıştır. Ancak tutum ölçeğinde 19-23 yaş aralığındaki kadınlarla 37 ve üzeri yaş aralığındaki kadınların regl dönemine ilişkin konuşmaktan rahatsız oldukları bulgulanmıştır. Yine tutum ölçeğinde TC vatandaşı kadınların Regli döneminin gizli tutulması gereken bir süreç olduğunu düşündükleri gözlemlenmiştir. Çalışmada regl dönemine ilişkin kadınların çalışma ve eğitim hayatına etkilerine ilişkin yüksek oranda cevap alınmamıştır. Ancak tutum ölçeğinde çalışan kadınların yüksek oranda regl sürecinin temiz bir süreç olmadığına dair bildirimde bulunmuşlardır. Bu da iş hayatında var olan kadınların regl dönemine ilişkin düşüncelerini yansıtmaktadır. Kadınların biyolojik bir döngüsü olan ve hayatlarında önemli bir yeri olan regl dönemi konuşulmak, paylaşılmak ve rahatlıkla anlatılmak zorundadır. Kadınların konuşmamak için birbirlerine ve kendi üzerlerine baskı kurdukları bu kirlenme ya da kötü olma hali olarak nitelendirilen döngü hakkında daha çok konuşmak, araştırma ve değerlendirmeler yapılması zorunludur. Kadınları mevcut kültürdeki tutum ve faaliyetleri ile tanımlayan kültürel feministler regl dönemi hakkında konuşmayı sosyal olarak kabul edilemez kılan bir tabu olduğunu iddia ederken, bu iddianın gerçekliği çalışmanın sorularının boş bırakılmasında da görülmektedir. Aslında bu dönem hakkında kadınlara sessiz kalmaları öğretildiği ve bunu kanıksadıkları için, sorunları kendi başına çözmeleri gerektiğini düşündükleri için regli döneminin engellerinin görünmez kılındığı gerçeğini görmemiz gerekmektedir.

Genel olarak çalışmada kadınlar arasında regl dönemi hakkında yeterli bilgi sahibi olunamadığı görülmüştür. Sağlık personelinin bilgi alınması yerine geleneksel bilgilerle ve annenin kültürel aktarımlarıyla bu süreç devam etmektedir. Kadınların yeterli bilgiye ulaşmadaki temel engeller; eşitsizlik, damgalanma ve yetersiz eğitimidir. Çalışmada gözlemlenen kadınların regl döngüsüne ilişkin konuşmaktan kaçtıkları ve çekingen davrandıkları görülmüştür. Kadın sağlığına yapılacak yatırımlar ve eğitim sürecine bunların dahil edilmesi sorunları çözmeye önemli politikalar olarak önerilebilir. Bunun ötesinde kültürel olarak kadınların regli döngüsü hakkında konuşmaları ve bunu gizlemek zorunda bırakılmamaları gereken bir toplumsal yapı dönüşümü zorunludur. Bedensel özerklik olmadan toplumsal cinsiyet eşitliğinden söz edilemez. Gilligan (2017) bir sese sahip olmanın insan olmak demek olduğunu, kadınların kendi seslerine sahip olmasının engellenmesinin, yani onların seslerinin bastırılmasının, onları aslında insan olarak kabul etmemek anlamına geldiğini iddia etmektedir. Oysa ifade özgürlüğü tüm hak ve özgürlüklerin kapısıdır. Bu doğrultuda kadınların ifade özgürlüklerinin engellenmesi onların regl bahanesiyle yaşam alanlarını daraltan, konuşmaktan sakınan kadınların, haklarını ve özgürlüklerini ellerinden alan pek çok uygulamanın devamını sağlar. Kadınların regl döngüsü ve buna bağlı olarak cinsel sağlık eğitimini yaygınlaştırarak daha çok konuşulması ve anlatılması gerekir. Bu noktadan yola çıkıldığında regl olmaları nedeniyle kadınların ve kız çocuklarının karşılaştıkları zorlukların basit bir malzeme veya altyapı eksikliğinin olmadığı bu zorlukların onlar için sağlık hakkından eğitim hakkına kadar pek çok hak kaybına neden olduğu ve ikincil konuma zorlayan bir şiddet ve ayrımcılık biçimi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla cinsiyete dayalı ayrımcılığın önüne geçebilmek için farklılıklara özgü

⁵ <https://tr.euronews.com/2022/01/09/turkiye-de-hijyenik-ped-ve-menstruel-urunlere-gelen-zamlar-tepkilere-yol-ac-yor> (Erişim Tarihi:18 Mart 2022)
<https://www.cumhuriyet.com.tr/video/hijyenik-pedlerden-alinan-yuzde-18-vergi-oranina-kadınlar-isyan-etti-1892441>, (Erişim Tarihi:12 Mart 2022) <https://t24.com.tr/haber/tesk-baskani-palandoken-hijyen-urunlerinde-otv-sifirlandi-kdv-orani-dusurulmeli,1023709> (Erişim Tarihi: 27 Mart 2022)

taleplerin dikkate alınması hak koruyucu çözümler geliştirmek, farklılıkların bir dezavantaja dönüşmesini önlemek için önemli olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir (İspir, 2016). Bu noktadan hareketle kültürel feministlerin kadınların regl olmasının kadınların üstünlüğü olduğuna dair iddiaları tartışmalı olsa da regl olmakla ilgili farklılıkların çeşitli hak kayıpları da dahil olmak üzere, kadınlar üzerinde yarattığı tahribatı anlamak için kültürel feminizmin sağlam bir teorik çerçeve sunduğu da söylenebilir.

Bu çalışma sonucunda yapılabilecek temel öneri ise toplumda yer alan tüm bireylerin konuyla ilgili olarak örgün ve yaygın eğitim aracılığı ile bilinçlendirilmeleri olacaktır. Ortaokul düzeyinde başlayacak olan örgün eğitim fırsatına sahip olamayan kişiler için kamu kurumları ve STK'lar aracılığı ile regl dönemine ilişkin yaygın eğitim verilmeli; özellikle kırsal ve kentsel boyut sosyolojik yapılarına göre ayrı ayrı ele alınarak kadınların ekonomik, kültürel ve sosyal temelli farklı özellikleri kapsamında bilinç yükseltme çalışmaları yapılmalıdır.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için Çukurova Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Karar No: 58.

Bilgilendirilmiş Onam: Çalışma için tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; Veri Toplama- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; Veri Analizi/Yorumlama- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; Yazı Taslağı- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- F.B.E.H., A.M.; Son Onay ve Sorumluluk- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Approval for the study was received from Çukurova University Non-Interventional Clinical Research Ethics Committee. Decision No: 58.

Informed Consent: Informed consent was obtained from all participants for the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; Data Acquisition- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; Data Analysis/Interpretation- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; Drafting Manuscript- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; Critical Revision of Manuscript- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.; Final Approval and Accountability- N.E.E., M.K.D., N.Y.B., B.A., H.Y., O.K.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Baştürk, R. (2011), *Bütün Yönleriyle SPSS Örnekli Nonparametrik İstatistiksel Yöntemler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Burrows, A. & S. Johnson (2005), Girls' Experiences of Menarche and Menstruation. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*. 23(3), 235-249.
- Cardoso, L.F., Scolese, A.M., Hamidaddin, A., Gupta, J., (2021), Period poverty and mental health implications among college-aged women in the United States. *BMC Women's Health* 21. doi:10.1186/s12905-020-01149-5
- Daly, K. (2002), Restorative justice: The real story. *Punishment & Society*, 4(1), 68-70.
- Donovan, J. (2001), *Feminist Teori*, (Çev. A. Bora, M. Gevrek ve F. Sayılan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eskitaşçıoğlu, İ. (2022), *Regl Yoksulluğu Anketi" Atölye BİA İletişim Platformu*, <https://m.bianet.org/bianet/kadin/257333-regl-yoksullugu-anketi-desteginizi-bekliyor> (Erişim tarihi: 18.04.2022)
- Flinders, M. & Lowery G. (2023), Period politics and policy change: the taxation of menstrual products in the United Kingdom, *Contemporary British History*, 1996-2021.
- Freud, S. (1998) *Totem ve Tabu*. (Çev. N. Berkes). İstanbul: Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi:23
- Garg, S., Tanu, A., (2015), Menstruation related myths in India: strategies for combating it, *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4 (2), 184-190.
- Gilligan, C. (2017), *Kadının Farklı Sesi Psikolojik Kuram ve Kadının Gelişimi*, (Çev. D.Dinçer, F.Arısan, M.Elma), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Gloria S. (2019), If Men Could Menstruate. *Women's Reproductive Health*, 6 (3), 151-152, DOI: 10.1080/23293691.2019.1619050
- Haneman, V. J. (2021), On Period Poverty, *Journal of Race, Gender, and Ethnicity*, 10 (1), 1-6.
- Houppert, K. (1999), *The Curse: Confronting the Last Unmentionable Taboo-Menstruation*. New York, NY: Farrarm Straus & Giroux..
- Hooks, b. (2002), *Feminizm Herkes içindir* (Çev. E.Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün, A. Yıldırım), İstanbul: Çitlenbik yay.
- İspir, Z. (2016) Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Cinsiyete Dayalı Ekonomik Ayrımcılık, *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 189-190.

- Jarrah, S.S., Andaleeb A.K., (2012), Attitudes and practices of school-aged girls towards menstruation. *International Journal of Nursing Practice*, 18 (3), 308-315.
- Kaundal, M., & Thakur, B. (2014), A dialogue on menstrual taboo, *Indian Journal of Community Health*, 26(2), 192-195.
- Kissling, E. A. (1996), That's Just a Basic Teen-age Rule: Girls' Linguistic Strategies for Managing the Menstrual Communication Taboo, *Journal of Applied Communication Research* 24 (4), 292-309.
- Lee, J., & SASSER-COEN, J. (1996), Memories of menarche: Older women remember their first period, *Journal of Aging Studies*, 10(2), 83-101.
- Lorcu, F. (2020), *Örneklerle Veri Analizi SPSS Uygulamalı*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Morais, J. (2004), *A Time to Celebrate: A Celebration of A Girl's First Menstrual Period*. Lafayette: Lua Publishing.
- Koeske, R.D. (1983), Lifting the Curse of Menstruation, *Women & Health*, 8 (2), 1-16.
- Sönmezer, E., Hayri, B.Y., (2014), Dismenorezi olan kadınlarda menstruasyona yönelik tutum ve stres algısı değişiklikleri, *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 25 (2), 56-62.
- Şenyürek, E. (2019), Kadınların aylık periyotlarının üç kuşakta sosyo-kültürel açıdan incelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Tan, D.A., Rohana, H., Ian, S.F. (2017), Cultural aspects and mythologies surrounding menstruation and abnormal uterine bleeding, *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 40, 121-133.
- Terzi, Y. (2019), Anket, Güvenilirlik-Geçerlilik Analizi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstatistik Bölümü Ders Notları, https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/1030_32625_1500.pdf (Erişim tarihi : 01.03.2022)
- Tull, K. (2019), *Period poverty impact on the economic empowerment of women. K4D Helpdesk Report 536*. Brighton, UK: Institute of Development Studies.
- Umeora, O.U.J., Egwuatu, V.E., (2008), Menstruation in rural Igbo women of south east Nigeria: attitudes, beliefs and practices, *African Journal of Reproductive Health*, 12 (1), 109-115.
- Yılmazbilek, M. (2022), Kadınların mensturasyon, çocuk sahibi olma ve annelik süreçlerinde ezilme ve direnme deneyimleri, *Doktora tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Wong, W.C., Li, M.K., Chan, W.Y.V., Choi, Y.Y., Fong, C.H.S., Lam, K.W.K., Sham, W.C., So, P.P., (2013), A cross-sectional study of the beliefs and attitudes towards menstruation of Chinese undergraduate males and females in Hong Kong, *Journal of Clinical Nursing*, 22 (23), 3320-3327.
- Woolf, V. (2020), *Kendine Ait Bir Oda* (E.T. Özkülahçı, Çev.) İstanbul: İndigo Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1929).
- www.kamupersoneli.net , 2019. Kadınlara Regl İzni (Çalışan Kadınlara Adet Dönemi İzni) <https://www.kamupersoneli.net/153754/kadinlara-regl-izni-calisan-kadinlara-adet-donemi-izni/> (Erişim tarihi: 18.04.2022)
- 5 soruda regl yoksulluğu - Evrim Kepenek - bianet <https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/244384-5-soruda-regl-yoksullugu> (Erişim tarihi: 18.04.2022)
- <https://www.sivilsayfalar.org/2020/09/09/turkiyede-regl-yoksullugunu-ve-regl-tabusunu-sonlandirmak-icin-calisiyoruz/> (Erişim tarihi: 18.04.2022)
- <https://t24.com.tr/haber/yuksek-vergi-fahis-fiyatlar-regl-yoksullugu-menstruel-urunlere-erisemeyen-kadinler-gazete-kagidi-kullanmak-zorunda-kalabiliyor,1004516> (Erişim tarihi: 18.04.2022)
- <http://www.kadindayanismamerkezi.com/iletisim/> (Erişim Tarihi: 14.04.2022)
- <https://tr.euronews.com/2022/01/09/turkiye-de-hijyenik-ped-ve-menstruel-urunlere-gelen-zamlar-tepkilere-yol-ac-yor> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)
- <https://www.cumhuriyet.com.tr/video/hijyenik-pedlerden-alinan-yuzde-18-vergi-oranina-kadinlar-isyan-etti-1892441>, (Erişim Tarihi: 12. 03. 2022)
- <https://t24.com.tr/haber/tesk-baskani-palandoken-hijyen-urunlerinde-otv-sifirlanmali-kdv-orani-dusurulmeli,1023709> (Erişim Tarihi: 27. 03. 2022)

Atıf Biçimi / How to Cite This Article

Elpeze Ergec, N., Kantar Davran, M., Yarpuz Bozdoğan, N., Avcıbay, B., Yazgan, H., & Karacan, O. (2023). Regl döneminin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 20-40.

Türkiye’de Yayınlanan Diyanet Kamu Spotlarında Dijital Dönüşüm Karşısında Geleneksel Aile Kodlarının İnşası

Constructing Traditional Family Codes Against Digital Transformation in Public Religious Ads Broadcast in Türkiye

Saadet Zeynep VARLI GÜRER¹

¹Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Umuttepe Yerleşkesi, Kocaeli, Türkiye

ÖZ

Toplumsal yapı dijitalleşme ile değişirken geleneksel değerlerin zedeleneceği korkusu muhafazakar ideolojiyi beslemektedir. Türkiye’deki egemen iktidarın bakış açısında, Batı, teknolojinin kaynağı fakat bir o kadar da toplumsal değerleri yok eden bir kültürün de temsilcisi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle dijital çağın geleneksel aile değerlerini yıpratacağı ve toplumsal yapıya zarar vereceği düşüncesi Türkiye’de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kamu spotlarında ele alınan bir içerik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile, politik eylem alanlarından biridir ve iktidarlar onu kendi söylemleri doğrultusunda biçimlendirme çabası içine girmektedirler. **Amaç;** Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayınladığı kamu spotlarında, muhafazakar egemen iktidar söyleminin dijitalleşme karşısında dini referanslarla inşa ettiği geleneksel aile ideolojisi üzerindeki yansımalarının saptanabilmesidir. Bu bağlamda Mevlidi Nebi Haftası özelinde “Peygamberimiz ve Aile” teması ile oluşturulan etkinlikte yayınlanan dört adet kamu spotundan en çok izlenen ikisi incelenmiştir. **Yöntem;** ilgili kamu spotlarında egemen ideolojik kodların saptanabilmesi için göstergebilim yöntemi kullanılmıştır. **Bulgular;** analiz edilen içeriklerde, dijital dönüşümün geleneksel aile değerleri üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koyacak göstergesel kodların ve dizisel karşıtlıkların kurgulandığı saptanmıştır. Kamu spotlarında, dijitalleşme, Batılılaşma’nın aile üzerindeki olumsuz etkisini aktaran bir unsur olarak kodlanmıştır. Sonuç; Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayınladığı ilgili kamu spotları ile kadını merkeze alarak Batı’nın kültürel yapıyı dönüştürücü gücüne karşı muhafazakar değerlere, aileye ve ataerkil toplum düzenine öncelik verdiği ve gündelik yaşam pratiklerini de dini referanslar ile bu geleneksel yapıya göre dönüştürmeye çalıştığı söylenebilmektedir. Böylece egemen iktidarın söylemlerini de desteklemektedir.

ABSTRACT

Alongside the changes to the social structure through digitalization, the fear that traditional values will be undermined is feeding the conservative ideology. From the perspective of the ruling power in Türkiye, the West is considered to be the source of technology as well as the representative of a culture that destroys social values. In particular, the idea that the digital age will erode traditional family values and damage social structure make up the contents that are addressed in the public service ads of Türkiye’s Presidency of Religious Affairs. The family unit is one of the spheres of political action, and governments try to shape families in line with their own discourses. The aim of this study is to determine how the conservative sovereign power’s discourse on the traditional family ideology, which is constructed using religious references in the face of digitalization, is reflected in the public service ads of the Presidency of Religious Affairs broadcasts. In this context, this article analyzes two of the four most-watched public service announcements that were broadcast during an event marking the week of Mawlid al Nabi that had been created under the theme of “Our Prophet and Family.” The article uses the semiotic method to determine the dominant ideological codes in these public service announcements. The findings reveal that the analyzed content had constructed semiotic codes and sequential oppositions to reveal the negative impact of digital transformation on traditional family values. In the public service ads, digitalization was coded as an element that conveys the negative impact of Westernization on the family. In conclusion, the Presidency of Religious Affairs can be said to prioritize conservative values, the family, and the patriarchal social order over the transformative power of the West by putting women at the center and attempting to transform daily life practices with respect to this traditional structure using religious references, thus also supporting the discourses of the ruling power.

Anahtar Kelimeler: Dijital dönüşüm, Geleneksel aile ideolojisi, Diyanet kamu spotu

Keywords: digital transformation, traditional family ideology, religious public service advertisement

Corresponding Author: Doç.Dr.Saadet Zeynep VARLI GÜRER E-mail: zeynepvarli@gmail.com

Submitted: 28.03.2023 • **Revision Requested:** 05.09.2023 • **Last Revision Received:** 27.09.2023 • **Accepted:** 27.09.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Sanayi Dönemi ile hızlı bir şekilde ilerleyen teknolojik gelişmeler toplumsal yapı üzerinde sosyal, siyasal ve ekonomik dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Dünyanın “global bir köy” olarak tanımlanmasını sağlayacak önemli gelişme internet ile ortaya çıkmıştır çünkü internet haberleşmeden, iletişime pek çok alanda sınırların kalkmasını sağlamıştır. Tüm dünya zaman ve mekan kısıtlaması olmadan bir biri ile etkileşim kurabilmektedir. Dijitalleşmenin hızı kültürel aktarımı ve toplumsal yapıdaki değişimi de etkilemiştir. Kültürel aktarım dijital içerikler sayesinde internetin çektiği her noktaya ulaşabilmektedir. Farklı kültürleri görmek, etkileşim kurmak, yaşam biçimlerini deneyimlemek siber uzam sayesinde artık çok daha kolay olmaktadır. Kitle iletişim araçlarının içeriklerinin hakim Batı kültürü ekseninde oluşturulması ve dağıtımı ile ulusal kültürel değerlerin değişime uğradığı ve toplumu dönüştüreceği korkusu muhafazakar ideolojinin temellendiği bir düşünce olmuştur. Türkiye’de, Tanzimat Dönemi ile hızlanan Batılılaşma hareketi dünden bugüne geleneksel düşünce içerisinde toplumsal yapıyı zedelemeye çalışan özne konumunda düşünülmüştür.

Türkiye’deki egemen ideolojiler, toplumsal dönüşüm alanı olarak aileyi kendi perspektifleri doğrultusunda dönüştürme çabasına girmişlerdir. Bunun sonucunda aile bir politik eylem alanı haline gelmiştir. Dolayısı ile geleneksel aile değerlerinin korunması, ataerkil düzenin devamı ve toplumsal cinsiyet rollerinin işlenmesi muhafazakar ideolojinin dayandığı unsurlardır. Türkiye’de egemen iktidarın uyguladığı muhafazakar politikaların sosyal yaşam üzerindeki tasarımının bir ayağı da Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Özellikle dijital çağın geleneksel aile değerlerini yıpratacağı ve uzun vadede toplumsal değerlere zarar vereceği düşüncesi Türkiye’de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Mevlidi Nebi Haftası özelinde “Peygamberimiz ve Aile” teması ile oluşturulan etkinlikte yayınlanan dört adet kamu spotunda karşımıza çıkmaktadır. Bu içerikler içerisinde en çok izlenen ve etkileşim alan ilk iki tanesi (“Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!” ve “Fenomen değil, ebeveyn ol”) araştırmanın örneklemini olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, ilgili kamu spotlarında dijitalleşmenin konumlandırılması ve geleneksel aile kodlarının bunun karşısında nasıl inşa edildiğinin saptanabilmesidir. Araştırma, şu sorulara cevap arayacaktır: (1) İlgili kamu spotlarında, dijital dönüşümün karşısında geleneksel aile ideolojisi, ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet ekseninde hangi kodlar ile inşa edilmeye çalışılmaktadır? (2) Kamu spotlarında dijital dönüşümün aile birliğini olumsuz etkilediği görüşü hangi kodlar ile sunulmuştur? (3) Kamu spotlarında dijitalleşme aile içerisindeki bireylerin geleneksel cinsiyet rollerini bozan bir unsur olarak mı yansıtılmıştır? (4) Diyanet İşleri Başkanlığı, “Peygamberimiz ve Aile” etkinlikleri kapsamında yayınladığı kamu spotlarında egemen iktidarın aile üzerine geliştirdiği politikaları meşrulaştırmakta mıdır? Dijitalleşme karşısında geleneksel aile ideolojisinin hangi kodlar ile aktarıldığını bulabilmek için kamu spotları göstergebilim yöntemi ile irdelenecektir.

Araştırma sorularına yanıt verebilmek adına çalışmada, Türkiye’de geçmişten günümüze Batılı hareketlere karşı muhafazakar yapının ürettiği düşünceler ekseninde aile kurumunun inşa süreçleri incelenerek burada ortaya konan geleneksel kodlar saptanmaya çalışılacaktır. Daha sonra egemen iktidarın perspektifinden Türkiye’de aile birliğini bozduğu düşünülen dijital dönüşümün etkileri üzerinde durulacaktır. Son olarak da Diyanet İşleri Başkanlığı’nın iktidarın ideolojik yaklaşımını taşıyan bir yapıya dönüşmesi ile birlikte İslami inanca göre toplumu düzenleme görevi ile özel alana girebilen yapısı sayesinde iktidarın söylemine göre idealize etmeye çalıştığı aile inşası irdelenecektir. Çalışmanın araştırma bölümünde ise, dijitalleşme karşısında geleneksel aile ideolojisinin hangi kodlar ile aktarıldığını bulabilmek için kamu spotları analiz edilecektir.

1. Türkiye’de Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Ailenin İnşası

Sanayileşme ve kentleşme ile gelişen modernleşmeyle birlikte geleneksel geniş aile formu yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Bu durum aile içindeki rollerin de değişimini sağlamıştır. Açık rol farklarının olduğu bir yapıdan rollerin görece paylaşıldığı bir duruma geçiş söz konusu olmuştur. Erkekler kadınların evdeki alanlarına dahil olurken kadınlar da çalışma hayatı içindeki yerini alarak aileye gelir getiren üye pozisyonuna yükselmiştir. Modern dönemin şartlarına uygun roller gelişmiş ve aile içerisindeki hiyerarşik yapı da değişmiştir. Aile reisi kavramı ortadan kalkmaya başlamıştır (Bayer, 2013: 104). Modernleşme süreci ile birlikte geleneksel yapıda töre, örf ve adetlerin belirlediği aile yapısı, zihniyet ve kültürel yapıda artan bireycilik ve rasyonalizmin etkisiyle değişim göstermiştir. Geleneksel ailedeki kalıplaşmış iş bölümü ve roller sistemi yerini kadının erkekle eşit görüldüğü, erkeğin ev işlerinde ve çocukların yetişmesinde sorumluluk almaya başladığı bir pratiğe doğru dönüşmeye başlamıştır (Çelik, 2010: 26). Muhafazakar düşünce, modernitenin ortaya koyduğu değiştirdiği ve dönüştürdüğü yapılara karşı bir görüş olarak doğmuştur. Muhafazakar düşünce toplumsal değişime duyduğu tepkiyi aile mekanizmasına verdiği önem ile bertaraf etmeye çalışmaktadır. Geleneksel yapının devamı aile kurumunun devamlılığına koşut tutulmaktadır. Muhafazakar bakış açısının geleneksel topluma yaptığı vurgu, aile, din, cemaat ve gerçek kurumlar bağlamında gerçekleşmektedir (Güler, 2007: 127). Geleneksel toplumsal yapının ataerkil pratiğin sürdürülmesi amacıyla töre, adet, gelenek gibi yapıları kullandığını söyleyebiliriz. Feminist eleştiri bağlamında, aile ataerkil düşüncenin filizlendiği bir birim gibi işlev görmektedir. Dolayısı ile ataerkil bakış açısı ile şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri de bu birimde işlenmektedir. Pehlivan’ın (2017: 511) radikal feminist düşüncüyü de irdelediği çalışmasında, aile kurumunun ataerkil düşüncüyü meşrulaştıran bir yapı olduğuna yönelik “sorunlu” tarafı ele alınmıştır. Çünkü, bu ataerkil düşüncede aile,

kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu rolü kabullendirmeye çalışan erkek egemen ideolojinin yeniden üretilmesini sağlayan başat kurum olarak görülmektedir. Geleneksel yapıda bu rollerin büyük bir değişikliğe uğramadan korunması gerektiği ailenin merkezi yapısını korumak adına önemlidir çünkü aile bir ulusun geleceğini temsil eden önemli bir organizmadır.

Türk ailesi de kültürel temellerinde geleneksel çizgiye sahip bir yapıdadır. İslamiyet öncesinde ve İslamiyet sonrasında aile yapılanması değişse de aileye verilen önem değişmemiştir. Çelik’in ifadesi ile (2010: 27); “dini meşrulaştırmalarla güçlendirilen geleneksel algı ve kabuller sistemi bir yönüyle geleneksel aile yapısının istikrarlı gelişimini sağlamış, diğer yönüyle de değişimlere direnç kaynağını oluşturmuştur.” Buradan da anlaşılacağı gibi İslamiyet özelinde uygulanan geçmiş dini pratikler geleneksel Türk ailesinin cinsiyetler arasındaki rollerin akışkanlığını durduran bir bariyer niteliği taşımaktadır. Sayın’ın (2011: 57-58) ifadesi ile, “Türkiye henüz gerçek anlamında sanayileşmiş bir toplumun tam anlamında özelliklerini gösteremediğinden aile yapısı görünürde çekirdek, aile içi ilişkiler ise genellikle geleneksel niteliktedir.” Türk ailesi, değişime ve gelişime ayak uydurmaya çalışan modern aile yapısına ait özellikleri barındırırken aynı zamanda sahip olduğu geleneksel özellikleri de korumakta ve yaşatmaya çalışmaktadır. Türk ailesi modern aileye doğru evrilsen de geniş aileler de varlıklarını sürdürmektedir. Ayrıca, çekirdek aile, geniş aile pratiğini sürdürmeye devam etmektedir (Aluş, 2015: 15-17). Aile içi ilişkiler, iş bölümü, roller, dini pratikler, adetler geleneksel formları taşıyan niteliğini sürdürmektedir. Geçmişten gelen kodlar, gündelik yaşamın şartları çekirdek ailenin geniş aileden beslenmesini de sağlamaktadır. Çocukların bakımında, ev işlerinde, alınacak kararlarda vb. aile büyükleri ile etkileşim aktif bir şekilde devam etmektedir. Geleneksel topluluklarda aile yaşamının şekillenmesinde inanç sistemleri de önemli bir rol oynamaktadır. Modern toplumda, dinin kamusal alandaki etkinliğinin azalmaya başlaması aile içindeki yapıyı da değişime uğratmıştır. Ailenin “dini sosyalizasyon” görevi eğitim ve kitle iletişim araçlarının etkinliğinin artması ile zayıflama eğilimi göstermiştir. Aile zamanla dini bilginin ve pratiğin kaynağı olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır (Çelik, 2010: 31). Modernitenin getirdiği seküler yaşamda inanç kamusal alandan bireysel düzeye indirgenmiştir. Dinsel boyutta kamunun aile içi ilişkilere müdahalesi asgariye çekilmiştir (Sayın, 2011: 56). Buna rağmen, İslam dininde mahrem yaşam ve cinsiyet ilişkileri şeriat tarafından düzenlenmeleri açısından Batı kültürel modeline direnç gösteren en yerleşik kültürel özellik olmuştur (Göle, 2016: 58). Bu yönüyle aile ve üyelerinin geleneksel rolleri de benzer şekilde değişim ve dönüşüm karşısında dirençli bir yapı ortaya koymaktadır.

Türkiye’de modernleşme tarihi, Göle’nin (2016: 49) aktarımı ile, iki akım arasındaki mücadelenin tarihi olmuştur. Ona göre; “Batıcı hareketler “ilerleme” ve reform için onun kültürünü referans noktası olarak kabul ederken, İslamcı hareket ise, “kurtuluş” İslami değerlerin hayatın içine entegre edilmesinde bulmuştur.” Modernleşmenin Türkiye’deki karşılığı “batılılaşma” veya “alafrangalaşma” tanımlamaları ile eş değer tutulmaktadır. Türk modernleşmesi, Batı’nın bilimsel, ekonomik, hukuki, siyasi ve sınai gelişmelerini benimsek ve bu topluma adapte etmeye çalışmak şeklinde gerçekleşmiştir. Osmanlı’da Tanzimat dönemi ile artan Batılılaşma hareketi toplumsal yapı içerisinde bireyleri etkilemiştir ve Batı’ya özgü değerler kabul görmeye başlamıştır. Bu değişim ve dönüşüm sosyal yaşamda belirli bir tabakada kabul görüp hayata geçirilirken bir kesim tarafından da geleneksel değerlere karşı olarak algılanmış ve kabul görmemiştir. Batı’nın Türk toplumu üzerinde gerçekleştirdiği geleneksel değerlerin, kurumların ve aile yapısının bozulmasına yönelik olumsuz etkisi küreselleşme ile birlikte çok daha yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Süleymanov’un (2009: 13) Türk toplumlarındaki aile yapısının değişimine yönelik ortaya koyduğu eleştiri şu şekildedir: “Batı’da son elli yılda yoğun biçimde kendini gösteren ve kutsanan şahıs merkezli yaşam tarzı; geldiğimiz aşamada Batıda toplumlarda ailenin iflasına yönelik en önemli unsur olarak değerlendirilmektedir.” Bu düşüncede, Türk toplumlarındaki aile yapısındaki dönüşümden modernizmin öncüsü olarak kendini konumlandıran ve diğer toplumları etkileyen Batılı yaşam tarzını sorumlu tutulmaktadır ve bu değişim olumsuz bir durum olarak aktarılmaktadır. Kandiyoti’nin (2015) Tanzimat ve Cumhuriyet’in kuruluşuna kadar olan dönemde Türk romanlarında kadın temsillerini incelediği araştırmasında Batılılaşmanın etkisini irdelediği tespitler önemlidir. Ona göre, kadın temsilleri bahsi geçen dönemler içerisinde dönüşüme uğramıştır. Eserlerde ortaya konan dönüşümlerden biri, “batılılaşmış”, alafranga kadının hem kendi hem de yakın çevresinin felaketine yol açan sebepler içerisinde gösterilmiş olmasıdır. Burada sunulanlar batılılaşma eksenindeki iffetsizlik, aşırı özgürlük ve toplumsal cinsiyet rollerinin tersine dönmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çizilen prototiplerde ev kadınlığını unutan, güzellik ve bakımı ön planda tutan ve aylak bir hayatı tercih eden yaşamlar alafrangalı olmakla özdeşleştirilmiştir. Kandiyoti’nin (2015: 161) ifadesi ile, “Batı’nın, moda, mimari, tüketim ve boş zaman alışkanlıkları ile Osmanlı kent yaşamına girmesi ile birlikte bu etki edebiyatta Batılılaşmış kadın ve erkek imgelerine de yansımıştır. Tanzimat’ın Batılılaşmış genç erkeği bencilliği ve israf alışkanlığı ile toplum açısından sorun yaratırken, alafrangalaşan kadın ise iffetini kaybetmiş olarak temsil edilmiştir.” Gelenekçiler açısından manevi değerlerin ve ahlakın korunması için kadın-erkek ilişkilerinin İslami şartlara uygunluğu sağlanmalıdır. Muhafazakârlar, Batılılaşmayı bir ölçüye kadar kabul etseler de, manevi bakımdan Batı’dan hiçbir şey alınmaması gerektiğini düşünmüşlerdir. Özellikle Tanzimat dönemi düşünürleri, ailenin ahlakını koruyacak baba figürünü sarsacak yapının Batı’dan gelecek ilim ve teknik olmadığını onun yerine İslam kültüründen kopma sonucunda genç erkeklerin şehvet’in pençesine kapılmaları olduğuna inanmışlardır (Göle, 2016: 51-55). Dolayısı ile o dönemin toplumsal dönüşümünde etkili olan unsurlardan birinin bireyleri baştan çıkaran şehvet duygusu olduğuna inanılmıştır. Genç erkekleri hazcı bir arayış içinde bırakan bu güçlü isteğin geleneksel aile yapısını da erozyona uğrattığı düşünülmüştür.

Modernleşmenin ve Batılı yaşam tarzının etkilerinin edebi eserlerdeki kadın ve erkek temsillerine yansımaları o dönemin bakış açısını değerlendirebilmek adına oldukça önemlidir. Burada kadın ve erkek temsilleri bağlamında aile yapısının değişimini de bir üst okumada düşünmek gerekmektedir. İttihatçılık ile başlayan yeni hayat anlayışının merkezi olan aile “milli aile” olarak

tanımlanmıştır. Sancar'ın (2020: 210) aktarımı ile, “bu anlayış Cumhuriyetçilere ve oradan da muhafazakâr modernistlere geçen ve sürekliliği sağlayan önemli bir toplumsal iktidar stratejisi olmuştur. Yeni ‘milli aile’ inşası zaman içinde Batıcılığın ideolojik etki alanından çıkarak milliyetçilik ile muhafazakarlığı da barıştıran en önemli strateji olmuş ve ulusal modernleşmenin uzun dönemli sosyal istikrarını sağlamıştır.” Toplumun temel taşı olan aile yaşanan dönemin şartlarına uygun olarak politik bir arena olmuştur. Hem iktidarlar tarafından şekillendirilmeye çalışılmış hem de toplumsal değişimlerden etkilenmiştir. Aluş'un (2015: 20) makalesinde yer verdiği araştırmadaki tespite göre Türk toplumunda korunması gereken değerlerin başında “aile”, “din”, “devlet” ve “millet” gibi kavramlar gelmektedir. Bu değerlerin içerisinde aile korunması gereken toplumsal değer olarak görülmekte ve kutsallaştırılmaktadır. Sancar'ın (2020: 197) ifadesi ile; “dünya tarihinin önemli toplumsal değişim-dönüşüm dönemlerinde öncelikle ‘aile’nin değiştiğini ve toplumsal değişim arzulan siyasal hareketlerin de yeni bir toplum inşa etme aracı olarak öncelikle yeni bir aile modeli geliştirmeye yöneldiklerini görüyoruz. Yani aile inşa etmek etkin bir toplum inşa modelidir.” Muhafazakar iktidar ise geleneksel aile ideolojisini yaşatmayı ve kaybolan değerleri yeniden yapılandırmayı kendi varlığı açısından elzem görmektedir. Bundan ötürü aile dinamiğinin geleneksel kodlar dışına çıkmasına, değişmesine ve dönüşmesine karşı bir direnç gösterdiği söylenebilmektedir.

2. Egemen İktidar Perspektifinden Dijital Dönüşümün Türk Aile Yapısı Üzerindeki Etkisi

Türkiye gibi geleneksel değerlere önem veren toplumlarda Batı'nın toplumsal cinsiyet rolleri ve aile yapısı üzerindeki etkisi pek çok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Batı etkisi deyince, muhafazakâr düşüncedekilerin aklına kadınların İslami terbiyeye ters düşmesi, kadın erkek ilişkilerinin namahreme doğru taşması ve böylelikle cemiyetin yozlaşması gelmektedir (Göle, 2016: 65-66). Buradaki çekince, Batılı yaşam tarzının toplum üzerindeki etkisi ile İslami değerlerin arka planda kalarak geleneksel toplumsal yapının bozulacağı yönündedir.

Toplumsal dönüşümün ve kültürel etkilenmenin ekonomik, siyasal dinamikleri olduğu kadar iletişimsel boyutunda da söz etmek gerekir. Modern dünyada yaşanan küresel değişim süreçleri farklı kitle iletişim kanalları yolu ile ailenin yaşam alanına girmeye ve onu dönüştürmeye başlamıştır. Batılı yaşam tarzını olumlayarak sunan medya iletilerinin toplumsal dönüşümü sağlayan önemli etki mekanizmalarından biri olduğu düşünülmektedir. Türk aile yapısındaki bozulmayı ve olumsuz etkilenmeyi anlatan pek çok makalede buna sebep olarak kitle iletişim araçları ile aktarılan içeriklere büyük pay verilmektedir. Süleymanov 'a (2009: 15) göre de; “geçiş sürecinde Türk topluluklarında aile yapısını etkileyen en önemli öğelerden biri kitle iletişim araçlarıdır”. Kitle iletişim araçlarının gündelik yaşam üzerinde artan önemi ve kapladığı alan bireyler üzerinde etki gücüne sahip olmaktadır. Ünal'ın (2013: 595) Türk ailesinde boşanma sebeplerini irdelediği çalışmasında üzerinde durduğu tespitlerden biri de bu yöndedir. Ona göre, aileyi tehdit eden ve boşanma oranlarını arttıran etkenlerden biri de televizyonlarda dikte edilen yaşamlardır. Dizi ve film içeriklerinde yer alan ‘*nikahsız yaşam, zina ve aldatma ya da aile içi çarpık ilişkilerin normalleştirilmesi*’ Türk aile yapısının ahlaki ve ailevi değerlerini değiştirmeye ve bozmaya yönelik mesajlar barındırmaktadır. Bu görüşlerin ortak noktası, bireylerin iletiler karşısındaki alımlama süreçlerini arka planda tutarak kitle iletişim araçları ile sunulan iletilerin tek yönlü akışına odaklanmaları olmuştur.

Özellikle, Türkiye’de en çok tüketilen araçların başında televizyon ve internet tabanlı mecralar gelmektedir. Bayer'in (2013: 113) ifadesi ile; “Türkiye’de aile kurumu, bir yandan geçen yüzyılın ikinci yarısında artan iç ve dış göçlerden, son dönemlerde başta televizyon ve internet olmak üzere yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının meydana getirdiği değişim süreçlerinden etkilenmiştir.” Geleneksel ailede çocukların denetiminde baba otoritesi etkinken çekirdek ailede bu zayıflamıştır ve onun yerine, televizyon, internet, sosyal medya, vb. iletişim araçlarının oynadığı rolün artmasından bahsetmek mümkündür (Ünal, 2013: 591). İçinde bulunduğumuz dijital çağda kitle iletişim araçlarının gelişimi, internet, sosyal medya, mobil cihazlar, uygulamalar vb. pek çok gelişme bireysel tutum ve davranışları etkilemesinin yanında bireylerden oluşan aileyi de değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Türk ailesinin en çok vakit geçirdiği eğlence araçlarından birisi televizyondur. İçeriğinde medyatik evlenme programları, mahremiyetin ve özel yaşamın irdelendiği “reality showlar”, bireyselliği ön plana çıkaran diziler ve özdeşim kurulacak kahramanları ile geleneksel aile yapısı ve içindeki bireyler değişime maruz kalabilmektedir. Dijitalleşme ile sunulan içerikler de sanal arkadaşlık siteleri, sosyal medya uygulamaları, evlilik siteleri vb. geleneksel evlilik pratiğini değiştirmektedir (Çelik, 2010: 29). Muhafazakâr düşünce içerisinde Batı, geliştirdiği teknoloji ile kültürel yapıyı ve geleneksel yaşam pratiklerini değiştirmekte toplumun merkezini oluşturan aileyi bozmaktadır. Kültürel ve ekonomik dönüşümün tehdidi altında bulunan aile, Türkiye’de yönetimde bulunan iktidarın muhafazakâr-demokratik ideolojisine göre yeniden canlandırılması gereken bir çözüm alanı olarak ele alınmıştır (Nas, 2016: 170). Toplumun çekirdeği olan aileyi şekillendirmek ve geleneksel değerlere bağlı halde tutabilmek Batı menşeli yapısal dönüşümün önündeki en büyük engel olarak düşünülmektedir.

Bu konuda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2021 yılındaki söylemi iktidarın yaklaşımını okuyabilmek adına önemlidir. Erdoğan; “Ailelerimiz bizim için kutsaldır. Batı dünyası aile kurumunu yıktığı için temellerinden sarsılıyor” (Anadolu Ajansı Web Sitesi, 2021) diyerek Batı dünyasına ait toplumsal değerlerinin eleştirisini yaparak Türk ailesinin önemini altını çizmektedir. Çelik de (2010: 31), Türk aile yapısını dönüştüren etkilerden bazılarını kitle iletişim araçlarının içeriklerindeki iletilerin toplum yapısı ile

örtüşmemesine ve iletişim teknolojileri ile hayatımıza giren internet-chat evlilik tiplerinin dini değerler ile yaşayan bireyler de karşılık bulmasına bağlamaktadır.

2019 yılında 7. Aile Şurası toplantısında Cumhurbaşkanı Erdoğan, geniş ailenin daha sonra da çekirdek ailenin bozulmasına yol açan sebepleri sıralamıştır. Konuşma kapsamında, “sosyal medyanın yaygınlaşması aile değerlerinde erozyonlara sebep olduğu, mahremiyet algısının yozlaştığı” vurgusu yapılmıştır. Ayrıca insan fitratına aykırı “sapkın ilişkilerin belli çevreler tarafından kasıtlı şekilde meşrulaştırılmaya çalışılması, nikah akdinin değersizleştirilmesi, evlilik dışı ilişkilerin normal sayılması, boşanmanın teşvik edilmesi, sürekli haz peşinde koşan hedonist ve egoist bir insan tipinin yüceltilmesi ve bu gayri ahlaki hayat tarzının ülkemizde giderek yükselmesi” yapılan tespitler arasındadır. Konuşmasında, aile kavramının içini boşalttığı için tüm bu olumsuzluklardan etkilenen Batı uygarlığına da göndermede bulunmaktadır. Böyle bir toplumun ayakta kalamayacağını vurgularken buna karşı bir önlem almadığımız taktirde millet olarak varlığımızın tehlikeye gireceği şeklinde bir yönlendirme de yapmıştır (bkz. Beyaz ve Türkten, 2019). Söyleminde sıralanan olumsuzlukları kulak arkası edenlerin hem ailenin hem toplumun hem de devletin çözülmesine sebep olacak tutum içinde oldukları görüşü aktarılmaktadır.

2022 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın açıklamaları iktidarın yaklaşımını çözümleyebilmek adına önemlidir. Erdoğan’ın tespitine göre; “(. . .) çok daha vahimi, bireysel özgürlük adına insanlığın ortak değerlerine zıt, sapkın hayat tarzlarının özendirilmesi, medya ve sosyal medya aracılığı ile çarpık ilişkilerin teşvik edilmesi, hatta dayatılmasıdır. Aile kurumunun yıpratılmasına karşı durmak, toplumun temel direği olan aileyi korumak hepimizin öncelikli görevidir” (TRT Haber Web sitesi, 2022). Bu anlayış içerisinde iktidar tarafından denetlenemeyen medya içeriklerinin Türk ailesini bozacağı ve toplumsal yapıya zarar vereceği fikri işlenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yayınladığı 2022-2026 stratejik planın sunulduğu belgede, bireyin, ailenin ve toplumsal yapının korunması ve güçlendirilmesine yönelik stratejiler belirlenmiştir. Rapora göre (2022: 67-68), “modernleşme ve küreselleşme süreci; doğum oranları, nüfus yapısı, boşanma oranları üzerinde etkili olup aile yapımızda değişimlere neden olmaktadır. Ayrıca, medya ve bilgi teknolojilerine bağımlılığın artması; aile içi iletişimin zayıflamasına neden olmaktadır.” Stratejik planda yer verilen bu tespitler, hükümetinin aileyi korumaya yönelik nelere öncelik vereceğinin de göstergesidir. Yılmaz’ın (2015: 382) tespitine göre, aileye dönüş politikaları onu kültürel yozlaşmaya, ekonomik güvensizliğe ve sosyal çözülmeye karşı bir savunma hattı olarak tahayyül etmek anlamına da gelmektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini korumayı ve devletin düzeni ile aile düzeni arasındaki temel bağı yeniden kurmayı amaçlamaktadır. İktidarın güçlendirmek istediği aile, geleneksel cinsiyet rollerinin onandığı ve ataerkil hiyerarşinin gerçekleştirildiği bir yapıya dönüşmüştür (age.).

Egemen iktidarın politikalarının merkezine aldığı aile’ye zarar vereceği söylenen olgular içerisinde öne çıkanlar, modernleşme, küreselleşme, kültürel emperyalizm, kitle iletişim araçlarında denetlenemeyen içerikler, sosyal medya gibi maddileştirilmiş unsurlar ile bireyselleşme, mahremiyetin kaybedilmesi, hazcılık, geleneksel cinsiyet rollerinin bozulması, ilgisizlik gibi manevi unsurlardan oluşmaktadır. Bu unsurların çoğu iktidarın işaret ettiği doğrultuda Batı toplumunun da bozulmasını sağlayan etkenler olarak dillendirilmekte dolayısı ile Batı tarzı yaşamın özenilecek bir yapıdan uzak olduğu ve toplumsal değerlerimizi bozacağı görüşü işlenmektedir. Dolayısı ile bu unsurlardan kaçınarak kendini koruyan aile, iktidarın idealize ettiği bir tasarımı temsil etmektedir.

İktidar, toplumsal inşa sürecinde geleneksel aile ideolojisini kendi egemenliğini sürdürebilmek adına politik olarak merkeze almıştır. Bu sebeple Cumhurbaşkanlığı’na bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı, kamu spotlarında merkezi iktidarın aile konusundaki ideolojik söylemini destekleyecek ve geleneksel aile değerleri üzerindeki Batı’nın olumsuz etkilerini dini referanslarla bertaraf edecek kamu spotları yayınlamıştır. Bu kamu spotları ile dijitalleşme karşısında geleneksel aile kodlarının inşası iktidarın arzuladığı toplumsal yapının resmedilmesi adına da önem taşımaktadır.

3. Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Desteklediği Aile İdeolojisi

Aile, yıllar içerisinde Türkiye’de seküler kesim ve muhafazakârlar arasında önemli bir mücadele alanına dönüşmüştür. Son dönemlerde, aileyi korumak anlayışı muhafazakarlar açısından her zamankinden daha fazla kamusal politikaların ekseninde yer almaya başlamıştır (Yılmaz, 2015). 2002 yılından itibaren iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti muhafazakâr ve liberal bir yelpazede kendini konumlandırmaktadır. Gerçekleştirdiği politikalar “biyo siyaset” alanı olarak devlet iktidarının yeniden üretim, cinsellik, ebeveynlik ve aile ilişkileri gibi kişisel yaşamların kritik alanlarına nüfus etmektedir. Bu dönemde gerçekleştirilen neoliberal ve muhafazakâr politikalar yeni bir hegemonyaya dönüşmüş ve “ailecilik” İktidar hegemonyasının temel eksenlerinden birini oluşturmuştur. AKP dönemi “aileciliği” siyasal iktidarın meşrulaştırılması adına önem taşımaktadır (Öztan, 2014: 176-182). İktidarın muhafazakarlık anlayışı içinde din, gelenek ve ahlak bir arada yer almaktadır. Muhafazakarlık, geleneğin ve toplumsal değerlerin taşıyıcısı olması nedeniyle en önemli toplumsal kurum olduğunu düşündüğü ailenin korunmasına yönelik politikalar üretmektedir çünkü ailenin korunması toplumun da korunmasıdır (Doğanay, 2007: 72). Bu dönemde iktidarın söylemlerinde yer alan “sağlam aile yapısı”nın dinamikleri, Bozaslan’ın (2018: 117-118) aktardığı doğrultuda şu şekilde özetlenebilir;

(...)aileyi oluşturan tüm uyeler, aile içerisindeki görevlerini temel alarak davranışlarına yön vermekteler ve bu bilinç ile hareket etmektedirler. Bu görevler, toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu ve bu rollere bağlı bir şekilde belirlenmektedir. Eş ve anne olarak kadın, ev içi işlerden sorumluyken; erkek, evin ve ailenin geçimini sağlayabilmek adına çalışma yaşamının içerisindeki yerini almakla yükümlüdür. Kadının ev dışında çalışmasının, aile düzenini tehdit ettiği ve zaman içerisinde ailenin esenliği açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığı kabul edilmektedir. Bu sonuçların en önemlisi de kadının eş ve anne olarak görevlerini yerine getirememesi ya da aksatması olmaktadır.

Egemen iktidarın korumak istediği aile, geleneksel cinsiyet rollerinin onandığı ve ataerkil hiyerarşinin gerçekleştirildiği bir yapıya dönüşmüştür (Yılmaz, 2015). Diyanet, 2018 yılında Cumhurbaşkanlığına bağlanarak devlet yapılanmasındaki yerini güçlendirerek TC Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı adını almıştır. Devletin bir organı olarak faaliyetlerini sürdüren kurumun almış olduğu kararlar ve gerçekleştirdiği işlevler devletin ideolojik perspektifi ile eş güdümlü olmuştur. Hükümetin icraatlarının inanç sistemi üzerinden aktarılması yönünde faaliyetler göstermesini Öztürk (2016) makalesinde irdelemiştir. Diyanet, İslam dininin öngördüğü ölçüde toplumsal yapıyı yönlendirmekte ve resmi ideolojinin benimsetilmesine katkı sağlamaktadır. Akademik çalışmalara bakıldığında bu konu üzerine iki farklı perspektif gelişmiştir. Bunlardan ilki, Diyanet'in AKP döneminde artan fonksiyonu ve bir siyasal aygıtı dönüştüğü yönünde ilerlerken (Öztürk, 2016; Mutluer, 2018; Adak, 2020) bir diğeri ise tartışılan mevcut durumun bu döneme özgü olmadığı aksine kuruluş yapısının getirdiği bir sonuç olduğu yönündedir (bkz. Özdemirci, 2021). Diyanet, egemen iktidarın merkeze aldığı aile politikalarını meşrulaştırıcı faaliyetlerini bireylerin özel alanlarına sirayet eden yapısı (bkz. Adak, 2020) ve dini değerlerle gündelik yaşamı biçimlendirici gücü sayesinde gerçekleştirebilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde iktidarın aile politikaları ile eşgüdümlü olacak şekilde pek çok faaliyet de gerçekleştirilmiştir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz; Diyanete bağlı süreli yayımlar içerisinde çıkan Aile Dergisi, Diyanet TV'de yer alan Aile Zamanı Programı, aile temalı yayınlanan 31 adet kaynak kitap, Diyanet'e bağlı kadın vaiz uygulaması, Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı'na bünyesinde yer alan Aile ve Dini Rehberlik bürolarının faaliyetleri, "İyilik Ekseninde Aile" Forumu (2019-2022 tarihleri arasında 5 adet gerçekleştirilmiştir), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ilgili tarihte bakanlığın kullanılan adı) ile 2018 yılında imzalanan işbirliği protokolü vb.

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019 yılında Mevlidi Nebi Haftası özelinde "Peygamberimiz ve Aile" teması ile dört adet kamu spotu yayınlamıştır. Bu etkinlik kapsamında aileyi merkeze alan ve onu korumaya yönelik içerikler oluşturulurken Diyanet Başkanı Ali Erbaş'ın etkinlik öncesindeki konuşması aile ideolojisini aktaran önemli veriler içermektedir. Konuşmasında, Peygamberin aile yaşamının Müslümanlar için en güzel örnek olduğu belirtilmiş, ailede yaşanan problemlerin zamanla tüm topluma sirayet edecek kadar etkili olduğu anlatılmıştır. Aileyi bozan en önemli etken olarak da medya yayınları gösterilmiştir. Aile kurumunun zayıflamasına, ailevi sorunların yaygınlaşmasında medyanın sorumsuz yayınlarının etkisi üzerinde durulmuştur (Diyanet Basın Merkezi Youtube sayfası, 2019). Erbaş'ın açıklamalarından biri de; "olumsuzlukları sıradanlaştıran, mahremiyeti hiçe sayan, şiddete teşvik eden, gayri meşru ilişkileri özendirilen, sadakati önemsizleştiren sorumluluk duygusunu hiçe sayan yayınlar aileyi tahrip etmektedir" olmuştur (Diyanet TV Web sitesi, 2019).

Diyanet, modern ve değişen dünyada geleneksel değerlerin korunmasının önemini aktarıırken ayrıca Müslüman bir bireyin yeni dünya düzenine uyumunu dini öğretiler üzerinden sağlamaya çalışmaktadır. Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş 2022 yılında 5.'si düzenlenen Aile Forumu'nda aile kurumunu bozan en önemli etkenin dijitalleşme olduğunu vurgulamıştır. Dijitalleşmenin etkisiyle küreselleşmenin kültürel yapıyı bozan ve aileyi yozlaştıran etkileri üzerinde durmuştur (Dijital sosyalleşme, aile kurumunu erozyona uğrattırıyor, 2022). Dolayısı ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan kamu spotları da toplumu yönlendirici bir güce sahiptir. Ayrıca, Müslüman bireylerin tutum geliştirmelerini sağlayacak iletiler üreterek devletin ideolojik aygıtı olarak da işlev görmektedir. İletiler üzerinden Diyanet'in modern dünyayı yorumlaması, toplumsal yapıya bakış açısı ve idealize etmeye çalıştığı aileye yönelik unsurlar okunurken ayrıca kullanılan dini retorik kodlar da değerlendirilecektir.

4. Diyanet İşleri Kamu Spotlarının Analizi

4.1. Araştırmanın Amacı

Çalışma, ailenin bir iktidar alanı olarak dönemin egemen politikalarının merkezine oturması ile birlikte önemli bir devlet organı haline gelen Diyanet'in çıktılarında sunduğu "ideal aile" tasarımına odaklanmıştır. Özellikle, son zamanlarda dijital çağın geleneksel aile değerlerini yıpratacağı ve toplumsal yapıya zarar vereceği düşüncesi iktidar tarafından ele alınan bir olgu olmuştur. Bu konu kapsamında çalışmanın amacı, muhafazakar egemen iktidar söyleminin dijitalleşme karşısında dini referanslarla inşa ettiği geleneksel aile ideolojisine yönelik kodların Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınladığı kamu spotlarındaki yansımalarının saptanabilmesidir.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Örneklemi

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019 yılında Mevlidi Nebi Haftası özelinde "Peygamberimiz ve Aile" teması ile dört adet kamu spotu yayınlamıştır.

Tablo 1. Diyanet İşleri Başkanlığı Mevlidi Nebi Haftası “Peygamberimiz ve Aile” Etkinliği Kamu Spotları Listesi

Diyanet İşleri Başkanlığı Mevlidi Nebi Haftası “Peygamberimiz ve Aile” Etkinliği Kamu Spotları					
	Kamu Spotu İsimleri	Yayın Tarihi	İzlenme	Beğeni	Yayın Adresi
V1	Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!	6 Kasım 2019	31 B.	358	https://www.youtube.com/watch?v=zPDX2mXHOB4 (Son erişim tarihi 15 Mart 2023)
V2	Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!	6 Kasım 2019	7.7 B.	119	https://www.youtube.com/watch?v=T5iEFXNNwtU (Son erişim tarihi 15 Mart 2023)
V3	Hesap açma, ailene kucak aç!	6 Kasım 2019	5.4 B.	66	https://www.youtube.com/watch?v=UyOIBri0LTU (Son erişim tarihi 15 Mart 2023)
V4	Online oynama, onunla oyna!	6 Kasım 2019	2.7 B.	56	https://www.youtube.com/watch?v=mWl_zuaf0t4 (Son erişim tarihi 15 Mart 2023)

Kamu spotları içerisinde “Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!” adlı film, paylaşıldığı dönemde “cinsiyetçi rolleri meşrulaştırdığı yönünde” bir tartışma yaratmış ve hakkında meclise soru önergesi de verilmiştir (Evensel, 2019). Yine aynı içerik için Erbaş’ın yapmış olduğu açıklama “bizim medeniyetimizde kadın görevini yapacak, erkek görevini yapacak” (T24, 2019) şeklinde olmuş ve geleneksel cinsiyet rollerinin önemini ve üzerine münakaşa kabul etmeyeceğini vurgulamıştır. Bu tartışmalar ekseninde yayımlanan kamu spotları içerisinde Diyanet TV Youtube kanalı üzerinden en çok izlenen, etkileşim alan “Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!” ve “Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!” temalı filmler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Dijitalleşme karşısında geleneksel aile ideolojisinin hangi kodlar ile aktarıldığını bulabilmek için kamu spotları göstergebilim yöntemi ile analiz edilecektir. Göstergebilim “anlamın ne olduğundan ziyade nasıl yaratıldığı ile ilgilendiği” (Parsa ve Parsa, 2014: 1) için tercih edilmiştir. Gösterge çözümlemesinde Roland Barthes’ın ortaya koyduğu duzanlam, yan anlam ve mit kavramları üzerinde durulacaktır. Barthes’a göre, gösterge dizgeleri yan anlamsal kodlar olan kültürel değerlerle ya da ideolojilere eklenirler (akt. Gottdiener, 2005: 31). Yan anlam ve mit, göstergelerin, anlamlandırmanın ikinci düzeyindeki işleyişinin temel yollarıdır. Gösterge ve kullanıcı/kültür arasındaki etkileşimin en etkin olduğu düzey ikinci düzeydir (Fiske, 2003: 118-123). Metinlerin içindeki gizlenmiş mesajların ve ideolojilerin saptanmasında Claude Levi-Strauss’un yapısalci çalışmalarından yararlanılarak ortaya konan dizisel yaklaşım çerçevesinde karşıtlıkların da saptanması önem taşımaktadır (Parsa, 2008). Bu bağlamda kamu spotları anlatım düzeyleri çerçevesinde parçalara ayrılarak, görüntünün öyküsü, gösterge çözümle tablosu (duzanlam-yan anlam-mit), dizisel karşıtlıklar, sözle iletiler, sözsüz iletişim kodları, anlamlandırma ve son olarak da dini retorik göstergeler başlıklar altında irdelenecektir.

4.4. Araştırmanın Bulguları

4.4.1. “Telefonun Değil Eşinin Yüzüne Bak!” Kamu Spotu

a-Görüntünün Öyküsü

Diyanet İşleri Başkanlığı kamu spotunda bir evin salonuna konuk olmaktadır. Evin hanımı elinde tepsisi ile kocasına çay ikram etmekte fakat adam elindeki telefonla meşgul olduğu için bulunduğu ortamdan uzaklaşmış görünmektedir. Kadın ikinci planda elinde bu sefer kek olan bir tabakla kocasının yanına gelir fakat adam yine kadının yüzüne bakmadan elindeki telefonla ilgilenmeye devam etmektedir. Kadın bu durumda kanepeye oturarak eline kendi telefonunu alıp kocasına “biraz da eşinle ilgilenen” diye mesaj gönderir. Bu mesajı okuyan erkek elindeki telefonu bir kenara koyarak kanepeye karısının yanına geçer ve kekleri paylaşarak mutlu bir şekilde sohbet ederlerken görüntü sonlanır.

b-Görsel Düzlemde Yer Alan Göstergeler

İlgili kamu spotunda görsel iletiler dijitalleşme ve geleneksel değerlere dair göstergeler şeklinde ayrı başlıklar altında tablo-laştırılmıştır.

Evin erkeğinin elinde cep telefonunun varlığı ve onunla kurduğu ilişki görüntünün ana eksenini oluşturmaktadır. Erkek, eşinin varlığının ve onun sunduğu ikramın farkında değildir çünkü o, çevrimiçi yaşamın verdiği haz ile zamanını geçirmektedir. Mobil cihazlar ile açılan sanal dünyanın cazibesi karı-koca iletişiminin yok eden bir unsur olarak görsel iletide kodlanmıştır. Dijitalleşme

Tablo 2. Dijitalleşme Göstergeleri

Gösteren	Gösterilen	
	Düzanlam	Yananlam
Mobil Telefon Kullanımı	Haberleşme, etkileşim, aktivite	Bireyselleşme, haz arayışı, aileden uzaklaşma, geleneksel yaşamdan uzaklaşma, eşler arası iletişimsizlik...

erkeği Batılı değerlere yönlendirmektedir algısı işlenmiştir. Batılılaşma görsel iletide, bireyi, geleneksel değerlerden koparan, bireyselliği, hazzı öncülleyen, aileden ve eşinden uzaklaştıran bir olgu olarak temsil edilmiştir.

Tablo 3. Geleneksel Değerlere Ait Göstergeler

Gösteren	Gösterilen	
	Düzanlam	Yananlam
İkramda bulunan kadın	Hizmet etmek	Ataerkil aile düzeni, erkeğe hizmet, aile içi hiyerarşi, geleneksel cinsiyet rolünü yerine getirmek
Mobil telefon ile mesaj göndermek	İleti aktarımı	Erkeğin ilgisini istemek
Ev içi/salon	Evin bir bölümü	Ailenin özel alanı, kamusal alan dışında kalan, mahrem
Örtülü kadın	İslami yaşam	Muhafazakar yaşama ve geleneksel yapıya bağlılık, mahremiyet

Mit:Dijital yaşamın hazzından uzaklaşmak geleneksel aile yapısını koruyarak egemen ideolojinin devamını sağlar.

Görüntüsel göstergede geleneksel aileye ve muhafazakâr yaşama dair göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler dijitalleşmenin sunduğu değişimin karşısına geleneksel aile değerlerini ve toplumsal cinsiyet rollerini koymuştur. Kadının görüntüsel gösterge boyunca sürekli ayakta hareket halinde olması ve eşine ikramda bulunması geleneksel cinsiyet rollerinin gösterimi açısından önemli bir göstergedir. Yananlamsal olarak ataerkil yapıyı, geleneksel aile yapısı içerisindeki hiyerarşik düzeni aktarmaktadır. Kadın, görüntüsel göstergede sadece erkeğe ikramda bulunmuş kendisini bunun dışında tutmuştur. Bu da kadının aile içerisindeki verici rolünü ve kendini yok sayan tutumunu pekiştiren bir özellik olarak sunulmuştur. Kadının fedakar olarak temsil edilmesi geçmişten beri işlenen ve pekiştirilen bir konu olmuştur. Türkiye’de modern muhafazakârlaşma olarak ele aldığı dönemdeki yayınları değerlendirdiği çalışmasında Sancar’ın (2020: 51) elde ettiği bulgu da bu yöndedir. Bu yayınlarda, kadın, “ailenin birliğini, huzurunu ve mutluluğunu sağlayan kendi istekleri ve arzuları bu ulvi görevin arkasında kalan kişi” olarak inşa edilmiştir. Kamu spotunun uzamı gösterişten yoksun bir salondur bu da yine sade bir dünyevi yaşamı öğütleyen İslami değerleri izleyiciye sunmaktadır. Ayrıca ev, kamusal alanın dışında kalan mahrem bir alandır. Barbarasoğlu’nun (2015: 77) aktarımı ile ev, “insanın hem diğer insanlarla hem de tabiatla arasına koyduğu mesafedir. Daha da önemlisi sosyal mesafenin başlangıcıdır.” Fakat bu alan içerisine Diyanet müdahil olabilmekte geleneksel aile değerlerini kendi açısından inşa edebilmektedir. Hane içerisinde kadının örtülü bir şekilde temsil edilmesi de yine dini değerler ile yaşam süren muhafazakar bir ailenin evine konuk olduğumuzun göstergesidir. Göle’nin (2016: 38-39) aktarımı ile; “örtünme, cemaatin önceliğini sembolize eder çünkü mahremi özelin sınırları içinde tutarak kamunun bakışından uzaklaştırır. İslami özne kendisini bu şekilde ortaya koyarak Batı modernliği tarafından asimile edilmeyi reddeder.” İslami açıdan kendi özel alanlarında eş ile bulunan kadının kapanması gerekmez de diğerleri olan izleyicinin bu ana şahitlik ediyor olması mahrem olanın kadın bedeni üzerinden temsil edildiğini bize göstermektedir.

Görüntüsel göstergede geleneksel aileye ve muhafazakâr yaşama dair göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler dijitalleşmenin sunduğu değişimin karşısına geleneksel aile değerlerini ve toplumsal cinsiyet rollerini koymuştur. Kadının görüntüsel gösterge boyunca sürekli ayakta hareket halinde olması ve eşine ikramda bulunması geleneksel cinsiyet rollerinin gösterimi açısından önemli bir göstergedir. Yananlamsal olarak ataerkil yapıyı, geleneksel aile yapısı içerisindeki hiyerarşik düzeni aktarmaktadır. Kadın, görüntüsel göstergede sadece erkeğe ikramda bulunmuş kendisini bunun dışında tutmuştur. Bu da kadının aile içerisindeki

verici rolünü ve kendini yok sayan tutumunu pekiştiren bir özellik olarak sunulmuştur. Kadının fedakar olarak temsil edilmesi geçmişten beri işlenen ve pekiştirilen bir konu olmuştur. Türkiye’de modern muhafazakârlaşma olarak ele aldığı dönemdeki yayınları değerlendirdiği çalışmasında Sancar’ın (2020: 51) elde ettiği bulgu da bu yöndedir. Bu yayınlarda, kadın, “ailenin birliğini, huzurunu ve mutluluğunu sağlayan kendi istekleri ve arzuları bu ulvi görevin arkasında kalan kişi” olarak inşa edilmiştir. Kamu spotunun uzamı gösteriştikten yoksun bir salondur bu da yine sade bir dünyevi yaşamı öğütleyen İslami değerleri izleyiciye sunmaktadır. Ayrıca ev, kamusal alanın dışında kalan mahrem bir alandır. Barbarosoğlu’nun (2015: 77) aktarımı ile ev, “insanın hem diğer insanlarla hem de tabiatla arasına koyduğu mesafedir. Daha da önemlisi sosyal mesafenin başlangıcıdır.” Fakat bu alan içerisine Diyanet müdahil olabilmekte geleneksel aile değerlerini kendi açısından inşa edebilmektedir. Hane içerisinde kadının örtülü bir şekilde temsil edilmesi de yine dini değerler ile yaşam süren muhafazakar bir ailenin evine konuk olduğumuzun göstergesidir. Göle’nin (2016: 38-39) aktarımı ile; “örtünme, cemaatin önceliğini sembolize eder çünkü mahremi özelin sınırları içinde tutarak kamunun bakışından uzaklaştırır. İslami özne kendisini bu şekilde ortaya koyarak Batı modernliği tarafından asimile edilmeyi reddeder.” İslami açıdan kendi özel alanlarında eşi ile bulunan kadının kapanması gerekmez de diğerleri olan izleyicinin bu ana şahitlik ediyor olması mahrem olanın kadın bedeni üzerinden temsil edildiğini bize göstermektedir.

c-Dizisel Karşıtlıklar

Tablo 4. Karşıtlıklar

Dijitalleşme/Küreselleşme	Geleneksel Yaşam
Sanal dünya	Gerçek dünya
Erkek	Kadın
Batı	Doğu
Bireysellik/Yalnızlık	Aile olmak
Bireysel haz	Paylaşım
Mutsuzluk	Mutluluk
Mobil iletişim	Yüz yüze iletişim
Batılı değerler	Geleneksel değerler
Dijital içerikler	Aileyi dağıtan, kültürümüzü yok eden

Diyanet kamu spotlarında egemen ideoloji aile üzerinden dizisel karşıtlıklar ekseninde inşa edilmeye çalışılmıştır. Dijitalleşmenin araçsalı olan mobil telefon ile açılan evrenin kapıları bireyi aileden koparan, yalnızlaştıran, bireyselliği ön planda tutan ve hazzı öncülleyen bir yapı olarak sunulmuştur. Dolayısı ile bir ileri okumada Batı’nın olumsuz etkileri dijitalleşen bireyde vücut bulmuştur. Burada sunulan dünyevi zevk, muhafazakâr bireyi eşinden ve ailesinden koparan ve İslam’ın öğretilerinden uzaklaştıran olumsuz bir tutum olarak aktarılmıştır. Çünkü Göle’ye (2016: 39) göre İslami yaşam biçimi, “modern çağın karakteristik özelliği olan “meta mantığını” ve “hazcı bireyciliğini” kenara koyarak kutsalla şekillenen cemaati öncüller.” Ayrıca, Erbaş’ın, 5’inci Aile Forumu’nun açılışında yaptığı konuşmasında yozlaşmanın sebeplerini örf, kadim değerler, yerleşik davranış kalıplarından uzaklaşmak ve küreselleşme olarak belirtmesi (Dijital sosyalleşme, aile kurumunu erozyona uğrattıyor, 2022) karşıtlıkların konumlandırılmasına referans olmuştur. Yine benzer şekilde Kültür Şurası’nda konuşma yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan da, aileyi dağıtan, kültürü yok eden bir unsur olarak sosyal medyayı işaret etmiştir (Alan, 2017). Bu bağlamda karşıtlıklar ekseninde olumlanan değerler geleneksel yaşamın hanesinde yer almaktadır.

d-Kamu Spotunda Yer Alan Sözel İletiler

İlgili kamu spotunda sunulan kişilerin arasında sözel diyalog yoktur. Dış ses, “Sanal mutlulukları geride bırak önemli olan gerçek hayatta mutlu olmak. Telefonun değil eşinin yüzüne bak.” demektedir. Kurulan dilsel iletide, bireysel hazzı değil eş ile yapılacak paylaşım, eşe gösterilecek ilgi aile birliğinin sağlanması açısından önemlidir mesajı verilmektedir. Bu mesaj görüntüsel gösterge ile birleştirildiğinde erkeklere sunulan bir öğreti içeriği barındırmıştır. Kadının vericiliği, fedakarlığı tek taraflı olarak işlememekte erkek de ilgisini vererek aile bağlarını güçlendirmelidir mesajı verilmektedir.

e-Görsel İletide Yer Alan Sözsüz İletişim Kodları

İlgili kamu spotunun görsel ileti akışı içerisinde anlamın oluşturulmasında sözsüz iletişim kodları önemlidir. Erkeğin mobil telefon elindeyken eşi ile göz teması kurmaması, siber uzamın hazzı içerisinde kendini gerçek dünyadan soyutladığını izleyiciye göstermektedir. Ayrıca telefon ekranına bakarken yüzünde canlanan tebessüm çevrimiçi yaşamın cazibesini aktarmaktadır. Kadının her ikramı servis ederken kocasının gözünün içine bakıyor olması ilgi arayışını betimlerken kadını pasif erkeği aktif bir konuma yerleştirmekte ve erkeğin ev içerisindeki üstün konumunu pekiştirmektedir. Kadının kanepede kocası ile mesafeyi açarak oturması aralarındaki iletişim kopukluğunu ve birbirlerinden uzaklaştıklarını simgelemektedir. Kadının cep telefonu ile gönderdiği mesajı alınca erkeğin yüzünde beliren sikkın tavır, hazdan koparılışın duygusal aktarımı olmuştur. Karısının ilgi isteğini anlayan koca oturduğu tekli koltuktan kalkarak eşinin yanına kanepeye geçmiştir bu da artık mesafelerin kapandığının bir göstergesi olmuştur. Kendisine sunulan keki eşine uzatması (kendisi tabağı elinde tutmakta ve dilediği kadarını kopararak vermekte) iletişimi başlatmak ve paylaşımında bulunmak anlamını taşımaktadır. Son karede eşlerin birbirlerinin gözünün içerisine tebessümle bakıyor olması aile birliğinin sağlandığını betimlemektedir.

f-Görsel İletinin Anlamlandırılması

Parçadan bütüne vardığımızda, ilgili kamu spotunda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından dijital dünyanın olumsuzluklarına karşı eşler arasındaki paylaşımın artması gerekliliği geleneksel aile değerleri ile sunulmuştur. Görsel iletide, eşlerin görevleri ve aile içerisindeki ataerkil düzen toplumsal cinsiyet bağlamında konumlandırılmaktadır. Dijital dünya aynı zamanda Batı'nın kültürel hegemonyasını temsil eder ve bu kültürel baskıya karşı geleneksel değerlerle harmanlanmış bir aile, milli ve dini temellere oturtulmaya çalışan toplumun geleceği açısından önemlidir mitine bizi ulaştırmaktadır. Diyanet'in özel yaşam alanını dijitalleşmenin olumsuz etkilerine karşı geleneksel değerlerle inşa etmeye çalışması egemen ideolojinin aile üzerinden kurmaya çalıştığı denetimi de bize sunmaktadır. Dijital iletişim, geleneksel yaşamı zedeleyen, aileyi dağıtan, cemaat yapısını bozan, bireyselleşmeyi, hazzı ve ilgisizliği teşvik eden bir unsur olarak sunulmuştur. İlgili kamu spotunda, küreselleşme ve kültürel emperyalizmin yayılmasını sağlayan dijital iletişim teknolojileri ile sunulan içeriklerin geleneksel aile değerlerini yıkacak ve toplumu zedeleyecek bir faktör olarak arka planda işlendiği söylenebilmektedir.

4.4.2. "Fenomen Olma İyi Ebeveyn Ol!" Kamu Spotu

a-Görüntünün Öyküsü

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Fenomen Olma İyi Ebeveyn Ol!" başlıklı kamu spotunda bir evin salonunu görmekteyiz. Evin hanımı kanepede oturarak tabletteki arkadaşı ile konuşurken kızı da ayağının dibinde oyun oynamaktadır. İkinci planda da benzer bir manzara vardır karşı tarafta iletişim kurduğu arkadaşı da salonda tablet ile kendisiyle konuşmakta ve iki çocuğu birlikte oyun oynamaktadır. Kadınların sohbeti "takipçi sayılarını" arttırmaya yönelik bilgi alışverişi şeklinde geçmektedir. Birinci planda gördüğümüz kadının kızı annesine bir şey söylemeye çalışmış annesi ilgilenmeyince de salondan ayrılmıştır. Bunu biraz geç fark eden kadın kızını aramaya kalkar akabinde görüntünün diğer ucundaki kadın da çocuklarının orada olmadığını anlar. Kamu spotu dış sesin "Sanal hayatta takipçilerin artarken gerçek hayatta azalması. Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!" demesi ile sonlanır.

b-Görsel Düzlemde Yer alan Göstergeler

İlgili kamu spotunda görsel iletiler dijitalleşme ve geleneksel değerlere dair göstergeler şeklinde ayrı başlıklar altında tablo-laştırılmıştır.

Tablo 5. Dijitalleşme Göstergeleri

Gösteren	Gösterilen	
	Düzanlam	Yananlam
Tablet Kullanımı	Haberleşme, etkileşim, sohbet	Geleneksel rollerden uzaklaşma, bireyselleşme, haz arayışı, aileden kopuş, dijital dünyanın cazibesine kapılmak, görünür olmak isteği, gösteriş, Batı'nın negatif yanlarını taşımak

Görüntüsel düzlemde, iki kadının tabletleri üzerinden kurdukları iletişim ve konuşma konuları kamu spotunun ana evrenini oluşturmaktadır. Kadınlar dijital içerik üretmenin, fotoğraf paylaşmanın, takipçi sayısını arttırarak daha çok görünür olmanın yollarını bir birlerine anlatırken çocuklarını ihmal eden anneler olarak sunulmuştur. Bu da kadının bir anne olarak çocuklarına karşı yapması gereken sorumluluklarını ve dolayısı ile geleneksel rollerini ihmal ettiği anlamını bize aktarmıştır. Barbarosoğlu'nun (2015: 10) değerlendirmesine göre; "Görünerek var olma anlayışı, geleneksel dünyadan kopuşun önemli göstergelerinden biridir.

Çünkü geleneksel kültürde gören ve görünen ilişkisinde üstünlük ‘görünen’de değil, ‘gören’dedir” ifadesi ile belirttiği düzlemde yola çıkarak görünür olma arayışının ilgili kamu spotunda geleneksel toplumun çizdiği cinsiyet rollerinden de uzaklaşılmasını sağladığı yönünde bir okuma gerçekleştirilmiştir. Buradaki kadınlar dijital dünya’nın sunduğu hazzı, bireyselleşmeyi, görünür olma isteğini ve gösterişçi tutumu çocuk bakımına yeğleyen ve Batı’nın negatif yansımalarını taşıyan anneler olarak sunulmuştur.

Tablo 6. Geleneksel Değerlere Ait Göstergeler

Gösteren	Gösterilen	
	Düzanlam	Yananlam
Annelik	Kadının çocuk sahibi olması	Ataerkil aile düzeni, çocuğun sorumluluğunun annede olması, geleneksel cinsiyet rolü
Ev içi/salon	Evin bir bölümü	Ailenin özel alanı, kamusal alan dışında kalan, mahrem
Örtülü kadın	İslami yaşam	Muhafazakar yaşama ve geleneksel yapıya bağlılık, mahremin korunması

Mit: Dijital dünyanın hazzından uzaklaşarak geleneksel aile değerleri korunabilir.

İlgili kamu spotunda görüntüsel göstergede geleneksel aileye ve muhafazakâr yaşama dair göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler çerçevesinde dijitalleşmenin sunduğu annelik rolünün ihmal edilmesi geleneksel cinsiyet rollerinin de göz ardı edilmesi demektir. Geleneksel bir toplum olarak Türkiye’de her tür fedakarlığı yaparak aileyi ayakta tutma görevi kadına verilmiştir. Yılmaz’ın (2015: 382) ifadesi ile, “AKP’nin aile tasavvurunda kadınlar merkezi bir rol oynamaktadır. Aile söylemi, ataerkil toplumda kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini yeniden öne sürmektedir.” Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, kadın kamusal alanın dışında tutularak evde çocukların bakımından sorumlu olan kişidir. Kamu spotunda, evine konuk olduğumuz kadının baş örtüsü ile sunulması İslami yaşamı kabul eden muhafazakarlığın göstergesidir. Evin içerisinde baş örtüsü ile görüntülenmesi de izleyen gözlerden kadını ve mahremi korumak ve muhafazakâr yaşamı göstergesel olarak betimlemek olarak anlamlandırılmıştır.

c-Dizisel Karşıtlıklar

Tablo 7. Karşıtlıklar

Dijitalleşme	Geleneksel Yaşam
Sanal dünya	Gerçek dünya
Açık	Kapalı
Bireysellik	Fedakarlık
Kötü anne	İyi anne
Bireysel haz	Paylaşım
Gösteriş	Sadelik
Görünür olma isteği	Gözlerden uzak yaşamak
Mobil iletişim	Yüz yüze iletişim
Batılı değerler	Geleneksel değerler

Diyanet kamu spotunda dijitalleşmenin getireceği olumsuzluklar geleneksel cinsiyet rollerinden annelik frekansında izleyiciye sunulmuştur. Görüntüsel göstergede dizisel karşıtlıklar geleneksel yaşam ve dijitalleşme ekseninde kurulmuştur. Dijitalleşme sosyal medya aracılığı ile fenomen olma bağlantısı üzerinden aktarılmıştır. Dijital yaşama olan bağlılık, geleneksel yaşamı zedeleyen, gösterişçi, bireyselleşmeyi, hazzı ve görünür olma isteğini dolayısı ile bunların toplamında Batı’nın olumsuz değerlerini bize sunan bir durumdur algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Atay (2020: 137), ilgili kamu spotundaki iki kadının diyalogunu “haz dolu dertleşme” olarak aktarmıştır. İyi anne olmak dijitalin sunduğu tüm bu geleneksel değerlere uymayan unsurlardan uzaklaşarak gerçekleşecektir

algısı işlenmiştir. Kadın, geleneksel toplumun ona sunduğu rollerden biri olan anneliği dünyevi yaşamın zevklerinden uzaklaşarak yani bir şekilde isteklerini bastırarak, fedakarlıkta bulunarak sağlamalıdır görüşü sunulmaktadır. Egemen ideolojinin ve ataerkil yapılanmanın aktarımının bu karşıtlıklar üzerinden okunduğu söylenebiliriz.

d-Kamu Spotunda Yer Alan Sözel İletiler

İncelenen kamu spotunda iki kadın diyalog halindedir. Kadın1: “*Birtanem, davette çektiğim fotoğrafları paylaşınca takipçi sayım iki katına çıktı.*” Kadın2: “*Çıkar hayatım çıkar. Ben geçen sene tatilde çektiğim fotoğrafları paylaşınca takipçi isteğine yetişemedim*” Kadın1: “*Sanal dünyanın şifreleri bunlar.*” Kadın2: “*Aynen Canım! Çözmek lazım. Fenomen olmak kolay mı?!*” Görüntüsel düzlemde işlenen dilsel iletileri incelediğimizde, iki kadının kurdukları diyalog sosyal medya hesaplarındaki takipçi sayılarını artırmak ile ilgilidir. Görünür olmak, takipçi sayısının artması ile fenomen olmaya çalışmak ve bunların doğal sonucu olarak gösteriş, dijital yaşamın sunduğu haz gibi bilgileri bu söylemlerde okumak mümkün olmaktadır. Kadın2'nin “*fenomen olmak kolay mı?*” sözünden de kadınların kendilerini dijital dünyanın kurallarını çözen ve fenomen olarak konumlandıklarını anlayabiliyoruz. Sanal dünyanın şifrelerini çözebilmek takipçi sayısını artırmaya yarayan bir unsur olarak aktarılmıştır. Her ikisinin de “özel anlarının” fotoğrafını paylaşarak büyük beğeni toplaması toplumun kadını konumlandığı bu alanın dışına çıkma istediğini, çevrimdışı hayatta gerçekleştirilemeyen görünür olma idealini sanal dünyada sağlamaya çalışma çabası olarak okumak mümkündür. Dolayısı ile bu istek kadının çocuklarını ihmal etmesini ve geleneksel aile yapısını bozabilecek durum olarak sunulmuştur. Dış ses: “*Sanal hayatta takipçilerin artarken gerçek hayatta azalması. Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!*” demesi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın duyulan sesi gibi işlev görmekte ve dijital yaşamın hazzına kapılanları İslami değerlerle örülmüş geleneksel roller ve yaşam biçimine yönlendirmektedir. Ayrıca ebeveynlik kavramı anneyi ve babayı içine aldığı halde burada sadece kadınların sunuluyor olması çocuk yetiştirme annenin asli görevi olarak ele alındığının da bir göstergesidir. Sahnenin sonunda yer alan kamu spotu başlığı ile sunulan ana tema: Peygamberimiz ve Aile yazısıdır. Bu da İslami yaşamı, Peygamberin öğretilerini ve onun örnek yaşamını ve aileye verdiği önemi pekiştirmesi adına önemlidir. Diyanet'in bu ileti ile dini referansı Peygamber üzerinden de tasarladığı söylenebiliriz.

e-Görsel İletide Yer Alan Sözsüz İletişim Kodları

İncelenen kamu spotunda anlam aktarımının zenginleştirilmesinde sözsüz iletişim kodları etkili olmuştur. Her iki kadın tablet üzerinden yaptıkları diyalogda kendilerini kaptırıncasına sosyal medya içerik yönetimine dair keşfettikleri bilgileri paylaşmaktadır. İkisinin de tablete eğilerek konuşması ekran aracılığı ile olsa da birbirlerini ilgi ile dinlediklerinin bir göstergesidir. İlgi o kadar yoğundur ki görüntüdeki ilk kadının çocuğu onu dürtmesine ve ilgisini çekmeye çalışmasına rağmen tableten başını kaldırmaz. Dolayısı ile bu dijitalin sunduğu hazı öncülleyen ilgisiz anne imgesine bizi sürükler. Her ikisi de çocukları kendi yanlarından uzaklaştıkları halde bunun farkına geç varırlar. Ayrıca ilk planda yer alan kadının oturduğu kanepenin üzerindeki oyuncaklar evin dağınıklığının ve yine kadının kendisinden beklenen rolü aksattığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte ikinci evde görünen kadının “*fenomen olmak kolay mı?*” sözünü söylerken saçını savurması diğerine nazaran kendisine sosyal medya kullanımı konusunda güvendiğini aktarmaktadır. Bir ileri okumada ise kapalı kadının dijital dünyayı yeni keşfediyor olması saçları açık olarak sunulan kadının ise seküler bir gönderme kodlanarak çevrimiçi yaşamın kurallarını diğerine nazaran çözmüş gibi yansıtıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca sözel diyalogda bu kadının geçen sene tatilde çektiği fotoğraflar üzerinden kazandığı takipçi sayılarını aktarması da diğer kadına göre sosyal medya kullanımında daha tecrübeli olarak gösterilmeye çalışıldığını doğrulamaktadır. Görüntüsel göstergedeki kadınların, çocuklarının uzaklaştıklarını gördüklerinde yaşadıkları şaşkınlık da mimiklerine yansımıştır bu da kendilerini dijital iletişime ne kadar kaptırdıklarının açık bir göstergesi olarak sunulmuştur.

f-Görsel İletinin Anlamlandırılması

Görüntüsel göstergede sunulan her iki kadın da kamusal alanın dışında kalan kadınlardır ve kendi varlıklarını çevrimiçi yaşamda ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Paylaştıkları özel anlarına dair fotoğrafları ile görünür olmak isteği, takipçi sayıları ile gösteriş yapma çabaları, dijital dünyada takdir görmek, hazzın peşinden gitmek, bireyselleşme ve geleneksel cinsiyet rollerinden uzaklaşmak dijitalleşmenin olumsuz yönleri olarak aktarılmıştır. Dijitalleşme ile yaşanan toplumsal dönüşüm geleneksel değerleri ve toplumsal cinsiyet rollerini ortadan kaldıran bir unsur olarak kamu spotunda işlenmiştir. Bu dönüşüm aileyi ve bir sonraki adımda toplumu geleneksel değerlerden uzaklaştırmaktadır düşüncesi yansıtılmıştır. Atay da (2020: 138), ilgili kamu spotu hakkında “sosyal medya bağımlılığı karşısında aile bağlarının çözülmesi” olarak bir çıkarsamada bulunmuştur. Geleneksel toplum için ataerkil düzenin devamı, aile birliğinin kadının rolleri üzerinden sağlanması egemen ideolojinin özel yaşam üzerinden inşa etmeye çalıştığı muhafazakar değerlere dayanan siyasal iktidarın göstergesi niteliği taşımaktadır.

4.5. Kamu Spotlarındaki Dini Retorik Göstergeler

İlgili kamu spotlarının sonunda yayınlanan yazı birimler görüntünün amacını bildiren bir slogan şeklinde sunulmuştur. Ama bu ifadelerde kullanılan ünlem işareti otoriter bir tonlamadır ve egemen ideolojinin görüşlerinin keskin bir dille kaynağa aktarılmasını sağlayan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu keskin ifadeler ve yönlendirici, öğretici söylemler “paternalist” (Yılmaz,

2015) devlet yaklaşımını da desteklemektedir. Yazı birimde yer alan Peygamberimiz vurgusu Hz. Muhammed’i vurgulamakta ve mesajın ulaşacağı alıcıyı Müslüman ve “bizden” olarak seçmektedir. Dolayısı ile mesajların etki gücünü artırmak için yayınlanan içerik ile Peygamberin aile yaşamı ve öğretileri üzerinden bağ kurulmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu da inançlı bireyler açısından önemli bir retorik unsur oluşturmaktadır.

Tablo 8. Karşıtlıklar

Video No	Gösteren	Gösterilen	
		Düzenlem	Yananlam
V1	“Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!” “Peygamberimiz ve aile” Yazısı	Yazı birim	Yazı birimde ünlem işareti ile biten otoriter tonlama sonrasında gelen Peygamberimiz ve aile yazısı iletiye Hz. Muhammed ve onun yaşamını referans gösteren dini bir vurgu yapmaktadır.
V2	“Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!” “Peygamberimiz ve aile” Yazısı	Yazı birim	
V1 V2	“Mevlidi Nebi Haftası 2019” Yazısı	Yazı birim	Etkinliğin hangi kapsamda gerçekleştirildiğini belirtirken Hz. Muhammed’in doğuşunu, onun insani ve ahlaki öğretilerinin Müslümanlar üzerindeki önemini betimlemektedir.
V1 V2	Diyanet İşleri Başkanlığı Logosu ve “Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü” Yazısı	Yazı birim	Kamu spotuna resmiyet katarak kimin himayesinde gerçekleştirildiğini gösterirken dini yaşamı düzenleyici en üst kuruma gönderme yaparak iletilerin inandırıcılığını artırmaktadır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Dijitalleşme ile birlikte yaşanan pek çok yenilik toplumu ve onu oluşturan yapıları dönüştürme gücüne sahip olmuştur. Bilgisayar teknolojileri, internet, mobil cihazlar ve bunlara uygun olarak oluşturulan yazılımlar, uygulamalar vb. dünyayı etkileşim gücü yüksek bir köy haline getirmiştir. Dolayısı ile üretilen araç ve içerikler ile kültürel emperyalizmin aktarımından söz edilebilir. Özellikle dijitalleşme ile yaşanan hızlı gelişmeler muhafazakâr toplumların kendilerini ve düzenlerini bozacağı korkusunu beslemiştir. Türkiye gibi geleneksel değerlerine bağlı toplumlar bu dönüşümlere refleks geliştirme yolunu seçmiştir. Aile, toplumun merkezi bir yapısı olarak muhafazakâr düşüncede özel bir öneme sahip olmuştur. Egemen iktidar devamlılığını ve gücünü korumak için değerlerine sahip çıkacak aile üzerinden kendini inşa etmektedir. Osmanlı Dönemi Batılılaşma hareketleri ile başlayan Cumhuriyet dönemi ile devam eden toplumsal dönüşüm “aileyi” ve “kadını” merkeze alan sosyal politikalar üretmişlerdir. Değişimin karşısında geleneksel aile değerlerinin bozulacağını düşünen egemen iktidar siyasal arenada aile yapısını koruma yönünde muhafazakâr politikalar üretmeye çalışmıştır. Türkiye’de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kamu spotları da bunun önemli bir göstergesi olmuştur.

Araştırma soruları ekseninde yapılan analiz sonucunda, ilgili kamu spotlarında dijitalleşme karşısında ataerkil yapının devamını sağlayacak, geleneksel aile kodlarının inşa edilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Analizi yapılan ilk kamu spotunda, dijital iletişim, geleneksel yaşamı zedeleyen, aileyi dağıtan, cemaat yapısını bozan, bireyselleşmeyi, hazzı ve ilgisizliği teşvik eden bir unsur olarak sunulmuştur. Dijital dönüşümün aile üzerindeki olumsuzluklarına karşı ataerkil düzen toplumsal cinsiyet bağlamında konumlandırılmıştır. Kadının hane ve aile içerisindeki konumu geleneksel olarak tekrar inşa edilmiştir. İrdelenen ikinci kamu spotunda da benzer çıkarsamalar elde edilmiştir. Siber dünyada takdir görmek, hazzın peşinden gitmek, bireyselleşme ve geleneksel cinsiyet rollerinden uzaklaşmak dijitalleşmenin olumsuz yönleri olarak aktarılmıştır. Aile birliğinin kadının rolleri üzerinden sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Analizi yapılan iki kamu spotunda da dijitalleşmenin getirdiği olumsuz değişimin karşısında egemen iktidarın aile üzerinden kurduğu söylemin yansımalarını görmek mümkün olmuştur. Ataerkil sistemin onandığı, baba-anne-çocuk hiyerarşisinin sergilendiği ve geleneksel cinsiyet rolleri üzerine oturtulmuş iletilerden oluşmuştur. İlgili kamu spotlarında, cep telefonu ve tablet kullanımı dijital evrenin kapılarını açan ve olumsuzlukları hane içine sokan araçlar olarak sunulmuştur. Dolayısı ile, dijitalleşme kişiyi bireyselleştiren, ailesinden uzaklaştıran, bireysel hazzı öncülleyen, paylaşımı azaltan, ataerkil düzenin kendisinden beklenen rolleri ikinci plana atmasını sağlayan olumsuzluklar olarak aktarılmıştır.

Sunulan bu kodlar bir diğer okuma ile, Batı’nın dijital teknoloji ve içerikler ile sirayet ettiği toplumu koruma çabasıdır da denilebilir. Kamu spotundaki iletilerde “özel alan” Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından İslami yaşama ve bağlı bulunduğu egemen iktidara yakın bir politika ile geleneksel aile ideolojisi etrafında inşa edilmektedir. Bu şekilde toplumu “yozlaşmadan” koruyacak

ataerkil yapının devamlılığı sağlanarak muhafazakâr iktidarın temeli sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Diyanet'in, modern çağın getirilerinden biri olan dijital iletişimi yozlaştırıcı yönünü gösterip reddederken bu içerikleri kendi sosyal medya hesapları üzerinden paylaşma açmış olması da oldukça paradoksal bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gerçekleştirilen bu çalışma, iktidarın çizdiği aile ideolojisini Diyanet'in yayınladığı kamu spotları özelinde yeniden inşa etmesini göstergebilimsel analiz ile ele almaktadır. Seçilen örneklem ve yöntem bağlamında alanda bu konuda yapılan diğer akademik çalışmalardan farklılaşmaktadır. Özellikle incelenen kamu spotlarının egemen iktidarların söylemlerini meşrulaştırmaya çalıştığı yönünde elde edilen veriler ileride bu alanda yapılması muhtemel çalışmalar için kaynak niteliği taşımaktadır.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirme: Dış bağimsiz.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Adak, S. (2020). Expansion of the Diyanet and the politics of family in Turkey under AKP rule, *Turkish Studies*, 22:2, 200-221.
- Alan, M. (2017, 04 Mart). "Emperyalizme karşı milli değerlere dönülmeli", *Yeniakit*. Erişim adresi: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/emperyalizme-karsi-milli-degerlere-donulmeli-285839.html> Erişim tarihi 05.10. 2022.
- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve toplumsal gerçekliğimiz açısından aile anlayışlarının ve Türk ailesinin değerlendirilmesi, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 15-24.
- Anadolu Ajansı Web Sitesi (2021, 05 Şubat). Batı dünyası aile kurumunu yıktığı için temellerinden sarsılıyor. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-bati-dunyasi-aile-kurumunu-yiktigi-icin-temellerinden-sarsiliyor/2135013> Erişim tarihi 20.09. 2022.
- Atay, T. (2020). *Doğadan duaya inancı gözlemlemek*, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. (2015). *Şov ve mahrem*, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2015.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: IV, sayı:8, 101-129.
- Beyaz, F. Z. ve Türkten, F. (2019, 02 Mayıs). Güçlü milletler güçlü ailelerden oluşur. *Anadolu Ajansı Web sitesi*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-guclu-milletler-guclu-ailelerden-olusur/1468065> Erişim tarihi 20.09. 2022.
- Bozslan, Ç. E. (2018). Muhafazakârlık ve Ak parti'nin aile politikaları, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı Doktora Tezi*, Ankara.
- Çelik, C. (2010). Değişim sürecinde Türk aile yapısı ve din, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Sayı:8, 25-
- Dijital Sosyalleşme, Aile Kurumunu Erozyona Uğrattırıyor (2022, 14 Mayıs), *Cumhuriyet Gazetesi*, Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/diyanet-isleri-baskani-ali-erbas-dijital-sosyalleşme-aile-kurumunu-erozyona-ugrattiriyor-1935847> Erişim tarihi 03.10. 2022.
- Diyanet Basın Merkezi Youtube sayfası (2019, 6 Kasım). Mevlid-i Nebi haftası 'Peygamberimiz ve aile' temasıyla başlıyor. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=gslYa0ni1p4> Erişim tarihi 03.10. 2022.
- Diyanet TV Web sitesi (2019, 7 Kasım). Mevlid-i Nebi haftası 'Peygamberimiz ve aile' temasıyla başlıyor. Erişim adresi: <https://www.diyanet.tv/mevlid-i-nebi-haftasi-peygamberimiz-ve-aile-temasiyla-basliyor> Erişim tarihi 03.10.2022.
- Doğanay, Ü. (2007). AKP'nin demokrasi söylemi ve muhafazakarlık: muhafazakar demokrasi ve eleştirel bir bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Volume 62, 65-88.
- Evrensel Gazetesi (2019, 8 Kasım). HDP'li Taşdemir'den Diyanet'in cinsiyetçi kamu spotu hakkında soru önergesi. Erişim adresi: <https://www.evrensel.net/haber/390584/hdpli-tasdemir-den-diyanetin-cinsiyetci-kamu-spotu-hakkinda-soru-onergesi> Erişim tarihi 03.10. 2022.
- Fiske, J. (2003). *İletişim çalışmalarına giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gottdiener, M. (2005). *Postmodern göstergeler, maddi kültür ve postmodern yaşam biçimleri* (E. Cengiz, vd., Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Göle, N. (2016). *Modern mahrem medeniyet ve örtünme*, İstanbul: Metis Yay.
- Güler, E. Z. (2007). Muhafazakarlık: kadim geleneğin savunusundan faydacılığa, H. B. Örs (Haz.), 19. *Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* kitabı içerisinde (s.115-163). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar, kimlikler ve toplumsal dönüşümler* (A. Bora vd., Çev.) İstanbul: Metis Yay.
- Mutluer, N. (2018). Diyanet's role in building the 'yeni (new) milli' in the AKP era", *European Journal of Turkish Studies*, 27, 1-24.
- Nas, A. (2016). Familialization of women: gender ideology in Turkey's public service advertisements. *Fe Dergi* 8, no. 1, 168-182.
- Özdemirci, C. İ. (2021) Sarıgül'ün çıkarmaktan, kılıcı kuşanmaya: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın AKP iktidarı ile ilişkisine yönelik güncel yaklaşımlara eleştirel bir bakış, *Praksis*, Sayı 56, 111-135.
- Özcan, E. (2014). Türkiye'de ailecilik, biyosiyaset ve toplumsal cinsiyet rejimi. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 130, 176-188.

- Öztürk, A. E. (2016). Turkey’s Diyanet under AKP rule: from protector to imposer of state ideology?. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16 (4), 619-635.
- Parsa, A. F. (2008). ‘Mutluluk paradoksu’ Greimas’ın eyleysel örnekçesiyle, S. Parsa (Haz.) *Film çözümlemeleri kitabı içerisinde* (s.67-88). İstanbul: Multilingual Yayınevi..
- Parsa, S. ve Parsa A. F. (2014). *Göstergebilim çözümlemeleri*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Pehlivan, V. P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 16, Sayı, 31, 497-521.
- Sancar, S. (2020). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti erkekler devlet, kadınlar aile kurar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sayın, Ö. (2011). Ailenin değişimi. *Sosyoloji dergisi*, sayı: 23-24, 47-58.
- Süleymanov, A. (2009). Çağdaş Türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri. *Aile ve Toplum*, Yıl: 1, Cilt: 5, Sayı: 17 Nisan-Mayıs-Haziran, 7-17.
- T24 Web sitesi (2019, 12 Kasım). Diyanet İşleri Başkanı Erbaş’tan ‘kamu spotu’ yanıtı: Kadının kocasına çay getirmesine tahammül edemiyorlar, aile bağlarını zayıflatmaya çalışıyorlar. Erişim adresi: <https://t24.com.tr/video/diyanet-isleri-baskani-erbas-bir-kadinin-esine-cay-getirmesi-kek-getirmesi-kocasinin-da-kadinlara-karsi-gorevlerini-yerine-getirmesi-kadar-dogal-bir-sey-olabilir-mi,24286> Erişim tarihi 03.10. 2022.
- TRT Haber Web sitesi (2022, 14 Mayıs). Aileyi korumak hepimizin en öncelikli görevidir. Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-aileyi-korumak-hepimizin-en-oncelikli-gorevidir-680167.html> Erişim tarihi 20.09. 2022.
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). 2022-2026 Stratejik planı. Erişim adresi: http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/UpYHI+stratejik-plan_ASB.pdf Erişim tarihi 16.09 2022.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde boşanma sorunu ve din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:6, Sayı:26, Bahar, 588-603.
- Yılmaz, Z. (2015). “Strengthening the family” policies in Turkey: managing the social question and armoring conservative-neoliberal populism. *Turkish Studies* 16, no. 3, 371-390.

How to Cite This Article / Atf Biçimi

Varlı Güner, S.Z. (2023). Türkiye’de yayınlanan diyanet kamu spotlarında dijital dönüşüm karşısında geleneksel aile kodlarının inşası. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women’s Studies*, 27, 41-55.

Topuklu Ayakkabılardan Çamurlu Plastik Çizmelere: Erkek Egemen Sektörlerde Kadın Girişimciliği

From Heels to Muddy Plastic Boots: Female Entrepreneurship in Male-Dominated Industries

Meri TAKSİ DEVECİYAN¹

¹Öğr. Gör. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İstanbul, Türkiye

ÖZ

Çalışma, Türkiye’de arıcılık sektöründe faaliyet gösteren "Tazeden" firmasının iki kadın girişimcisinin deneyimlerine dayanmakta ve kadın girişimcilerin erkek egemen ve zorlu sektörlere girmeye cesaret etme motivasyonlarına ve girişimcilik bileşenlerine dikkat çekmek amaçlanmaktadır. Ayrıca "Tazeden" firması kadın girişimcilerinin yaşamış olduğu zorluklar, girişimcilik serüvenleri, nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay incelemesi, "5N1K tekniği" temel yazım ilkesine dayanan bir anlatım yöntemi ile ele alınarak, girişimcilik bileşenleri, girişimcilik motivasyonu bağlamında betimsel analiz yöntemi ile incelenmektedir. Çalışmanın verileri ise, "Tazeden" firması web sitesinden, işletme dokümanlarından ve kadın girişimcilerinden önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış soru formu ile yüz yüze derinlemesine mülakat tekniği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda kadın girişimcilerin zorlu sektörlerle girmeye cesaret etmelerinde birçok farklı nedenin etkili olduğu ancak stres, tekdüzelik, işlerinin kontrolünü ellerinde tutma ve yaratıcı özgürlüklerini koruma isteklerinin en önemli faktörler olduğu, ayrıca arıcılık gibi erkek egemen sektörlerde kadın girişimcilerin karşılaştığı zorluklar olarak da; cinsiyet ayrımcılığı, erkek egemen kültür, finansman kaynaklarına ulaşmada yaşanan zorluklar ve ağ kurma eksikliği olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın kısıtı, tek bir kadın girişimcilik firması ile araştırmanın yapılmış olması ve nitel araştırma yöntemi kullanılmış olduğundan genellenebilirliğinin olmamasıdır. Çalışmanın literatüre, kadın girişimciliğinde zorlu-erkek egemen sektörlerde kadınları girişimciliğine yönlendiren nedenlere odaklanan çalışma azlığına yönelik boşluğun giderilmesi noktasında katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca kadın girişimcilik motivasyon faktörlerinin çalışılmasının, politika yapıcılar için de yol gösterici olarak yapıcı bir sonuca yol açacağı düşünülmektedir.

ABSTRACT

The study is based on the experiences of two female entrepreneurs from the company Tazeden operating in the beekeeping sector in Türkiye and aims to draw attention to the entrepreneurial components and motivations of female entrepreneurs for daring to enter challenging male-dominated sectors. In addition, the case study uses qualitative research methods to examine the difficulties female entrepreneurs in the firm Tazeden have experienced and their entrepreneurial adventures. The study discusses the 5W1K technique using a narrative method based on basic writing principles and examines the components of entrepreneurship using the descriptive analysis method in the context of entrepreneurship motivation. Meanwhile, the study's data were collected from Tazeden's business documents and from female entrepreneurs using a prepared semi-structured question form and the face-to-face in-depth interview technique. As a result of the research, many different reasons were found to be effective for women entrepreneurs to dare enter challenging sectors, with the most important factors being stress, monotony, and their desire to keep control of their work and to protect their creative freedom. In addition, gender discrimination, the male-dominated culture, difficulties accessing financial resources, and lack of networking were determined as the challenges female entrepreneurs face in male-dominated sectors such as beekeeping. The limitations of the study are that the research was conducted with only one female entrepreneurship firm and that the study is not generalizable due to its use of the qualitative research method. The study is expected to contribute to the literature in terms of eliminating the gap regarding female entrepreneurship, which focus on the reasons that push or pull women toward entrepreneurship in challenging male-dominated sectors. In addition, studying the motivating factors for female entrepreneurship is thought to lead to constructive results as a guide for policy makers.

Anahtar Kelimeler: Kadın Girişimciliği, erkek egemen sektörler, girişimcilik motivasyonu, liberal feminist teori

Keywords: Female entrepreneurship, male-dominated sectors, entrepreneurial motivation, liberal feminist theory

Corresponding Author: Meri TAKSİ DEVECİYAN E-mail: m.taksideveciyan@iku.edu.tr

Submitted: 15.05.2023 • **Revision Requested:** 16.08.2023 • **Last Revision Received:** 25.09.2023 • **Accepted:** 05.10.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

1. Giriş

Kadın girişimci, iş dünyasında yeni girişimler başlatan ve bu süreçte finansal, yönetsel ve toplumsal sorumlulukları bizzat üstlenen, işin başında yer alarak risk alan, günlük iş yönetimine aktif olarak katılan kişidir. Aynı zamanda toplumun beklentilerine de dikkat eden, sosyal sorumluluklarını yerine getiren kişidir (Kendirli ve Şenöz, 2019).

Kadın girişimciliğinin, toplum içinde kadınlara daha fazla özerklik, bağımsızlık, kendini gerçekleştirme, geleceğe yönelik hedeflere ulaşma fırsatları sunarak, kurumsal mesleklere kıyasla daha geniş imkanlar sağladığına inanılmaktadır (Aşkın ve Barış, 2016, s. 65). Kadın girişimciler, ülke ekonomisine katkıda bulunarak, istihdam sorunlarına çözümler üretmekte, vergi ödemekte, ailelerinin refah düzeyini, çocukların eğitim seviyelerini yükseltmekte ve girişimci olmak isteyen diğer kadınlara da örnek teşkil etmektedirler (Goyal ve Parkash, 2011, s.197).

Günümüzde kadınlar, bilim, sanat, ekonomi, siyaset, sosyal yaşam, basın, hukuk, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları gibi birçok farklı alanda çoğunluğu oluşturarak güçlerini göstermektedirler. Ayrıca bazı iş kollarında zaman içerisinde kadın sayısında artış gözlenmiş (Gündüz ve Karadeniz, 2022) olsa da, Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM) 2018/2019 göstermektedir ki, 18-64 yaş arasındaki bireylerde girişimcilik oranları cinsiyet açısından farklılığını korumaktadır. Bu yaş grubundaki erkek girişimcilerin oranı %20 iken, kadın girişimcilerin oranı %10,2 gibi daha düşük bir oranda kalmıştır. Ayrıca, yüksek gelirli ülkelerde kendi işini kuran bireylerin oranı tüm istihdamın yaklaşık %12'si civarında iken, düşük gelirli ülkelerde bu oran % 80'i aşmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü, (2022) raporuna göre, kadın girişimciliği açısından umut veren gelişme ise; kadınların, kendi işini kuran bireylerin üçte birinden fazlasını oluşturmasıdır.

Kısacası, kadın girişimciler toplum içinde var olmak, ekonomiye katkıda bulunmak, kendi işlerini kurarak istihdam yaratmak, aile refahını artırmak gibi birçok alanda başarıya ulaşmaya çalışmaktadırlar. Kadınların girişimcilik alanında artmaya başlayan sayısı ve etkisi, toplumun genel dinamiklerinde olumlu bir değişim yaratmaktadır. Bununla birlikte, erkeklerin baskın olduğu sektörlerde kadınların iş yapması, ağ kurması ve finansman bulması daha zordur. Ayrıca, kadınlar işlerinde kendilerine daha az güvenmekte ve risk almaktan kaçınılmaktadırlar. Ancak, kadın girişimcilerin bu sektörlerde yer almaları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve ekonomik büyümenin artması açısından önemlidir (Sönmez ve Yılmaz, 2020).

Kadınların iş dünyasına giriş sebepleri araştırıldığında ise, bu nedenlerin başında, kadınların iş hayatında daha fazla özgürlük ve bağımsızlık elde etme, kendi işlerini kurma, iş-aile hayatını dengeleme istekleri olduğu görülmektedir (Rehman ve Azam, 2012; Bhardwaj ve Mittal, 2017; Özsungur, 2019). Sayılan bu nedenlerin yanı sıra, kadınların finansal özgürlüklerini kazanma, yeteneklerini kullanma ve özgüvenlerini artırmak gibi kişisel nedenlerle de iş dünyasında yer aldıkları bilinmektedir.

Kadınların *toplumsal cinsiyet eşitliğine* katkıda bulunmak, *cinsiyet rollerini sorgulamak istemeleri*, kadın girişimcilerin sayısının artmasına yol açmakta ve kadınların iş dünyasında daha fazla yer alması da, toplumda kadınların iş hayatında başarılı olabileceklerini görmesi açısından önem teşkil etmektedir (Ünsal, 2019). Çalışma bu bakış açısından hareketle, Liberal Feminist Teori'ye dayanmakta olup, söz konusu teori, mevcut kadın-erkek eşitsizliğinin sebebini kaynaklara erişimdeki farka bağlamaktadır, söz konusu bu eşitsizliğin kadınlara eşit fırsat sunulması ile çözümleneceği de düşünülmektedir (Foss, Klein, ve Bjørnskov, 2019). Ayrıca kadın girişimciliğinde bu özel teori, kadın girişimcilerin karşılaştığı ayrımcılık temelli dezavantajları vurgulamaktadır. Çalışmada arıcılık gibi erkek egemen-zorlu çalışma koşullarına sahip bir sektörde¹ kadın olmanın zorlukları (bakınız, s.11) kadınları bu denli zor sektöre yönelten nedenler, girişimcilik bileşenleri, girişimcilik motivasyonu bağlamında incelenmesi amaçlanmış ve bu bağlamda çalışmanın temel araştırma problemi: Erkek egemen-zorlu çalışma koşullarına sahip arıcılık sektörüne, kadın girişimcilerin giriş nedenleri/motivasyonları ile karşılaştıkları zorluklara karşı nasıl bir bakış açılarının olduğunun araştırılması olmuştur.

Bu çerçevede alt problemler ise; aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

- Kadın girişimcileri zorlu çalışma koşullarına sahip-erkek egemen sektörlerden arıcılıkta girişimciliğe yönelten nedenler/motivasyonlar nelerdir?
- Kadın girişimcilerin zorlu çalışma koşullarına sahip-erkek egemen sektörlerden arıcılıkta cinsiyet eşitsizliğine dayalı karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- Zorlu çalışma koşullarına sahip-erkek egemen sektörlerden arıcılıkta girişimcilik yapan kadın girişimcilerin, girişimcilik bileşenleri nelerdir?

¹ "Erkek egemen sektör" olarak bahsedilmesi, Türkiye Arı Yetiştiriciler Birliği'ne kayıtlı toplam 123,643 üyenin sadece % 6,8'ini kadınların oluşturduğu bilgisine dayanmaktadır (Halifeoğlu & E. S. E. N., 2022).

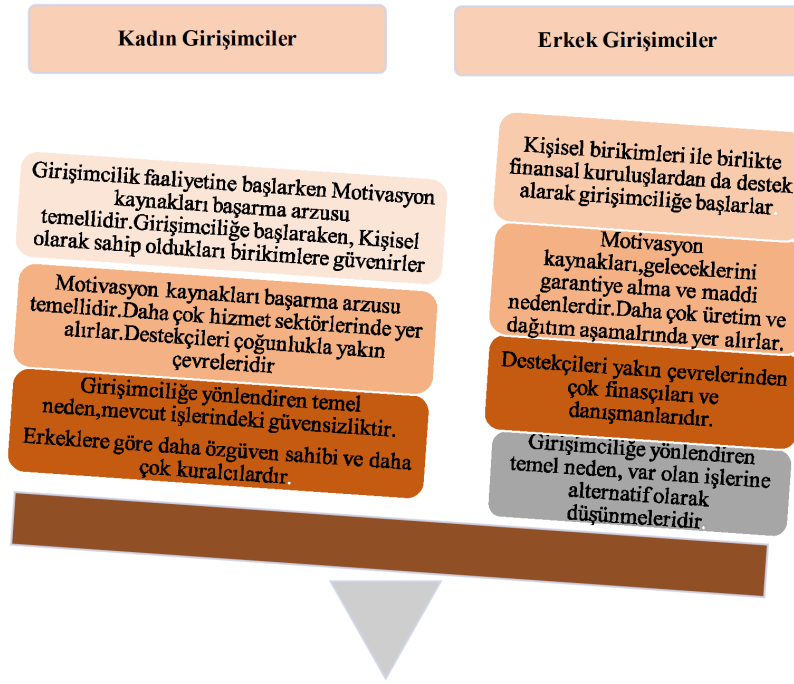
2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Kadın Girişimciliği, Kadın ve Erkek Girişimciliği Arasındaki Farklar

“Kadın girişimciliği” kavramının ortaya çıkması, kadınlara atfedilen türlü roller nedeni ile olmuştur. “Kadın girişimciliğinin” ayrı bir kavram olarak literatürde ele alınmasının nedenleri; girişimciliğin araştırmacılar tarafından ağırlıklı olarak erkek mesleği olarak kabulü, ekonomik çevrede eril üstünlüğün mevcudiyeti, cinsiyet farklılıklarından ötürü kadın-erkek rollerinin farklılaşması ve aile-iş yaşamı bakımından belirgin ayrımların yapılması olarak görülmektedir (Ahl, 2006, s. 3-10).

Kadın girişimciliği, karmaşık ve çeşitli bir yapıya sahiptir, çünkü girişimcilik kavramı gibi birçok farklı faktörü içermektedir. Kadın girişimciliğini anlamak için geleneksel ve modern yapı olmak üzere iki farklı perspektiften inceleme yapılması yeterli olmamaktadır (Iakovidou, Koutsou ve Partalidou, 2009, s. 4). Kadın girişimciler; girişimcilik özelliklerine sahip, girişimcilik faaliyet ve süreçlerini benimseyip, uygulayan icis sahibi kadınlardır (Keskin, 2014, s.73). Coughlin ve Thomas'a (2002) göre ise; girişimlerinin kaynaklarını organize etme ve yönetme sorumluluğunu üstlenen ve kar elde etme beklentisi içinde tüm riskleri üstlenen kadınlar, kadın girişimci olarak adlandırılmaktadır. Bu tanım, kadın girişimcileri bilinçli karar vericiler ve yöneticiler olarak tasvir etmektedir. Bu tanım yalnızca fırsat odaklı, çekici faktörler temelli yani özgür iradeleriyle girişimciliğe başvuran kadın girişimciler için geçerlidir. Bu tanım, bazı temel ihtiyaçlardan dolayı girişimciliği sürdürmeye zorlanan zorunluluk odaklı girişimcileri hariç tutmaktadır (Dhameja, 2002). Çalışmada kadın girişimciliği tanımı olarak bu tanımın benimsenmesinin nedeni, arıcılık sektöründe girişimcilik kararı veren kadın girişimci kardeşlerin kendi ifadeleri ile yer verdikleri gibi hiçbir zorunluluklarının olmadığı, sadece “keyfe keder” girişimciliğe yönelmeleri olmuştur.

Literatürde kadın ve erkek girişimciler arasında çeşitli farklılıklar olduğu, bu farklılıkların yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu ve sosyal bağlantılar gibi faktörlere dayandığı belirtilmektedir. Girişimcilik motivasyonu bakımından kadın-erkek arasında, iş becerileri, deneyimleri gibi alanlarda; iş kurma aşamasında ise, kadın girişimcilerin ağırlıklı olarak küçük çaplı veya gelişme imkânı az olan işletmelere yönelmesi gibi bazı farklılıklar gözlenmektedir. Ayrıca kadın girişimcilerin kuruluş aşamasında destek aldıkları gruplar da erkek girişimcilere göre farklı olmaktadır. Erkek girişimcilerin finansal danışman, muhasebeci, kredi kuruluşları gibi kişilerden destekçileri daha belirgin iken, kadın girişimciler için en önemli destekçiler es, aile gibi yakın çevre olarak bilinmektedir. Kadınlar genellikle güzellik salonları, butikler, çocuk eşyası üretimi ve bakıcılık gibi hizmet sektörü alanlarda işletme sahibi olmayı tercih ederken, finans, imalat ve Ar-Ge gibi alanlarda girişimci olmayı çok tercih etmemektedirler (Gürol, 2000, s. 225). Aşağıda yer alan Şekil 1’den ise; kadın ve erkek girişimcilerin motivasyon kaynakları, daha çok hangi sektörlerde yer aldıkları, destekçileri, girişimciliğe yönlendiren nedenler bakımından farklılıkları izlenebilmektedir.

Kaynak: Hicrich ve Peters'den (1998)'den aktaran İpçioğlu, 2011, s. 100'den aktaran Akın, 2020, s. 16.

Şekil 1. Kadın Ve Erkek Girişimciler Arasındaki Farklar

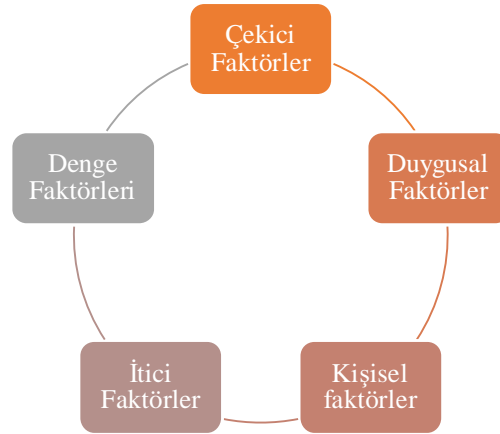
Diğer taraftan kadın girişimciliği hem endüstri hem de toplum için doğal faydalara sahiptir. Kadın girişimciliği sadece ekonomik özgürlüğe ulaşmanın bir yolu değil, aynı zamanda gelir ve iş yaratmanın da yoludur (Parvin, Jinrong, ve Rahman, 2012). Ayrıca kadın girişimciliğinin güçlendirilmesinin üç temel faydası da bulunmaktadır: Kadınların kalkınması, ekonomik büyüme, sosyal denge (Inman, 2000, s.10).

Türkiye’de kadınların istihdam edildiği sektörler arasında tarımın ardından en yoğun olarak hizmet sektörü gelmektedir.² (KSGM, 2007). Ecevit’te (2000) gelişmekte olan ülkelerin aksine, Türkiye’de kadınların iş gücünden dışlanması “feminizasyon” değil, “erkekleşme” olarak adlandırılabilir. Feminizasyon yalnızca tekstil ve hazır giyim ile hizmetler sektörünün belirli alt dallarında görülmektedir. Son yıllarda hizmet sektöründe kadınların istihdama katılım oranı artmaktadır (Koroğlu, 2015). Hizmet sektöründeki kadın istihdamının ve girişimciliğinin artmasının yanı sıra, bazı işlerin “kadın işi” ve “kadına uygun iş” olarak algılanması da bu artışta önemli rol oynamıştır (Koroğlu, 2015). Hizmet sektöründe kadın girişimciliğinin daha yaygın olmasının nedeni ise, daha az sermaye gerektirmesidir.

2.2. Kadın Girişimcilik Özellikleri, Motivasyonu

Kadın girişimciliği özelliklerine bakıldığında, farklı araştırmaların farklı özellikler sıraladığı görülmektedir. Arıkan’ın (2002) çalışmasına göre, kadın girişimcilerin özellikleri arasında hırs, bağımsızlık, finansal sorumluluk, konforlu yaşam düzeyi, meşguliyet arzusu, yatırım yapma ve istihdam yaratma isteği yer alırken, Kutlu’nun (2006) çalışmasına göre kadın girişimcilerin özellikleri arasında cesaret eğilimi, yüksek enerji seviyesi, kişisel motivasyonlar, ailevi faktörler, sosyal beceriler, finansal rekabet, yönetim becerileri gibi özellikler yer almaktadır (Ülker, 2013). Türkiye’de kadınlar ise özellikleri açısından, ailevi faktörlerden genellikle eş ve anne rolüne odaklı olarak algılanmakta ancak, azalan hane halkı gelirleri gibi nedenlerle de kadın girişimciliğine teşvik edilmektedirler. Ancak, istatistikler kadın girişimci sayısının erkek girişimci sayısının oldukça altında olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedenleri arasında ekonomik ve siyasal koşulların yanı sıra girişimcilerin yönetim, pazarlama, kurumsallaşma konularında yeterli bilgiye sahip olmamaları gösterilmektedir (Ülker, 2013).

Kadın girişimciliğini etkileyen faktörlere bakıldığında ise; kadın girişimciliğinin psikolojik, sosyal, ekonomik, fiziksel, teknik ve yasal çevre tarafından yönetilmekte ve etkilenmekte olduğu görülmektedir. Bu alanlarda belirli sınırlamalar bulunmaktadır. Bu sınırlamalar ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Örneğin ABD’de finansmana erişim, pazara erişim, eğitime erişim, ağ erişimi, siyasi/hükümet makamlarına erişim kadın girişimciliğini etkileyen ana faktörler arasındadır. Kadın girişimciliğini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır (Özşungur, 2019). Bu faktörler Şekil 2’de ayrıca gösterilmektedir.

Kaynak: Özşungur, 2019’ dan faydalanılarak yazar tarafından geliştirilmiştir.

Şekil 2. Kadın Girişimciliğini Etkileyen Faktörler

Kadın girişimciliğini etkileyen faktörlerden, **kişisel özellikler/faktörler** üç ana kategoride incelenmektedir: girişimcilikten kaynaklanan özellikler (bunlar kendine güven, yaratıcılık, yenilikçilik, risk alma, akılcılık, bağımsızlık ve rekabetçilik gibi); ikinci kategori, sosyo-kültürel değerlerle ilgili özelliklerdir (çevrede saygın biri olma, kaynakları ve ilişkileri iyi değerlendirebilme,

² “2002 yılında tarım sektöründe çalışan kadın oranı % 60 iken, 2015 yılı aralık ayında bu oran % 27,5’e ve 2016 Aralık ayında % 26,3’e düşmüştür. Benzer şekilde, hizmetler sektöründe 2002 yılında kadın istihdamı % 26,6 iken, 2015 yılında % 56,1’e ve 2016 Aralık ayında % 57,5’e yükselmiştir”.

işbirliğine yönelik olma, akrabalarının ve yakın çevresinin desteğini kazanma gibi); üçüncü kategori ise, kadınların cinsiyet rollerinden kaynaklanan iletişim kurabilme, problem çözebilme, hoşgörülü, özverili olma gibi özellikleri içermektedir (Kızılaslan ve Karaömer, 2015).

Kadın girişimciliğinde etkili olan faktörlerden bir diğeri olan **duygusal faktörler**, kadınları içsel olarak girişimcilikten alıkoyan faktörlerdir. Kadınların girişimcilikte, duygularına çok önem vermesi sonucu, işlerinin etkilendiği görülmüştür. Erkek çalışanlarla ilişkileri bazen iş yapmaya odaklanmalarını engellemekte, mesela duygusal olarak çok üzgün olduklarında, işlerini yürütmeye konsantre olamamaktadırlar (Nugraha ve Giatman, 2022).

Kadınları girişimciliğe iten **itici faktörler**, ihtiyaçlarla bağlantılıdır (Amit ve Muller, 1995). Söz konusu itici-zorlayıcı faktörler ise; makro-ekonomik istikrar, rekabet ortamı, piyasaya giriş ve çıkış serbestisi, finansmana erişim kolaylığı, düzenleyici ortamın kalitesi gibi faktörler girişimciliğin gelişmesi için önemlidir. Ayrıca kadın girişimcilerin karşılaştığı zorluklar arasında, aile gelirinin yetersiz olması, iş bulmakta yaşanan zorluklar, esnek iş saatlerine duyulan ihtiyaç gibi faktörler sayılabilmektedir (Öztürk ve Akkoc, 2013).

Girişimcilik fırsatları yani **çekici faktörler** ise; bağımsızlık talebi, mücadelenin gerekliliği, güçlendirilmiş finansal şans, kendini gerçekleştirme, aile ve iş arasındaki dengenin esnekliği, kişisel başarıya ulaşma ve rol model olma gibi faktörlerle ilgilidir. Kadınları bir girişimci olarak faaliyete başlamak için başlıca neden, yenilikçi fikirleri ve bireysel kimliklerinin yalnızca yerel veya ulusal düzeyde değil, aynı zamanda küresel düzeyde de tanınmasına yardımcı olan yaratıcı şeyler yapma becerisine sahip olmalarıdır (Amit ve Müller, 1995).

Denge faktörleri olarak adlandırılan (iş-aile dengesi, evde çalışma-esnek çalışma saatleri, iş ve aile arasında zaman paylaşımı) faktörler ise; kadın girişimciliğinde girişimciliği etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Hızlı teknolojik gelişme, zaman darlığı gibi nedenler çoğu zaman aile ve iş arasında dengesizliklere neden olmaktadır. Stevenson (1986) iş hayatındaki esnekliğin, aile ve iş arasındaki dengenin girişimciliği etkileyen önemli bir faktör olduğunu savunmaktadır (Özsungur, 2019). Girişimciliğin iş-yaşam dengesi sağlaması ile alakalı genellikle bu dengenin sadece kadınlar için sağlandığına dikkat çekilmektedir. Bu durum da iş-yaşam dengesinin kadın ve erkekler için farklı anlamlara geldiği sonucuna ulaştırmaktadır. Örneğin, denge faktörleri, kadınlar için iş saatlerini ev içi sorumluluklarına göre düzenleme imkânı sağlarken; erkekler için iş dışı sosyal faaliyetlere, kendilerine zaman ayırmak anlamına gelmektedir. Kadın-erkek arası bu farklı algılamaların da sosyal rollerdeki farklılıklardan kaynaklandığı bilinmektedir (Halaç ve Gülgün, 2021).

Kadınların girişimciliğe ilgilenmesinin nedenleri arasında ise, erkek girişimciliğine kıyasla, kendi kişisel seçimleri olmasının ötesinde, zorunluluk nedeni ile girişimciliği tercih etmeleri de yer almaktadır. Kadınlar, çaresizlik veya daha iyi bir ortamda çalışma isteği gibi sebeplerle girişimciliği bir mecburiyet olarak görürken, bazı kadın girişimciler ise bu mesleği olumlu yönleri nedeniyle cazip bulmaktadır (Bruni, Gherardi ve Poggio, 2004, s. 263-264). Literatürde, kadınların kendi işlerini kurma kararlarında “cam tavan” sendromunun³ birincil faktör olduğunu bulgulayan çalışmalar yer almaktadır. (McClelland, Swail, Bell ve Ibbotson, 2005; Madichie, 2009). Örneğin, Weiler ve Bernasek (2001); erkek egemen iş ağlarının, kadınlara ait işletmelerin daha hızlı açılmasına katkıda bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, yine aynı çalışma; erkeklerin daha çok girişimci olma veya başkası için çalışmama arzusuyla işletme sahibi olduğunu, kadınlar için baskın dürtünün iş, aileyi dengelemek için esneklik sağlayan istihdam yaratma arzusu olduğunu bulgulamıştır (Weiler ve Bernasek, 2001). Buttner ve Moore (1997) ise; kadın girişimcilerin yönetici pozisyonlarını, kendini ifade etme mücadelesi ve kariyer fırsatlarını değerlendirmek amacıyla terk ettiğini belirtmişlerdir. Benzing ve Chu (2009); gelişmekte olan ülkelerdeki girişimcilerin itici faktörlerden etkilendiğini ve kadın girişimcilerin miras yoluyla iş kurma fikrinden erkeklere göre daha az etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Cromie (1987), gelirin kadınların girişimcilik eğilimleri üzerinde küçük bir etkisi olduğunu bulmuştur. Stevenson (1986) ise; girişimcilik motivasyonunu, dışsal veya kişisel faktörler kaynaklı olarak tanımlamaktadır.

Literatürde Gartner (2007), girişimcilik eylemleri için motive edici faktörleri, toplam çevrenin çeşitli bölümlerinden türetilen, kişisel iç psikolojinin (içsel faktörler), kişisel niyetlerin temel belirleyici olduğu yönünde belirtmektedir. Ayrıca, çevresel faktörler (bütüncül toplum), girilmek istenilen sektör yapısı, sektörün kültürel iklimi girişimcinin motivasyonunu etkileyebilmektedir (Gibb ve Ritchie, 1982). Yine aynı çalışmaya göre, kadın girişimcilerin girişimlerinde daha motive edici olduğu düşünülen faktörler: Ekonomik gereklilik, yüksek başarı ihtiyacı, yenilik ve yaratıcılık, aile desteği, rol modelin varlığı, örgün eğitim, sektör deneyimi, aile şirketi geleneğidir.

Yuniati, Pratikto ve Sopiha'da (2021) ise; kadınları girişimci olmaya motive eden faktörler içsel ve dışsal faktörler olarak gösterilmektedir. Dışsal faktörler olarak: bağımsızlık faktörü, sermaye faktörü (sermaye faktörünün kadın girişimcilerle bağlantısı, bir iş kurmak için başlangıç sermayesi olarak kullanılmak üzere mevcut serveti kullanmaktır), duygusal faktörler, eğitim faktörü (kadın girişimciler için eğitim faktörleri arasındaki bağlantı, genel olarak iş dünyası hakkında bilgi sahibi olmanın, girişimcilik

³ “Cam tavan sendromu”, belirli sektörlerde/alanlarda yoğunlaşan ve çoğunlukla yönetici kademesindeki çalışanlar içerisinde sayı olarak azlık gösteren kadınların önündeki bariyerleri, görünmeyen engeller olarak adlandırılmaktadır (Öğüt,2006).

faaliyetini başlatma ve yönetmede yardımcı unsur olarak görülmektedir), toplum ve hükümet desteği faktörü. İçsel faktörler ise; aile faktörü (güçlü bir girişimcilik geleneğine sahip bir ailede doğup büyümüş olanların daha avantajlı olduğu düşünülür), kişisel istek faktörü, ekonomik faktörler (genellikle işlerini kendi arzularıyla değil ekonomik nedenlerden kuran kadınlar içi geçerlidir) olarak belirtilmektedir (Yuniati vd., 2021).

2.3. Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Girişimciliği

Genel anlamda, "cinsiyet" terimi bireyin biyolojik özelliklerini - yani kadın ya da erkek olma durumunu- ifade ederken, "toplumsal cinsiyet" kavramı cinsiyetle ilgili olarak toplum tarafından belirlenen rolleri, görevleri ve bireylerin toplum içinde nasıl algılandığını ifade eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Nalbant ve Korkmaz, 2019). Kadınların iş hayatını etkileyen en önemli unsurlardan biri de, erkeklerden farklı olarak toplumda benimsenen "toplumsal cinsiyet rolü" olmaktadır. Cinsiyet rolü, hangi meslek veya pozisyonun kadın işi, hangisinin erkek işi olduğunu belirlemektedir (Orucu, Kilic ve Kilic, 2007). Kadınların toplumdaki cinsiyet rolleri nedeniyle ev ve iş hayatlarını dengelemek zorunda olmaları hemşirelik, öğretmenlik, sekreterlik gibi mesleklerin uzantısı olarak bilinen mesleklerde kadınların daha fazla çalışmaya yönelmelerine neden olmuştur. Liberal Feminist Teori'ye göre ise, "toplumsal cinsiyet", toplumun erkeklere ve kadınlara yüklediği rolleri ifade eden bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı da; fırsatların, kaynakların dağıtımı ve kullanımı, hizmetlere erişim gibi alanlarda cinsiyete dayalı ayrımcılığın olmaması anlamına gelmektedir (Nalbant ve Korkmaz, 2019). Liberal Feminist Teori bağlamında, istihdamla ilgili tartışmalardan biri, ataerkil bir düzen içerisinde kadınların iş hayatında nasıl yer aldığına odaklanmaktadır. Ataerkil sistem, erkekleri güçlendirmeyi amaçlayarak, kadınların iş hayatında karşılaştıkları baskıları artırmıştır (Nalbant ve Korkmaz, 2019). Özellikle, sanayi sektöründe çalışan kadınların sayısı erkeklere kıyasla çok düşük kalmış ve genellikle emek yoğun, zor çalışma koşullarından uzak iş kollarında varlık gösterebilmişlerdir (Enejan Annadovletova, 2022). Yine Liberal Feminist Teoriye göre, kadınların sivil haklara, eğitime ve istihdama erişimlerinin sınırlanmasının temel nedeni ataerkillik ideolojisinin yaygınlığı olarak savunulmuştur. Ataerkillik, toplumun erkeklerin üstünlüğünü ve kadınların ikincil bir konumda olduğunu kabul ettiği bir ideolojidir ve liberal feminizme göre bu ideoloji, cinsiyet eşitsizliğini sürdüren ana etmendir (Enyew ve Mihrete, 2018). Sheppard, Lewicki ve Minton, (1992)'e göre, kadınlar yüksek derecede başarıya sahip olsalar bile, tarih boyunca erkek egemen sektörlerde kendilerine yer bulmakta zorlanmışlardır (Enejan Annadovletova, 2022). Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek rollerinin biyolojik temeline dayanmasına rağmen, cinsiyetin sadece biyolojik olmadığı ve toplumsal bağlamda şekillendiği fikrine dayanır. Kadınlar ve erkekler biyolojik özelliklerinin yanı sıra, toplumsal ve kültürel sistemlerin etkisiyle farklılaşabilirler. Bu nedenle, cinsiyete dayalı roller öğrenilen davranışlardır ve toplumsal cinsiyet kavramı, sosyo-psikolojik ve kültürel faktörleri vurgulamak için kullanılan bir analiz aracıdır (Bastian, Metcalfe ve Zali, 2019). Cinsiyet eşitsizliği, toplumda kadınların erkeklere göre dezavantajlı bir konumda olması durumunu ifade etmektedir. Söz konusu bu eşitsizlik, kadınların iş hayatında temsilinde ve fırsat eşitliğinde kendini göstermektedir. Kadınların iş hayatında daha az temsil edilmesi, eğitim ve girişimcilik gibi alanlarda daha az fırsat elde etmelerine neden olmaktadır (Sarfaraz, Faghieh ve Majd, 2014). Kadın girişimciliği, kadınların işletme sahibi olarak ekonomik ve sosyal olarak güçlenmeleri anlamına gelmektedir. Kadın girişimciliği, bahse konu cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasına yardımcı olabilir. Ancak, kadın girişimciliği hala erkek girişimciliğinden daha düşük bir seviyededir ayrıca kadın girişimcilerin finansmana erişimi sınırlıdır. Bu nedenle, cinsiyet eşitsizliği ile mücadele etmek ve kadınların girişimcilik alanında daha fazla temsil edilmelerini sağlamak için politika yapımcılar, iş dünyası liderleri tarafından daha fazla çaba harcanması gerekmektedir (Udanoh ve Zouria, 2018). Çalışmanın dayandığı Liberal Feminist Teori'nin ise, kadın girişimciliği açısından, önemi, kadınların işletme sahibi olma, işletmelerini yönetme ve geliştirme konusunda erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunmasıdır. Bu teori, kadınların girişimcilik faaliyetlerinde bulunmalarını teşvik etmek, kadınların işletme sahibi olmaları için engelleri kaldırmak ve kadın girişimcilerin işletmelerinin gelişmesine yardımcı olmak için politika ve yasal düzenlemelerin yapılmasını savunmaktadır. Kadın girişimciliği açısından, Liberal Feminist Teori'nin önemi, kadınların işletme sahibi olma, işletmelerini yönetme ve geliştirme konusunda erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunmasıdır (Nasir, Iqbal ve Akhtar, 2019).

2.4. Arıcılık ve Cinsiyet Rolü

Ülkemiz, coğrafi konumu ve zengin bitki örtüsü gibi faktörlerle arıcılık açısından dünya genelinde önemli bir konuma sahiptir ancak Türkiye'nin arıcılık sektörü potansiyelini tam olarak kullanamadığı düşünülmektedir. Ülkemiz, arı kovanı sayısını ve toplam bal üretim miktarını Varalan ve Çevrimli (2023) yapmış olduğu araştırmaya göre, 1991-2021 yılları arasında artırmış olarak görünse de, kovan başına düşen bal veriminde beklenen düzeyi elde etmede istikrarlı bir başarı gösterememiştir (Varalan ve Çevrimli, 2023). Arıcılık sektöründe cinsiyet eşitsizliği durumuna bakıldığında, Olana & Demrew (2018); Nel & Illgner, 2004; Ogaba & Akongo (2001)' de, geleneksel arıcılık faaliyetlerinin, diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi temelde erkeklere yönelik bir

faaliyet olarak tanımlanmış ve birçok kültürel tabu ve kullanılan arıcılık yöntemleri⁴ nedeni ile kadınların arıcılık faaliyetlerine katılımı erkeklere göre düşük olarak belirtildiği görülmektedir. Dicle Kalkınma Ajansı (2021) raporunda da benzer şekilde, arıcılık sektöründeki üreticilerin çoğunlukla erkek olduğu ve kadınların desteklenmesi gerektiğinden bahsedilmektedir⁵. Halefoğlu ve E.S.E.N (2022)'de, arıcılık sektöründe Türkiye Arı Yetiştiriciler Birliği'ne kayıtlı toplam 123,643 üyenin sadece % 6,8'ini kadınların oluşturduğunu belirtilmektedir. Arılarla uğraşmanın bir erkek işi olduğuna dair kadınlar üzerinde yaratılan psikolojik damga, potansiyel olarak yararlı kadın emeğini arıcılıktan daha da uzak tutmuştur. Kadınların arıcılık faaliyetlerindeki rolünün araştırıldığı Olana & Demrew (2018)'de, Etiyopya'nın kırsal kesiminde arıcılığın geliştirilmesine yönelik kadınların ağırlıklı olarak arıcılık ürünlerinin üretim ve pazarlama süreçlerine katılımının teşvik edildiği görülmektedir. Yine aynı çalışmanın sonuçları göstermektedir ki, arıcılık sektöründe cinsiyet temelli önemli bir fark bulunmaktadır. Ayrıca kadınların arıcılık sektöründe, faaliyet göstermesini zorlaştıran sosyal ve kültürel kısıtlamalar da yer almaktadır. Yine aynı çalışmada Uganda'da kadınların karşılaştığı kısıtlamalardan bazıları: arı sokma fobisi, geleneksel arı kovanı kaldırma, ağaçtan düşme korkusu olarak belirtilmektedir (Mburu, Affognon, Irungu, Mburu & Raina, 2017). Romanya'da yürütülen Pocol & McDONOUGH (2015) araştırmasında ise, arıcılık faaliyetlerini tek başına yürüten kadınlarla yapılan görüşmede, arıcılığın ağır kovanları taşımak gibi zorlukları olduğunu kabul etmekte ve arıcılık faaliyetlerinin cesur olmayı, sakın olmayı, yaşlı olmamayı gerektirdiği söylenmektedirler. Aynı çalışmada kadınlar arıcılığa olumlu bakmalarına rağmen, zorluklarından dolayı arıcılık faaliyetlerini tek başlarına değil, eşleri veya diğer erkek aile üyeleri ile birlikte gerçekleştirdiklerinden bahsetmektedirler (Pocol & McDONOUGH, 2015).

3. Araştırmanın Metodolojisi

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın bu bölümünde "Tazeden" firması kadın girişimcileri ile yapılmış olan yüz yüze görüşme ile erkek egemen sektörlerden olan "arıcılık" alanında faaliyet gösteren kadın girişimcileri, girişimcilik faaliyetine yönlendiren sebepleri, motivasyonlarını, yaşadıkları zorlukları, girişimcilik bileşenlerini, yönetim boyutunda deneyimlerini değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı; örnek olay incelemesine konu olan işletmenin başarı veya başarısızlığını belirlemek olmayıp "arıcılık" gibi erkek egemen ve zorlu çalışma koşullarına sahip sektörlerde kadınların karşılaştığı zorluklar konusuna dikkat çekmektir. Yapılan araştırmalarda arıcılık alanında kadın üretici-girişimci sayısının azlığı dikkat çekmiş, kadınların bu denli zor bir sektöre yönlendiren nedenler, motivasyonlar, karşılaştıkları zorlukların araştırılarak ileride bu alana yönelik çalışmak isteyen araştırmacı ve kadın girişimcilere yol gösterilmesi çalışmanın önemini oluşturmuştur.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmada örnek olay incelemesi yapıldığından "Tazeden" firması sahibi kadın girişimcileri ile yapılan yüz yüze görüşme ile önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış sorulara alınan cevaplar ve firmanın web sayfası, işletme dökümanları (firma hakkında genel bilgilere ulaşılması için) araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama ve Analiz Tekniği

Çalışmanın verileri "Tazeden" firması web sitesinden, işletme dökümanlarından ve kadın girişimcilerinden önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış soru formu ile yüz yüze derinlemesine mülakat tekniği ile toplanmış ve verilerin analizinde betimsel analizden faydalanılmıştır. Betimsel analizin temel amacı, mülakat ve gözlem sonuçlarından elde edilen verileri düzenli bir şekilde sunarak okuyucuya yapılandırılmış, özetlenmiş ve değerlendirilmiş bilgiler sunmak (Karataş, 2015:74) ve katılımcıların görüşlerini vurgulayarak, elde edilen sonuçları anlamlandırmaktır (Altunay vd., 2014:66). Betimsel analiz tekniğinde veri kaynaklarından alıntılar yapmak, çalışmanın güvenilirliği ve doğruluğu açısından yararlı bulunmaktadır (Coşkun, Altunışık, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2015).

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden, etnografik yöntemle, örnek olay incelemesi (vaka analiz) yapılmıştır. Çalışma, Han, Kim ve Lee'nin (2020) belirttiği gibi, 5N1K (ne, nerede, ne zaman, neden, nasıl ve kim) temel yazım ilkesine dayanan bir anlatım yöntemi olan "değerlendirici örnek olay" yöntemi (Köklü, 1994) ile birleştirilerek, "Tazeden" firması sahibi iki

⁴ "Kadınların çoğu geçiş dönemi ve modern arıcılık faaliyetlerine katılmış, ancak geleneksel bal üretim sistemine katılımları, kadınların kovanları asmak için ağaçlara tırmanmada güçlük yaşaması (Olana & Demrew, 2018) ve kültürel engel gibi nedenlerle daha az olmuştur".

⁵ <https://www.dika.org.tr/assets/upload/dosyalar/trc3-bolgesi-yoresel-ari-urunleri-arastirmam-raporu.pdf>

kadın girişimcinin arıcılık sektöründe yaşadıklarına yönelik durum tespiti yapmaktadır. Örnek olay incelemesi literatürde sıkça kullanılan bir yöntemdir (Öner ve Turhan, 2010). "5N1K" tekniği ise, "ne, nerede, ne zaman, neden, nasıl, kim" sorularının kısaltmalarından oluşmaktadır. Bu yöntem, anlatımın örnek olay analizi çalışmaları üzerinde uygulanmasıyla bilgi paylaşımında netliği ve doğruluğu artırdığını göstermektedir (Han, Kim ve Lee, 2020, s. 1). Gummesson (2003) çalışmasında ise, nitel veya nicel her türlü araştırmanın yorumlayıcı olduğunu hatırlatarak, özellikle sosyal ve beşerî bilimler/yönetim, pazarlama gibi alanlarda örnek olay geliştirilmesi için etnografik yöntemin kullanılmasını önermektedir (Mariampolski, 2001; Ge, Tsung ve Wing-wah, 2012). Çünkü, örnek olay araştırmaları, gerçek yaşam durumlarını derinlemesine anlamak, yorumlamak için bireyleri, grupları veya organizasyonları gözlemlemeyi ve etkileşimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Etnografik yöntem de zaten aynı amaca hizmet ederek, araştırmacıların bireyleri, grupları veya kültürleri gerçek hayat bağlamlarında, günlük yaşamın akışı içinde incelemelerini sağlar. Bu yöntem, araştırılan konunun geçmişi, ilişkileri ve bütünlüğü gibi unsurları da dikkate alarak, ayrı ayrı ve bütünsel olarak anlamaya çalışmaktadır. Ayrıca örnek olay çalışmalarında, yanlılık, genelleme yapılamaması, onaylanmaya eğilimli olma gibi önyargılardan (Flyvbjerg, 2006, s. 219) korunmak maksadı ile de etnografik yöntemde başvurulmaktadır (Işık ve Cerit, 2015). Çalışma için, İstanbul Kültür Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etik onayı alınmıştır (16.03.2023 tarih ve 2023/44 sayılı karar). Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Tablo 1. 5N1K Tekniği

5N1K Soruları		
Ne?	Durum	Olayın kapsamı nedir? Problem nedir?
Nerede?	Konum	Bir bağlamla/olayla ilişkili konum
Ne Zaman?	Zaman	Zaman veya daha doğrusu bir bağlamın süresi
Neden?	Amaç	Bir bağlam olayın neden gerçekleştiğini açıklayan bir sebep veya hedef
Nasıl?	Aksiyon	Bağlamlara götüren bir eylem, yani bir bağlam, genellikle bir insan veya bir yazılım aracı olan başka bir varlık tarafından harekete geçirildiğinde meydana gelebilir.
Kim?	Rol	Rolleri işleyen bir varlık, yani bir kişi, bir kuruluş veya bir bağlama dahil olan bir sistem olabilecek bir aracı

Kaynak: Kim, Son ve Baik (2012).

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Örnek olay araştırmalarında, doğru sonuçlara ulaşmak için farklı yöntemleri birleştirerek çeşitlilik sağlanması önerilmektedir. Bu yöntem, Beverland ve Lindgreen (2010, s. 61) tarafından "çeşitleme" (triangulation) olarak adlandırılmaktadır. Yin (2002) ise örnek olay araştırmalarının geçerliliğini üç farklı açıdan değerlendirmektedir: yapısal, içsel ve dışsal geçerlilik. Yapısal geçerlilik, bir çalışmanın araştırmayı iddia ettiği şeyi ne ölçüde araştırdığını, yani ilgili kavramın kavramsallaştırılmasının veya işlevselleştirilmesinin kalitesini ifade etmektedir (Denzin ve Lincoln, 1994). Çalışmada yapısal geçerliliği sağlamak amacıyla birden fazla veri toplama yöntemi (girişimcilerle yarı-yapılandırılmış görüşme, doküman inceleme gibi) kullanılmıştır (çeşitleme yapılmıştır). Örnek olay çalışmaları genellikle birden fazla değişkenden oluşmaktadır ve araştırmacıların sonuçlara nasıl ulaştığı net bir şekilde belirtilmektedir. Bu durum değişkenler arasında nedensellik oluşturulması için önemli olmaktadır. Çalışmada, araştırma sorusu belirli bir teorik altyapıya dayandığı için içsel geçerlilik sağlanmıştır. Örnek olay çalışması, teorik altyapıyı kullanarak gerçek bir girişimcilik hikayesine 5N1K tekniğine de dayandırılarak uygulanmıştır. Bu yöntem, araştırmacıların verileri toplamasına, analiz etmesine ve sonuçları yorumlamasına olanak tanımaktadır. Bu durum da araştırmacıların teorik altyapıya uygun sonuçlara ulaşabilmesi ve çalışmanın içsel geçerliliğinin artmasına hizmet etmektedir. Dışsal geçerlilik ise, sonuçlarının genelleştirilebilme yeteneğiyle ilgili olmaktadır (Yin, 2002, s. 34) ancak çalışma belirli bir kavramsal modele dayandığı ve nitel araştırma yöntemi kullanılmış olduğundan, genelleme söz konusu olmayıp, kavramsal düzeyde mevcudiyet göstermektedir. Örnek olay araştırmalarında güvenilirliğin sağlanması, standartlaştırılmış, yarı yapılandırılmış görüşme protokolü, güncel literatürün detaylı bir şekilde incelenmesi ve verilere erişim sağlanmasıyla kontrol edilebildiğinden (Beverland ve Lindgreen, 2010, s. 57) çalışmada bahsi geçen tüm gereklilikler yerine getirilmiş ve güvenilirlik sağlanmıştır. Ayrıca yine çalışmanın güvenilirliğini arttırmak için görüşmecilerden bire bir alıntılara yer verilmiştir.

3.6. Araştırmanın Örnek Olayı

Bu çalışmada 5N1K tekniği bir kadın işletmesi olan “Tazeden” firması iki kadın girişimcisinin girişimcilik hikayesi üzerinden kurgulanmıştır. Değerlendirici örnek olay uygulaması kullanılarak işletmenin iki kadın girişimcisi ile yüzyüze görüşme yapılmıştır. Tazeden firması, iki kız kardeş tarafından Kuzey Ege Burhaniye’de kurulan bir firmadır. Girişimci kadınlar, kendi tabirleri ile “*hayatın türlü yüzlerini gördükten sonra hobi olarak arıcılığa başlamışlar ve kendi tüketmeyecekleri hiçbir şeyi de satmayacaklarına dair söz vermişlerdir*”. Tazeden firması zamanla üretim gamını genişleterek; bal üretimine ilave zeytinyağı, sabun, krem gibi doğal, katkısız ürünler de üretmeye başlamıştır.

4. Bulgular

5N1K Tekniğine Göre Oluşturulan Sorular

Ne? Tazeden firması kadın girişimcilerinin arıcılık sektöründeki girişimcilik motivasyonu “**ne**” olmuştur?

Nerede? Tazeden firması kadın girişimcileri için arıcılık sektöründe girişimcilik faaliyeti “**nerede**” yapılmıştır?

Ne Zaman? Tazeden firması kadın girişimcileri arıcılık sektöründe girişimciliğe “**ne zaman**” başlamışlardır?

Neden? Tazeden firması kadın girişimcileri “**neden**” arıcılık sektörü gibi erkek egemen zor bir sektörde girişimciliği tercih etmişlerdir?

Nasıl? Tazeden firması kadın girişimcileri erkek egemen zor sektörlerden olan arıcılıkta “**nasıl**” zorluklarla mücadele etmişlerdir ve kadın girişimciler “**nasıl**” girişimcilik bileşenlerine sahiptirler?

Kim?/Kimlerin?Kimin? Tazeden firması kadın girişimcileri “**kim/kimlerden**” etkilenmiş? Girişimciliğe onları kim/kimler yönlendirmiştir?

4.1. Ne? Tazeden firması kadın girişimcilerinin arıcılık sektöründeki girişimcilik motivasyonu “ne” olmuştur?

Kadın girişimcilere sorulan arıcılık sektörüne sizi yönlendiren nedenler/motive edenler ne olmuştu sorusuna;

“Şifa diye çıkılan yolda, tezek kokusunun verdiği ruhani şifa ile yola devam etme kararı verdik ve hız aldık”. Kurumsal hayattan vazgeçtikten sonra çünkü artık sıkılmaya başlamıştı kurumsal hayat bizi. Uzun yıllar, muhasebe, finans alanında büyük kurumlarda (Cipriani, BAU) hizmet etmiş biraz da Ege kasabasına taşınalım, o dingingiği yaşayalım demiştik. Tabii burada bir de kişisel kararımızda eniştemizin hastalığının da etkisi az da olsa olmuştu. Doğadan medet umar olmuştuk biz. Hastalığı çok zorluyordu hepimizi. Ege’de Burhaniye’ye yerleştikten sonra da burada da zaten çalışabileceğimiz kurumsal bir firma da olmadığına biraz da keyfe keder yani (çalışmaya mecburiyetleri olmadığını da belirtiyor girişimci burada-zorunluluktan girişimciliğe başlamadığını kastediyor) bir şeyler yapalım, boş durmayalım duygusu ile başladık bu işlere aslında. O yıllarda ablaman kızı (girişimcilerden birinin çocuğu) küçüktü ve eniştemin de hastalığından korktuğumuz için hep organik tarıma yönelmiştik. Sağlıklı beslenelim, doğal olanı tüketelim kaygısındaydık. İlk başta arıcılık alanında al-sat yani ticaret yapalım dedik ama baktık ki bu şekilde işin arkasında duramıyoruz. Şikayet oluyor, üründe sorun oluyor. Biz de o zaman karar verdik, üretime de girmeliyiz dedik. Ayrıca şöyle düşündük, kurumsal hayatta sürekli aynı işleri yapıp duruyoruz. Hayatımızı tekrar yani. İşlerimizi kendimiz kontrol edebilelim de istedik tabii... ”.

Girişimcilerin vermiş olduğu yanıtlardan, zorlu çalışma koşullarına sahip, erkek egemen bir sektörde girişimciliğe başlamış olmalarındaki en temel motivasyonlarının içsel faktörlerden kişisel istekleri olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Nerede? Tazeden firması kadın girişimcileri için arıcılık sektöründe girişimcilik faaliyeti “nerede” yapılmıştır?

Tazeden firması kadın girişimcileri uzun yıllar İstanbul’da yaşamış, kurumsal firmalarda çalışmış olsalar da zaman içerisinde İstanbul’un yoğunluğu, kurumsal hayatın stresi ve yaşamış oldukları sağlık problemlerinden de dolayı (girişimcilerden birisinin eşinin rahatsızlığı) şifayı Ege’de aramaya karar vermişlerdir. Ege baba memleketi de olduğundan Burhaniye’de yaşamaya karar vermişlerdir. Burhaniye hem bildikleri hem topraklarının olduğu bölge olduğu için onlara cazip gelmiştir. Yerleştikleri bölgede kurumsal çalışabilecekleri bir firma olmadığından da kendi kişisel kararları ile herhangi bir zorunluluk olmadan kendi işlerini kurmaya yönelmişlerdir.

4.3. Ne Zaman? Tazeden firması kadın girişimcileri arıcılık sektöründe girişimciliğe “ne zaman” başlamışlardır?

Kadın girişimciler arıcılık sektörüne 2018 yılında başlamaya karar vermişlerdir. Bu tarihte başlamış olmalarının nedeni girişimcilerden birisinin eşinin (diğerinin eniştesi) rahatsızlığının ilerlemesi ve şifayı doğada, propoliste arayışları olmuştur.

4.4. Neden? Tazedden firması kadın girişimcileri “neden” arıcılık sektörü gibi erkek egemen zor bir sektörde girişimciliği tercih etmişlerdir?

Arıcılık serüveni; hastalanan eniştenin/eşin doktorunun propolisi önermesi ile girişimcilerin de en iyi propolisi bulma telaşı, neden kendimiz propolis üretmeyelim düşüncesi ile başlamıştır. Şifa arayışı ile başlayan yolculuklarında kadın girişimcilerin ilk etapta ticari kaygıları olmamıştır. Arıcılık gibi zor çalışma koşullarının olduğu erkek egemen bir sektörde girişimciliği tercih etme nedenleri olarak ayrıca, kurumsal hayatın **stresinden, tekrarlanan yapısından sıkıldıklarını, işlerinin kendi kontrolleri altında olmasını istediklerini** de belirtmişlerdir. Ayrıca ilk başta söyledikleri “keyfe keder” girişimciliğe başladık sözü ile de tamamen kendi kişisel faktörlerinden kaynaklı herhangi bir itici güç olmadan girişimcilik niyetlerinin şekillendiği izlenmektedir.

4.5. Nasıl? Tazedden firması kadın girişimcileri erkek egemen zor sektörlerden olan arıcılıkta “nasıl” zorluklarla mücadele etmişlerdir ve kadın girişimciler nasıl girişimcilik bileşenlerine sahiptirler?

- Erkek egemen zorlu bir sektörde kadın olmanın zorlukları

“Çevremizdekiler erkek işi dediler, yapamazsınız dediler, sizi hiç arı soktu mu dediler? Bize inanmadı kimse. Siz büyük şirketlerde şık kıyafetlerle çalışmaya alışmışsınız çamurların, tezek kokularının içerisinde yapamazsınız, eliniz kolunuz, yüzünüz şişer dediler. Arıcılık değişik bir meslek sonuçta, bunu biz de deneyimledik. Kaç defa arı soktu, kaç defa hastanelik olduk. Çok zorlandık gerçekten. Alerji iğneleri olmaya başladık. Herşeyi biz yapmaya başladık, arazide çalışıyor, hasatı da kendimiz alıyorduk”.

Girişimci, arıcılık sektöründe kadın olarak çalışmanın zorluklarından biri olarak erkeklerin onu ciddiye almamasını, önemsememesini ayrıca yaşadıkları güvenlik endişelerini göstermektedir. Ancak, söz konusu bu ve benzeri zorluklara rağmen başarılı bir işletme sahibi olmuştur. Kuruluş aşamasında, kendi işini yönetmekle ilgili bilgi eksikliği yaşasa da zamanla işletmesini büyütme ve pazarlama stratejileri geliştirmek için gerekli becerileri kazanmıştır.

- Erkek egemen sektör olmasından kaynaklı zorluklar

“O kadar erkek egemen bir sektör ki, hasat alınacağı zaman çadır kurulacak dediler. Çadırı biz nasıl kuracağız sonuçta. Erkek gücü gerekiyor, uzmanlık gerekiyor. Ordudan askeri çadır desteği alındı. Etrafımızda on beş erkek ve aralarında iki kadın biz. . . Hasat makinaları çadır içine kuruldu. Özel kıyafetler giydik, çadırın içine girdik. İçerideki kokudan sarhoş olduk ilk başlarda. Ama bu öyle bir koku ki bir kere alınca vazgeçemiyorsunuz işte. . . Bölge çok ücra bir yerdedi. Arabamızın lastiği patladı yolda. Kendimizi korumak için yanımızda silah taşıyabileceğimizi öğrendik mesela. Arıcılara verilen silah taşıma ruhsatı varmış. . . Hiç bilmedik, öğrendik onu da. . . Bal kovanlarını kaldırmak bile bir kadın için çok zor. O kadar ağır ki kaldıramıyorsunuz. Gece taşımanız gerekiyor, karanlıkta taşıma yapılması şart. Erkek gücü farklı tabii. Bir de dediler ki arıyla, karıyı gezdireceksin. . . Arıcılık işinin raconu buymuş meğerse. İlk başta inanmadık ama doğruymuş arıların gezdirilmesi gerekiyormuş. Bize sektör hep erkeklerin elinde olduğu için çok destek olmak istemediler, e kadınız diye yani. Bir de finansman konusunda da zorlandık, iş ağlarından yararlanamıyorsun sonuçta.. Erkekler kendi cinslerini koruyup kolluyorlar. . . ”.

Girişimciler burada karşılaştıkları zorluklar olarak, iş ağlarından, finansal kaynaklardan erkek egemen sektör olduğundan kolayca faydalanamadıklarını kısaca cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıklarını anlatmaya çalışmaktadırlar.

- Rekabet

Güçlü rakiplerinin olduğunu söyleyen kadın girişimciler, alanlarındaki rekabetin yoğunluğundan sıyrılabilme için de butik bal üretimine yönlendiklerinden bahsetmişlerdir.

- Prosedürler

“Etiket tebliğinin yapılması gerekiyormuş, 4 ay buna çalıştık. Ayrıca ilçe tarımdan gerekli eğitimler aldık. BAÇEM (Balıkesir tıbbi aromatik bitki yetiştiriciliği) kursuna başladık. Saha operasyonu yapılması gerekiyormuş, yapamazsınız dediler. Yapamazsınız algısını kırmaya çalıştık biz”.

- Pazarlama konusundaki zorluklar

“Bal sağım atölyeleri kurduk. Başta yerel üretici kadınlarla çalıştık. Ağızdan ağıza pazarlama (WOM) tekniğini kullandık. Pandemi döneminde sosyal medyada canlı yayınlar düzenledik, tanıtımlar yaptık. E-posta pazarlaması yolunu denedik. Kapalı bir grup oluşturduk. İlk ürünlerimizi bu yolla satmaya çalıştık. Zamanla bazı kahvaltı mekanlarıyla anlaştık onlara ürün vermeye başladık. Kendi satışımızı kendimiz yapalım dedik, bir ara dolandırıldık. Toparlanmaya çalıştık.

Kadın girişimcilerin zorlu çalışma şartlarına sahip-erkek egemen bir sektörde nasıl girişimcilik bileşenlerine sahip olarak girmeye cesaret ettikleri ve girişimcilik faaliyetlerini sürdürdüklerine ilişkin sorumuza ise;

“Riskten korksaydık kurumsal hayatı bırakmazdık, maaşlı çalışma sonuçta daha garanti ama girişimcilikte gelirin garantisi yok. Öyle hanım evladı da değiliz yani, arı soktu hemen vazgeçelim diyecek kadar kolay pes edecek yapıda değiliz anlayacağın. Mücadeleciyiz biz. Vazgeçmek

yok dedik, balın kokusunu sevdik, şifa dedik yola çıktık. Sonuçta manevi tatmin de çok önemli bu işlerde, biz diğer kadınlara örnek olacağız, öncü olacağız. . . Sen yapamazsın, sen başaramazsın diyenlere inat, kadının gücünü göstereceğiz. Bize göre kadın her sektörde her zorlukta başarıyı yakalar, yeter ki istesin”.

Girişimciler verdikleri cevaplardan, görüşmeden elde edilen izlenimlerden anlaşılmaktadır ki kolay vazgeçmeyen, riskten çekinmeyen, rekabetçi yapıya sahip, güçlü lider özellikli kadınlardır.

4.6. Kim? Tazeden firması kadın girişimcileri “kim/kimlerden” etkilenmiştir? Girişimciliğe onları kim/kimler yönlendirmiştir?

Tazeden firması kadın girişimcilerini girişimciliğe yönlendiren kişi girişimcilerden birisinin eşi ve kızı olmuştur aslında. Girişimci yapılan görüşmede kızı/yeğeni için sağlıklı beslenmeye doğaya yönlendiklerini anlatmıştır. Eşi/eniştesi hastalandığından şifayı doğada aramışlar ve hastalanan enişte/eş aslında girişimcileri girişimcilik faaliyetine yönlendiren temel neden olmuştur.

5. Tartışma

Çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, arıcılık gibi zorlu çalışma koşullarına sahip, erkek egemen sektörlerde kadınları girişimciliğe yönlendiren temel motivasyon unsurları olarak: kurumsal hayatta yaşadıkları stres, tekdüzelik, işlerinin kontrolünü ellerinde tutma arzuları (içsel unsurlar/kişisel faktörler) literatürde yer alan kadın girişimcilik motivasyon sonuçları ile benzer çıktılar olduğu görülmektedir (Kephart ve Schumacher, 2005; Gartner, 2007; Abdul Ghani Azmi, 2017; Khan, Salamzadeh, Shah ve Hussain, 2021). Bu sonuç, kadın girişimcilerin daha fazla özgürlük ve esneklik arayışında olduğu ve geleneksel iş ortamlarının sınırlamalarına maruz kalmak istemediklerinden, kendi işlerini kurarak daha fazla yaratıcılık ve özgürlük bulma çabası olarak yorumlanabilir. Literatürde Raman, Anantharaman ve Jayasingam (2008)’de benzer şekilde içsel yetenekleri keşfetme dürtüsü ve yaratıcı bir şeyler yapma arzusunun, kadınları girişimciliğe yönelten nedenler arasında önemli bir rol oynadığından bahsedilmektedir. Shane, Locke ve Collins (2000)’de ise kadın girişimcilerin, yenilikçilik, gelecek beklentileri gibi genel kişisel özelliklerinin (içsel faktörler) girişimcilik motivasyonlarını oluşturduğu belirtilmektedir. Literatürde yer alan Kazumi ve Kawai (2017) ve Kumalasari, Lukiyanto ve Purnomo (2021)’de ise, çalışmadan farklı olarak, dışsal faktörlerin kadın girişimciliğinde temel motivasyon aracı olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Yine kırsal kesimde kadın girişimciliğini konu alan Kumalasari vd., (2021)’de, kadın girişimciliğindeki başarının; aile, çevresel destekler gibi dışsal faktörlerden temel kaynağını aldığı belirtilmektedir. Hisrich ve O’Brien (1981); Rastogi, Baral ve Banu (2022); Hannington, Asuman ve Mary (2022)’de ise; kadın girişimcilerin işletme sahibi olmaya yönlendiren nedenlerinin finansal bağımsızlık ve iş kontrolünü elinde bulundurma (kendi işinin patronu olmak) gibi yine dışsal faktörler kaynaklı olduğu izlenmektedir.

Ayrıca çalışmada elde edilen sonuçlar, kadın girişimcilerin erkek egemen sektörlerde karşılaştığı zorlukları da vurgulamaktadır. Çalışmada cinsiyet ayrımcılığı, erkek egemen sektör (Davidson ve Cooper 1983; Weiler ve Bernasek, 2001 ile paralel şekilde), finansman kaynaklarına erişim eksikliği ve ağ kurma eksikliği gibi faktörler, kadın girişimcilerin karşılaştığı temel engeller olarak belirtilmektedir. Bu bulgular, cinsiyet eşitsizliğinin ve toplumsal normların kadın girişimcilerin iş dünyasındaki ilerlemesini sınırladığı, kadın girişimcilerin sektöre entegrasyonunu ve başarılı bir şekilde iş yapmalarını zorlaştırdığı şeklinde yorumlanabilir. Hatta Godwin, Stevens ve Brenner (2006)’da kadın girişimcilerin erkek egemen sektör algısından kurtulmak, kaynaklara erişimde güçlük yaşamamak için bir erkekle ortaklık kurması önerilmektedir. Diğer taraftan, finansman kaynaklarına erişim eksikliği ve ağ kurma eksikliği, kadın girişimcilerin işlerini büyütme ve geliştirme potansiyelini sınırlayan faktörler olarak yorumlanabilir. Söz konusu yorum da Marlow (2002); Carter, Shaw, Lam ve Wilson (2007)’de finansman kaynaklarına erişimde yaşanan bariyerlerin-sermaye eksikliği gibi yapısal engellerin en önemlilerinden olduğunu belirttiği çalışması ile desteklenmektedir.

6. Sonuç ve Öneriler

Çalışma ile, kadın girişimciliği faaliyetlerinin erkek egemen ve zorlu sektörlerdeki durumu nitel araştırma yöntemlerinden etnografi deseni ile örnek olay incelemesi kullanılarak araştırılmıştır. Özellikle Türkiye’deki arıcılık sektöründe faaliyet gösteren “Tazeden” firması üzerinden gerçekleştirilen örnek olay incelemesi, kadın girişimciliğinin zorluklarını ve motivasyonunu ele almaktadır.

Çalışmanın sonuçlarına göre, kadın girişimcilerin zorlu çalışma şartlarına sahip, erkek egemen sektörlerde girme nedenleri/motivasyonları arasında, kurumsal hayatta yaşadıkları stres, tekdüzelik, işlerinin kontrolünü ellerinde tutmak istemeleri ile işlerinde yaratıcı özgürlüklerini koruma arzuları en önemli sebepler olarak sayılabilmektedir. Ayrıca, arıcılık gibi erkek egemen sektörlerde kadın girişimcilerin karşılaştığı zorlukların başında cinsiyet ayrımcılığı, erkek egemen kültür, finansman kaynaklarına erişim eksikliği ve ağ kurma eksikliği gibi faktörler dikkat çekmektedir. Kadın girişimcilerin zorlu çalışma koşullarına sahip bir sektörde girişimciliğe başlamasının kendi girişimcilik bileşenlerinden; kolay pes etmeyen, riskten çekinmeyen, rekabetçi yapıya sahip, güçlü lider özellikli olmalarının etkili olduğu izlenmiştir.

Çalışma sonucuna göre arıcılık gibi zorlu çalışma şartlarına sahip, erkek egemen sektörlerde girişimcilik yapmak isteyebilecek kadınlara yönelik geliştirilebilecek öneriler ise;

- Eğitim ve Bilinçlendirme: Kadınların arıcılık gibi zorlu çalışma koşullarına sahip-erkek egemen sektörlerde faaliyet göstermesini teşvik etmek için, eğitim ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmesi,
- Finansal Destek: Kadın girişimcilerin arıcılık sektörü gibi zorlu çalışma koşullarına sahip-erkek egemen sektörlerde başarılı olmaları için finansal desteğe ihtiyaçları vardır. Devlet ve özel sektör kuruluşları tarafından, kadın girişimcileri finanse etmek için özel kredi imkanları ve teşvikler sağlanması,
- İş birliği ve Dayanışma: Kadın girişimcilerin birbirleriyle iş birliği yapmaları ve birbirlerine destek olmaları, sektördeki erkek egemenliğine karşı bir güç unsuru oluşturabilir. Bu amaçla, kadın girişimcilerin bir araya gelerek birlikte çalışmalarını sağlayacak iş ağları, dernekler ve kooperatifler kurulması,
- İletişim Ağı: Kadın girişimciler arasında iletişim ağı kurulması, deneyimlerin paylaşılması, fikir alışverişinde bulunulması oldukça önemlidir. Bu amaçla, sosyal medya gibi iletişim araçlarının yaygın kullanılması, yerel fuarları ve etkinlikler düzenlenmesi,
- Yerel Yönetimlerin Sağlayabileceği Destekler: Yerel yönetimler, kadın girişimciliğini desteklemek için gerekli alt yapıyı oluşturabilir. Örnek olarak, arıcılıkla ilgili eğitim programları düzenlenmesi, arıcıların ürünlerini pazarlanmasını kolaylaştıracak pazar yerleri (e-ticaret de olabilir) oluşturulması ya da arıcılık faaliyetlerini kolaylaştıracak altyapı çalışmalarının yapılması gibi olmaktadır.

Söz konusu öneriler, arıcılık gibi zorlu çalışma koşullarına sahip sektörlerde kadın girişimciliğinin teşvik edilmesi için atılacak adımların sadece bazılarıdır. Çalışma sonuçları ile, kadın girişimciliği faaliyetlerinin zorlu sektörlerde girişte karşılaşılan zorlukların daha iyi anlaşılmasına ve bu alanda yapılabilecek destek ve teşviklere yönelik önerilerin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için, İstanbul Kültür Üniversitesi Etik Kurulu'ndan etik onayı alınmıştır (16.03.2023 tarih ve 2023/44 sayılı karar).

Bilgilendirilmiş Onam: Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: A Ethics approval was received for the study from Istanbul Kültür University Ethics Committee (decision dated 16.03.2023 and numbered 2023/44).

Informed Consent: Informed consent was obtained from the participants.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Abdul Ghani Azmi, I. M. (2017). Voices from the dead: the uneasy case of indigenous cultural expression. *International Journal of Law and Management*, 59(4), 522-533.
- Ahl, H. (2006). Why research on women entrepreneurs needs new directions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(5), 595-621.
- Akın, R. (2020). *Cinsiyetçilik, güç eşitsizliği ve taciz: kadın girişimcilerin deneyimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, Mersin
- Altunay, E., Oral, G. ve Yalçınkaya, M. (2014). A qualitative research about mobbing implications in educational institutions. *Sakarya University Journal of Education*, 4(1), 62-80.
- Amit, R. ve Muller, E. (1995). "Push" and "pull" entrepreneurship. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 12, 64-80. <https://doi.org/10.1080/08276331.1995.10600505>
- Arıkan, Semra (2002), Girişimcilik temel kavramlar ve bazı güncel konular, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Aşkın, E. Ö. ve Barış, S. (2016). Kadın istihdamında sosyal sermayenin etkisi: Tokat ilinde kadın girişimciler üzerine bir inceleme. *Business & Economics Research Journal*, 7(2).
- Bastian, B.L., Metcalfe, B.D. ve Zali, M.R. (2019). Gender inequality: Entrepreneurship development in the MENA region. *Sustainability*, 11(22), 6472. <https://doi.org/10.3390/su11226472>
- Benzing, C. ve Chu, H. M. (2009). A comparison of the motivations of small business owners in Africa. *Journal of small business and enterprise development*, 16(1), 60-77.
- Beverland, M. ve Lindgreen, A. (2010). What makes a good case study? A positivist review of qualitative case research published in *Industrial Marketing Management*, 1971-2006. *Industrial Marketing Management*, 39(1), 56-63.

- Bruni, A., Gherardi, S. ve Poggio, B. (2004). Entrepreneur- mentality, gender at the study of women entrepreneurs. *Journal of The Organizational Change Management*, 17(3), 256-268.
- Buttner, E. H. ve Moore, D. P. (1997). Women's organizational exodus to entrepreneurship: self-reported motivations and correlates with success. *Journal of Small Business Management*, 35, 34-46.
- Carter, S, Shaw, E, Lam, W ve Wilson, F (2007) "Gender, entrepreneurship, and bank lending: the criteria and process used by bank loan officers in assessing applications", *Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol. 31 No. 3, pp. 427-444.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2015). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı, Sakarya: Serkan Yayıncılık
- Coughlin, J. H. ve Thomas, A. R. (2002). *The rise of women entrepreneurs: People, processes, and global trends*. Westsport : Greenwood Publishing Group.
- Cromie, S. (1987). Motivations of aspiring male and female entrepreneurs. *Journal of Organizational Behavior*, 8(3), 251-261.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (1994). Introduction: Entering the field of qualitative research.
- Davidson, M. J. ve Cooper, C. L. (1983). Working women in the European community—The future prospect. *Long Range Planning*, 16(4), 49-54.
- Dhameja, S. K. (2002). *Women Entrepreneurs: Opportunities, performance and problems*. India: Deep and Deep Publications.
<https://www.dika.org.tr/assets/upload/dosyalar/trc3-bolgesi-yoresel-ari-urunleri-arastirma-raporu.pdf> E.T:23/04/2023
- Ecevit, Y. (2000). "Çalışma yaşamında kadın emeğinin kullanımı ve kadın-erkek eşitliği", kadın-erkek eşitliğine doğru yürüyüş, *Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, TUSİAD yayını, Aralık, İstanbul
- Enyew, B. E., & Mihrete, A. G. (2018). Liberal feminism: Assessing its compatibility and applicability in Ethiopia context. *International Journal Of Sociology And Anthropology*, 10(6), 59-64.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219-245.
- Foss, N. J., Klein, P. G. ve Bjørnskov, C. (2019). The context of entrepreneurial judgment: organizations, markets, and institutions. *Journal of Management Studies*, 56(6), 1197-1213.
- Gartner, W. B. (2007). Entrepreneurial narrative and a science of the imagination. *Journal of Business Venturing*, 22(5), 613-627.
- Ge, W., Tsung, L. ve Wing-wah, K. (2012). The pains of becoming trilingual in China an ethnographic case study of a Naxi College Student. *Asia-Pacific Education Researcher*, 21(2), 257-266.
- Gibb, A. Ve Ritchie, J. (1982). Understanding the process of starting small businesses. *European Small Business Journal*, 1(1), 26-45.
- Godwin, L. N., Stevens, C. E. ve Brenner, N. L. (2006). Forced to play by the rules? Theorizing how mixed-sex founding teams benefit women entrepreneurs in male-dominated contexts. *Entrepreneurship Theory and practice*, 30(5), 623-642.
- Goyal, M. ve Parkash J. (2011). Women Entrepreneurship in India-problems and prospects, ZENITH, International Journal of Multidisciplinary Research, 5(1), 195-207.
- Gummesson, E. (2003). All research is interpretive!. *The Journal of Business & Industrial Marketing*, 18(6/7), 482-292.
- Gürol, M. A. (2000). *Türkiye'de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler*. Ankara: Atılım Üniversitesi.
- Gündüz, A. ve Karadeniz, B. (2022). Girişimcilik olgusunun tarihsel gelişimi ve kadın girişimciliği: Malatya ilinde yapılan çalışmanın incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 96-112.
- Halaç, D. S. Ve Gülgün, M. E. Ş. E. (2021). Toplumsal cinsiyet bakış açısından Türkiye'de kadın girişimciliğinin durumu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (68), 255-270. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.838567>
- Halifeoğlu, M. ve E. S. E. N., F. (2022). Kadınların çalışma hayatında ve arıcılık sektöründe yer almasına ilişkin yerel halkın bakış açısı, Bingöl ili örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(3), 1141-1151.
- Han, S., Kim, H. ve Lee, Y. S. (2020). Double random forest. *Machine Learning*, 109, 1569-1586.
- Hannington, T., Asuman, B. ve Mary, B. (2022). Savings and women involvement in business in Kasese district: A case of women entrepreneurs in Hima town council. *IDOSR Journal of Current Issues in Social Sciences*, 8(1), 38-44.
- Hsrich, R.D. ve O' Brien. (1981). The women entrepreneur as a reflection of the type of business. Pp. in K.H. Vesper, (ed). *Frontiers of Entrepreneurship Research*.
- Olana, T., ve Demrew, Z. (2018). The role of women in beekeeping activities and the contribution of bee-wax and honey production for livelihood improvement. *Livestock Research for Rural Development*, 30(7), 118.
- Örücü, E., Kiliç R. ve Kiliç T. (2007). "Glass ceiling syndrome and barriers to advancement of women to senior managerial position: The example of Balıkesir province" *Celal Bayar University I.I.B.F. Journal of Management and Economics*, 14 /2: 117-135
- Öğüt, A. (2006). Türkiye'de kadın girişimciliğinin ve yöneticiliğinin önündeki güçlükler: Cam Tavan sendromu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.
- Oner, H. ve Turhan, O. (2010). "Aile İşletmelerinde Yönetim ve Kurumsallaşma: Kurukahveci Mehmet Efendi", (Ed. KOCEL, T.) AIK'10, 4. Aile İşletmeleri Kongresi, Kongre Kitabı, İstanbul: 119-131.
- Özsungur, F. (2019, May). A research on women's entrepreneurship motivation: Sample of Adana Province. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 74, pp. 114-126). Pergamon. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2019.03.006>
- Öztürk, F. ve Akkoc, A. T. (2013). Kadın girişimciliğini etkileyen faktörler. In = *Procedia V International Congress On Entrepreneurship.-, 2013.-324 . (P. 123)*.
- Iakovidou, O., Koutsou, S. ve Partalidou, M. (2009). Women entrepreneurs in the Greek countryside: A tipology according to motives and business characteristics. www.worldscientific.com
- Inman, K. (2016). *Women's resources in business start-up: A study of black and white women entrepreneurs*. Routledge.

- Işık, D. A. ve Cerit, A. G. (2015). Hizmet işletmelerinde hizmet kültürünün oluşturulmasında içsel pazarlamanın rolü: Kruvaziyer turizmden bir örnek olay. *Niğde Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 61-77.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kazumi, T. ve Kawai, N. (2017). Institutional support and women's entrepreneurial self-efficacy. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11(3), 345-365.
- Kendirli, H. Ç. ve Şenöz, A. (2019). Hizmet sektöründe kadın girişimciler: Çorum araştırması. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4(1), 93-118.
- Keskin, S. (2014). Türkiye'de kadın girişimcilerin durumu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(1), 72-94.
- Kephart, P. ve Schumacher, L. (2005). Has the 'glass ceiling' cracked? An exploration of women entrepreneurship. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 12(1), 2-15.
- Khan, R. U., Salamzadeh, Y., Shah, S. Z. A. ve Hussain, M. (2021). Factors affecting women entrepreneurs' success: a study of small-and medium-sized enterprises in emerging market of Pakistan. *Journal of innovation and entrepreneurship*, 10(1), 1-21.
- KSGM (2007). Kadın ve ekonomi, AB eşleştirme projesi: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi, *Ulusal eylem Planı Taslağı 4*. Bileşen, Politika Dökümanı: Kadın ve Ekonomi, Ankara
- Kızılaslan, N. ve Karaömer, M. (2015). Hatay ili kırsalındaki kadınların girişimcilik eğilimlerinin incelenmesi. *Turkish Journal Of Agriculture-Food Science And Technology*, 3(6), 371-379.
- Kim, J. D., Son, J. ve Baik, D. K. (2012). CA 5W1H onto: ontological context-aware model based on 5W1H. *International Journal of Distributed Sensor Networks*, 8(3), 247346.
- Köklü, N. (1994). Örnek Olay Çalışma Metodları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 27(2), 771-779.
- Koroğlu, E. (2015). *Toplumsal cinsiyet açısından kadın girişimciliği: Elazığ is kadınları derneği (Elıkad) üyeleri üzerine sosyolojik bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Fırat üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Sosyoloji, Elazığ
- Kumalasari, R. D., Lukiyanto, K. ve Purnomo, A. (2021). External factors motivating successful women entrepreneurs: a study of women entrepreneurs community in A rural area. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 18(1), 518-526.
- Kutlu, Ö., (2006), *Türkiye'de kadın girişimciliği, Yüksek Lisans Tezi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Genel İşletmecilik Bilim Dalı., İstanbul
- Marlow, S (2002) "Self-Employed Women: A part of or a apart from Feminist Theory?" *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, Vol. 2 No. 1, pp. 83-91.
- Madichie, N. O. (2009). Breaking the glass ceiling in Nigeria: A review of women's entrepreneurship. *Journal of African Business*, 10(1), 51-66.
- Mariampolski, H. (2001). Qualitative market research. Sage.
- Mburu, P. D. M., Affognon, H., Irungu, P., Mburu, J. ve Raina, S. (2017). Gender roles and constraints in beekeeping: A case from Kitui County, Kenya. *Bee World*, 94(2), 54-59.
- McClelland, E., Swail, J., Bell, J. ve Ibbotson, P. (2005). Following the pathway of female entrepreneurs. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research*, 11 (2), 84-107.
- Nalbant, F., & Korkmaz, T. (2019). Feminist teori temelinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin Türkiye bağlamında değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 165-186.
- Nasir, M., Iqbal, R. ve Akhtar, C. (2019). Factors affecting growth of women entrepreneurs in Pakistan. *Pakistan Administrative Review*, 3(1), 35-50.
- Nel, E. ve Illgner, P. (2004). The contribution of bees to livelihoods in southern Africa. Rights, resources and rural development: Community-based natural resource management in Southern Africa, 127-134
- Nugraha, I. D. ve Giatman, M. (2022). Obstacle factors in entrepreneurship in Songket craftsmen. *Enrichment: Journal of Management*, 12(2), 2139-2145. <https://doi.org/10.35335/enrichment.v12i2.533>
- Sarfraz, L., Faghih, N. ve Majd, A. A. (2014). The relationship between women entrepreneurship and gender equality. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 4, 1-11.
- Shane, S., Locke, E. A. ve Collins, C. J. (2012). Entrepreneurial motivation. *Human Resource Management Review*, 13(2), 257-279.
- Sönmez, S. ve Yılmaz, B. (2020). Kadın girişimciliği: Türkiye'de ve dünyada durum değerlendirmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 427-442.
- Stevenson, L. A. (1986). Against all odds: The entrepreneurship of women. *Journal of Small Business Management*, 24(4), 30-36.
- Parvin, L., Jinrong, J. ve Rahman, M. W. (2012). Women entrepreneurship development in Bangladesh: What are the challenges ahead?. *African Journal of Business Management*, 6(11), 3862.
- Pocol, C. B. ve McDONOUGH, M. (2015). Women, apiculture and development: evaluating the impact of a beekeeping project on rural women's livelihoods. *Bulletin of the University of Agricultural Sciences & Veterinary Medicine Cluj-Napoca. Horticulture*, 72(2).
- Raman, K., Anantharaman, R. N. ve Jayasingam, S. (2008). Motivational factors affecting entrepreneurial decision: A comparison between Malaysian women entrepreneurs and women non entrepreneurs. *Communications Of The IBIMA*, 2(12), 85-89.
- Rastogi, M., Baral, R. ve Banu, J. (2022). What does it take to be a woman entrepreneur? Explorations from India. *Industrial and Commercial Training*, 54(2), 333-356.
- Rehman, S. ve Azam Roomi, M. (2012). Gender and work-life balance: a phenomenological study of women entrepreneurs in Pakistan. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 19(2), 209-228.
- Yin, R. K. (2002). *Case Study Research: design and methods (3rd ed.)*. California: Thousand Oaks, Sage Publications.

- Udanoh, M. U. ve Zouria, A. (2018). Using gender inequality to predict the rate of African women entrepreneurship. *International Journal of Emerging Trends in Social Sciences*, 3(1), 17-28. <https://doi.org/10.20448/2001.31.17.28>
- UNDP. (2002). Human development report 2002: Deepening democracy in a fragmented world. <http://www.hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2002> /E.T.:17/08/2023
- Ünsal, P. (2019). Women entrepreneurs: motivations, barriers and success factors. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22(6), 1-7.
- Ülker, E. U. (2013). *Kırsal alanda kadın girişimciliğine etki eden faktörler ve Tekirdağ ilinde mevcut durumun belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ
- Varalan, A., & Çevrimli, M. B. (2023). Arıcılık sektöründeki risk faktörlerinin incelenmesi. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 94(2), 188-201.
- Yuniati, E., Pratikto, H. ve Sopiah, S. (2021). Motivation Of Women'S Entrepreneurship As Agent Of Change In Society: Literature Review. *International Journal of Economics, Business and Accounting Research (IJEBAR)*, 5(4).
- Weiler, S. ve Bernasek, A. (2001). Dodging the glass ceiling? Networks and the new wave of women entrepreneurs. *The Social science Journal*, 38(1), 85-103.

Atıf Biçimi / How to Cite This Article

Taksi Deveciyan, M. (2023). Topuklu ayakkabılardan çamurlu plastik çizmelere: erkek egemen sektörlerde kadın girişimciliği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 56-70.

Toplumsal Baskıların ve Egemen Söylemlerin Odağındaki Cinsellik: Adalet Ağaoğlu'nun *Ruh Üşümesi* Romanı Örneği

Sexuality Within the Context of Social Pressure and Hegemonic Discourse: The Case of Adalet Ağaoğlu's Novel *Ruh Üşümesi*

Merve ÇOPUROĞLU¹

¹Doktora Öğrencisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZ

Bu çalışma Adalet Ağaoğlu'nun *Ruh Üşümesi* romanını odağına alarak erkek egemen toplum yapısı içerisinde baskılanan cinsellik deneyimlerini incelemeyi hedefler. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sonucu olarak cinsellik, herkesçe özgür şekilde yaşanan bir deneyim değildir. Özellikle kadınlar için birçok baskının ve denetim mekanizmasının olduğu toplumsal alanlardan bir tanesi cinselliktir. Buna ek olarak, toplumsal normlar cinselliğe ilişkin alanı denetler ve düzenler. Böylelikle cinselliğin deneyimlenebilmesi birtakım koşullara tabi olur. Bir kadın ile bir erkeğin düşsel sevişmesini konu edinen *Ruh Üşümesi* romanı var olan normatif yapıyı aşındırma ve baskılanan cinselliği özgürleştirme potansiyeli taşır. Bu kapsamda, *Ruh Üşümesi* romanı feminist edebiyat eleştirisi yöntemi ile kadınların erkek egemen toplum yapısındaki deneyimlerine odaklanarak incelenmiştir. Cinselliğin baskılanması ve koşullara tabi olması sadece kadınları değil, erkekleri de bu baskı ile mücadele edip yeni stratejiler geliştirmek zorunda bırakır. Edebî metinlerde toplumsal baskıların deneyimlenme biçimini açığa çıkartmak ve karakterlerin bu baskılar karşısında geliştirdikleri direniş yollarını gözler önüne sermek, erkek egemen toplum yapısının bireyler üzerinde kurduğu tahakkümü görünür kılarak bu baskıyla mücadele edenlerin deneyimini okuyuculara metin aracılığıyla aktarır.

ABSTRACT

This work aims to analyze the experience of sexuality, which is oppressed within the patriarchal social structure, by focusing on Adalet Ağaoğlu's novel, *Ruh Üşümesi* (Numbness of the Soul). As a result of gender inequalities, sexuality is not an experience that can be practiced by everyone equally. For women in particular, sexuality is a social sphere with much societal pressure and control attached to it. In addition, social norms control and regulate the sphere to which sexuality belongs. Hence, experiencing sexuality depends on certain prerequisites. *Ruh Üşümesi* problematizes an imaginary sexual experience of a woman and a man and has the potential to transform the existing normative structure of society and to liberate oppressed sexuality. In this context, the article analyzes *Ruh Üşümesi* by focusing on women's social experiences in a patriarchal society using the method of feminist literary criticism. Social pressures and conditions with regard to sexuality not only oppress women but also force them to develop strategies in order to deal with these social pressures while at the same time also oppressing the men. Uncovering the ways in which social pressure is experienced within literary texts and how characters resist this social pressure brings to sight the subjects' experience of struggle within a patriarchal society by exposing this pressure.

Anahtar Kelimeler: cinsellik, beden sosyolojisi, feminist edebiyat eleştirisi, performativite, Adalet Ağaoğlu

Keywords: sexuality, feminist literary criticism, sociology of body, performativity, Adalet Ağaoğlu

Giriş: *Ruh Üşümesi* ve Cinsellik

Bu çalışma Adalet Ağaoğlu'nun ilk kez 1991 yılında yayınlanan ve Türk edebiyatındaki ilk erotik metin olarak tanımlanan *Ruh Üşümesi* romanındaki cinsellik anlatısını incelemektedir. Roman restoranda *ikisi de masanın birer ucunda, öyle uslu uslu* karşılıklı oturan bir kadın ile bir adamın otel odasında gerçekleşen düşsel sevişmesini konu edinir (Ağaoğlu, 2017: 40). Bu düşsel sevişme aslında kadın ile adamın bir saatlik yemek yeme süresi ile eşzamanlı gerçekleşmektedir. Bu eşzamanlılık ve düşsel kurgu

Corresponding Author: Merve ÇOPUROĞLU E-mail: mervecopuroglu1@hotmail.com

Submitted: 04.07.2023 • Revision Requested: 22.09.2023 • Last Revision Received: 03.10.2023 • Accepted: 04.10.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

okuyucuya cinsel hayatın ve özgür cinselliğin baskılandığı toplumlarda bireylerin hissizleşmesi ve bu baskıya maruz kalmalarının sonucunda ortaya çıkan meseleler hakkında bilgi verir.

Kitap cinselliğin baskılandığı bir ortamda cinselliği kendi arzuları doğrultusunda ve kendi hayalleri bağlamında deneyimlemeye çalışan bir kadın ile bir erkeğin hikâyesini anlatır. Bunu yaparak ataerkil kurgunun zorbalığından çıkışı edebiyatın düşsel kurgularıyla arar. Makale bu roman aracılığıyla toplumdaki egemen ideolojik söylemlerin dışında kalan alanlarda, öznelerin kendi arzuları doğrultusunda deneyimledikleri cinselliği incelemeyi hedefler.

Cinsellik toplumda insanların denetlenmesine ve düzenlenmesine sebep olan kurumlardan bir tanesi olmasına karşın *Ruh Üşümesi* romanında özneleri özgürleştirme potansiyeli olan bir mefhum olarak ele alınır. Cinselliğin özgürce deneyimlenebileceğinin tahayyülü ise erkek egemen yapı ile mücadele etmenin, dayatılan normların karşısında kişinin kendisini etken bir özne olarak konumlandırıp kendi hayatı hakkında karar almasının yollarından bir tanesi şeklinde kendisini gösterir.

İncelenecek romana geçilmeden önce cinselliğin ve toplumdaki cinsel normların kuruluşu tartışmaya açılacaktır. Toplumsal etkileşimler aracılığıyla inşa edilen cinsellik, hiyerarşik ilişki ağlarıyla düzenlenir. Bu yönüyle bakıldığında, cinsellik toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin hiyerarşisinden bağımsız değildir. Özellikle kadınların cinselliğinin ve doğurganlığının kontrolünü sağlayan mekanizmalar, *erkek egemen sistemin varlığını sürdürmesinin* en güçlü araçlarından bir tanesidir (İlkaracan, 2015: 14). Cinselliğin üzerindeki bu kontrol, cinselliği normlara uygun olan ve olmayan cinsellik olarak ikiye ayırır. Böylece cinselliğe ilişkin tanımlar ve gerçeklikler *somut iktidar ilişkileri içinde* oluşur (Berktay, 2009: 61). Nitekim, bu metnin odaklandığı *Ruh Üşümesi* romanında gözlemlendiği gibi romanın ana karakterleri olan kadın ile adam, bu tahakküme boyun eğmekten ziyade, deneyimledikleri baskılara rağmen cinselliğe ilişkin fallus merkezli normları yıkmaya çalışırlar.

Fallus merkezli normlar, ataerkil sistemdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreterek cinsellik bağlamında kadınların deneyimledikleri tahakkümün devam etmesine neden olur. Erkek özneyi iktidarın ve gücün merkezinde konumlandıran ataerkil yapının ve fallus merkezli bakış açısının yıkılmasıyla beraber, romanda hem kadının hem de adamın cinselliklerini toplumsal cinsiyet normların sınırlarını aşındırarak kendi arzuları doğrultusunda deneyimledikleri gözlemlenir.

Cinselliğin düzenlenmesi ve denetlenmesi toplum tarafından yeniden üretilen normlar ile sağlanır. Böylece cinselliğin ancak belirli koşullar ve sınırlar dahilinde meşru kabul edilip *evlilik dışı her tür cinsel ilişkinin gayri meşru kabul edildiği* bir toplumsal düzen ortaya çıkar (Oranlı, 2009: 340). İktidar mekanizmaları Foucault'nun öne sürdüğü gibi "bireylerin bedenlerine eriştiği, hal ve tavırlarına sindiği var olma hali" ile cinselliğe ilişkin normları ve cinselliğin kendisini şekillendirir (2015: 23). Mikro alandaki denetim mekanizmasının aktörü olan bireyler, makro alandaki toplumsal beden ile beraber hareket eden iktidarın yarattığı *uysal özneler* olarak bu iktidarın hem faili hem kurbanı olur (Özdemir, 2020: 110-111). İktidar gündelik hayata nüfuz ederek öznelerin gündelik faaliyetlerinde bile *toplumsal ilişkilerin derinliklerine işleyen bir kontrol mekanizması* olarak ortaya çıkar (Hardt ve Negri, 2015: 45-46). *İktidarın bedenselleşmesi* sonucu cinselliğin kendisi ve etrafında şekillenen normlar, bedenlerin yaşam koşullarına edilen müdahaleler üzerinden gözlemlenebilir (Lemke, 2016: 112).

Bedenlerin yaşam koşullarına edilen müdahaleler *Ruh Üşümesi* romanındaki iki ana karakterin, isimlerini bilmediğimiz kadın ile adamın cinselliklerinin kısıtlanması üzerinden takip edilebilir. Bu noktada roman karakterlerinin isimlerinin olmayışı için ayrı bir parantez açılmalıdır. Adalet Ağaoğlu'nun yazar olarak bunu neden tercih ettiği bilinmemekle birlikte, karakterlerin kendi istek ve arzularını gerçekleştirme konusunda yaşadıkları zorluklar düşünüldüğünde isimlerinin olmayışı anlaşılabilir. Zira romanın ana karakteri bile olsalar kendi isteklerini ancak hayallerinde gerçekleştirebildiklerinden, kendi kimliklerinin ve isimlerinin olması bir şeyi değiştirmeyecektir. Çünkü romanda tasvir edilen ve toplumsal gerçekliği yansıtan baskı ortamı, iktidara ve güce tabi olan özne her kim olursa olsun toplumsal normların dışında kalan arzulara ulaşıp bireylerin kendilerini gerçekleştirmesine engel olacaktır.

Foucault devletin cinsellik hakkında toplumu yönlendirdiğini, *neyin nerede ve ne zaman* yapılması gerektiğini belirlediğini savunur (1993: 32). Normatif alanın sınırlarının dışında kalan ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini yıkan cinsellik, iktidarın ve egemen ideolojinin ürünü olan yargı mekanizması tarafından toplumsal alandan dışlanır. Özellikle kadınların cinsellik deneyiminin ve cinsel arzularının meşru kabul edilmesi için başta evlilik olmak üzere, belirli koşullar vardır. *Kadın ve erkeklerin birbirine tamamen karşıt biyolojik ve toplumsal cinsiyette olduklarını, bu iki ayrı cinsiyetteki bedenlerin üreme yoluyla birbirlerini tamamladıklarını* kabul eden heteronormatif yargılar toplumdaki diğer normlarla kurdukları ilişki ağlarıyla beraber şekillenir (Tiftik, 2017: 12). İncelenecek romanda ise heteronormları yeniden üretmekten ziyade bunları yapı bozumuna uğratan bir cinsellik karşımıza çıkar.

Yöntem: Feminist Edebiyat Eleştirisi

Çalışmada kadınların erkek egemen toplum yapısı içinde deneyimledikleri ve ana akım gerçekliklerden farklılaşan sosyal gerçeklikleri *kadınların deneyimine odaklanan* bir bakış açısıyla inceleyen, *feminizmin ataerkil toplumla yaşadığı çatışmayı edebiyata taşıyan* feminist edebiyat eleştirisi yöntemi kullanılmıştır (Çayırıcıoğlu, 2022: 50). Feminist edebiyat eleştirisi *dilin nesnesi olmaya indirgenmiş ve edilgen bir konuma düşürülmüş kadınların toplumdaki deneyimlerine ve gündelik hayattaki*

sorunlarına odaklanır (Irzık ve Parla, 2004: 8). Feminist edebiyat eleştirisinin kadınların deneyimlerine ve sorunlarına odaklanan bir okuma geliştirmesiyle beraber toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin edebiyattaki yansımalarını anlamayı amaçlar.

Bu romanı incelerken feminist edebiyat eleştirisinin kullanılma nedeni erkek egemen söylemlerin dışında kalan, heteronormları parçalayan deneyimlere odaklanmayı kolaylaştırması ve metindeki kuir potansiyelleri açığa çıkarmayı sağlamasıdır¹. Çalışmada feminist edebiyat eleştirisi yönteminin kullanılmasıyla beraber romanda düşsel bir sevişmeyi deneyimleyen kadın ile erkeğin bunu nasıl yaptıklarına değil, bunu toplumdaki hangi baskılardan dolayı yapmak zorunda kaldıklarına odaklanılır. Bu sayede neden bazı cinsellik deneyimlerinin “makbul” kabul edilip bazılarının ötekileştirildiği, makbul kabul edilen ve ötekileştirilen cinsellik deneyimlerinin hangi koşullara göre belirlendiği sorgulanır.

Bulgular: *Ruh Üşümesi* ve Baskılanan Cinsellik

I. *Ruh Üşümesi*'nin Feminist Dili

Ruh Üşümesi Adalet Ağaoğlu'nun *Yazsonu* (1980) romanından bir alıntı ile başlayarak toplumdaki baskılanmış cinselliğin insanlarda uyandırdığı duygulardan bahsedeceğini imler: “. . . hiçbirimiz bu kan ve çürümüşlük kokusunun yatak odalarımıza kadar daldığının, sevişmelerimizin içine sızdığının, o sevişmeleri doğrayıp pörsüttüğünün bilincinde değildik. . .” (Ağaoğlu, 1980: 185). Yazar, roman açılır açılmaz cinselliğin etrafındaki baskı mekanizmalarının insanların en mahrem alanlarını bile denetleyen fallus merkezli anlatıları alaşağı ederek eril dili yapı bozumuna uğratmaya başlar. Bunu yaparken cinsel anlatılarda sıklıkla görülen erkek merkezli bakış açısını değil, doğa ile özdeşleşen imgeleri kullanır:

“Şey gibiyim evet, denizkestanesi. İçine büzülmüşlüğünden çözülmeye başlayan, açıkçası, suların yaladığı kayalıklarda dikenlerini ağır ağır dışa doğru uzatan, diken uçlarındaki duyarlılığı doruğa ulaştığı zaman, giderek salt ıslak ışınsı dikenlerin değil, sert kabuğun dış yüzeyinde de yumuşak bir tenin ürpertileri titreşen denizkestanesi. . .” (Ağaoğlu, 2017: 10).

Cinselliğe ilişkin anlatıda hâkim olan eril merkezli pornografik dil yerine, cinselliğin doğa ile kurulan benzerliklerden faydalanan söylemlerle aktarılması cinselliğin anlatısını tüm cinsiyetler için eşit olabilecek bir düzleme getirir.

Irzık'a göre bu yapı bozumu anlatıdaki *kadın sesinin güç kazanmasını ve ön plana çıkmasını* sağlar (2003: 46). Bu baskı mekanizmalarından ayrılmış, farklılık yaratan erotizm kurgusu okuyucuya kendini bilme, kendine ilişkin bilgi üretme ve kendini anlama olanağı vererek romana feminist bir bakış açısı katar. *Kadınların cinsel anlatımlarda erkek yazarlar tarafından bir arzu nesnesine ya da baştan çıkarıcı şeytani bir varlığa benzetilerek* aktarılmasının aksine *Ruh Üşümesi*'nde karşımıza çıkan söylem, kadının özne olduğu ve kendi istekleri doğrultusunda karar vererek cinsellik deneyimine dahil olmasını vurgular (Atça, 2019: 43). Bu da bu eyleme dahil olan öznelerin benliklerini keşfetmelerine ve böylece kendilerini gerçekleştirmelerine bir adım daha yaklaşmalarına olanak verir.

Cinsellik eyleminin normlara ve sınırlara boyun eğmeyen, eril hegemonya içerisindeki direngen yapısı *Ruh Üşümesi*'nde karşımıza çıkar. Romandaki ironik üslup, cinselliğin evlilik kurumuna indirgenmiş bir mefhum olarak deneyimlenmek zorunda bırakılmasını eleştirir. Romandaki kadın ve erkek, henüz evli olmadıkları için özgür bir cinsel deneyim yaşayamazlar: “Ziyayı yok, diyecektir, evlenince ciddi ciddi sevişiriz (burada kızın yüzünden gizli bir sevinç dalgası geçer) . . . İçimde haksızlık ettiğimiz duygusu var. Bu adam hiç de araya sıkıştırılmış boşalımlardan, ayaküstü sevişmelerden haz duyacak birine benzemiyor” (Ağaoğlu, 2017: 19). Kadın ile adamın evli olmamalarına rağmen birlikte olmaları birtakım toplumsal baskıları da beraberinde getirir. Bundan dolayı rahat bir birlikteliklerinin olmaması yazar tarafından araya girilerek okuyucuya anlatılır. Aslında adamın da bunu hiç tercih edecek biri olmaması vurgulanarak bu ayaküstü sevişmenin toplumsal baskılar sebebiyle yapılan bir eylem olduğu hatırlatılır. Yazarın kullandığı feminist dil, özneleri yargılamak yerine öznelerin içinde buldukları durumu anlayabilmemizi sağlar.

Bununla beraber, Adalet Ağaoğlu toplumcu gerçekçi bir yazar olarak öznelerin baskıcı ve indirgemeci cinsellik politikalarına boyun eğmeyerek kendi arzuları doğrultusunda cinselliği deneyimlemek için nasıl stratejiler geliştirdiğini, toplumdan nasıl gizlendiklerini ve bunların sonucunda nasıl özgürleşebildiklerini aktarır. Ağaoğlu, *Ruh Üşümesi* romanını *bütünüyle kendini hissetmeyen insana karşı duyduğu kaygıyla yazdığını* söyler (1993: 44-45). Bu bakımdan cinsellik eyleminin kendisi ile insanın bilincindeki kopukluğu eleştirdiği ve bu bağlantıyı roman boyunca kullandığı dil ile yeniden sağlamaya çalıştığı söylenebilir.

Ağaoğlu yazarlığı boyunca bu romanda da olduğu gibi *eril dilden kurtulmak ve erkek yazarların egemenliğindeki edebiyat kanonunda kendine yer bulmak* için mücadele etmiştir (Hacımale, 2022: 103). Bunu yaparken kullandığı feminist dil ve söylemler bu romanda da olduğu gibi anlatılardaki kadın özneleri geleneksel toplumsal cinsiyete ilişkin beklentilerden, kalıplardan ve sınırlardan özgürleştirir. Bedenlerin arasındaki sınırların aşılmasıyla beraber bu bedenlere sahip özneler kendilerinin dışındaki dünya ile ilişkilendirir ve kendi olma cesaretini gösterirler.

¹ Genellikle LGBTIQ+ bireyleri tanımlamak için İngilizcede bir şemsiye terim olarak kullanılan ve dilimizdeki karşılığı “belirsiz” anlamına gelen “queer” kavramının henüz bir Türkçe çevirisi olmadığından metin boyunca aslına sadık kalarak “kuir” olarak kullanmayı tercih ettim.

II. Anlatıcının İktidarı

Romanda kullanılan feminist dile ek olarak, romandaki anlatıcının alışılmışın dışında olması, bu sayede okuyucu ve anlatıcı arasında kurulan bilgi hiyerarşisinin yıkılması dikkat çeker. Anlatıcı her şeyi bilen ve aktaran bir anlatıcı olmaktan ziyade karakterler ile eşit bilgi seviyesine sahip olan bir anlatıcıdır. Her şeyi kuşatan bakış açısıyla bütüncü bir anlatı oluşturan, hiyerarşinin en tepesine yerleşip metni ve okuru geri planda bırakan, metnin anlamına ilişkin *yegâne otoriteyi temsil eden* tanrısal anlatıcı figürünü bu metinde göremeyiz (Demirtaş, 2016: 49). Bu anlatıcı romandaki olayların akışı hakkında zaman zaman şüpheye kapılır ve emin olmadığı şeyleri okuyucuya yansıtmaktan çekinmez. Metin boyunca anlatıcı kendi kimliğiyle, kendi düşüncelerini aktararak veya bir şeyi hatırlatmak için metne dahil olduğunda ona ait söylemleri parantez içinde verilmiş halde buluruz: “(Öyle olsun, zamanın akışı da aklımızda bulunsun.)” (Ağaoğlu, 2017: 15).

Bu yönüyle değerlendirildiğinde Adalet Ağaoğlu'nun tanrısal anlatıcının sarsılmaz iktidarını kırarak bilgiden gelen gücü romandaki karakterlere eşit olarak dağıtma konusunda başarılı olduğu ve romanın çoksesli roman özelliği taşıdığı söylenebilir. Anlatıcının dışında yazar da zaman zaman kimliğini gizlemeden anlatıya dahil olur: “Uyduruyor olabilirim. Ama böyle olduğunda diretebilirim de. Başuzmanlar, uzmanlıklarının tadını çıkarmakta kararlılık gösterebilirler” (Ağaoğlu, 2017: 21). Burada da görüldüğü gibi, yazar aslında bu kurgusal düzlem hakkında her şeyi bildiğini, bu konunun baş uzmanı olduğunu açık ederek anlatıya dahil olur. Olayların işleyişine müdahale edebilecek güce sahip olduğunu okuyucudan gizlemez.

Anlatıcıyla alakalı bu detaylar sayesinde yazarın edebiyatta sıklıkla görülen tanrısal anlatıcıya ait kalıp yargıları kırma konusunda başarılı olduğunu söylemek abartı olmaz. Zira edebiyat alanında var olan tanrısal anlatıcılar *gördüğü gerçeği iletme üzere anlattığını baştan sona planlamış, sapmalara ve kesintilere izin vermeyen, bu gerçeği gösterecek olayları, tipleri, nedensel ilişkileri tüm tutarlılığıyla sergilemek üzere yazan* anlatıcılardan oluşur (Parla, 2001: 164). Tanrısal anlatıcılar kendisini okuyucudan daha üst bir bilgi seviyesinde konumlandıran, anlatıdaki karakterler ve okuyucu üzerinde hegemonya kuran yazarlardır ve toplumsal iktidar ilişkilerini yeniden üretirler. Bu metinde ise anlatıcı sahip olduğu ayrıcalıklı konumdan sıyrılıp okuyucu ile eşit mesafeden romandaki olayları değerlendirir. Zaman zaman kişisel yorumunu yapmaktan çekinmez, olay akışına müdahale edebilecek güce sahip olsa da ileride olabileceklerle alakalı bilgisi yoktur ve o da okuyucu gibi kimi durumlarda şaşkınlık gösterir: “(Demek öyle biri varmış.)” (Ağaoğlu, 2017: 99).

Yazarın eşitlikçi dili, cinselliğin eşitsiz ve erkeklerden yana normlarının yıkıldığı bu anlatıya zemin hazırlar. Kadın ile adam cinselliklerini özgürce deneyimleyebilecekleri bir yer arar: “Sadece sevişirken, başka hiçbir zaman değil, sadece ikimiz sevişirken kendimiz olabileceğimiz bir yer, demek istiyorum. Kesilmeden, doğranmadan birbirimizi tanıyabileceğimiz bir yer, anladın mı?” (Ağaoğlu, 2017: 75). Fakat kadın ve adam evli olmadıkları için birbirlerini tanıyabilecekleri bu güvenli yeri bulabilmek için çok çaba harcar. Kadın “insanın sevgilisiyle her şeyi sonuna dek eşitleyebileceği yerin öyle bir otel odası olmasında incitici bir yan varmış” diyerek bulabildikleri en güvenli yerin bile aslında onları toplumdan dışlamaya devam ettiğini ve incittiğini ima etmiş olur (Ağaoğlu, 2017: 34). Yazar ise kadın ile adamın bu güvenli yeri bulma çabalarını tarafsız bir gözle izleyerek yaşadıkları zorluklara şahitlik eder ve okuyucuya aktarır: “Bu sefer bir köy kahvesi üstündeki odada sevişiyorlarmış. Tahtalar gıcırdayırmış” (Ağaoğlu, 2017: 47). Anlatıcı kadın ile adamın deneyimlerini onların bakış açısından anlatarak kendisi ve karakterlerin arasındaki hiyerarşi yıkmış olur, toplumdan dışlanan öznelerin deneyimini yargısız ve tarafsız olarak anlayabilmek için bir alan açar.

III. Pornografi ile Erotizmin Arasındaki Cinsellik

İki kişinin düşsel sevişmesi üzerine kurulu roman cinsellik deneyimini anlatırken imgelerden ve benzetmelerden sıklıkla faydalanır. Toplumda cinselliğe ilişkin semboller, kavramlar ya da çağrışımlar *tehlike ve kargaşanın yansıtıldığı önemli bir simgesel savaş alanı* olarak konumlandırılır (Kandiyoti, 1996: 161). Yazar bu simgesel savaş alanından sıyrılabilen için pornografik ve erotik bir anlatımın sınırlarında gezinen düşsel sevişmede kullandığı imgeleri araçsallaştırır. Kullanılan semboller toplumsal baskılardan ayrıştıkça özneler de özgürleşir. Bedensel etkileşimi aktarmak için kullanılan imgelerin cinselliğin performativitesini vurgulamasıyla, anlatı erotik ve estetik bir bağlam kazanır.

Kadınların sembolik olarak cinselliğin objesi haline geldiği bir düzlemde ziyade kadınların da etken olarak bu deneyime dahil oldukları vurgulanır. Romandaki kadın ancak ve yalnızca kendi isteği dahilinde bu cinsellik deneyimine dahil olur. Bu durumun kadın için bir özgürleşme mekanizması haline gelmesi de yine imgeler yoluyla aktarılır:

“Kadife kutusunun kapağını yalnızca kendi isteğiyle ve istediği zaman açıp özgürlüğünü kanıtlamayacak mıydı? İşte buyrun! Nasılmış? . . . onlar yaparsa, biz de yaparız; üstelik delikanlıda ne anı, ne inanç kalmış diyorlar, böyle yukarılarda, çokyıldızlarda dolaşıyormuş; o halde işte buyrun, aydınlık, güzel bir oda, işte mis gibi kolalı keten çarşaf, işte pırl pırl bir banyo, işte diş fırçam, işte diş macunu! Yaşasın kadınlığım! Ah hayır, artık canım hiç sizi çekmiyor uzay bilginciğim. Benimkisi biraz meraktandı. Bay bay. . .” (Ağaoğlu, 2017: 38).

Kadın cinselliği ataerkil sistemde kendi üzerinde tahakküm kuran bir eylem olarak değil, kendisini gerçekleştirmesine yardımcı olan bir keşif aracı olarak kullanmaktan çekinmez. Zaman geçtikçe cinselliğini keşfeder ve özgürleşir. Özgürleştikçe kendi tercihlerini, neyi isteyip neyi istemediğini bilip bunu utanmadan dile getirebilecek hale gelir. Böylece cinselliğe ilişkin sembollerin,

kavramların ve çağrışımların tehlike yaratıp kadınları baskıladığı bir anlatıdan ziyade cinselliğin estetik bir bağlamda kadınlar ve erkekler için bir özgürleşme mekanizması haline geldiği bir anlatıya kavuşulur. Tahakküm pratiklerini yeniden üreten tek tipleşmiş cinselliğin karşısında yer alan, kişisel arzu ve istekler doğrultusunda gerçekleşen deneyimlerin anlatısı üzerine kurulu bir cinsellik deneyimi ortaya çıkmış olur: “Tenin çağrısı çok güçlüydü. İnan hiç pişman olmadım sevgilim, sadece özledim, seni hep özledim” (Ağaoğlu, 2017: 44). Kadının ve adamın birbirlerini özlemeleri, bir arada olmak istediklerini ve kendi istekleri doğrultusunda yaşadıkları bir cinselliğin varlığını kanıtlar.

Ağaoğlu cinsel organları midye kabuklarına, deniz kestanelerine, deniz canlılarına ve hayvanlara benzeterek pornografik olmaktan oldukça uzak bir anlatım elde eder. Yazar pornografik anlatıda var olan erkek merkezli ve madde odaklı bilgi üretimini yıkıp bunlar yerine şiirsel bir dil yaratır: “Karnı aşağı inip çıkıyor, meme uçlarını adamın meme uçlarında gezindiriyor ve küçük yosunlu tepeciğin altına doğru kayıp gelen dişsiz timsahın başını hissediyor. Canavar, kendi gibi nemli, ayrıca karanlık kuytulukları arıyor” (Ağaoğlu, 2017: 96). Kullanılan benzetmeler cinselliği anlatır ve kullanılan imgeler sayesinde bu anlatım esnasında pornografik olmaktan uzak, bedenleri ve bedenlere ait organları fetişize etmeden aktarmayı başaran bir dil gelişir.

Kullanılan şiirsel dil ve benzetmeler aracılığıyla cinsel arzu etkileşime dayalı bir alanda ve bedensel farklılaşmaların odağında dolaşıma sokulur. Pornografinin eril ve heteronormatif kurgusundan uzak, erotik bir imgelem yaratılır. Romanda cinsellikten veya sosyal etkileşimden bahsederken kuir olmanın kendisinin, cinsel yönelimden veya kimlikten bağımsız olarak kullanılabilir bir çatı terim yerine geçmekte olduğu görülür. Çünkü *Ruh Üşümesi* romanının ismini dahi bilmediğimiz ve evli olup olmadıklarından emin olamadığımız iki ana karakteri olan kadın ve adam, düşsel sevişmeleri ile heteronormları yıkar. Kadın ve adam toplumsal cinsiyet rollerinin baskılarından kısmen de olsa özgürleşmiş kuir bir etkileşime alan açar. Tahakkümden ve ataerkil normlardan özgürleşen bu alan, bedenlerin özgürce hareket edip etkileşime girdiği ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından kurtulmuş eylemlilik hallerinin dolaşıma sokulduğu bir alandır.

Buna paralel olarak, kadının ve adamın restoranda karşı karşıya geldikleri andan itibaren toplumsal cinsiyet normlarının yıkıldığı gözlemlenir. Henüz otel odasındaki düşsel sevişmeleri başlamadan, oturdukları masada garsona sipariş verirken kadının sahip olduğu kendisinden ve ne istediğinden emin tavrı dikkat çeker:

“Ne istediğini biliyor’u oynadığı sanılmasın; ne istediğini biliyor. Neyse ki adam da, bırak ben ısmarlayayım, diyen kocalardan değil. Daha doğrusu, zaman içinde kendisini her şeyden sorumlu sanmamayı, kendinden başka herkesi kurtarması gerektiğine inanmamayı, karşılığında da her şeye elkoymamayı öğrenmiş olabilir; kadına şunu bunu ısmarlayarak gözüne girmeye ya da ısmarladıklarını iki üst dereceden ödetmeye çalışanlardan olmayabilir” (Ağaoğlu, 2017: 30).

Kadının ve adamın birbirini tanıyıp tanımadıklarından emin olamasak da evli olmaları ihtimalinde birbirlerinin tercihlerine karışmayan ve birbirlerinin üzerinde baskı kurmayan insanlar olduklarını anlarız. Kadın ne istediğini o kadar iyi bilmektedir ki bunu göstermek için rol yapmaya ihtiyaç duymamaktadır, adam ise insanların tercihlerine karışmamayı ve gücünü kullanarak bir kadının gözüne giremeyeceğini öğrenmiştir.

Özellikle kadının bu cinsellik deneyiminde geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının aksine, taleplerini ve eşit olma isteğini ifade ettiğine şahitlik ederiz:

“Sana acele etme, demiştim! Üstelik her seferinde üstte çıkan ve önde gide olmak zorunda değilsin!
Bırakma!
Kahraman istemiyorum, sevgili istiyorum!” (Ağaoğlu, 2017: 97).

Kadın yalnızca isteklerini ifade ederek cinselliğini sessizce, ne istediğini ifade edemeden yaşayan bireylere dair kalıp yargıları kırmayı başarmakla kalmaz, aynı zamanda partneri ile eşit olmak istediğini dile getirerek heteronormatif düzende kadınların ezilen erkeklerin ezen konumunda olduğu cinsiyetler arası hiyerarşiyi yıkmak için çaba gösterir.

Böylelikle cinsellik erkek egemen söylemden uzaklaşır. Doğaya ve dişil olana yakınladır. Bu, bir bakımdan Irigaray’ın deyişiyle *bedence konuşan* yani dişil imgelemi ve arzuyu simgesel olarak dolaşıma sokan bir anlatıya dönüşür (aktaran Whitford, 1991: 70). Anlatılan erkeğin bakış açısından yorumlanan bir cinsellik eylemi değil, cinsiyetlerin ve kimliklerin politik öneminin yıkıldığı bir cinsellik deneyimidir. Romanda anlatıcıya ait olan bakış açısı kimi zaman kadını kimi zaman erkeği odağına alarak cinsiyet kimliklerini eşit konuma getirir:

“Gözlerinde belirgin bir çağrı ışığı mı var, kadına mı öyle geliyor? Galiba açık bir çağrı ışığı bu.
Aslında o ışık bir yanıttı. Kadının çene çukuruyla farkında bile olmadan yaptığı çağrıya, adamı usulca geri çekilerek farkında bile olmadan verdiği olumlu yanıt.
O zaman kadının içinde bir kimilti boy göstermiş olabilir: Fevkalade!” (Ağaoğlu, 2017: 46).

Alıntılanan pasajdan da anlaşıldığı gibi, anlatıcı hikâyeyi ve olayların akışını bizlere aktarırken perspektifini kadından adama, ardından adamdan kadına çevirir. Böylelikle tek bir kişinin bilgisini edindiğimiz ve sadece bir kişinin anlatımının merkezinde olduğu

bir metinden ziyade her iki kişinin de düşünceleri ve duyguları hakkında bilgi sahibi olabildiğimiz bir hikâyeye kavuşuruz. Bu, tam da feminizmin tahayyül ettiği hikâyedir ve anlatıldıktan sonra okuyucunun hikâyesi olmaya hazırdır.

Eşit konuma gelen kadının ve adamın bedensel performansları sabit değil, akışkandır. Zira bu sayede sanat, bedeni madde üzerinden ele alan yapısından sıyrılarak doğa ve etkileşim odaklı hale gelir. Ağaoğlu kullandığı dil ile bedenleri alışkın olduğumuz anlamda cinsiyetli olmaktan çıkarır. Fallus merkezli egemen anlatıda bedenlerin toplumsal ve politik olarak anlamlı olabilmesi için cinsiyet rejimine uygun performanslar sergilemeleri gerekirken, bu metinde bedenlere yüklenen doğaya ait özellikler onların cinsiyetlerini önemsiz kılar. Kullanılan dil, bedensel olanı hapsedmek yerine dolaşıma sokar ve özgür bırakır. Bedenlerin özgürce dolaşıma sokulması bedenlerin parçaları arasında etkileşimler yaratarak beden kalıplarının sınırlarına meydan okur:

“Ama beni asıl şaşırtan ya da beni güzel bir güne açan onun birkaç dakikada bir, her yaşta olabilmesi. Gülümserken ayrı yaşta, başını düşünceli düşünceli camdan yana çevirince ayrı yaşta, parmakları su bardağının boynunda gidip gelirken büsbütün farklı, martinisini yudumlarırken daha başka, garson ve hiçbiri olmadığı zaman ise nereye, hangi yaşa konacağını bilemeyen özgür muhabbetkuşu hali. Onun bu, kendi zamanını bulma hali” (Ağaoğlu, 2017: 132).

Kadının farklı durumlarda farklı kimliklere sahip olabilmesinin doğal bir süreç olduğu muhabbet kuşuna benzerliği ön plana çıkartılarak vurgulanır. Aynı zamanda, tıpkı bir muhabbet kuşu gibi özgür olan kadının kendi benliğini kendi istekleri doğrultusunda bulabilme özgürlüğü, bedenlerin tahakkümden sıyrıldıklarında özgürce dolaşıma girebiliyor olmalarına örnek oluşturur.

Muhabbet kuşuna benzetilen özgür kadına ek olarak, doğadaki varlıklara benzetilen cinsel organlar ve bu organların eylemleri sabit değildir, aksine bu organlar da kendi aralarında geçişler barındırır. Bahtin grotesk beden algısında *organlar arasında geçişler ve alışverişler* olduğunu ifade eder (2005: 347). Bu romanda da bedenler birbirleriyle devamlı etkileşim halinde ve sürekli bir oluş halinde olduklarından grotesk bedenler olma özelliği taşırlar.

Ayrıca, deniz canlılarına benzetilen cinsel organların kendi aralarda etkileşime girmeleri ve hareket halinde olmaları cinsellik deneyiminin performatif yapısını hatırlatır. “Performatiflik tek seferlik bir edim değil, tekerrür ve ritüeldir, beden bağlamında doğallaştırılmasıyla etkilerini gösterir, bir bakıma, kültürel olarak sürdürülen zamansal bir süreç olarak kavranmalıdır” (Butler, 2008: 20). Romanda adam ile kadının birbirlerine karşı isteklerindeki artışa veya azalmaya rağmen birbirlerine bakmaya devam etmeleri, performatifliğin içerdiği tekrarı gösterir: “Arzın merkezi soğusa da, soğumasa da, adamla kadın birbirlerine çok güzel bakıyorlar” (Ağaoğlu, 2017: 28). Birbirlerine bakma edimi roman boyunca kendisini tekrar eder. Kadın ile adamın yaşadıkları cinsellikten bağımsız olarak birbirlerine bakmayı sürdürmeleri, arzunun sadece cinsellik bağlamında deneyimlenmediğini; aynı zamanda beden aracılığıyla yapılan edimlerde, örneğin romanda olduğu gibi bakışmalarda, kendisini gösterdiğinin altını çizer.

Romandaki düşsel sevişmede etkileşime giren organlar hem toplumun dayattığı cinsiyetli kimliklere göre ayrılmış performativiteden sıyrılırlar, hem de kendi özgür etkileşimlerine dayalı bambaşka bir eylemlilik halinin imkanlarını ararlar. *Birbirini durmadan çağıran* bedenlerinin istek ve arzularının peşlerinden giderler (Ağaoğlu, 2017: 28).

Cinsellik deneyimi tekrarlarla pekişen idealize edilmiş toplumsal cinsiyet performanslarından bağımsız değildir. Bu deneyim de tıpkı toplumdaki birçok deneyim gibi öznelin performanslarıyla şekillenir ve dönüşür. Bu yönüyle roman cinsellik deneyimini ele alırken bunu maddesel açıdan incelemek yerine, bedenlerin akışkan olup birbirleriyle etkileşime girdiği bir kurgu üzerinden yapar: “Arzın merkezi soğusa da, soğumasa da, adamla kadın birbirlerine çok güzel bakıyorlar” (Ağaoğlu, 2017: 28). Bedenlerin fiziksel ve gerçek anlamda bir arada olup olmamalarından bağımsız olarak kadın ve adam devamlı bakışarak aralarındaki akışı, etkileşimi devam ettirirler.

Yazar kurguladığı gerçeklik aracılığıyla cinsellik deneyiminin öznelin bağımsız iradeleri tarafından şekillendirildiğinin altını çizer. Dolayısıyla cinsellik deneyimi her özne için akışkan ve dönüşümlere açık bir süreçtir, böylece her bir özne için farklı bir cinsellik deneyimi açığa çıkmaktadır. Bu cinsellik deneyimlerinin toplumda var olan normatif yapıdan ne kadar ve hangi yönde etkilendiği ise bu metnin çerçevesini aşan ayrı bir tartışma konusudur.

Cinsellik ediminin deniz canlıları üzerinden kurulan benzetmelerle aktarılmasının bir diğer sebebi de öznel ve performatif eylemlere dayalı cinsellik deneyiminin doğallığının ve kendine haslığının bozulmamasını sağlamak amacıyla, az önce de bahsettiğim gibi erotik bir bağlamda tutmaktır. “Ağaoğlu idealize ettiği çiftin cinsel birleşmesini anlatırken bir yandan pornografik dil kullanımını bertaraf etmeyi amaçlarken diğer yandan da sığ bir anlatıma düşmemek için bu şekilde bir benzetmeye başvurmuştur” (Ergeç, 2021: 51). Adalet Ağaoğlu'nun bedenlerin birbirleriyle olan etkileşimini anlatırken kullandığı dil eril ya da dişil olarak sınıflandırılmayacak, doğadaki canlılardan ilham alan ve bu sayede farklılaşarak zenginleşen bir dildir. Yazar insanın cinsellik edimini doğadaki canlılar üzerinden kurduğu benzetmeler aracılığıyla aktararak, insanın doğadaki diğer canlılardan farksız olduğunu göstermiş olur. İnsan doğaya ait bir türdür ve doğadaki diğer canlılar ile insan arasında, insanın doğaya kurduğu tahakküm yerine her canlının eşit konumda olduğu bir etkileşim vardır.

Bu üslup cinselliğin anlatısında egemen olan eril bakış açısına meydan okur ve kendisini cinsellik deneyiminde yeniden inşa edilen eril tahakkümden sıyrılmayı başarır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde roman, heteronormatif yapıyı ve söylemleri yıkarak

kuir potansiyeller barındıran bir anlatı olarak ön plana çıkar. Kuir potansiyellerin anlatı aracılığıyla açığa çıkması yazarın geliştirdiği ekofeminist ve direngen üslup sayesinde olur. Makalenin başında da belirtildiği gibi, heteroseksüel ve erkek merkezli normların yıkılması cinselliğin bağlamını kuir bir alana taşır. Kelime anlamı olarak belirsizliği imleyen “kuir” bir merkez değildir. Aksine, bu anlatıda heteronormatif olan merkezden kaçışın imkanlarının arandığı ve gücün tek bir merkezde toplanmaktan ziyade etrafa yayıldığı bir *kurgusal alan* olarak karşımıza çıkar. Cinsiyetli bedenlerin politik ve toplumsal olarak belirleyici olmak zorunda olmadığı fikrini edebi bağlamda cinsellik anlatısı aracılığıyla dolaşıma sokar.

IV. Meşru Olan ve Olmayan Cinsellik

Romanda meşru olan cinsellik evlilik dahilinde gerçekleşen ve toplum tarafından görece daha az denetlenen bir kurum olarak aktarılırken; meşru olmayan cinsellik, diğerinin tam karşısında konumlanmış evli olmayan bireylerin arasında toplum tarafından denetlenen bir bağlamda deneyimlenmek zorunda bırakılan ya da toplumsal baskılardan dolayı hiç gerçekleşemeyen bir eylem olarak aktarılır. Romanda görünen veya görünür olmayan farklı katmanlar zıtlıkları, norm ihlallerini pekiştirir. Metindeki kadın ve adam gibi, evli olup olmadığı belli olmayan insanların herhangi bir nedenle ve ev dışındaki bir mekânda bir arada olması tepki toplar: “Gülüştürüyorlardı, işitmediniz mi? Kahvedekiler bile işitti. Hatta evlilik cüzdanları yoksa, ertesi gece üstlerine bir baskın yapmayı önerenler de oldu. Bilmiyor musunuz sahi?” (Ağaoğlu, 2017: 49). Evli olmayan bir çiftin gülüşmesi bile hoş karşılanmıyorken otelde beraber kalmaları durumunda insanlar odalarına baskın yapmayı dahi düşünür.

Cinselliğin meşru kabul edileceği koşulların sağlanıp sağlanmadığı sadece devlet politikaları tarafından değil, aynı zamanda toplum tarafından da kontrol edilir. *Ataerkilliğin yeniden üretilmesi artık sadece aile ve devlet arasında kurulan bir olgu* olmaktan çıkmıştır; erkek egemen kodlar toplumdaki herkesçe farklı yollarla da olsa yeniden üretilir (Koğacıoğlu, 2007: 15). Böylece toplumsal normların dışında kalan alanlar toplumdaki bireyler tarafından denetlenir ve yeniden düzenlenir. Devlet direkt olarak bireylerin cinselliğini denetlemese de iktidar her yere nüfuz ettiği için, bireyler birbirlerini denetler hale gelir. Toplumsal normların dışında kalan alanların ihbar edilmesi ve sınırları aşındıran bireylerin gözetlenmesi; herkesin, yani tüm vatandaşların görevi olmuştur. Toplumun normatif yapısının korunması vatani korumanın ön koşulu haline gelmiştir. Romanda da vatandaşların toplumun heteronormatif yapısını aşındıran bireyleri ihbar ettiği ve bunun sonucunda kendilerini ‘vatanın koruyucusu’ olarak atfettikleri gözlemlenir: “Altta jandarmaya iki delikanlı mı yakalatmışlar, ne olmuş? Adamlardan biri, yakalattıkları gençlerden birinin çakmağını istemiş ille, bende hatıra kalsın memleketimi koruyuşuma karşılık, demiş” (Ağaoğlu, 2017: 47).

Aile ve evlilik bağıyla bir arada olmayan iki kişinin hayal kurarken bile insanlardan gelebilecek tepkileri düşünüyor olmaları cinselliği odağına alan ve kalıplara sokmaya çalışan toplumsal baskının geldiği abartılı noktayı gösterir: “Mezecinin önünde alınırken elleri ceket ceplerinde, başı dik, kendisi için hiçbir şey beklemeksizin babasız iki çocuğunu da seve seve büyüten ana, heykelin önünde bırakıldığında ise caddenin küçük orospularından biri” (Ağaoğlu, 2017: 31). Kadın bu hayali sevişmeden önce mezecinin önünde beklerken toplumun ahlaki normlarına uygun olduğunu ancak sonrasında yine aynı yere geri bırakıldığında ahlaksız bir kadına dönüştüğü için insanlar tarafından yargılandığını varsayar. Hayali bir düzlemde dahi kadınların üzerinde kendisini gösteren bu baskı cinselliği yeniden üreten ve düzenleyen iktidarın bir yansımasıdır.

Cinsellik yalnızca evlilik kurumunun içerisinde özgürce ve toplumsal baskılara maruz kalmadan deneyimlenebilen bir eylemdir. Fakat romandaki kadın bu yargıları yıkan, *kaçamak değil doğrudan bakarak* istediğini elde eden ve kendisinden emin olduğunu kanıtlayan bir kadındır (Ağaoğlu, 2017: 32). Kadınların hali hazırda *toplumun düzenini bozabilecek potansiyel bir tehlike* olarak görüldükleri de düşünüldüğünde cinsiyet ve cinsellikle bağlantılı varoluşlarını ev ve aile dışındaki alanlarda sergilemelerinin neden sakıncalı bulunduğu anlaşılır hale gelir (Pateman, 1989: 18). Toplumda cinsellik üzerine kurulu olan normlar ve değer yargıları, meşru cinselliğin alanını aile kurumu ile sınırlandırarak bu alanının dışında kalan cinsellik deneyimlerini görmezden gelir, denetler ya da ortadan kaldırmaya çalışır. Buna karşın romanda kadın ve adamın düşsel sevişmesi cinselliğin sınırlarını ev ve aile ile belirleyen normatif yapıya meydan okur. Kadın ve adam düşlerinde varsaydıkları kalabalığın onları izleyip gülüşüklerini düşündüklerinde *ilk defa kötü bir otel odasında* sevişmektedirler (Ağaoğlu, 2017: 65).

Bu durumda romandaki düşsel kurguda mekân olarak neden bir evin değil, bir otelin seçildiği anlaşılır hale gelir. Bu noktada, düşüncelerini okuyucudan saklamak yerine okuyucu ile eşit bir seviyede konumlanarak bilgi hiyerarşisini yıkan anlatıcı yeniden karşımıza çıkar: “Önünde sonunda adamdan kadına ne, kadından adama ne? Birbirlerine birer geçmiş, birer yaş bile vermedikten sonra?” (Ağaoğlu, 2017: 21). Anlatıcı araya girerek kadın ile adamın bir aile kurmadıkları sürece birbirlerini bu kadar da ilgilendirmemeleri gerektiğine ilişkin toplumsal yargının altını çizer. Nitekim bu düşsel sevişmenin bir ev yerine otel odasında gerçekleşmesinin arkasında yatan neden, evin toplumsal normlara uygun bir yerken otel odasının bireysel arzular için kullanılabilir bir mekân olmasında yatar. Evde ve aile kurumunun sınırları içerisinde gerçekleşen cinsellik meşru bir cinseliktir ancak adam ile kadının otel odasında birlikte olması cinselliğe ilişkin normların sınırlarını aşındırır. Böylelikle cinsellik anlatılarına ilişkin statüler ortadan kalkmış olur, varlıklar eşitlenir. Kadın ile adam bu cinsellik deneyiminde herhangi bir normatif yapının sınırlarında kalmak zorunda değillerdir.

Cinselliğin ya da romantik ilişkilerin yalnızca bir ömrü beraber geçince anlamlı olup sadece tüm hayatın paylaşıldığı ilişkilerdeki

insanların birbirlerini ilgilendirdiği düşüncesi, yazar aracılığıyla anlatıcı üzerinden olay akışına müdahale edilerek eleştirilir. Restoranda karşılıklı oturup bir hayali paylaşan adam ile kadının birbirlerini ilgilendiriyor olmaları bile toplumsal standartlara göre oldukça alışılmadık bir durumdur. Bu yönden bakıldığında, romandaki anlatıcının sosyal gerçeklikler karşısında eleştirel bir tutumu olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Anlatıcının eleştirel tutumunun arkasında yatan neden, toplumsal baskıların ve egemen söylemlerin cinselliği yönlendiren ve düzenleyen rollerinin olmasıdır. Toplumun normatif kodları ve iktidarın hegemonyası bir araya gelerek cinselliğinin alanını sınırlandırır. Normların ve hegemonyanın çizdiği alanın dışında kalan cinsellik deneyimleri kişilerin hayal dünyasında bile özgürce gerçekleşemez.

Toplumun durmaksızın bireyi gözetleyen yapısı, iktidarın toplumdaki her sosyal yapıyı ve etkileşimi, var olan normatif kalıplara göre yeniden düzenlemesiyle birleşir. Bunun sonucunda cinsellik kendinden menkul bir sosyal gerçeklik olmaktan çıkarak yalnızca ataerkil normlar tarafından belirlenmiş meşru bir bağlamda, yani evlilik kurumu içerisinde deneyimlenebilecek bir eyleme indirgenir. Bunun dışında, evlilik kurumu haricinde deneyimlenmiş cinselliğin meşru olmasının bir koşulu daha vardır. Eğer evlilik dışı cinsel ilişkinin sonu evlilik ile biterse toplum tarafından çok makbul karşılanmıyor olsa da kabul görebilir.

Romanın ilk bölümünde anlatıcı metnin akışına müdahale ederek medyadaki temsillerde yaygın olarak rastlanan bu klişe ile dalga geçer. Anlatıcı "(Gördünüz mü, senaryoya göre bunlar evleniyorlar sonunda; demek hocayla öğrenciyi onun için yataкта alta üstüte gösterebiliyoruz biz, anlaşıldı mı efendiler?)" sözleriyle evli olmayan bir çiftin cinsellik deneyiminin aktarılmasının bu çiftin ileride evlenecek olması koşuluna bağlı olduğunu ifade eder (Ağaoğlu, 2017: 19). Aynı zamanda medyadaki erkek merkezli temsillerin cinselliği gösterirken cinselliği koşullu olarak kabul ediyor ve yeniden üretiyor olması, anlatıcının yukarıdaki ifadesiyle klişeleri eleştiren bir üslupla ele alınır.

Tartışma: Sınırlar ve İmkânlar

Bireylerin toplumsal cinsiyet kimliklerini inşa ederken sergiledikleri performanslardan biri olan cinselliğin aile ve evlilik kurumuna indirgenmesi ve özgürce deneyimlenmesinin önünde engellerin bulunması romanda altı çizildiği gibi hem kadınlara hem de erkeklere zarar verir. Öznelerin hayatı bir denetim toplumu yapısının içerisinde deneyimleyerek özgürce, kendi istekleri ve arzuları doğrultusunda hareket edememesi romanda olduğu gibi, norm dışı ve meşru olmayan faaliyetlerin gizli saklı yapılmasına sebep olur. Ağaoğlu, tüm koşullandırmalardan sıyrılmış ve yalnızca özneler istedikleri gibi deneyimlenecek bir cinselliğin ancak düşte gerçekleşebileceğini savunur: "Ruh Üşümesi"ni romanın Kadın'ı ile Adam'ı arasındaki bir sevişme eksenini çerçevesinde yazmayı tasarlarırken kayda aldığım ilk şey şu idi: Sahih bir cinsel birleşmenin, bedenlerin ve hislerin (ruhun) saf akışıyla yaşanabilecek bir sevişmenin ancak düşlemlerle olabileceği. . . . Gerçek hayatta sahici bir sevişme gerçekleşmezdi, sadece düşlenebilirdi" (1993: 42).

Gizli saklı yapılan, hayal dünyasında deneyimlenirken bile toplumsal normların sınırına sıkışan bu eylemler öznelerin kendilerini gerçekleştirme süreci önünde bir engel teşkil eder. Bu bağlamda, toplumsal olarak kabul edilmeyen eylemlerin yapılabilmesinin yollarından bir tanesi olan düşsel kurguların dahi sınırları ve kısıtlılıkları vardır. Kadın ve adam ancak düşlerinde bir arada olabildikleri için bunu gerçeğe yakın bir şekilde deneyimlemek isterler. Bu yüzden bu düşün gerçeği olduğunu devamlı birbirlerine hatırlatırlar: "Gerçek dışı bir durum yok. Buradasınız. Buradayız. Gövdenize dokunuyorum" (Ağaoğlu, 2017: 63).

Adalet Ağaoğlu bu durumu romanda ön plana çıkardığı iki izlekten hareketle okuyucuya aktarır. Birinci izlek, romanda bir restoranda karşılıklı oturan ancak birbirini tanıyıp tanımadıklarından emin olamadığımız kadının ve erkeğin sevişmesi düşsel bir bağlamda ve ikisinin aynı masada oturup karşılıklı olarak yemeklerini yediği yaklaşık bir saatlik, kısa sayılabilecek bir zaman diliminde gerçekleşiyor olmasıdır. Bunun nedeni, evli olmayan ve aile kurumuyla birbirlerine bağlı olmayan iki yetişkinin cinselliği deneyimleyebilmesinin sosyal gerçeklikten oldukça uzak bir hayal olması olarak okunabilir. Kadının ve adamın evli olması ihtimalini göz önünde bulundurduğumuzda ise bu eylemin ataerkil normatif yapının istediği gibi üremeye odaklanarak değil, bireylerin cinsel istek ve arzuları odağında gerçekleştiği düşünülmelidir. Bu durumda bile kadının ve adamın deneyimlediği cinsellik meşru bir zemine oturmaktan oldukça uzaktadır. Haliyle, bu eylem yemek yeme sürecinde başlayıp bitmek zorundadır. Bu hayalin zamansal olarak daha fazla uzaması, karşılaşılmaması muhtemel toplumsal baskılardan dolayı söz konusu bile değildir. Düşsel sevişmenin gerçekleştiği alanların otel odası ya da lokanta gibi herkesin geçici olarak bulunduğu mekânlar olduğu unutulmamalıdır. Kadın ile adam geçici olarak buldukları bu duraklarda, herkesin en fazla kaldığı süre kadar kalıp dikkat çekmeden ayrılmalıdır.

İkinci izlek ise bu düşsel sevişmede kadın ile erkeğin gözden uzak, kimsenin onları tanıyamayacağı yerlere gitseler bile toplumun denetleyici ve düzenleyici gözüne sürekli onların üzerinde olmasıdır. Yaptıkları meşru olmayan eylem nedeniyle devamlı gözetlenip denetlendiklerini, bundan dolayı da ayıplandıklarını hissederek. Gerçek anlamda, maddi boyutta yapılamayan, yalnızca düşsel olarak gerçekleşebilen bir eylemde bile bireylerin bu baskıyı deneyimliyor olması toplumsal tahakkümün ve egemen söylemlerin bireyleri kontrol etmekte ve sınırlandırmakta ne kadar etkili olduğunu gösterir. Hâkim olan söylem ve normlar bütünü hayatın her alanına sızmıştır. Özneler kendi irade ve arzuları doğrultusunda hareket eder ancak kimsenin bu baskıdan kurtulabilmesi kolay değildir. Adalet Ağaoğlu metinde bu durumu yine mecazi bir anlatımla, imgeler aracılığıyla okura aktarır:

"Giderek kendimize daha kalın kabuklar ediniyoruz, dikenli duyularımızı daha çabuk içeri çekiyoruz, dediniz. Kabuklu hayvanlara benzedik;

öyle ki, titreşimlerimizin suyun gelgitlerine mi, kendimize mi ait olduğunu, ruhumuzun mu, bedenimizin üşüdüğünü başta kendimiz, artık kimse kestiremiyor. Onun için kabuklarımıza dokunmamız, dokunmamız, denizin derinliklerinde, mağaralarında da birbirimizi ve kendimizi aramaya gitmemiz gerek, dediniz. 'Ömründe tek kadeh devirmemiş insanları sevmem, demediniz de, yanılmıyorsam, tek korkum, ürperişlerin algılanamayacak kerte unutulmuş, yedi kat yerin dibine gömülmüş olmasıydı, dediniz.' (Ağaoğlu, 2017: 140-141)

Tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi incelenen edebi metinde de baskıların varlığı onlarla mücadele ederken kullanılabilir yaratıcı imkanların arayışını beraberinde getirir. Bu baskılara ve zorluklara karşı cinselliğin düşsel olarak deneyimlenebiliyor olması kitapta özgürleştirici bir eylem olarak sunulur. Kadın ve erkek toplumda meşru kabul edilmeyen ve yalnızca evlilik kurumunun çatısı altında yaşanması dayatılan cinselliği hayal kurarak da olsa deneyimleyebilir. Paylaştıkları bu hayal aracılığıyla toplumun çizdiği normatif cinsellik sınırlarından çıkıp kendi arzuları doğrultusunda bir sosyal etkileşim deneyimleyebilirler. Bunun sonucunda, yaşadıkları deneyim gerçek olmasa bile özgürleşmiş ve kısa süreliğine de olsa zincirlerinden kurtulabilmiş hissederek buldukları mekândan ayrılırlar. Başlangıçta birbirlerini tanıyıp tanımadıklarından emin olamayan adam ve kadın, paylaştıkları düşün sonunda artık birbirlerini tanıdıklarından emin olarak ayrılırlar: "Şimdi kesin tanıdık bakıyorlar. Hem de çok yakın tanıdık" (Ağaoğlu, 2017: 139).

Etrafta oturan diğer müşterilerden hiçbiri, tesadüfen ya da bilerek lokantada karşı karşıya oturmuş bir kadın ile bir erkeğin yemek yedikleri sürede zihinsel olarak ne yaşadığından ve neyi paylaştığından haberdar değildir. Kadının çantasını alıp restorandan çıkmasıyla bu düşsel sevişme ve gerçeklikten kaçış son bulur. Biraz önce erkek egemen normların çizdiği sınırların dışında, kendi arzuları doğrultusunda bir sevişmenin hayalini paylaşan kadın ile erkek, toplumun dayattığı gerçeklikleri yaşamaya kaldıkları yerden devam etmek üzere kendi gündelik hayatlarına geri dönerler.

Sonuç: Heteronormativitenin Karşısındaki Anlatılar

Bu makalede feminist edebiyat eleştirisi yöntemi kullanılarak Adalet Ağaoğlu'nun *Ruh Üşümesi* romanında bulunan heteronormatif sınırları aşan cinsellik deneyimleri incelenmiştir. Bu kapsamda düşsel bir kurgu dahilinde olmasına rağmen cinselliğin iktidar tarafından düzenlendiği ve toplumsal normların bireylerin bedensel performanslarını kısıtladığı sonucuna ulaşılmıştır. *Ruh Üşümesi* romanında olduğu gibi, edebi metinler normların meşru kabul ettiği alanlardan dışlanan gerçeklikler hakkında bilgi verir. Ataerkil ideolojinin makbul kabul etmediği özneler üzerinde kurduğu baskı mekanizması birçok alanda olduğu gibi kendisini edebiyat alanında da gösterir.

Cinsellik iktidar tarafından yeniden üretilip düzenlenen bir sosyal kurum olsa da *Ruh Üşümesi* romanında düşsel bir kurgu yardımıyla bu sınırların dışına çıkılır. Roman erkek egemen iktidar ilişkilerine ve fallus merkezli edebi anlatılara karşı çıkar. Toplumda ancak belirli koşullar dahilinde gerçekleşebilen cinselliğin, bireyler tarafından özgürce deneyimlenmesi gereken bir eylem olduğunu hatırlatır. Kadın ile erkek kimliklerinin sınırlarını muğlaklaştıran dişil dil ile maddeyi ve bedeni değil, *etkileşimi ve deneyimi* ön planda tutar. Bunu yaparken sanatı, doğaya ait özellikleri ve hayal gücünü kullanarak alışlagelmiş "cinsiyetli beden" kavramını ve cinsiyetli bedenlere ilişkin kalıp yargıları yok eder. Zira Grosz'un altını çizdiği gibi, sanat bizim *şimdiye dek bildiğimizden daha yoğun bir bedene sahip olma imkânımızdır* (2006: 22). Adalet Ağaoğlu sanatın imkanlarını kullanarak duyguları ve arzuları içinde barındıran yoğunlaşmış bir bedene sahip olmanın olanaklarını araştırır.

Ruh Üşümesi hem ana akım gerçeklik anlatılarının dışındaki deneyimlerin hem de bireylerin kimliklerini inşa ederken kullandıkları, önemi göz ardı edilemeyecek bir eylem olan cinselliğin hegemonik ve ataerkil söylemlerle inşa edildiğinin anlaşılmasını sağlar. Roman içinde bulunduğu toplumun sınırlarına rağmen normatif beden ve cinsiyet kalıplarını aşan, fallus merkezliliğin hegemonyasını yıkan bir anlatıya sahiptir. *Ruh Üşümesi* gibi başka birçok feminist metin ataerkil varsayımları yıkarak toplumdan dışlanmasına rağmen kendi olma mücadelesi veren öznelerin yolunu aydınlatmaya devam etmektedir.

Teşekkür: Makalemi 2022 yılında yapılan Dicle Koğacioğlu Makale Yarışması'nda ikinciliğe layık gören Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi'ne teşekkür ederim.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgments: I would like to thank Sabancı University Gender Studies Center of Excellence for placing my article second in the Dicle Koğacioğlu Article Competition held in 2022.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Ağaoğlu, A. (1980). *Yazsonu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ağaoğlu, A. (1993). *Karşılaşmalar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2017). *Ruh Üşümesi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Atça, M. (2019). *Kadın ve benlik kurgusu: Ağaoğlu, Burak, Soysal ve Özlü* (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Berktaş, F. (2009). Feminist teorinin önemli bir alanı: cinsellik. *Cogito*, 58, 58-72.
- Bahtin, M. (2005). *Rabelais ve Dünyası*, çev. Çiçek Öztekin, İstanbul: Ayrıntı.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Alt Üst Edilmesi*, İstanbul: Metis.
- Çayırıcıoğlu, D. (2022). *Kadınca Bilmeyişlerin Sonu: 1960-1980 Döneminde Feminist Edebiyat*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ergeç, Z. (2021). "Ruh Üşümesi" Romanında Karnavalesk Unsurlar Ve Grotesk Beden İmgesi. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 5 (1) , 41-56.
- Demirtaş, M. (2016). "Yazarın Ölümü" ve "Geri Dönüşü": Yazarın Rolü Üzerine Bir Değerlendirme. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (13), 48-56.
- Foucault, M. (1993). *Cinselliğin Tarihi*. Cev. Hulya Tufan. İstanbul: Afa Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Buyuk Kapatılma, Secme Yazılar 3* (Cilt 4. Basım). (Cev. I. Erguden) İstanbul: Ayrıntı.
- Grosz, E. (2006). Art and Deleuze: A round table discussion with Elizabeth Grosz, Australian and New Zealand Journal of Art, 7(2).
- Hacımale, A. (2022). Ölmeye Yatmak'ın Feminist Dili. *Birikim*, (401), 91-103.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2015). *İmparatorluk*. (Cev. A. Yılmaz) İstanbul: Ayrıntı.
- İrzık, S. (2003). Ölmeye Yatmak: Anlatı ve Otorite. *Hayata Bakan Edebiyat: Adalet Ağaoğlu'nun Yapıtlarına Eleştirel Yaklaşımlar*, (der.) Nüket Esen-Erol Köroğlu, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- İrzık, S. ve Parla, J. (2004). *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İlkaracan, P. (2015). Giriş: Müslüman Topumlarda Kadın ve Cinsellik. Pınar İlkaracan (der). *Müslüman Topumlarda Kadın ve Cinsellik*.
- Kandiyoti, D. (1996). *Cariyeler, Yurttaşlar, Bacılar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis.
- Koğacıoğlu, D. (2007). Gelenek söylemleri ve iktidarın doğallaşması: namus cinayetleri örneği. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, (3).
- Lemke, T. (2016). Politik Aklın Eleştirisi: Foucault'nun Yönetimsellik Çözümlemesi. (Ö. Karlık, Çev.) Ankara: Phoenix.
- Oranlı, İ. (2009). 19. yy Avrupası'nda Irkçılık ve Cinsiyetçilik. *Cogito: Feminizm* (58), 339, 349.
- Özdemir, M. (2020). Foucault Sosyolojisinde İktidarın Serüveni: Pastoral İktidar, Disiplinci İktidar, Biyo-İktidar. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 4(1), 109-133.
- Parla, J. (2001). *Don Kişot'tan bugüne roman*. İletişim Yayınları.
- Pateman, C. (1989). *The disorder of women: Democracy, feminism, and political theory*. Stanford University Press.
- Tiftik, S. (2017). *Karşılaştırmalı queer okumalar: Kulün, Mungan ve Toptaş metinlerinde queer potansiyeller* (Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Türkiye).
- Whitford, M. (1991). *Luce Irigaray, Philosophy in the Feminine*. New York: Routledge.

Atıf Biçimi / How to Cite This Article

Copuroglu, M. (2023). Toplumsal baskıların ve egemen söylemlerin odağındaki cinsellik: Adalet Ağaoğlu'nun Ruh Üşümesi romanı örneği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 71-80.

Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri'nde İktidar İlişkilerinin Direnme-İktidar İkiliğinde İzini Sürmek

Tracing Power Relations in the Duality of Resistance and Power in the Books *Dear Shameless Death* and *Gece Dersleri*

Kevser YILDIZ¹

¹Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Beşiktaş, İstanbul, Türkiye

ÖZ

Michel Foucault, iktidar ilişkilerinin direnme stratejilerini içerdiğini çünkü direnmenin ve iktidarın birbirlerine benzediklerini savunur. İktidarın ve direnenin birbirlerini yönetebilmek adına stratejilerini değiştirip geliştirdiğini ve bu değişip gelişen stratejilerin de özneleşme süreçlerini diğer bir ifadeyle kendini var etme süreçlerini meydana getirdiğini ifade eder. Çağdaş Türk Edebiyatı'nın üretken isimlerinden Latife Tekin de kitaplarında çoğunlukla kadın karakterlerinin kendilerini var etme mücadelesini yazmaktadır. Tekin, büyüülü gerçekçilik anlatım tekniğini kullanıp anlatımın sınırlarını zorlayarak dışlanmış ve edilgen karakterlerden direnişçi karakterler yaratabilmektedir. Foucault'nun iktidar ilişkilerini direnme-iktidar ikiliğinde okumasından hareketle bu çalışma kapsamında Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri* kitapları ele alınmıştır. Bu doğrultuda *Sevgili Arsız Ölüm* kitabında Dirmit'in, *Gece Dersleri* kitabında ise Gülfidan'ın özneleşme süreçlerine odaklanılabileceği görülmüştür. Direnme-iktidar ikiliğinde Dirmit ile Gülfidan'ı esas alarak sürülen iktidar ilişkilerinin izi aile ve sosyal çevre olmak üzere iki başlıkta sınıflandırılmıştır. Sürülen izle iki karakterin de aile başlığında direnme-iktidar ikiliğinde ilişki halinde olduğu esas karakterlerin anneleri olduğu görülmüştür. Fakat karakterlerin anne karakterleri ile direnme-iktidar ikiliğinde ilişki kuruyor olması ortaklık taşıyor olsa da anne iktidarlarına karşı sergiledikleri direnme stratejileri farklılık göstermektedir. Karakterlerin direnme stratejilerindeki bu farklılıklar özneleşme süreçlerindeki farklılıkları da beraberinde getirmektedir. Sosyal çevre başlığı da Dirmit için göç öncesi ve sonrası olmak üzere iki alt başlıkta ele alınırken Gülfidan için dâhil olduğu örgüt çerçevesinde yekpare olarak değerlendirilmiştir. İki örnekte de iktidarın direneni bir yerlere kapatma, dışlama, direneni yeniden isimlendirme stratejilerinin benzer olduğu görülürken direnenin de ses çıkarma, evden uzaklaşma eylemleri ile benzer direnme stratejileri sergilediği görülmüştür. Her iki karakterin özneleşme süreçleri kendine özgü olsa da billurlaşan direnme stratejisinin yazma eylemi olduğu ortaya çıkmıştır.

ABSTRACT

Michel Foucault argued that power relations involve resistance strategies because resistance and power are similar. He stated that power and resistance change and develop their strategies in order to manage each other and that these changing and developing strategies bring about the processes of subjectivation (i.e., the processes of self-existence). As one of the voluminous names of contemporary Turkish literature, Latife Tekin has mostly written in her books about the struggle her female characters go through to exist. By using the narrative technique of magical realism and pushing the boundaries of narration, Tekin is able to create resistant characters from marginalized and passive characters. Based on Foucault's reading regarding power relations in the dualism of resistance and power, this study focuses on Tekin's books *Dear Shameless Death* and *Gece Dersleri* [Night Lessons]. In line with this, this article is able to focus on Dirmit's subjectivation[PE1] as observed in *Dear Shameless Death* and Gülfidan's subjectivation as observed in *Gece Dersleri*. These characters' mothers are observed to be the main characters with whom Dirmit and Gülfidan have a relationship regarding the resistance-power binary under the heading of family. However, although a commonality is found in the fact that the characters relate to their mothers regarding the resistance-power binary, the resistance strategies they display toward their mothers' power differ. These differences in the characters' resistance strategies also bring about differences in their subjectivation. Although both characters undergo unique subjectivations, the crystallized resistance strategy is revealed through the act of writing.

Anahtar Kelimeler: Büyüülü gerçekçilik, Latife Tekin, iktidar ilişkileri, direnme stratejileri, özneleşme

Keywords: magic realism, Latife Tekin, power relations, resistance strategies, subjectivation

Corresponding Author: Kevser YILDIZ E-mail: kevser@virtualogie.com

Submitted: 13.08.2023 • Revision Requested: 05.09.2023 • Last Revision Received: 10.10.2023 • Accepted: 10.10.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

*Sevgili Arsız Ölüm İle Gece Dersleri'nde İktidar İlişkilerinin Direnme-İktidar İkiliğinde İzini Sürmek*¹

Michel Foucault'nun iktidar ilişkilerinin, direnme stratejilerini içererek özneleşme süreçlerini var ettiği savunusundan hareketle yola çıkan bu çalışma, eserlerini çatışan kimliklerin betimlenebildiği bir anlatım tekniği olan büyüü gerçekçilik ile üreten Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri* kitaplarına odaklanmıştır. Çünkü büyüü gerçekçilik ifadesinin barındırdığı zıtlıkların birleşimine benzer biçimde birbirini var etme hali, iktidar ilişkilerinde de direnenin ve iktidarın birbirini var etmesinde gözlemlenebilmektedir.

“Büyüü Gerçekçilik: Latife Tekin” başlığıyla başlanan metinde, söz konusu anlatım tekniğinin neden kullanılıyor olduğuna dair geçerli olabilecek olası yorumlar paylaşılmış ve Latife Tekin'in de iktidar ilişkilerinin tekdüzeliğini alaşağı edebilmek için söz konusu eserlerinde özellikle kadın karakterle eserlerini kurguladığına değinilmiştir. “İktidar İlişkileri: Michel Foucault” başlığında ise iktidar ilişkilerinde yer alan direnme- iktidar ikiliğinin özneleşme süreçlerini nasıl var edebildiğinin muhtemel cevapları Foucault'dan referansla verilmeye çalışılmıştır. “Direnme-İktidar İkiliği: Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri” başlığında ise Foucault'nun özneleşme süreçlerine dair düşüncelerini esas alarak Tekin'in incelenen *Sevgili Arsız Ölüm* kitabında Dirmit'e, *Gece Dersleri* kitabında Gülfidan'a odaklanarak tespit edilen direnme stratejileri, aile ve sosyal çevre başlıklarının altında sınıflanarak paylaşılmış, böylece iktidar ilişkilerinin direnme-iktidar ikiliğinde sürülen ve özneleşme süreçlerini içeren izler gösterilebilmiştir. Metin, gösterilen izler esasında “Sonuç Yerine: İzlerde Görülenler” başlığında yer verilen yorumlarla sonlandırılmıştır.

Büyüü Gerçekçilik: Latife Tekin

Büyüü gerçekçilik anlatı tekniğinin, büyü ve gerçek kavramları üzerinden ayrı ayrı düşündüğümüzde, birbirine zıt olarak konumlandırılacak iki kavramdan oluştuğunu fark edebiliriz. Büyüü gerçekçilik anlatı tekniğine Çağdaş Dünya Edebiyatı üzerinden baktığımızda da daha çok Latin Amerikalı yazarların ürettiklerini göreceğimiz olmamız muhtemeldir. Söz konusu muhtemelliğin cevabını ise büyüü gerçekçilik anlatı tekniğinin kullanıma gerekçesini, özellikle Batı merkezci bakış tarafından ötekileştirilen kültürlerin, bu tekniği kullanarak kendilerini ifade etme çabasıyla açıklayan yorumlarda bulabiliriz. Dahası büyüü gerçekçilik anlatı tekniği ile ilgili çalışmalarla sömürgecilik sonrası kavramını sorunsallaştıran çalışmaların sıklıkla keşif ediyor oluşu söz konusu yorumu geçerli kılacak niteliktedir.

Diğer yandan büyüü gerçekçilik anlatı tekniğinin Çağdaş Türk Edebiyatı'nda ortaya çıktığı 1980'li yıllar, modernitenin yapmacılığından kaçan bireyin geleneksel olana sığındığı bir dönem olarak da yorumlanabilmektedir (Oranlı, 2021: 25). Uğurlu'ya göre (2008: 166) Türkiye'nin, Batı'nın dışındaki dünya ülkeleri gibi gelenek ve modernite arasında sıkışmış bir yapısı olduğundan, Latin Amerika ülkelerine benzer biçimde, melezleşme eğilimi bulunmaktadır. Büyüü gerçekçilik anlatı tekniği ile üretilen metinler, söz konusu karma yapılarının getirisiyle her tür tek yönlü politik, sosyal ve kültürel yapıya direniş gösterirlerken baskın sosyal, politik ve kültürel güçler karşısında daima yıkıcı ve yenilikçi olarak konumlanmaktadırlar (Diler, 2014: 2). Çağdaş Türk Edebiyatı'nda da 1983 yılı itibarıyla karşımıza çıkan Latife Tekin, büyüü gerçekçilik anlatı tekniğini kullanan yazarlardan biridir.

Oranlı (2021: 14), insanı karşılaştığı zorluk karşısında hayallere başvuran bir varlık olarak tanımlar. Böylelikle insan, zorlandığı gerçeklerle yüzleşirken de hayallerinden hareket eder. Öte yandan hayallerini gerçekleştirmek isteyen biri de gerçekleri göz önünde bulundurmamak durumundadır. Bu doğrultuda bakıldığında büyüü gerçekçiliği, zorlanılan gerçeklerin yaşandığı ve umutsuzlukların yükseldiği bir dönemde, yazarın yükselen umutsuzluk karşısında dünyayı yeniden yorumlama uğraşısıyla kullandığı bir anlatı tekniği olarak değerlendirmek de olasıdır. Öyleyse bu tekniğin travma sonrası dönemle ilişkilendirilebilmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Bu açıdan seçtiği anlatım tekniğine Tekin'in özelinde baktığımızda ise ilk eseri olan *Sevgili Arsız Ölüm*'ü, yitirdiği annesinin anısına yazmış olduğu görülebilir.

Gündoğan'a göre (2009: 55) büyüü gerçekçilik anlatı tekniği ile üretilen metinler, tarihin ve kültürün doğrusal tek tip anlatısını alaşağı edecek güce sahiptir. Çünkü büyüü gerçekçilik, birden fazla kültürü içeren ve çatışan kimliklerin betimlemesinin altını çizmek için tercih edilen ayrıcalıklı bir anlatım biçimidir. Gündoğan, diğer yandan, büyüü gerçekçilik anlatı tekniğini kullanan kadın yazarların, söz konusu anlatım tekniğini benimseyerek mevcut baskılara karşılık verip haklı ve gerekçeli farkındalıkları yaratabileceklerini düşünmektedir. Çünkü büyüü gerçekçilik, sınırların keşfedilmesi ve sınırların yıkılması üzerine kuruludur. Söz konusu sınırların varoluşsal, siyasi ya da coğrafi olması ise önemli değildir. Gündoğan, bu doğrultuda Tekin'e baktığında, Tekin'in kadının toplumun sınırlarında varlığını sürdürdüğünü göstermek için bilinçli bir şekilde metinlerinde kadın için edilgenlik ve dışlanmışlık yarattığını belirtmektedir. Çünkü Gündoğan'a göre (2009: 66) Tekin direnişçi kadın karakterlerini, kadının edilgen görünen dışlanmış dünyasından ortaya çıkarır. Bu noktada Tekin, büyüü gerçekçilikle donattığı karakterlerinden özellikle kadınları, Michel Foucault'nun (1994: 80) direnişin ancak iktidarın içinden doğabileceği yönündeki düşünceleriyle yaşama getirir gibidir.

Bu noktada, Tekin'in kitaplarının tümünün yalnızca tek bir konuya odaklanmadığını ve tüm kitaplarında aynı anlatım biçimini benimsemediğini de söylememiz gerekir. Diğer yandan Tekin'in romanlarına farklı açılardan yaklaşarak farklı benzerlikler bulabilmemiz mümkündür. Örneğin *Sevgili Arsız Ölüm*'de kırsaldan kente gerçekleştirilen göç, *Berci Kristin Çöp Masalları ile*

¹ Bu metin 2022-2023 Güz Dönemi'nde Mimarlık Tarihinde Yöntembilim dersinde üretilmiştir.

Buzdan Kılıçlar kitaplarında da karşımıza çıkar (Balık, 2011: 27). Fakat *Berci Kristin Çöp Masalları*’nda, barınma sorununun çözümü olarak ortaya çıkan gecekondulaşma edimine dair verilen mücadele birden fazla ailenin dâhil olduğu topluluğu kapsayacak biçimde kurgulanmışken, *Sevgili Arsız Ölüm ve Buzdan Kılıçlar*, birbirine benzer biçimde, göç eden bir ailenin yoksullukla mücadelesinin etrafında kurgulanmıştır. Tekin’in, *Gece Dersleri* ve *Aşk İşaretleri* kitapları ise alışkın olmadığımız parçalı bir anlatıma sahip olmaları açısından benzerlik taşır. Diğer yandan *Gece Dersleri*’nde yalnızca hep bir kişinin söylemlerine tanıklık ediyor olmamızla *Aşk İşaretleri*’nde çoğunlukla kolektif söylemlerle karşılaşmamız bu parçalı anlatım benzerliğini farklılaştırır. Fakat söz konusu her iki kitapta da kentten kenarına kalmış mahallelerinin yoksulluk anlatımlarının ortak olduğunu söyleyebiliriz. Tekin’in yakın dönem kitaplarından *Manves City*’nin içeriğinde ise doğanın tahribatı, artan şiddet eylemleri gibi günümüz sorunlarının yer aldığını görebiliriz (Aslan Cobutoğlu, 2021: 250). Bu doğrultuda Tekin’in kitaplarında, döneminin koşullarına uygun olarak hep bir kendini var etme mücadelesinin yer aldığını ve bu mücadelenin öne çıkan karakterlerinin de çoğunlukla kadınlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kendini var etme mücadelesinin verildiği özneleşme süreçlerinde ise iktidar ilişkilerini tespit edebilmek ve bu ilişkileri çözümlenebilir hale getirmek mümkündür. Buradan hareketle iktidar ilişkilerine dair yapılan bu araştırma kapsamında Tekin’in erken dönem üretimlerinden *Sevgili Arsız Ölüm ve Gece Dersleri* kitapları örnek olarak seçilmiştir.

Sevgili Arsız Ölüm’de Tekin, Aktaş Ailesi’nin yaşamını konu edinmektedir. Kitapta ailenin köydeki ve köyden kente göç ettikten sonra kentteki yaşamı aktarılmaktadır. Anne Atiye’nin ailesini bir arada tutma uğraşı köyde olduğu gibi kent yaşamlarında da devam ederken, büyük erkek çocuklar Halit ve Seyit ile baba Huvat’ın birlikte yaptıkları işleri kente geldikten bir süre sonra bozulur ve ailenin geçim sıkıntıları baş gösterir. Atiye ve büyük kız çocuğu Nuğber’in ailenin geçimi için bulduğu çözümler ailedeki erkekler tarafından engellenir ve evin geçimini sağlamanın bir güç göstergesinin edimi olarak görüldüğü ortaya çıkar. Öyle ki en küçük erkek çocuk Mahmut dahi bu güç göstergesi için evi geçindirmek konusunda girişimlerde bulunur. Ailenin küçük kız çocuğu Dirmit’in ise çocukluğu göç ile birlikte ikiye ayrılır. Cinli atfedilmesiyle anne Atiye tarafından her daim gözetlenen Dirmit, köydeyken köylüler tarafından dışlanır. Kente gelmeleriyle Dirmit, aile dışındaki yaşamın farkına varıp kenti keşfetmeye, dahası kendini aile ilişkileri dışında var etmeye uğraşır. Dirmit’in kendini var etme süreci ile Atiye’nin Dirmit’i himayesinde tutma süreci çatışmalarına sebep olur ve bu çatışma kitapta anne Atiye’nin ölmesiyle sonlanır.

Tekin’in yine ilk dönem eserlerinden biri olan *Gece Dersleri*’nin odağında ise Gülfidan’ın yaşamı bulunmaktadır. Metinde alışkın olunabilecek sıralı bir olay örgüsü bulunmamaktadır. Geçmiş ve şimdinin iç içe geçmesine benzer biçimde metinde okuduğumuzun o anda kimin sözlü olduğu da yer yer belirsiz hale gelir. Gülfidan’ın annesinin sırrına tanık olmasıyla annesine karşı bulanıklaşan duyguları, kendi benliğine yönelik duygularını da etkiler. Annesi hayatta olmadığı için de yüzleşerek bulanıklaşan duygularını netleştirebileceği fiziksel bir ortamdan yoksundur. Üyesi olduğu örgütle de çatışmalar yaşamaktadır. Çünkü Gülfidan, bitmeyen huzursuzluğuyla hep bir arayış içindedir ve kendisine biçilmiş kalıplara girmekten kaçınır.

Bu çalışma kapsamında, *Sevgili Arsız Ölüm*’ün Dirmit’in kendini var etme çabasıyla tanık olduğumuz özneleşme süreci ile *Gece Dersleri*’nin Gülfidan’ının durmak bilmeyen arayışıyla tanık olduğumuz özneleşme sürecine iktidar ilişkileri doğrultusunda odaklanılmaktadır. Söz konusu iktidar ilişkileri de Michel Foucault’nun görüşlerinden hareketle direnme-iktidar ikiliğinde ele alınmaktadır.

İktidar İlişkileri: Michel Foucault

Michel Foucault iktidarı, mümkün eylemler üzerinde işleyen bir eylemler kümesi olarak tanımlamıştır. Bu durumda iktidarın, eyleyen öznelerin davranışlarının kaydolduğu olasılıklar alanı üzerinde yer aldığını belirtmiştir. Foucault’ya göre iktidar kısıktır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar, aşağı yukarı muhtemel hale getirir, uç noktada ise kısıtlar ya da mutlak olarak engeller. Bu durumda iktidar, eylemde buldukları ya da bulunabilecekleri ölçüde eyleyen özne ya da özneler üzerinde eylemde bulunma biçimidir. Foucault, davranış (*conduite*) kavramının taşıdığı muğlaklık sayesinde iktidar ilişkilerinin özellikli yanını en iyi biçimde kavramımızı sağlayabilecek kavram olduğunu düşünmüştür ve iktidarın iki rakip arasında bir çatışma ya da biriyle öteki arasında bağ kurulmasından öte bir yönetim sorunu olduğunu ifade etmiştir. Yönetim sözcüğüyle kastettiği ise yalnızca siyasi yapıların ya da devletlerin eyledikleri değildir. Bunlarla beraber bireylerin ya da grupların davranışlarına nasıl yön verilebileceğinin (çocukların, zihinlerin, toplulukların, ailelerin, hastaların, vb. yönetilmesi) eylemi olarak da yönetimi kastetmiştir (Foucault, 1994: 75). Foucault’nun genişliğini gösterdiği yönetim eyleminden hareketle, direnişi kurgularına yerleştirebilmek için iktidar ilişkilerini de ören Latife Tekin’in *Sevgili Arsız Ölüm* ([1983] 2014) ve *Gece Dersleri* ([1986] 2018) kitaplarında bir iktidar tekniği olarak yönetimin izi sürülebilmektedir.

Diğer yandan Foucault’nun iktidarının olasılıklar alanı üzerinde yer aldığını anımsadığımızda söz konusu olasılıkların yalnızca yöneten yönünde olmakla kalmayıp yönetilenler için de geçerli olduğunu görebiliriz. Çünkü yönetilenler de her zaman yönetene cevap verme, farklı davranma veya yöneteni reddetme olasılıklarına sahiptir. Foucault için davranışların yönetimi, direnişin her zaman mümkün olduğu anlamına gelmiştir. Bu durumda yönetim, yönetenler ile yönetilenler arasında stratejik bir ilişkidir. Söz konusu ilişkinin getirisi olarak da yöneten konumundakiler yönetilen konumundakilerin davranışlarını belirlemeyi dener. Yönetilen konumundakiler de yönetilmekten kaçınan direnen konumundakiler olarak yönetilme alanlarını daraltıp ya da yönetilme baskısını azaltmak adına farklı süreçler, ilkeler, teknolojiler, bilgiler vb. uyarınca başka türlü yönetilebilmek için dahası kendi

kendilerini yönetmek için pratikler geliştirirler. Foucault bu yaratıcı direniş stratejilerini, karşı- tavırlar (counter-conducts) olarak adlandırmıştır. Karşı tavırlar Foucault'ya göre otonom ve bağımsız özneleşme (*subjectivation*) süreçlerini, diğer bir deyişle birinin kendisini oluşturması için olanakları açığa çıkarır (Lazzarato, 2014). Bireyin kendisini oluşturması için beliren olanaklar ise olunan şeyi reddetme zemini üzerindedir. Tekin, *Sevgili Arsız Ölüm*'ün Dirmit'i ile *Gece Dersleri*'nin Gülfidan'ını tam da bu zemin üzerinde konumlandırmaktadır.

Farklı doğrultuda, fakat ilişkisiz değil, bir okuma olarak Latife Tekin'in yazar olarak Çağdaş Türk Edebiyatı'nda karşımıza çıktığı dönemle (1983) Türkiye'de neoliberalizmin etkilerinin okunduğu dönemin (1980-) kesiştiği görülmektedir. Yönetimselliğin bir kipi olarak neoliberalizm, haklar ve görevler temelinde değil çıkarlar, arzular ve özelemler temelinde işlediğinden, Foucault, neoliberalizmde yönetimsel pratiklerin bireyden, öznellikten, tavırlardan ve yaşam tarzlarından geçtiğini tespit etmiştir. Read'e göre (2014: 83) neoliberalizm insan varoluşunun bütününe dair bir ideolojidir. Bir ideali değil bir gerçekliği, diğer bir deyişle insan doğasını temsil etme iddiasındadır. Neoliberalizm, insanların yönetildiği ve kendilerini yönettiği bir tutum veya zihniyet olarak yeni bir yönetimsellik kipi tesis eder. Bu noktada neoliberalizmin söylemsel dönüşümünün, siyasal bir programdan çok insan doğasına ve toplumsal varoluşa dair yeni bir anlayış olarak da ele alınması gerekmektedir. Böylece neoliberalizmin incelenmesi, ideolojinin temel sorunsalının, diğer bir deyişle iktidar, kavramlar, varolma ve öznellik kiplerinin kesişiminin yeniden incelenmesini getirir.

Neoliberalizmde, insan sermayesi bireyselleşmeyi en uç düzeye taşımış olur. Çünkü özne, tüm etkinliklerine kendiliğinden, maddi olmayan duygusal ve düşünsel kaynaklarını da dâhil eder. Dirmit'in de, Gülfidan'ın da konumlandıkları zeminden kendilerini koparabilmek için duygusal ve düşünsel kaynakları olarak yazmayla uğraştıkları görülmektedir. Tekin ile kurguladığı kadın karakterlerinin yazma eylemlerinin paralellliği ile Tekin'in de Dirmit gibi kırsaldan kente göç etmiş olması; Gülfidan gibi kadın derneğinin bir üyesi olması beraber göz önünde bulundurulduğunda metinlerin yer yer otobiyografik özellikler içerdiği yorumunun yapılması da mümkün olabilmektedir. Fakat büyümlü gerçekçilik anlatı tekniği ile donatılmış karakterlerin gerçekçiliğinin mi büyümlü mü Latife Tekin'in otobiyografisi ile kesiştiği muğlaktır. Bu çalışma söz konusu muğlaklıktan ayrı konumlanmayı tercih edip yalnızca kurgulanan Dirmit'in ve Gülfidan'ın özneleşme süreçlerine odaklanmaktadır.

Foucault, güçler ilişkisi diyagramının bir eksenini iktidar eksenini olarak adlandırırken diğer eksenini bilgi eksenini olarak tanımlamıştır. Bu diyagramın üçüncü bir eksenini daha vardır ve o eksen de öznelğin üretildiği alandır. Foucault'ya göre öznelleşmek ben olmak demektir, fakat özne olmak değildir. Çünkü Foucault'nun özne kavramı, güçler ilişkisi diyagramında iktidar ekseninin dışına yerleşmemektedir. Diğer taraftan ise bu üçüncü eksen olan öznelğin üretildiği alan iktidar ekseninin dışındadır ve güç ilişkileri değişikliklerinde iktidar tarafından hâkimiyet altına alınmak istenen alandır. Yeni güç ilişkilerinin oluşması haliyle güç ilişkileri diyagramını değiştirir, bu durumun bir getirisi olarak da değişen öznellik üretim alanıyla yeni öznelıklar doğacağı söylenebilir (Akay, 1995: 150). Öznelğin üretim olasılığını direnme pratiklerinde aramak mümkündür. Foucault, iktidar ve direnme arasındaki ilişkileri de şu şekilde açıklamıştır: Direnme, karşı çıktığı iktidara öncel değildir. Çünkü direnme-iktidar ikilisi özgürlük-egemenlik ikilisi gibi değildir. Direnme-iktidar ikilisi mantıksal ve kronolojik önceliğin var olmadığını gösterirken direnme, iktidarın bağılılığı ve mutlak anlamda çağdaşdır. Direnme, iktidarla aynı özellikleri göstermek zorundadır. Bu doğrultuda direnmenin, iktidar kadar yaratıcı, hareketli, üretici olmasının yanı sıra iktidar gibi organize olması, sabitleştirmesi ve sağlamlaştırması da söz konusudur. Direnme de iktidar gibi, alttan gelerek stratejik olarak dağılır. Bu durumda direnmenin iktidarın dışından gelmediği açıktır, direnme iktidarın benzeridir. Çünkü direnme, iktidarın özelliklerini taşır. İktidar ilişkilerinde direnme, kendi ilişkileri kapsamında yeni iktidar ilişkileri kurabilir, tıpkı tam tersine iktidar ilişkilerinde yeni direnme biçimlerinin de ortaya çıkmasına sebep olacak farklı iktidarların mümkün olması gibi. Böylelikle direnme-iktidar ikilisinin birbirleri için süreklilik arz eden bir sınır, mümkün bir geri çevirme noktası oluşturduğu görünür hale gelir. İktidar ilişkileri ile direnme stratejileri arasında sonsuzca birbirini izleyen ve sürekli geri çeviren, karşılıklı çağrı vardır (Revel, 2012: 56).

Direnme-İktidar İkiliği: Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri

Sevgili Arsız Ölüm ile *Gece Dersleri* kitaplarında bir iktidar tekniği olarak yönetimin izinin sürülerek direnme stratejilerinin tespit edildiği bu çalışmada, söz konusu kitaplarda kurgulanan Dirmit'in ve Gülfidan'ın özneleşme süreçlerine odaklanılıp Foucault'nun açıkladığı çerçevede direnme-iktidar ikilisi üzerinden okuma yapılmaktadır. Çalışmada, Tekin'in söz konusu iki kitabı için direnme-iktidar ikilisinin okunması, direnme stratejilerinin ortaklıklarından ve farklılıklarından hareketle aile ve sosyal çevre olmak üzere iki sınıfa ayrılarak yapılmaktadır. Söz konusu kitaplarda tespit edilmiş ve sınıflandırma başlıklarının altında direnme stratejilerinin biçimleriyle birlikte yer verilen direnme-iktidar ikiliğinde direnenin ve iktidarın kendi lehlerine gerçekleştirdikleri eylemlerin ifadeleri altı çizili olarak belirtilmektedir.

Aile

Sevgili Arsız Ölüm'de direnme-iktidar ikilisine aile başlığından baktığımızda öncelikle Dirmit ve Aktaş Ailesi olarak ikilik kurabiliriz. Fakat aile içerisinde Dirmit ile yoğun iktidar ilişki kuran karakterin, anne Atiye olduğunu görebiliriz. Bu nedenle Dirmit'in özneleşme süreçlerine odaklanarak yapılan okumanın daha çok Dirmit-Atiye ekseninde gerçekleştirmek mümkündür.

Kitapta, Atiye henüz Dirmit'e hamile iken başlayan bir iktidar sancısının, Atiye ölmek üzereyken halen sürmekte olan bir acıya dönüştüğüne tanık oluruz.

“... Atiye, o sırada ambar odasında un eliyordu, karnından ses çıktığını duyunca, 'Geberesin e mi!' diyebildi. . .” (Tekin, 2014: 14)

“Atiye. . . daha fazla dayanamadı. O gün yatağa düştü...” (s.237)

Dirmit'in özneleşme sürecinin direnen konumunda bulunduğu anlar üzerinden okunduğu bu bölümde, iktidar olarak Atiye'nin Dirmit'i gözetlediği, strateji değiştirerek kandırmaya çalıştığı, ceza pratikleri olarak da bir yerlere kapatıp kilitletiği, bağladığı durumlarla birlikte; Dirmit'in de direnen olarak kaçarak saklanıp gizlendiği, bağırarak, müzik dinleyerek, çamurla oynayarak yoğunluklu olarak da yazarak karşı-tavırlarını oluşturduğu böylece özneleşme süreçlerinin olanaklarını açtığı görülebilmektedir.

Gözetleyen iktidar olarak Atiye'nin gözü her daim Dirmit'in üzerindedir. “... Atiye, çekip Dirmit'i yanına oturttu. Başına bir yumruk vurdu...” (s.18)

Diğer yandan Dirmit de Atiye'nin gözünden uzaklaşmanın yollarını her an aramakta, yakalandıkça cezasını çekip ardından gözden uzaklaşmanın yeni yollarını aramaya kaldığı yerden devam etmektedir.

“... Dirmit, kadınları ateşin başında bırakıp köyün en uzak tarlalarına gitti. Başakların arasına gizlendi. . .” (s.25)

Özellikle kente göç ettikleri kışın sert geçip inşaat işleriyle uğraşan erkek çocukların ve baba Huvat'ın işsiz kalması sonrası taşınılan tek odalı ev, gözetleme eylemini iktidar yönünde kolaylaştırır ve direnme yönünde baskısını artırır. Buradan hareketle direnme yönünde de gözetlenemeyecek yerler arayışı vardır: Tuvalet, çatı, yorganın altı ya da strateji değiştirmeye direkt göz önünde olup gözetleyenin gördüğünü farklı kılma uğraşı.

“... Dirmit, . . . annesiyle ilgili yepyeni bir şey keşfetti. Eline hiçbir şey almadan kendini verecek bir şey bulursa, Atiye'nin dilinden kurtulabileceğini anladı. . .” (s.178)

Atiye her an Dirmit'in nerede olduğunu ve ne ile ilgilendiğini gözetler. Gözetlemelerinin sonucunda da Dirmit'i istediği davranışa yönlendirebilmek için cezalar verir. Kitap süresince Atiye'nin Dirmit'e verdiği cezaların çoğunlukla kapatılma eylemi üzerinden gerçekleştirildiğini fark ederiz.

“... Atiye, 'Boyun devrilsin e mi,' diye Dirmit'i eve sürüdü, ambar odasına kilitledi. . .” (s.26)

Atiye'nin gözetleme sürecinde, her zaman direkt korkutan bir tavırla değil, kimi zamanlarda da strateji değiştirerek Dirmit'i yönetebilmek için daha ılıman tavırlarla çevrenmiş korkutmalarıyla karşılaşabiliriz.

“... Atiye. . . Dirmit'in ağzını aramaya başladı. Dirmit, ağzını aramaya ayrı bağırды, merakla yüzüne bakana ayrı bağırды... Atiye de ona güzel bir ad buldu. Dirmit'in evin içinde yeni adı 'Bağırkçı kız' oldu...” (s.185)

Öte yandan Atiye'nin aile içerisindeki dengeleri, iktidarını, yönetebilmek için zaman zaman ailenin diğer üyelerini de Dirmit'e karşı kışkırttığını fark edebiliriz.

“... Atiye, . . . kocasının karşısına dikildi. Bağıracağına bir yol Dirmit'i sorsa iyi edeceğini söyledi. . .” (s.33)

“... Atiye. . . onu (Dirmit'i) yeniden Seyit'in terbiyesine vereceğini kızına duyurdu. . .” (s.150)

Direnme-iktidar ikilisinin birbirine benzediğinden hareketle, kitaptaki olayların akışında Dirmit ve Atiye'nin ortaklaştığı durumları daha net görmek mümkündür. İktidar ilişkilerinde, direnme-iktidar ikilisinin uçlaşması her daim aynı değildir. Kimi zaman uçlar gerilir, çatışma şiddetlenir; kimi zamanlarda ise uçlar birbirine yakınlaşır çatışma sessizleşir. Dirmit'in okula başlaması ve Atiye'nin ölüm korkusuyla esaslı yüzleşmesi çatışmanın sessizleştiği noktalara denk düşmektedir.

“... Atiye, öğretmenin köye girdiğini duyar duymaz. . . (Dirmit'i) elinden tutup okula götürdü. . .” (s.46)

“... (Atiye) 'Gel hele, kız,' diye sesleyip Dirmit'i yanına çağırды... 'Verdiğin akıl bir iyi akıl ki, kız,' dedi. . . Daha başka iyi akılları varsa onları da vermesini istedi...” (s.232)

Direnme-iktidar ikilisinin mümkün bir geri çevirme noktası oluşturduğundan hareketle Atiye'nin, Dirmit'in karşı-tavırlarından yorgun düşüp iktidarını teslim ederek direnen konumuna yerleştiği anlara da tanık olabiliriz.

“... Atiye çoktandır Dirmit'in üstüne varmanın daha kötü sonuçlara yol açacağını, alıp başını cinlerin diyarına göceceğini düşündüğünden,

onu kendi haline bıraktı . . . Kızın yakasını bıraktı. . .” (s.59)

“ . . . Dirmit. . . Bağıra çağıra kapıları açıp kaçtı. . .

Dirmit denizle barışıp koklaşırken Atiye . . . cam önlerinde dikildi. . . (Atiye) yalvardıkça Dirmit anne korkusunu kaybetti. . .” (s.219)

Gece Dersleri'ne direnme-iktidar ikilisine aile başlığından baktığımızda ise yoğunluklu olarak, Dirmit'teki aile ilişkisine benzer biçimde, Gülfidan ve annesi üzerinden okuma yapılabilir. İki kurgu benzerliğine bu doğrultuda bakarak Tekin'in, direnmenin (kız çocuğu) iktidardan (anne) doğabildiğini anlatmanın doğal bir yolunu seçmiş olduğu yorumunu yapabiliriz. Diğer yandan Gülfidan ve eşi üzerinden de direnme-iktidar okuması mümkündür. Fakat hem Gülfidan'ın, annesinin ve eşinin arasında bir benzerlik ilişkisi kuruyor olması hem de kitabın genelinde dikkati çeken kız-anne ikiliği nedeniyle Gülfidan'ın özneleşme süreçlerine odaklanarak yapılan direnme- iktidar ilişkisinin okuması daha çok Gülfidan-anne(si) ekseninde yapılmıştır.

Gülfidan'ın annesi artık hayatta değildir. Hatta belki de Gülfidan'ın annesi iktidarının tüm gücünü hayatta olmamasından adeta bir hayalet gibi sürekli Gülfidan'ın peşinde olmasından almaktadır ki bu hayaletin kitapta Gülfidan'ın sesiyle konuşmanın ötesine geçip, Gülfidan'ı kendisine dönüştürdüğü zamanlar da olmaktadır.

“ . . . Daha sonra dehşetle anladım ki annemin dili bu bir başka zaman bilincinin aynasıydı. . .” (Tekin, 2018: 104)

İktidarın bu denli direnenin bedeniyle tek olabilmesi halinin, karşı-tavır olanaklarını çıkmaza sokabildiği görülmektedir. Direnen, bu noktada kaçma stratejini bırakıp parçalanmayı seçmiştir. Söz konusu parçalanma metnin kurgusuna yansır. Kitap süresince geçmiş ve şimdi iç içe geçerken metinde o an gerçekte kimin sözlerinin okunuyor olduğu muğlaktır.

İktidarın yönetsel stratejisi, anıya dönüşmüş bir sırta direneni ortak olarak dâhil etmesidir.

“ . . . Babam cumada onlar da cumbadaydı: annem ve kardeşimin kirvesi... Sırtım onlara dönüktü. . . (Annemin) Eli kardeşimin kirvesinin yanağında çırpılıp ters döndü, parmakları ağır ağır ışığı perdeledi, okşadı. . .” (s.27)

“ . . . Canım anneciğim, soran olursa ne diyecektim? — Çamaşır sodası. . .” (s.28)

Direnen ancak iktidarın sırrına dâhil olup bir tür suç ortaklığı ile birlikte iktidarın gözünde görünür hale gelebilmiştir. Oysa süreçte direnen, iktidar tarafından hep görülmek istemiştir.

“ . . . Ben ve suç ortağım bir sabah evimizin helasında yüz yüze geldik. . . Elleriyile başımı kavradı, ‘Sen benim bunca zamandır neremdeydin, Gülfidan,’ diye fısıldadı, ‘neremdeydin kızım?’” (s.29)

“ . . . Oradaydım. Yanı başında. Tahta döşemelerin üstünde bir o yana bir bu yana savruluyordum. Tavana bakıyordum, ‘tap, tap’ merdivenlerden iniyordum. . . Durmadan buz yiyordum. Takır, takır... Demek önce gürlütiyü duymuyordum. Beni de görmüyordu. Ta aşık oluncaya kadar. . .” (s.30)

Direnenin, Gülfidan'ın, görünür hale gelmesiyle birlikte ise iktidar anneden ablaya geçmiştir. Gülfidan'ın ablasına karşı direnen konumu terk etmesiyle birlikte iktidar ilişkisi de yok olmuştur.

“ . . . Fısıltılarla gelen sonbaharda yakalandım. . . Evimizin arka odasına kapatıldım. Bir ay tutuklu kaldım ve annemden hiçbir haber alamadım. Başgardıyan ablamdı. Ablama annemle beni görüştürmesi için yalvardım. (Ablam). . . suçumu inkar ettiğim için beni dövdü. . . Yerlerde sürüklenirken, annemle benim tepelek masalına kurban gittiğimizi anladığım an, acıyla parçalandım. . .” (s.28)

Sosyal Çevre

Sevgili Arsız Ölüm'de direnme-iktidar ikilisine sosyal çevre başlığından baktığımızda bu başlığın iki alt başlığa ayrılması gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü kırsaldan kente gerçekleştirilen göç ile sosyal çevre değişmiştir. Her ne kadar kentte yerleşilen çevre çoğunlukla önceki adıyla Alacüveklileri, yeni adıyla da Akçalıları barındırıyor olsa da söz konusu iki çevre farklı ilişkileri içermektedir. Bu başlıkta göç öncesi kırsal çevredeki sosyal çevre bir grup olarak ele alınıp Dirmit-köylüler ikiliği kurgusunda okunurken, göç sonrası kentteki sosyal çevre Dirmit-xxx ikiliği kurgusunda okunmaktadır.

Dirmit-köylüler ikiliğinden direnme-iktidar ikilisini okuduğumuzda köylülerin Dirmit'le girdiği ilişkinin dolayımı bir ilişki olduğunu ve bu ilişkinin Atiye'nin üzerinden dolaymlandığını fark edebiliriz. Atiye'nin ise bu ilişki içerisinde sürekli aynı tavırda olmadığı kimi zaman köylülere daha yakın konumlanırken kimi zaman da köylülere karşı Dirmit'in yanında konumlandığını görebiliriz. Köylülerin kullandıkları yönetsel stratejiler taşlama (fiziksel), dışlama, şikâyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

“ . . . Köylüler, (Dirmit'i). . . taşlamaya, arkasından sövüp saymaya başladılar. İkide bir toplanıp toplanıp Atiye'ye şikayete geldiler...” (Tekin, 2014: 59)

“ . . . Dar sokakta köyün çocukları

Dirmit'in yolunu çevirdiler. Saçlarını yoluk yoluk ettiler, kafasına taşla vurup yardılar, üstünü başını yırtıp bağırsarak köyün içine dağıldılar. . . (Atiye). . . Bir daha kızımı elleyen olursa köyün başına jandarma çıkaracağına yemin etti, çekildi eve geldi. . ." (s.66)

Dirmit-köylüler ikiliğindeki direnme-iktidar dönüşümü ise Dirmit-Atiye ikiliğindeki direnme-iktidar ikiliğinin birbirine yakınlaşp çatışmanın sessizleştiği, Dirmit'in okula başlaması noktasına denk gelmektedir.

"... Köyün diğer kızları, kapı önlerinde ağlaşarak Dirmit'in yolunu gözlediler. Köylüler. . . Kızlarını samanlıklara, ahırlara gizlediler..." (s.47)

Dirmit-xxx ikiliğinden direnme-iktidar ikilisini okuduğumuzda xxx'lerin Dirmit'le girdiği ilişkinin büyümlü bir ilişki olduğunu fark edebiliriz. Çünkü Dirmit'in direnme-iktidar ilişkisinin okunabileceği kentteki sosyal çevresini daha çok kuşkuş otu, sokak, deniz, şehir oluşturmaktadır. xxx'lerin yönetsel stratejilerinin öğüt vermek, çağrıda bulunmak olduğu görünmektedir. Dirmit'in bu ikilikteki dirençliliğinin daha zayıf olduğu söylenebilir.

"Kuşkuş otu Dirmit'e bir kış neler yaptığını sordu. Dirmit yaptıklarını kuşkuş otuna anlattı. . . Kuşkuş otu ona akıl verdi. . ." (s.95)

"... Sokak, bir sabah erkenden, Dirmit'e, 'Kaç bana gel!' dedi. Dirmit önce şaşırıldı. Sonra büyülenmiş gibi kendisini çağırın sesin peşine takıldı. . ." (s.216)

"... Dirmit annesi başında söylenirken birdenbire ilk şiirini yazdı. . . Birbirine yaslanmış tahta evlerin damlarına, bacalarına, bulutlara, denize ilk şiirini okudu. . ." (s.179)

"... (Dirmit) Evini evlikten, annesini annelikten, kardeşlerini kardeşlikten, babasını babalıktan reddetti. Sokakları, evi etti. . ." (s.219)

Dirmit'in özneleşme sürecinin izinin sürdürdüğü okumanın bu başlıktaki örneklerinde Dirmit'in aile başlığındaki ikiliğinden ve köylülerle oluşturduğu ikilikten farklı olarak xxx'lerin oluşturduğu iktidara direnmekten çok sığındığı yorumu yapılabilecekken Dirmit-şehir ikiliğinin farklı bir yönetsel strateji içerdiğini belirtmek uygun olacaktır. Şehir, iktidar olarak, aynı sınıflandırmada yer aldığı diğer iktidarlardan (xxx'lerden) farklı olarak Dirmit'i sıkıştırılmaktadır. Söz konusu sıkıştırma bir tür oyun ilişkisi gibidir. Çünkü şehir aynı zamanda Dirmit'e özellikle aile başlığındaki iktidar ilişkisindeki direnme stratejilerini sunabilir.

"... 'Hepiniz aklımdan uçup gittiniz, damda koca şehirle tek başıma kaldım, ödüml patladı, kız,' . . . (Dirmit) 'Şehir beni herkes uyurken damda görünce, bu sırrı çözeceğimi sanıp bile bile korkuttu,' dedi. . . Sonra, 'Ben de ona inat onun sırrını çözüp açığa vurmazsam,' dedi..." (s.235)

Gece Dersleri'nde direnme-iktidar ikilisine sosyal çevre başlığından baktığımızda ise okumanın Gülfidan-örgüt ikiliğinde yapılabileceği görünmektedir. Çünkü kitapta bahsedilen ve ikiye ayrılabilen fakat geçişli bir şekilde anlatılan dönemler vardır. Bu dönemler; Gülfidan'ın aile evinde geçenler ve Gülfidan'ın dâhil olduğu örgütün gece odası olarak isimlendirdiği yerde geçenlerdir. Aile evinde geçen dönemlerin ilişki içeriği bir önceki başlık olan ailede ele alınmıştır. Bu noktadan hareketle sosyal çevre başlığında direnme-iktidar ikiliği Gülfidan-örgüt ikiliği üzerinden okunmaktadır.

İktidar olarak örgütün yönetsel stratejilerinin; yeniden isimlendirmeden, suçlamalardan, yasaklamalardan ve dışlamalardan oluştuğu görülmektedir.

"... Artık Sekreter Rüzgar kod adıyla durup duran kalıbımın içinde azar azar küçülerek yok olacağımı anladım ve korkarak ağladım. . ." (Tekin, 2018: 13)

"... Bekliyorduk. Ama o biz delegelere tuhaf ve yersiz sorular yöneltti. En genç başkan olmanın savrukluğu içinde yanıltıcı noktalara sürüklendiğini görerek üzüldük. . . Bu arkadaş övünülmesi gereken her çabayı, özveriye, bir zayıflıkmiş gibi yansıttı bize. . ." (s.61)

"... Bir öncüye yakışmaz. . . Ricamızı kırma ve bireysel boyutlar kazanma meselesini lütfen devrimden sonraya bırak. . . Not: . . . Bebeğin alınması için gerekli parayı K.H.K. sağlayacaktır. . ." (s.56)

Direnen olarak Gülfidan'ın ise karşı-tavır olanaklarından alay etme, -ki içerisinde annesiyle kurduğu ilişkinin acısı mevcuttur-yüzleşme, kapanma, bitmek tükenmez bir kendini arama eylemleri ile yazma eyleminden hareketle özneleşme sürecini kurduğunu görebiliriz.

"... (Gülfidan) Kendime verdiğim sözü hatırlayarak bahçemizdeki nar ağacının altına indim. Örtüyü güneşe tuttum ve yaktım. . ." (s.37)

"... 'Ey kolektif aydın, niçin yalan söyledin biçare kadınlara?..'" (s.48)

"... Eskiden bacaklarım titrese de yollarda uzun uzun yürürdüm. Evlerle sokaklar içimi ürpertmezdi. Geniş yer fobim de yoktu. Şimdi gözlerimi sürekli yumuyordum ve dünyanın kollarıyla sarılabileceğim kadar küçük karanlık bir boşluk olduğunu tekrarlayarak kendimi avuttuğum. . ." (s.68)

“... Günlerce o daracık sokaklarda dolaşmak, arka yollardan gece evlerinin içine sızmak orada kaybolan kendime beni kavuşturur mu?...” (s.106)

Gülfidan, kitabın sonuna doğru aile evinden de kaçmasına sebep olan iktidar ilişkilerinin bir benzerinin örgüt içerisinde de olduğunu ifade edip görece farkındalık içerisindeyken dahi direnen konumunda üstlendiği suç ortaklığından kendisine yönelik bir suçlama çıkarabilmektedir.

“... Basıncın ve baskının tersyüz edilmiş yansıması gözlerimi aldattı. Işığın bir oyunuyla kendimden geçtim. Lunaparksızlık çekmiş bir köylü kızı olduğum için...” (s.113)

Kitabın sonunda ise Gülfidan'ın yazma eylemiyle tüm ilişkilere uzaktan bakarak, belki de annesinden alışık olduğu haliyle, ölü iktidarı diriltirek öznelleşme sürecini kurabildiğini ve kendiliğini oluşturabildiğini görebiliriz.

“... Kendinde bir yazar ruhu keşfetmiş olmanın, o kenar mahalle kadınlarına has heyecanına kapılıp, ‘Herhalde,’ dedim, ‘bu itirafların iç müziği, bu tuşların sesine pek uygun düşmedi. Galiba ben kalemin kağıt üstündeki sessiz kıpırtısına muhtacım.’ Epeyce bocaladıktan sonra, o çirkin el yazıma dönmeye karar verdim...Fakat... Bu dönüşün adı da korkuydu ne yazık! O çarpıntının korku olduğunu keşfetmeseydim... yalnızca polise yakayı kaptırmamak için saklanıp durduğumu düşüncektim. Orada,.. kendi incinmiş sesimi dinlemeyi düşlediğimi biliyorum artık...” (s.128)

Sonuç Yerine: İzlerde Görülenler

Latife Tekin'in bu çalışmada yer alan kitaplarında kendini var etme mücadelesi veren karakterlerin her ikisi de kadın karakterlerdir. İkisinin de kendini var etme mücadelesi ailelerinden başlayarak sosyal çevrelerine uzanmaktadır. İki karakterin de mücadelelerinde direkt muhabatı ailelerinde anneleri iken sosyal çevrelerinde söz konusu mücadeleleri sürerken anne karakterlerinin etkisinde oldukları görülebilmektedir. Bu iki kitaptaki öznelleşme süreci kurgusu, Elizabeth Grosz'un kendiliğin oluşturulabilmesi için esas olan ötekinin anneden yola çıkarak konumlandırıldığı yönündeki düşüncelerini desteklemektedir (Grosz, 2005: 32). Diğer yandan Foucault'nun öne sürdüğü direnenin ve iktidarın ancak bir arada var olabilecekleri görüşüyle direnenin ve iktidarın zaman zaman yer değiştirebilmeleri, birbirlerini yönetebilmek amacıyla karşılıklı stratejiler geliştirmeye çalıştıkları yönündeki düşünceleri iki kitabın kurgusunda da karşılık bulmaktadır. Bu noktada iktidar ilişkilerinin tek bir doğrultuda okunmasına yönelik tavrı kırıcı Foucault'nun direnen-iktidar ikiliğindeki değerlendirmeleriyle, sınır yıkıcı büyüklü gerçekçilik anlatım tekniğini kullanıp hem olay kurgusuyla hem de tercih ettiği dille anlatımın tek düzelikliğini bozan Latife Tekin'in söz konusu iki kitabının birlikte ele alınabilir olduğu görülmektedir.

İktidar ilişkilerinin direnen-iktidar ikiliğinde sürülen izlerine bakıldığında da Dirmit'in öznelleşme sürecinin başında iktidarın gözetleme eylemlerini kaçarak, iktidarın olduğu yerden uzaklaşarak aşmaya çalışırken son dönemlerde ise gözetleyenden kaçmak yerine tam da gözetleyenin gözü önünde bulunarak iktidarın gözetleme eylemini boşa düşürerek direnme stratejisini değiştirip geliştirdiği söylenebilir. İktidar konumundaki anne Atiye'nin de başlarda Dirmit'i bir yerlere bağlayarak, kapatarak kendi kontrolünde tutmaya çalıştığına tanıklık ediyor olsak da Atiye'nin bu baskı içeren eylemlerinin işe yaramadığını fark ettikten sonra Dirmit'i yönetebilmek için stratejisini değiştirdiğini ve Dirmit'e karşı ılımlı tavırlarla yaklaştığını fark edebiliriz. Karşılıklı geliştirilen stratejiler çerçevesinde zaman zaman direnen konumuna anne Atiye geçerken Dirmit de iktidar konumuna yerleşmiştir. Dirmit'in sosyal çevresindeki iktidar ilişkileri köydeyken annesinden dolayım olarak kurulmuş ve Dirmit her daim köylülerle çatışma halinde olmuştur. Fakat kentteki sosyal çevre ilişkilerinde Dirmit, annesinin beklentilerine aksi yönde hareket ederek kentteki sosyal çevresiyle direkt çatışma halinde olmadan, sosyal çevresiyle kurduğu ilişkiler sayesinde ailesi dışında da kendini var etmeye çalışmıştır. Gülfidan'ın öznelleşme sürecinin başında da bir gözetleme eylemi söz konusudur. Fakat bu eylem Dirmit'teki gibi iktidarın direneni gözetlemesi yönünde değil, tersi olarak gerçekleşmektedir. Gözetlemenin getirisiyle direnen Gülfidan, iktidarı olan annesinin sır ortağı konumuna gelmiş ve daha sonra iktidar konumundaki annenin hayatta olmaması nedeniyle gerçekleştirilemeyen yüzleşmeye yönelik parçalanma strateji geliştirmiştir. Çünkü burada fiziki iktidar mevcut durumda olmadığından direnen için Dirmit'tekine benzer bir kaçış da çözüm olamayacaktır. İktidarın fiziki yokluğu bir yanıla mutlaklaşan varlığı olarak sürmektedir. Gülfidan mutlak varlığa karşı, diğer bir deyişle ölmüş annesine karşı kendini var etme mücadelesini hem sıralı olmayan zamanlarıyla zihninde yer alan anılarla hem de yalnızca bir kişiye ait olmayan sözlerden oluşan diliyle yürütmektedir. İki kitapta da iktidarın direneni bir yerlere kapatma, dışlama, direnene kendince isim takarak onu isimlendirme böylelikle onu yönetebilme stratejileri benzerlik gösterir. Direnen yönünde ise Dirmit'te bağırmalarıyla, Gülfidan'da merdiven iniş çıkışlarıyla kendini gösteren ses çıkarma eylemleri ile Dirmit'te kuşkuş otuna, denize giderek, Gülfidan'da ise sokaklarda yürüyerek kendini gösteren evden uzaklaşma eylemleri benzerlik gösteren direnme stratejileridir. Her iki karakterin öznelleşme süreçlerinde billurlaşan direnme stratejisi ise yazma eylemidir.

Teşekkür: 2022-2023 Güz Dönemi Mimarlık Tarihinde Yöntembilim dersinin tüm katılımcılarına ve ders yürütücüsü Doç. Dr. Işıl Çokuğraş Bağdatlıoğlu'na teşekkürler.

Hakem Değerlendirmesi: Dışarıdan hakem değerlendirme yapıldı.

Finansal Destek: Yazar bu çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgments: Thanks to all participants of the 2022-2023 Fall Term Methodology in Architectural History course and course leader Assoc. Dr. Işıl Çokuğraş Bağdatlıoğlu.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Aslan Cobutoğlu, Serap (2021). "Kadın Ve Şiddet: Manves City'de Şiddetin Türleri (Fiziksel, Ekonomik Ve Cinsel Şiddet)." Motif Akademi Halkbilimi Dergisi 238-265
- Akay, Ali (1995). "Öznellik Sorunu." *Michel Foucault' da İktidar ve Direnme Odakları* içinde. İstanbul: Bağlam Yayıncılık 115-153
- Balık, Macit (2011). *Latife Tekin'in Romancılığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Diler, Hatice Elif (2014). *Magical Realism As a Sociopolitical Weapon: Gabriel Garcia Marquez And Ben Okri*. İstanbul: Fatih Üniversitesi.
- Foucault, Michel (1994). "Özne ve İktidar" *Özne ve İktidar içinde*. Çev., Işık Ergüden ve Osman Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları 57-83
- Grosz, Elizabeth (2005). "Bodies-Cities" In H. J. Nast and S. Pile (Ed.), *Places through the Body*, London: Routledge 31-38
- Gündoğan, Deniz (2009). *Benzerlik Bilgisinden Dışıl Büyümlü Gerçekliğe: Latife Tekin Romanları Sevgili Arsız Ölüm ve Muinar'da Alternatif Kadın Özneliği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- Lazzarato, Maurizio (2014). "Neoliberalizm İş Başında: Eşitsizlik, Güvensizlik ve Toplumsalın Yeniden Kurulumu. Politik-Ekonomik Alanın İncelenmesi İçin Temel Öğeler." Çev., Sibel Yardımcı. www.e-skop.com. Erişim tarihi: 29.06.2023
- Oranlı, Sümeyye Nur (2021). *Büyümlü Gerçekçilik ve Türk Edebiyatı'nda Büyümlü Gerçekçilik*. Ordu: Ordu Üniversitesi
- Read, Jason (2014). "Homo Economicus'un Bir Soykütüğü: Neoliberalizm ve Özneliğin Üretimi." Çev., Şeyda Öztürk. *Cogito*, 70-71 sayı: 82-96.
- Revel, Judith (2012). *Foucault Sözlüğü*. Çev., Veli Urhan. İstanbul: Say Yayınları
- Tekin, Latife (2018). *Gece Dersleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Tekin, Latife (2014). *Sevgili Arsız Ölüm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uğurlu, Seyit Battal (2008). *Sevgili Arsız Ölüm Romanında Gerçeklik, Gelenek ve Yenilik*. Milli Eğitim 178: 166-176

Atıf Biçimi / How to Cite This Article

Yıldız, K. (2023). Sevgili Arsız Ölüm ile Gece Dersleri'nde iktidar ilişkilerinin direnme-iktidar ikiliğinde izini sürmek. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 81-89.

Bir Perspektifin İnşası Olarak Ceylan Özgün Özçelik'in *Kaygı* Filminde Dişil Nazar

Constructing a Perspective: Female Gaze in Ceylan Özgün Özçelik's Film *Inflame*

Beril UĞUZ¹

¹Öğretim Görevlisi Doktor, Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZ

Dişil nazar, tanımı belirli kalıplar içine sınırlandırılacak bir kavram olmaktan çok süreçsel olarak gelişen ve evrilmeye devam eden bir kavram olarak görülmelidir. Bugüne kadar yapılan tanımlara bakıldığında sinemada dişil nazar denildiğinde, kadın bakış açısını, öznelliğini ve duygularını, kadınlara ait deneyimleri kadının gözünden, onun perspektifinden ve onun hissettiği biçim ile aktarmayı amaçlayan filmler ilk olarak akla gelir. Bununla birlikte dişil nazar, erkek yönetmenlerin sineması olarak bilinen geleneksel Hollywood sinemasının anlatı ve sinematografik kalıplarını sorgular, kadının toplumda sahip olduğu farklı deneyim ve farklı öznellikleri farklı bir sinemasal dil ile ortaya koymaya çabalar. Bu çalışma yakın dönem Türk sinemasında Ceylan Özgün Özçelik'in yönetmenliğini yaptığı *Kaygı* (2017) filminde dişil nazarın sinematografi ve mizansen araçları kullanılarak nasıl kurgulandığını araştırmayı hedeflemektedir. Bu amaçla filmde görsel ve işitsel araçlara odaklanmayı öneren filmsel metin analiz tekniğinden faydalanılmış ve bu analiz feminist bir perspektif ile ele alınmıştır. *Kaygı* bu çerçevede analiz edildiğinde, filmin baştan sona kadın karakterin bakış açısından çekildiği ve onun hem optik hem de zihinsel bakış ve algılayışını seyirciye gösterecek ve hissettirecek sinematografik araçların tercih edildiği dikkat çeker. Özel plan, yakın plan, omuz arkası görüş noktası, seçmeli netlik, sallantılı el kamerası, tepki planı, öznel diegetik ses, geriye dönüş bu araçlardandır. Karakterin duyguları ve hisleri ön planda tutularak filmin mizansenini seyirciye bu duyguları görsel ve işitsel olarak hissettirecek biçimde tasarlanmıştır. Işık, ses, renk paleti, kostüm, dekor, mekân ve aksesuarlar ile oyunculuk bu mizansen araçlarındandır. Film gerek anlatı gerekse sinematografik olarak geleneksel sinema kalıplarının tamamıyla içinde kalmayı tercih etmez, seyirciyi rahatsız ederek uyarıyı amaçlayan araçları kullanmayı tercih ettiği dikkat çeker. Doğrudan kameraya bakan karakter, rahatsız edici temalar, çizgisel zaman dışılık, hareketli kamera bu araçlardandır. Bu bağlamda bir kadın yönetmen tarafından çekilmiş olan *Kaygı* filminin dişil nazar inşasında özel olarak kullanılan mizansen ve sinematografi araçlarının varlığı gözlenmiştir.

ABSTRACT

The female gaze should be viewed as an evolving concept and a continually progressive process rather than a phenomenon limited to a specific definition. Definitions assigned thus far present films associated with the female gaze as narratives that convey a woman's perspective, subjectivity, emotions, and experiences from her own point of view and articulate or elicit her feelings. The female gaze questions the narrative and cinematographic patterns of traditional (Hollywood) movies, also known as the cinema of male directors. The female gaze strives to use a different cinematic language to present societal experiences and subjectivities distinctive to women. This study utilizes the cinematography and mise-en-scène techniques applied in director Ceylan Özgün Özçelik's film *Inflame* (*Kaygı*, 2017) to investigate how the female gaze is constructed in contemporary Turkish cinema. To this end, it employs textual film analysis techniques, focusing on visual and auditory elements from a feminist perspective. The analysis of *Inflame* evidences that it is viewed entirely from the perspective of the female protagonist. It uses cinematographic tools that showcase her optical and mental gaze as well as her perceptions and thus engage the audience in her experiences. Some of these tools include point-of-view shots, close-ups, over-the-shoulder shots, selective focus, handheld cameras, reaction shots, subjective diegetic sounds, and flashbacks. The lighting, sound, color palette, costumes, set design, and props represent some of the elements of the mise-en-scène, which is designed to visually and audibly evoke the female protagonist's emotions in the audience. The film does not strictly adhere to traditional cinematic patterns, both in terms of its narrative and cinematography. Instead, it opts for disruptive and provocative means of engaging and exciting the audience, for instance, characters looking straight into the camera, unrestful themes, non-linear narratives, and moving cameras. Given this context, it becomes apparent that the film *Inflame*, directed by a woman, employs specific cinematographic and mise-en-scène techniques in constructing the female gaze.

Corresponding Author: Beril UĞUZ E-mail: beriluguz@gmail.com

Submitted: 24.07.2023 • Revision Requested: 15.09.2023 • Last Revision Received: 22.09.2023 • Accepted: 22.09.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Anahtar Kelimeler: Dişil Nazar, Ceylan Özgün Özçelik, Kayıt, Feminist Sinema, Kadın Bakışı

Keywords: Female gaze, Ceylan Özgün Özçelik, Inflation, feminist cinema, women's look

1. Giriş

Yetmişli ve seksenli yıllarda Amerika'da etkili olan feminist hareket sinemada da etkisini göstermiş ve 1970'lerde Amerika'da Hollywood sinemasına yönelik başlayan feminist eleştiriler zamanla dünya sinemasına yayılmıştır. Bu feminist eleştirilerin temelinde filmlerin erkekler tarafından ve erkek bakış açısıyla çekilmesi, kadın karakterlerin toplumsal cinsiyet kalıpları dâhilindeki imgeler ile temsil edilmeleri, erkeğin arzu ve iktidarını beslemeye yönelik ideal kadın tipinin yaratılması, film dilinin ikili hiyerarşik yapıya dayalı biçimde kurgulanarak kadınları zayıf konumlara yerleştirilmesi, kadınların kendi hayatlarının öznesi olmayıp bağımlı karakterler olarak karşımıza çıkmaları, gerçek yaşamdaki kadın deneyimleri ile kadın karakterlerin deneyimleri arasında büyük farklılıkların gözlenmesi yer alır (Ryan ve Kellner, 1997, s. 220-222; Kaplan, 2001, s. 206; Humm, 1997, s. 13; Cowie, 1997, s. 16-17; vb.).

Feminist film eleştirileri Türk sinemasına da sirayet etmiş ve ana akım temsili Yeşilçam sineması toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde eleştirilmiştir. Abisel (2005, s. 136-137) Yeşilçam sinemasının erkeklerin denetlediği bir sektör olduğunu ve ataerkil düzenin geçerli olduğu Türk toplumunda belli bir kadın modeli ortaya koyduğunu ifade eder. Arslan (2005, s. 10, 48-51) ise döneminde Türkiye'nin popüler kültürü haline gelmiş olan Yeşilçam sineması ile toplumsal tarih arasındaki ilişkinin izlerini sürerek ilerler. Arslan Yeşilçam melodramlarının bir yönüyle eril şiddet arzusuna seslendiğini ifade ederken, bu melodramlarda kadın imgesinin ve kadının sınırlarının modernleşme çerçevesinde erkekler tarafından çizildiğini ve kurgulandığını ve bu imgenin gitgide ulusun arzusu haline dönüştüğünü vurgular.

Ana akım sinema alanına yönelen tüm bu incelemeler filmlerin toplumsal cinsiyet ve feminizm açısından eleştirilerine yönelik olmuştur. Showalter'ın (1997, s. 216) 'kadın okur odaklı feminist eleştiri' şeklinde ifade ettiği bu eleştiri biçimi, kadın imgeleri ve kalıp-yargıları, kadının görünmezliği veya yanlış yorumlanması, eril yazındaki çatlaklar, popüler kültür ve filmlerde kadın seyircinin istismar edilmesi gibi konulara odaklanır. Showalter'a göre bu eleştiri biçiminde olduğu gibi sadece eril eleştirinin cinsiyetçiliğini, kadınlara biçilen sınırlandırılmış rolleri çalışırsak kadınların deneyimlediklerini ve hissettiklerini öğrenmek yerine sadece erkeklerin kadınların nasıl olmaları gerektiğine ilişkin öne sürdüklerini anlamış oluruz. Showalter bu noktada *jinokritik* olarak adlandırdığı 'kadın yazar odaklı feminist eleştiri'ye¹ dikkatimizi çeker. Jinokritik metinsel anlam üreticisi olarak kadın/kadın yazarlar/ sanatçılar/ yönetmenler, kadınlar tarafından üretilen sanat-edebiyat-sinema tarihi, türleri, konuları, yapıları, dişil dilbilim-yaratıcılık ve dişil dil konularına ilişkindir.

Feminist sinema alanına kadın okur/ kadın yönetmen/ jinokritik açısından yaklaşan feminist sinema kuramcıları kadın sineması yaratılabilmeye yönelik fikir yürütmüşlerdir. Örneğin Johnston (2006, s. 86), Mulvey (1997, s. 46) ve Kuhn (1982, s. 157) gibi kuramcılar feminist karşı sinemayı savunmuş, ana akım sinemanın anlatı kalıplarının dışında duran veya bu kodları yıkmayı amaçlayan radikal, alternatif veya devrimci bir sinema dili arayışı içinde olmuşlardır. Ryan ve Kellner (1997, s. 228-231) da çalışmalarında kadın sinemacıların ürettikleri filmleri incelemiş ve bu filmlerin ana akım sinemanın dışında ve alternatif bir konumda yer aldıklarını bulmuşlardır. Çağdaş film teorisi ve feminist çalışmalarda önemli bir inceleme alanı olarak ortaya çıkan ve son yıllarda genişleyerek sinema, görsel sanat ve medya alanlarında ilgi odağı haline gelen dişil nazar kavramı² da jinokritik kapsamında değerlendirilebilecek bir başka kavramdır.

Dişil nazar kavramı geleneksel olarak eril nazar/ erkek bakışı olarak kabul edilen ve sinemada erkek merkezli anlatı ve perspektife dayanan görsel temsillerin hâkimiyetine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Mulvey (1997) ünlü makalesi "Görsel Haz ve Anlatı Sineması"nda ileri sürdüğü eril nazar teorisinde, ana akım sinemada erkeğin bakışın taşıyıcısı iken kadının seyirlik bir imaj olduğunu ileri sürer. Sinemada *skopofilik* (gözetlemeci) ve *voyoristik* (dikizci) olarak söz edilebilecek iki temel bakış da erkek karaktere veya erkek karakterle özdeşleşen seyirciye aittir ve bu bakış alanları onlara kendilerini üstün hissettiren bir iktidar sunar. Dişil karakter ise bu esnada kameranın arkasındaki erkek yönetmen ve buna ek olarak erkek seyirci ile erkek karakter tarafından olmak üzere üç açıdan seyirlik nesne haline getirilir. Bonitzer de (1995, s. 129-130) *Bakış ve Ses* adlı eserinde bakışın sahip olduğu iktidar, egemenlik ve hükmedici boyutlarından bahseder.

¹ Showalter saptamalarını edebiyat terimleri üzerinden yapmış olsa da, konuyu sanat ve sinemaya da genişletilecek biçimde ele alır.

² Literatürdeki İngilizce kaynaklarda *female gaze* olarak tartışılan bu kavramdan dişil nazar, dişil bakış veya kadın bakışı olarak söz edilebilir. Laura Mulvey'in (1997) ortaya koyduğu 'male gaze' kavramı karşımıza birçok Türkçe kaynaktan 'eril nazar' olarak çıkar. Smelik'in (2008) *Feminist Sinema ve Film Teorisi: Ve Ayna Çatladı* isimli kitabında female gaze kavramı 'dişil nazar' olarak Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu makalede hem Mulvey'in eril nazar teorisine hem de Smelik'in dişil nazar yaklaşımına göndermede bulunmak açısından 'female gaze' kavramından dişil nazar olarak söz edilmiştir. Diğer yandan Elsaesser ve Hagener (2014, s. 161) *Film Kuramı* adlı kitaplarında 'look' ve 'gaze' kelimeleri arasında bir ayrımı giderler. Bakışı (look) saydamlık ve bilgi ile ilişkilendirirken nazarı (gaze) sadece bakmaktan farklı bir bağlamda ele alır ve onu iktidar ile ilişkilendirirler. Aynı ayrımı Schroeder de (1998, s. 208) yapar. Ona göre nazar bakmaktan fazlasıdır. Schroeder de nazarı bir tür güç ilişkisi ile ilişkilendirerek nazara sahip olan kişinin nazarın nesnesinden üstün oluşuna vurgu yapar. Bu makale kapsamında da bakış (look) ile nazarı (gaze) ayırtmak için 'gaze' kelimesinin karşılığı olarak nazar kelimesi tercih edilmiştir.

Birçok yazar ve kuramcı ilerleyen yıllarda eril nazar yaklaşımını eleştirerek seyirciyi erkek konumundan çıkarıp kadın olarak varsayarak kadın seyirci/kadın bakışı/dişil nazar gibi yaklaşımlar geliştirmiştir³. Smelik (2008, s. 7-9, 96) eril nazar teorisini tersine çevirerek dişil nazarı öne sürmüştür; yönetmen, karakter ve seyircinin dikkatini eril bakış yerine dişil bakışa odaklamayı önermiştir. Kamera bakışını bir kadının gözlerine iliştiyerek ve bakış açısını bir kadın karaktere vererek oluşturulan dişil nazarın dönüştürücü ve potansiyel etkisine dikkat çekmiştir. Malone da (2018, s. 11) karakterin bakışının güç dinamikleriyle nasıl ilişkilendiğine dikkat çekerek, dünyaya dişil bir perspektiften nasıl baktığımızı sorgulamıştır.

Dişil nazar kavramı özellikle son yıllarda dikkat çeken biçimde sinema teorisyenleri, feminist düşünürler ve sanat eleştirmenlerinin yanı sıra kadın yönetmenler ve çeşitli blog yazarları tarafından da farklı şekillerde tanımlanmaya çalışılmıştır. Henüz kesin bir tanım söz konusu olmasa da sıkça vurgu yapılan bazı ortak noktalar mevcuttur. Bunların en başında dişil nazar kavramının eril nazar kavramının tam zıttı olmaması gelir. French'e göre dişil nazar Mulvey'in eril nazarının tam tersi anlamına gelmekten çok sinemada dişil öznellikleri ön plana çıkarmaya odaklanır. French (2021, s. 53-54) dişil nazarın göstergesini, dişil özne ve özneliğin dişil bakış, ses ve bakış açısı ile öncelendiği, dişil bedende yaşayan kişilerin öznel deneyim veya perspektifi olarak niteler.

2016 Toronto Uluslararası Film Festivali'nde (TIFF), yönetmen ve yazar Jill Soloway (2016), dişil nazarı bir yönüyle "hikâyenin ve karakterlerin duygularını vurgulamak için bir kadının bakış açısının ekrandaki varlığının kullanılması" olarak ifade etmiştir. Aynı zamanda kadın yönetmenin filmdeki duygusal ve bedensel varoluşunu da şu biçimde anlatır: "Bir filmi bir kadının yönettiğini anlayabiliyorum çünkü duygularıma ve bedenime hitap eden bir şey tarafından ele geçirildiğimi hissediyorum, duygularımın aksiyonlara göre önceliklendirilmiş olduğunu hissediyorum".

Dişil nazar konusunda fikir yürüten başka yazarlar da Soloway ile benzer düşünerek, kadınların çektikleri filmlerde ana akım erkek yönetmen filmlerindeki aksiyonlar ve karşı cinsi nesneleştirme odaklı ilerleyen anlatılar yerine karakterin duygularına ve iç dünyasına odaklanan anlatıların varlığına vurgu yaparlar (Forster, 2018; Ayala, 2023; Hudson, 2022; Burns, 2022). Hudson (2022) erkek yönetmen filmlerinde karakterin duyguları yerine hedef, eylem, engel, engeli aşmayı ve hedefe varmayı sağlayacak araç ve sonuçların önemli olduğuna işaret eder. Duygular bu filmlerde tehlikelerle baş edebilmek ve mantıklı kararlar verebilmek adına kontrol altına alınmaktadır. Oysa kadın yönetmen filmlerinde karakterin iç dünyası ön plandadır. Forster'a (2018) göre "eril nazar tamamen erkeklerin ne gördüğü ile ilgili ise, dişil nazar seyircinin kadının ne gördüğünü ve deneyimlediğini hissetmesi ile ilgilidir".

Sinemada dişil nazarın kadınların duygu ve deneyimlerini merkeze almak ile ilgili olduğunu öne süren çok sayıda yazar ve yönetmen vardır. Örneğin Rashkin (2001, s. 97) ünlü feminist yönetmen Chantal Akerman'ın sinemasını şu biçimde tanımlar: "sadece geleneksel sinema tekniklerini agresif bir şekilde reddetmek değil, aynı zamanda kadınların duygu, algı ve deneyimlerini kıymetlendirmek". Dişil nazarda duygu ve hislerin önemine belgesel filmlerde kadın yönetmenleri inceleyen French de vurgu yapar. French'e göre (2021, s. 66) duygu belgesellerde ortak bir tema olsa da kadın yönetmenlerin filmlerinde duygu güçlü biçimde hisle bağlantılıdır. Kadın yönetmenler karakterin öznel deneyimini ve bu deneyimle bağlantılı duyguyu kurgulamanın yanı sıra, karakterin bu deneyimle ilgili hislerine öncelik verirler. French bu durumu Bosnalı Jasmila Zbanic'in *Images from the Corner (Köşeden Gelen Görüntüler*⁴, 2003) adlı belgeseli ile örnekler. Zbanic filmi, Saraybosna'nın 1992 kuşatması sırasında genç bir kadının ağır yaralandığı özel bir noktanın etrafında inşa eder. Zbanic bu özel noktayı inceler ve genç kadın bu noktayı ziyaret ettiğinde onda hangi duyguları ve hisleri uyandırdığını gözler. Bunu yaparak Zbanic, karakterin öznel deneyimine ek olarak, bu deneyim ile ilişkilenen duygulardan kaynaklanan hislerine odaklanır. Karakterlerin deneyimleri filmin türü belgesel olsa bile filmde nesnel bir şekilde sunulmaz; bunun yerine odak noktası, karakterlerin bu deneyimlere ve olaylara karşı beslediği hisler üzerindedir ve film boyunca duyguları önceliklendirmek ve iletmek için çeşitli sinematografik teknikler kullanılır.

Baskıya veya ayrımcılığa maruz kalan kadınların mücadelelerini aydınlatan eserleriyle tanınan İngiliz belgesel film yapımcısı Kim Longinotto (2007, s. 178), film pratiği aracılığıyla güçlü ve duygusal bir deneyim yaratmanın önemini vurgular. Ona göre film, "izleyicinin genellikle tamamen farklı bir geçmişe sahip başka bir kişiye yaklaştığı ve onun yaşadıklarını anlamının verdiği şoku yaşadığı bir durum yaratmalıdır." Belirttiği amaç ise "izleyiciye, kültürler aracılığıyla filmdeki kişinin hissettiklerini hissedebilecekleri bir tür sıçrama yapmalarına izin vermek" tir (aktaran Macdonald ve Cousins, 2011, s. 524). Hem Zbanic'in hem de Longinotto'nun odak noktası öncelikle belgesel türünde olsa da, duygu ve hislere ilişkin vurgu kurgu türündeki filmlere de uyarlanabilir. Zaten yukarıda adı geçen diğer yazar ve yönetmenler benzer yorumları kurgu türü için yaparlar.

Bu çalışma çağdaş Türk sineması kadın yönetmenlerinden Ceylan Özgün Özçelik'in *Kaygı* (2017) adlı kurgu türündeki filmde dişil nazarı nasıl kurgulandığını araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, filmde kullanılan sinematografik teknikler ve mizansen tasarımının dişil nazarı destekleyecek araçları barındırıp barındırmadığı ve bir kadın yönetmenin kadın bakışını ve özneliğini ortaya koyarken hangi biçimsel teknikleri tercih ettiği ve bunların ne anlamlara geldiği incelenmiştir. Filmde dişil nazarı destekleyici öğelerin varlığını araştırmak amacıyla filmsel metin analizinden faydalanılmıştır.

³ Özellikle şu yazarlar dişil nazar üzerine odaklanmıştır: Doane 1991; De Lauretis 1984; Modleski 1988; Crowie ve Bergstrom'a ait makaleler (Penley 1988 içinde); Gamman ve Moore'a ait makaleler (Gamman ve Marshment 1988 içinde); Pribram 1988; Stacey 1994; Polk 1997.

⁴ Metinde geçen filmlerin Türkçe çevirileri için internet kaynaklarından faydalanılmıştır. İnternette çevirisi bulunmayan filmler yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Filmsel metin, edebi eserler gibi sadece yazılı metinlerden farklı olarak değerlendirilir çünkü içeriğindeki anlatısal ve tematik öğelerin yanı sıra görsel ve işitsel verilere de odaklanarak göz ve kulağa da hitap eder. Bu nedenle, filmin işitsel ve görsel unsurlarının analizin bir parçası olarak ele alınmasının önemli olduğu vurgulanır. Filmsel metin analizini gündeme getirerek analizi görsel ve işitsel araçlar ile birlikte ele almak gerektiğine vurgu yapan Dyer (2016) ile Bateman ve Wildfeuer (2017, s. 1-2) filmin yapımına veya tüketimine ait aşamalar ile sinema izleyicisi veya kültürel referansları bir kenara bırakarak, tüm insanlarda ortak olan duyulara odaklanmayı teşvik ederler. Bu bağlamda filmsel metin analizi sadece filmde fiziksel olarak var olana bakma ve dinleme yeteneğine dayanır.

Çalışmada, filmsel metin analizi çerçevesinde görsel, işitsel ve tematik öğelerin taşıdığı anlamlar kadın bakış açısı ve deneyimleri açısından vurgulanmıştır. Özellikle, mizansen ve sinematografi unsurları sadece teknik özellikleriyle değil, aynı zamanda kadın bakışı açısından taşıdıkları anlamlar ile ele alınmıştır. Analizin amaçlarından biri, sinematografi ve mizansen tasarımındaki seçimlerde kadın bakışının öne çıkmasıyla meydana gelen farklılıkları gözlemlemektir. Sinematografi, kamera hareketleri, çekim ölçekleri ve kurgu teknikleri gibi unsurları içerirken (Brown, 2018, s. 2-4, Yıldız, 2018, s. 175-180), mizansen görsel stili temsil eder ve çerçeve içindekilerin nasıl düzenlendiğini ifade eder (Gibbs, 2003, s. 5). Mizansen o esnada kadraj içinde var olan ışıklandırma, ses, renk, kostüm tasarımı, dekor, objeler, oyuncuların beden dili ve mimikleri gibi tüm unsurları kapsar (Bordwell ve Thompson, 2012, s. 118, Edgar-Hunt, Marland ve Rawle, 2015, s. 129; Buckland, 2013, s. 3; Villarejo, 2007, s. 156). Çalışmada anlatıyı meydana getiren mizansen ve sinematografi feminist bir bakış açısıyla analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında dişil nazarın incelenmesinde *Kaygı* filminin seçilmiş olmasının sebepleri öncelikle filmin bir kadın yönetmen tarafından çekilmiş olması, filmin ana karakterinin kadın olması, bir kadın karakterin deneyimlerinin kadın karakterin gözünden gösteriliyor olması ve filmin onu ana akım sinema kodlarından ayırtan özelliklere sahip olmasıdır. Filmde 30'lu yaşlarında olan Hasret (Algı Eke), muhafazakâr bir televizyon kanalında video kurgucusu olarak çalışmaktadır. Yıllar önce bir trafik kazasında hayatını kaybeden müzisyen anne ve babasından kalan İstanbul'daki evinde yaşamaktadır. Oturduğu apartman kentsel dönüşüm kapsamında boşaltılmak üzere iken, geceler boyu gördüğü aynı kâbus Hasret'i anne ve babasının ölümünün farklı bir şekilde gerçekleştiği hissine sürükler. Bu his giderek artarak, Hasret'i huzursuz, endişeli hale getirerek ruhsal dengesini bozar. Hasret'in film boyunca anne ve babasının ölüm sebebini araştırma yolculuğuna şahit oluruz. Hasret'in aradığı ipuçları herhangi bir haber kaydında değil kendi çocukluk anılarında gizlidir. Yaşadığı nevroitik durumun da etkisiyle işinden ayrılan, sevgilisinden ve arkadaşlarından uzaklaşarak kendisini bu eve kapatan Hasret kendi iç dünyasına, çocukluk anılarına doğru derin bir yüzleşme yolculuğuna çıkar. Sonunda anne ve babasının trafik kazasında değil, bir katliamda hayatlarını kaybettiği gerçeğini öğrenir.

2. *Kaygı*'da Sinematografik Olarak Dişil Nazarın Kurulumu

Nazar fiziksel veya optik olarak gözün bir cisme bakması, göz atması veya bakış anlamlarının yanında görüş, düşünce, bakış açısı anlamlarına da gelmektedir.⁵ 'Bakmak' veya 'bakış' sözcüğü, dikkati bir nesneye yoğunlaştıran, zihinsel netlik ve odaklanma sağlayan bir süreçtir ve bu durum, bilincimiz ile dikkatimizin ürünüdür (Brown, 2018, s. 287). Chatman (1990, s. 139-140) ise 'bakış açısı' sözcüğünü iki ayrı anlamıyla ele alır. İlk anlamı, şeylerin fiziksel olarak görüldüğü optik bir görüş noktasını ifade eder. İkinci anlamı ise bu ilk anlamdan ortaya çıkan bir metafor olup zihinsel pozisyon veya zihinsel görüşü temsil eder. Bakan kişinin zihinsel olarak durduğu yeri ifade eder. Bakılan konum fiziksel olmaktan çıkarak zihinsel bir pozisyona dönüştüğünde, anlamlar hızla artar. Fiziksel nesnelerin yanında hatıralar, soyut düşünceler, hayaller, ilişkiler ve benzeri çoğu şey görünmeye başlar. Bu kapsamda ele alındığında, görme, sadece optik algıdan öte, anılara, fikirlere ve yargılara atıfta bulunabilir; böylece bakış açısıyla görünmez nesnelere de gündeme gelebilir.

Dikkat edilirse nazar ya da bakış sadece gözün bir nesne üzerindeki netleşmesi anlamına gelmez aynı zamanda zihnin de netleşmesi ile algıya, bakış açısına, duruşa kısaca öznel bir niteliğe vurgu yapar. Çalışmada bakış bazı yerlerde doğrudan karakterin fiziksel bakma eylemine, kimi yerlerde ise olayları ve durumları yorumlayan düşüncelerine -yani bakış açısına- göndermede bulunmak için kullanılmıştır. Dolayısıyla, nazar, bakış ve bakış açısı kavramlarıyla vurgulanmak istenen şey, kadın karaktere ait düşünme tarzı ve zihinsel etkinliklerdir.

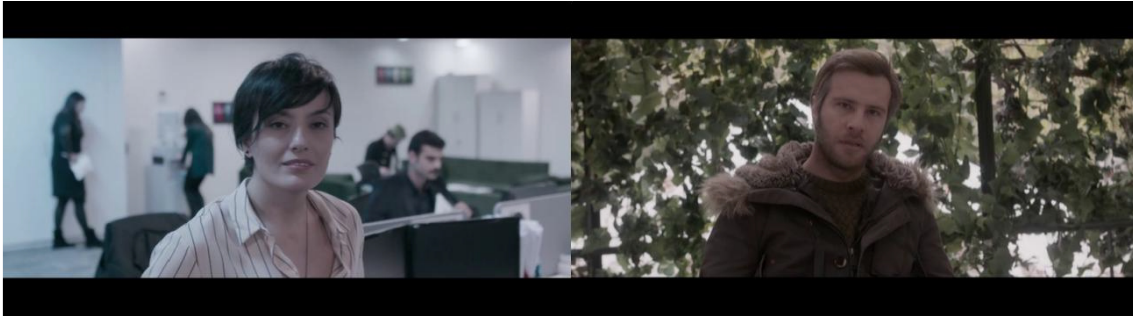
Yukarıda sözü edilen optik görüş noktası anlamındaki bakış açısı sinematografik olarak öznel plana karşılık gelir. Öznel plan, seyirciyi bir karakterin gördüğünü onun gözünden izliyormuş hissi verir (Mercado, 2011, s. 99). Yönetmen Özçelik, *Kaygı* filminde öznel planı sıkça kullanarak ana karakter Hasret'in bakış açısını seyirciyi doğrudan gösterir. Gerçekten de film boyunca seyirci Hasret'in baktığı yerlere aynı açılardan bakar. Film, bir gazete sayfasındaki trafik kazası haberine ait görüntüyü öznel plan ile gösteren bir sahne ile başlar. Gazeteyi okuyan kişi Hasret'tir ve kamera (seyirci) onun görüş noktasında yer alır (Resim 1). Kamera, gazete sayfasından yukarıya doğru tilt hareketi ile Hasret'in ona/ kameraya/ seyirciyeye bakan arkadaşlarına odaklanır. Bu teknikle Hasret'in bakış açısı açılıştan itibaren filmin merkezine alınır.

⁵ Türk Dil Kurumu Sözlüğünde nazar ve nazarında sözcüklerine bakıldığında bakış, bakma, düşünce, görüş gibi anlamlar karşımıza çıkar. <https://sozluk.gov.tr/>. Nazar sözcüğü kimi kaynaklarda eskimiş bir sözcük olarak belirtilse de güncel dilde her iki anlamda da halen kullanılmaktadır.

Resim 1. Arkadaşları gazete okuyan Hasret'e/Hasret'in görüş açısında konumlanmış kameraya/seyirciye bakıyorlar.

Filmde öznel plan ofis sahnelerinde sıkça karşımıza çıkar. Kamera bazen doğrudan Hasret'in gözlerinin yerine geçerek seyircinin görüş noktasını onun bakış açısına taşır. Bu durumda, ofis çalışanlarının doğrudan kameraya bakmaları, seyirci ile etkileşime geçiyor gibi bir his uyandırır (Resim 2). Mercado'nun (2011, s. 99) da belirttiği gibi öznel planın en dikkat çekici özelliklerinden biri, diğer karakterlerin objektife doğrudan bakmaları, onunla konuşmaları ve hatta kamerayla fiziksel temas kurmalarına imkân tanınmasıdır. Ayrıca, filmde diğer mekânlarda geçen sahnelerde ve öbür karakterlerle etkileşimlerde de öznel plan, Hasret'in bakış açısını öne çıkarır. Örneğin, Hasret erkek arkadaşı Mehmet (Özgür Çevik) ile bir kafede oturup konuşuyorken, kamera masaya doğru ileri kaydırma hareketi ile yaklaşır ve Hasret'in bulunduğu yerde sabitlenir. Bu şekilde, seyirci önce dışarıdan Mehmet'in Hasret ile konuştuğunu görür, ardından Hasret'in bakış açısına konumlanan kamera ile Mehmet'in doğrudan kameraya/seyirciye bakarak Hasret ile konuştuğunu görür (Resim 3). Sözen'in (2008, s. 584) de belirttiği gibi öznel kamera kullanımı duygusal olarak çarpıcı etkiler elde etmek için özellikle tercih edilir. Bu sayede Mehmet Hasret'e psikoloğa gitmesini veya yakın arkadaşı Gülay'ın onda kalmasını öneriyorken seyirci Hasret'in bakış ve görüş açısına sahip olur.

Resim 2. Ofis arkadaşı (solda) Hasret'le konuşurken, Hasret'in görüş açısında konumlanan kameraya/seyirciye bakıyor.

Resim 3. Erkek arkadaşı Mehmet (sağda) Hasret'le konuşurken, Hasret'in görüş açısında konumlanan kameraya/seyirciye bakıyor.

Filmin ilerleyen sahnelerinde, yakın arkadaşı Gülay (Asiye Dinçsoy), Hasret'i evinde ziyaret eder. Gülay'ın olduğu sahnede de kamera öznel plan ile Hasret'in görüş noktasında konumlanır. Bu şekilde, seyirci Hasret'in bakış açısına sahip olur ve Gülay'ın hareketlerini Hasret'in görüşünden izler (Resim 4). Gülay, Hasret'in kendisini dinlemediğini ve televizyona baktığını fark ettiğinde kamera hızlıca televizyondan Gülay'a doğru pan yapar. Daha sonra, Hasret bir koku algılar ve başını yukarı kaldırır; kamera da aniden yukarıya tilt hareketi yapar ve tavana yönelir. Kamera ile birlikte seyirci Hasret'in yukarıda baktığı yere bakar ve onun gördüğünü görür.

Öznel plana, Hasret'in hafızasında geçmişe doğru bir yolculuk yaptığımızda, çocukluğundaki katliam gününü onun hatırladığı ve gördüğü şekilde deneyimlerken de rastlarız. Küçük yaştaki Hasret'in bakışı, elini tuttuğu teyzesine olduğu gibi, diğer insanlara veya ağaçlara aşağıdan yukarıya doğru olduğu için, kamera onun göz hizasına inerek alt açıdan görüntü sunar (Resim 5). Mascelli'nin de belirttiği gibi (2014, s. 44) alt açı çekimde kamera nesne veya konuyu görüntülemek için aşağıdan yukarıya doğru eğimlenir. Hasret'in yetişkinlik dönemindeki bakış açısı onun göz hizasından görüntülenirken, çocukluk dönemindeki bakış

Resim 4. Yakın arkadaşı Gülşay, Hasret'le konuşurken Hasret'in görüş açısında konumlanan kameraya/ seyirciye bakıyor.

açısı da alt açı çekimiyle görüntülenir. Bu sahnede seyirci, Hasret'in zihninde bir anı olan çocukluğuna ait perspektife sahip olur. Bu anı, başlangıçta Hasret için belirsiz bir anı iken, görüntünün seyirci için önce flu sonra net olması gibi, gittikçe netleşen bir anıya dönüşür. Teyzesi, küçük Hasret'e, yani alt açıda yukarıya doğru konumlanmış kameraya korkuyla bakarken, Hasret'i sakinleştirmeye çalışıyordu.

Resim 5. Teyzesi çocuk Hasret'in elinden tutup onunla konuşurken alt açıda duran Hasret'in görüş açısında konumlanan kameraya bakıyor.

Seyirci, karakterin optik görüşünü ifade eden bakış açısına, öznel planın yanı sıra görüş noktası çekimi ile de ulaşmaktadır. Karakterin arkasından yapılan omuz çekimi ile elde edilen görüş noktası açısı oyuncunun doğrudan gözünden değil, fakat perspektifinden görülür. Mascelli (2014, s. 24) görüş noktası çekiminin nesnel bir perspektife sahipmiş gibi görünse de nesnel ve öznel açıları arasında görülebileceğini belirtir. *Kayıt*'da, bazı sahnelerde hareketli el kamerası, Hasret'i omuz çekimiyle takip ederken, bazılarında Hasret'i önden takibe alarak onun yüz ifadelerine odaklanır.

Filmde Hasret'in bakış açısını vurgulayan tekniklerden bir diğeri de seçmeli netliktir. Seçici odaklama, odağı kaydırma veya netlik kaydırma olarak da bilinen (Mascelli, 2014, s. 229; Bordwell ve Thompson, 2012, s. 178) bu tekniğin kullanımında netlik, hikâye anlatımında etkili bir araç olarak öne çıkar. Çekim sırasında netliğin değiştirilmesiyle seyircinin dikkati ve gözü belirli bir noktaya çekilir. Bir cisim net olarak ön planda iken netlik ayarı değiştirilerek bu cisim flulaşır, arkadaki veya öndeki cisim dramatik biçimde netleşir (Brown, 2018, s. 38). Filmde Hasret'i parkta yürürken takip eden el kamerası, Hasret'e odaklanırken, arka planda Hasret'i gözleyerek bankta oturan erkeklerin görüntüsünü flulaştırır. Hasret'in net görüldüğü bu sahnede, onun bu bakışlardan yaşadığı rahatsızlığı anlarız. Benzer biçimde, Hasret bir kafede otururken, arka masada oturan kadınlar önce bulanık, Hasret ise net görülür. Hasret'in yüzündeki hafif gülümsemeden eril dili eleştiren kadınların yaptığı sohbetten keyif aldığını anlarız. Diğer karakterler bulanıklaşmakta iken, bizim için önemli olan Hasret'in düşünce, duygu ve tepkileridir.

Diyaloglu sahnelerde de seçmeli netlik tercih edilerek Hasret'in bakış açısı ön plana çıkarılır. Hasret'in Mehmet ile aynı çerçevede görüldüğü ve sırasıyla netleşip bulanıklaştıkları diyalog sahnesi buna bir örnektir. Anıları daha iyi hatırlayabilmek için her gün parkı ziyaret ettiğini Mehmet'e söylediği sahnede Hasret öndeki Mehmet ise arkadaki koltukta oturmaktadır. Diyalog sahnesi süresince Mehmet 20 saniye boyunca netken, Hasret yaklaşık olarak 30 saniye boyunca net olarak görülür. Hasret'in tepkileri daha önemli görülmüş, ön planda tutulmuştur.

Hasret'in bakışının ve bakış açısının daha görünür olduğu sahnelerden bir tanesi de ofiste geçer. Bu sahnede kameranın pan hareketi, uzun çekim, yakın çekim gibi çeşitli çekim teknikleri bir arada kullanılarak Hasret'in iş arkadaşıyla kurgu odasında çalıştığı anlar görüntülenir. Hasret yakın çekimde görülürken, kendisinden bir haberin çarpıtılmış biçimde kurgulanması talebine itiraz eder:

"Anlıyorum da burada mahkemeye ilgili bir şey yok. Avukatlar açıklama yapmaya çalıştı elimizde görüntü var... Sanıklar avukatlara saldırdı, hâkim avukatları dışarı çıkarmakla tehdit etti. Daha sonra çıkarttılar. İnsanlar yürüdü. Avukatlar mahkemeye ilgili durum için açıklama yapmaya çalıştılar. Ondan sonra yaptırılmadı. İnsanlar yürüdü hani, bugün."

İş arkadaşı, Hasret'e gerçekleri göz ardı ederek uyum sağlaması gerektiğini sert bir dille belirtir. Bu diyalog sahnesinde, çoğunlukla Hasret omuz ve baş yakın planda gösterilir. Sadece iki kez solundaki iş arkadaşına pan hareketi yapan kamera, orada kalış süresini kısa tutarak yeniden Hasret'e pan yapar. İş arkadaşı Hasret'in sözleri arasında yorumlar yapsa da, görüntü Hasret'te sabittir. Bu sahne süresince Hasret yaklaşık 55 saniye boyunca kadrajda görülürken, iş arkadaşı yaklaşık 30 saniye süreyle görülür. Birlikte izledikleri videodaki sunucunun söyledikleri karşısında, yakın çekimdeki Hasret'in aslı çarpıtılmış habere verdiği tepkiler yüz mimiklerinden rahatlıkla takip edilebilir. Sunucunun söylediklerini duyduğunda şaşkına dönen Hasret, sözcükleri alaycı bir şekilde tekrarlarlarken çaresizce eliyle alnını ovuşturmaktadır. Aynı şekilde, videoda duyduklarına göre montaj yapmasını isteyen iş arkadaşına karşı duyduğu öfkeyi de Hasret'in yakın çekim görüntüsünde gözlemleyebiliriz. Yaklaşık 50 saniyelik kesintisiz çekimden oluşan bu sahnede gördüğümüz Hasret'in yakın planı, onun tepkilerini ve olaylara bakış açısını daha uzun süre ve yakından gözlemlememizi sağlar. Mercado'nun (2011, s. 57) da belirttiği gibi baş ve omuz yakın planı oyuncunun yüzünü vurgulayarak seyircinin küçük mimik ve duyu değişimlerini fark etmesini ve karakteri daha derinlemesine tanıyabilmesini sağlar.

Filmde Hasret'in bakış açısını gözlemlememizi sağlayan tekniklerden biri de çok yakın çekim veya aşırı yakın çekim olarak da bilinen ayrıntı çekimidir. Bu teknikle küçük nesnelere veya bölgelere perdede büyütülerek görüntünün tamamını kaplayacak şekilde filme alındıklarında normalden daha etkileyici olurlar. Mascelli (2014, s. 182-183) oyuncunun burun, dudak veya göz gibi belirli bölgelerinin, ilgili duyunun dramatik biçimde vurgulanması için kullanılabileceğini belirtir. Hasret, bilgisayar karşısında oturmuş kurgu yaparken, videoda objektife eğilip "bunu hatırla" diyen eylemci bir kadınla karşılaşır. Bu eylemcinin görüntüsünü yaklaşık altı kez tekrarlayıp yavaşlatarak izleyen Hasret'in tepkileri her defasında gözlüğüne ve gözlerine yapılan ayrıntı çekimle gösterilir. Bu çekimde, Hasret'in tepkileri, bakışları ve görüşe vurgu yapan bir obje olan gözlüğü tüm kadrajı kaplar (Resim 6).

Resim 6. Kurgu yapan Hasret'in gözleri, gözlüğü ile birlikte tüm çerçeveyi kaplıyor.

Filmde Hasret'in iç dünyasına dalabilmek için kurguda çeşitli geçiş tekniklerinin kullanımı tercih edilir. Hasret'in öznel bakış açısına ait verilerden bazıları, sadece Hasret'in gördüğü karakterlerin ve sadece Hasret'in duyduğu seslerin seyirci tarafından da algılanıyor olmasıdır. Bu unsurlar genellikle geriye dönüş tekniğiyle sahneye konur. Geriye dönüş, filmin ilerleyen zaman çizgisini keserek geçmişe ait bir sahneye dönmektir (Toprak, 2013, s. 111). Örneğin, Hasret'in ölmüş anne, baba ve teyzesi zaman zaman evde Hasret'in onları eskisi gibi hatırladığı halleriyle belirirler. Anne ve baba, bir odada sohbet edip müzik yaparlarken, teyzesi

başka bir odada resim yapmaktadır. Çocukken katliam gününde görmüş olduğu yüzler ve duyduğu sesler de zihninde zaman zaman canlanır. Yakın planda bir çocuk, kapı önünde duran somurtkan kadınlar, zaman zaman Hasret'in anımsadığı görüntüler olarak karşımıza çıkar. Hasret'in karşısına bir anda da çıkan bu karakterler fiziksel olarak orada bulunmasalar da, seyirci Hasret'in bakış açısıyla onları görür.

Ekinci (2018, s. 87-89), sadece karakter tarafından anımsanan ve sadece seyirci tarafından işitilen hayali sesleri öznel diegetik sesler kapsamına alır. Filmde katliam gününe dair Hasret'in hafızasında yer alan at kişnemesi, sokak köpeklerinin nefesi, saldırıların çığlıkları, teyzesi ile birlikte seslendirdiği bir çocuk şarkısı ve karanlık evde dolaştığı sırada işittiği alev sesleri yalnızca izleyicinin duyduğu seslerdir. Sesler Hasret'in zihninde olduğu için anlatıdaki diğer karakterler bu sesleri algılamaz. Yakın arkadaşı Gülay, Hasret'i evinde ziyarete geldiğinde kendisini habersiz bıraktığı için Hasret'i azarlamakla meşguldür. Fakat seyirci Gülay'ı değil Hasret'in algıladıklarını işitir. Gülay'ın konuşmaları sırasında işitilen ses, Hasret'in duyduğu gibi boğuk ve uzaktan gelen bir siren sesi ile kalp atışlarıdır.

3. *Kaygı*'da Dişil Nazarın Mizansen Örgüsü ile Kurulumu

Yukarıda belirtildiği gibi dişil nazarın farklı yazar ve yönetmenlerce yapılmış tanımlarına ait özellikler içinde en belirgin olanlarından birisi duyguların ön planda olmasıdır. *Doublespeak (Laf Salatası, 2020)* adlı cinsel tacizi konu alan kısa film yönetmeni Hazel Mckibbin'e göre "Bir filmin samimi hissettirmesi için kadın karakterin anlatıda eylemi, aksiyona dayalı olarak ilerleyen erkek yönetmen filmlerindekinden daha farklı ve incelikli biçimde yürütmesine izin verilmelidir. Bu ise genellikle sahnede eylem belirgin olmasa bile kameranın alta yatan duyguyu ortaya çıkarması anlamına gelir" (aktaran Burns, 2022) Yönetmen April Mullen ise kadın yönetmen filmlerinde duyguların ön planda olmasını şu yorumu ile açıklar: "Kadınlar yarattığımız filmlerde gerçekliğe dair kimi anlarda görüp hissedebildiğim bir duyarlılık ve duyguların derinliği ile bağlantıya sahipler" Ona göre dişil nazar şeffaflıktır, seyirci ile yönetmen arasındaki tül incedir ve insanların daha fazla içeri girmelerine izin verir (aktaran Costa, 2016).

Feminist sinema alanında çalışmaları olan kuramcı Smelik dişil deneyim ile filmin yarattığı duygulanım arasında bir bağlantı kurar. Smelik dişil deneyimin hala erkek egemen kültür içinde yeterince temsil edilmemiş olduğunu vurgular; ona göre temsil edilemez olanı ifade etmenin yollarından birisi duygulanımsallıktır (Smelik, 2008, s. 94). Görüldüğü gibi yazar, kuramcı ve yönetmenlerin dişil nazara olan yaklaşımlarında gözlenen duygu veya duygulanımın baskın oluşu dikkat çeken bir öğedir. Bu alt bölümde *Kaygı* filminde kadın karaktere ait duygu, deneyim ve temsil, mizansen tasarımına odaklanarak araştırılmış ve Hasret'in duygu ve hislerinin mizansen/sahneleme aracıyla desteklendiği ve filmde merkeze alındığı fark edilmiştir.

Kaygı'da Hasret'in içinde bulunduğu baskın huzursuz, gergin, kaygılı ve nevroitik duygu durumunu⁶ en çok hissettiren ve vurgulayan mizansen öğesi ışık ve aydınlatma olarak kendisini gösterir. Hasret'in evi, filmin önemli bir bölümünde genellikle loş veya yarı karanlık bir atmosfere sahiptir. Girişteki yanıp sönen bozuk lamba Sivas katliamında yanan ateşi çağrıştıran nesnelere birine dönüşür. Çerçeve dışından gelen herhangi bir yapay ışık kaynağı olup olmadığı bilinmez ama; çerçevenin içinde görünen lambader, masa lambası ve mum ışıkları gibi yapay aydınlatma kaynakları, çerçeve içindeki alanı aydınlatmaya yetmiyormuş gibi görünür. Bu dekoratif aydınlatma öğeleri, özellikle kara film türünde ve gece sahnelerinde ışık kaynağı olarak önemli bir rol oynar (Brown, 2018, s. 272-273). Hasret'in evindeki bu loş atmosfer, filmde kasvetli bir hava yaratır. Sarı tonlardaki aydınlatma, ateşi çağrıştıran ve belirgin bir renk kodu olarak öne çıkar. Loş aydınlatma, belirgin kontrastlar ve keskin, karanlık gölgeler oluşturur; sert ışık aşırı aydınlık ve karanlık alanlara sebep olur. Bu tür aydınlatma, genellikle filmlerde karanlık ve gizemli sahnelerin varlığına işaret eder (Bordwell ve Thompson, 2012, s. 136). Filmin atmosferi, aydınlık değildir, Hasret'in duygusal durumuna daha yakın olan karanlık baskın hale gelir. Bu karanlık, aynı zamanda filmdeki gerilim müziğiyle birleşerek seyircide huzursuzluk ve tekinsizlik hissi uyandırır.

Filmde, ışık ve aydınlatma tercihlerinin yanı sıra ses ve müzik öğelerinin de çeşitli şekillerde Hasret'in baskın duygularını vurguladığı belirlenmiştir. Hasret'in içinde yaşadığı gerilimi vurgulayan titreşimler, başlangıç jeneriğinden itibaren hissedilir ve film boyunca tüm ses yelpazesine yayılır. Jenerikte görülen sarı renkli yazılar karanlık fonda kırılma ve titreme efektleri ile görünüp kaybolurlar. Edgar-Hunt ve ark. (2015, s. 166), sinemada sesi genel hatlarıyla diegetik ve diegetik olmayan olarak ikiye ayırırlar. Diegetik sesler, hikâye içindeki karakterlerin algılayabileceği sesleri temsil ederken, diegetik olmayan sesler anlatının dışından gelir. Filmde her iki ses türü de gerilimi besler. Diegetik olmayan ses efektleri ve gerilim müziğiyle birlikte diegetik inşaat sesleri, Hasret'in zihninde yer eden geçmişe ait seslerle ara sıra üst üste biner. Bu sesler, izleyiciye kaygı ve huzursuzluk hislerinin geçmesini sağlar ve böylece Hasret'in baskın duygusunu filmin merkezine alır. Hasret'in, Mehmet'e tekrarlayan kâbusunu anlattığı sahnede konuşma sesleri yavaşça silinir ve yerini gergin bir müziğe bırakır. Bu gergin müziğin eşliğinde Hasret ve Mehmet'in

⁶ Filmde sözü edilen duygu/ duygu durumlarına ait ifadeler için klinik psikolog Dr. Jonice Webb'e (2019) ait olan *Çocuklukta İhmalin İzi: Boşluk Hissi* adlı kitaptaki duygu listesi temel alınmıştır.

görüntüleri bulanıklaşırken, arkadaki duvar netleşir. Bu mizansen ve sinematografi tercihleri, ana akım sinemada alışık olunandan farklı bir diyalog sahnesi sunarak seyirciyi gerilim ve belirsizlik duygularına dâhil eder.

Kayı'da Hasret'in baskın duygusunu seyirciye hissettirmek amacıyla dekor, mekân, kostüm ve renk gibi mizansen öğeleri de kullanılmıştır. Hasret'in duygusal durumunu destekleyen belirli renk kodları göze çarpar. Petrie ve Boggs (2018, s. 202), sinemada renklerin sıcaklık hissini iletebileceğine dikkat çeker. Turuncu, kırmızı, sarı gibi sıcak renkler, ateşi ve güneşi çağrıştırdıkları için bu hissiyatı yükseltir. Hasret'in anne ve babasının yangında öldükleri katliama dair anılarını hatırlarken yaşadığı yanma ve sıcaklık hissi, soluk turuncu ve kahve tonları filmde belirgin bir renk olarak öne çıkar. Bu renk tonları, dekor ve mekân aydınlatmasında olduğu gibi Hasret'in kostümlerinde de kendini gösterir. Hasret genellikle dış mekânda kahverengi-koyu turuncu palto ve beresi ile görünür. Sıkça ziyaret ettiği parkta sonbahar-kış tonları hâkimdir; ağaçlar, kenarlarda toplanmış yapraklar ve Hasret'in oturduğu bank soluk kahverengidir. Hasret'in evinde tercih edilen dekorda koyu turuncu- kahverengi bir koltuk takımı, soluk haki ve turuncu perdeler ile kahverengi orta sehpa dikkat çeker. Çalışma odasında da perdelerde ve masa üzerinde sıcak renkler ağırlıktadır (Resim 7). İç mekânda Hasret bordo-koyu kahverengi, lacivert veya bej bir şal ya da hırka giyinmiştir. Dış mekânda ise kahverengi palto ve beresiyle genellikle rahat kıyafetler içinde görüntülenir. Özellikle boynunu açıkta bırakan bluzlar giyinmesi dikkat çeker, sürekli bir sıcaklık hissi içinde oluşu sebebiyle boynunu açıkta tutmayı tercih eder. Bu da katliam günü yangının verdiği sıcaklık hissini yansıtan başka bir detaydır. "Post Travmatik Türküler" adlı yazısında, Çağiltay, *Kayı* filminin renk paletinin anlamını vurgular: "Duvarlar gerçekten yanmış ve travma sonrası anılar o kadar canlı ki, yaygın bir semptom olarak sürekli olarak canlandırılmaya, farklı zihinlerde sürekli yanmaya devam etmektedir. Bu nedenle film boyunca izlediğimiz düşük kontrastlı, duman tonlarındaki sınırlı renk paleti anlam kazanır; ayrıca Hasret'in adı da" (Çağiltay, 2019, s. 16).

Resim 7. Evin iç tasarımında yarı karanlık ve ateşi çağrıştıran renkler hâkimken, Hasret hissettiği sıcak sebebiyle ateşini ölçmek için alınma dokunuyor.

Hasret'in baskın duygularını filmin merkezine alırken oyunculuk performansı, mimik, canlandırma ve bedensel hareketler de yukarıda sayılan öğeler kadar dikkat çeker. Oyunculuk performansı Bordwell ve Thompson'ın (2012, s. 140) da belirttiği gibi film bağlamında nasıl işlev gördüğüne göre incelenmelidir. Alçı Eke'nin *Kayı*'da canlandığı gergin ve agresif Hasret karakterinin mimikleri ve bedensel hareketleri, onun yaşadığı ağır içsel çatışmayı destekleyici bir rol üstlenir. İş arkadaşlarını gerçekleri çarpıtmakla eleştirirken, özel yaşamında kendisine destek olmaya çalışan arkadaşlarını genellikle sert davranışlarla reddeder veya görmezden gelir. Hasret'in gerçeklerin çarpıtılması veya üstünün kapatılmasıyla ilgili sorunu, filmin evreninde müzisyen anne ve babasının yangında hayatlarını kaybetmelerinin ve söz konusu katliamın toplumsal hafızada unutturulmak istenmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu hikâyeye sezgileri aracılığıyla ulaşmaya çalışan Hasret, genellikle yoğun bir yanma hissiyle baş başadır.

4. *Kayı*'da Dişil Nazarın Rahatsız Eden Kamera ile Kurulumu

Dişil nazara ait yapılmış tanımlar arasında en çok vurgu yapılan niteliklerden birisi de farklı/ alternatif bir sinemasal dil ortaya koyması veya yerleşik kodları sorgulayarak ilerlemesidir. Günümüzü dişil nazar çağı olarak tanımlayan Charlotte Jansen'a göre dişil nazar alternatif bir bakma ve görme biçimidir. (Nordstrom, 2017). Yönetmen Mckibbin ise dişil nazarı "kadınların kendi özgün sinemasal dilleri ile resmedilmeleri" olarak tanımlar (Burns, 2022). French (2021, s. 53-54) dişil nazarın tek bir kavram veya anlamdan ibaret olmayıp birçok farklı özneliği ve bakışı içinde barındırdığını belirtir. Gerçekten de filmlerde kadın bakışı/ bakış açısı ile duygularının ön plana alınmasının yanında kadın yönetmenin kendine özgü sinematik üslubu veya geleneksel sinemadan farklılaşan teknikleri de bize dişil nazarın varlığı hakkında ipuçları sağlayabilir.

Önceden de vurgulandığı gibi ana akım sinema erkek yönetmenlerin hedef, aksiyon, sonuç odaklı anlatıları ile şekillenmiştir. İzleyicinin karakterle özdeşleşmesini teşvik etmek, izleyicinin aldığı hazdaki devamlılığı sağlamak ve sinematografik unsurlarda tutarlılık sağlamak da geleneksel sinemanın tercihleri arasında görülür. Arslan'ın (2005, s. 14-15) Yeşilçam örneğini verdiği ana akım sinema ile ilgili söylediği gibi, bu metinler yüzeyde aşırılıklara ve gerçeklikle zayıf bağlara sahip olmakla birlikte muhafazakârlık ile baş başa giden ve toplumsal konuları popülist bir pencereden ele alan filmlerdir. Kolektif seyirciye ve onun hazzına hitap etmek, bu sebeple seyircinin özdeşlik kurmasını sağlamak amacıyla ana akım sinema bilindik, geleneksel sinema kodlarını tercih etmektedir.

Alternatif veya sorgulayıcı olduğu öne sürülen dışıl nazarın varlığında ise ana akım sinema kodlarından farklılaşmaların olup olmadığına bakmak gerekir. Ana akım sinemaya karşı çatışma yaratmak amacıyla ortaya çıkan yeni dalga ve karşı sinema gibi sinema akımlarının özelliklerine bakıldığında klasik sinemanın kullandığı öğelere karşıt öğelerin varlığı dikkat çeker. Bunların başında seyircinin rahatsız edilmesi, yabancılaştırılması, gerçeklik ve devamlılığın kesintiye uğratılması gibi özellikler gelir. (Wollen, 2009, s. 418; Bordwell ve Thompson, 2012, s. 261-262).

Kaygı'da ana akım sinema kodlarından farklılaşan çok sayıda nitelik mevcuttur. Bunların en başında seyircinin rahatsız edilmesi, hazdan koparılması ve yabancılaştırılması gelmektedir. Film boyunca seyirciyi ana karakter Hasret'in görüş noktasında konumlandıran öznel planların sık kullanımı seyirciyi rahatsız eden en başat kullanım olarak göze çarpar. Öznel planın uzun süreli kullanımı, olayları görünmeyen üçüncü bir kişi perspektifinden güven hissiyle izleyen seyirciyi rahatsız edebilecek bir özelliğe sahiptir (Mercado, 2011, s. 99). Seyirci öznelliğini paylaştığı bir karakterle özdeşleşme konusunda zorlanabilir ve sonunda anlatıdan kopabilir. Öznel planların *Kaygı*'da sık ve uzun süreli kullanılmasıyla seyircinin kasıtlı bir şekilde rahatsız edilmesi amaçlanmış gibidir. Ayrıca, hareketli el kamerası kullanımı da filme gerçeklik katarak bu amaca hizmet eder gibi görünür. Kameranın aşırı hareketli oluşu, karakterin içsel huzursuzluğunu seyirciye geçirir. Edgar-Hunt ve arkadaşlarının (2015, s. 134) görüşüne göre el kamerası, karakterin bakış açısıyla özdeşleştirildiği kadar gerçekçilik hissi de sunan sarsıntılı bir etkide bulunmak için kullanılır. Bu teknik doğru ve dengeli bir şekilde kullanıldığında sinemada önemli bir araç olabilir ancak sürekli hareket halinde olan kamera seyircinin sabrını zorlayabilir (Yıldız, 2018, s. 124-125).

Kaygı'da geleneksel sinema uyuşmalarından farklılaşarak izleyiciyi yabancılaştıran unsurlardan biri, doğrudan kameraya bakan karakterlerdir. İkinci (2018, s. 137) sinemada yeni bir dil arayışına yönelik olan çalışmada, Yeni Gerçekçilik ve Yeni Dalga gibi ana akıma karşı olan sinema akımlarında oyuncuların yabancılaştırma maksadıyla kullandığını belirtir. Ona göre, oyuncunun kameraya doğru bakışı, bizim ekrana baktığımız gibi ekranın da bize açıkça bakması anlamına gelir. *Kaygı* filminde, kamera Hasret'in bakış açısında konumlandığında, Hasret ile iletişimde olan karakterler doğrudan kameraya -Hasret'in gözlerine- bakarlar. Seyircinin ekranın doğrudan bu bakışlarına maruz kalması, tedirgin edici ve yabancılaştırıcı bir etkide bulunur.

Öznel planların beklenenden fazla oluşu, kameraya bakan karakter veya sallantılı el kamerası kullanımı gibi araçlar dışında anlatının odağındaki temanın rahatsız edici olması da ana akım sinemadan farklılaşarak seyirciyi yabancılaştırıcı etkide bulunabilir. Asiltürk'e (2014, s. 167, 171) göre felsefi, politik veya dünya görüşüyle ilgili bir durum yaratma anlamına gelen yabancılaştırma etkisi; sinema dilini oluşturan yapısal öğelerdeki akışın kasıtlı olarak bozulmasına yönelik olan yabancılaştırmanın etkisinden çok daha fazladır. Wollen da (2009, s. 424) işlenen sorunların rahatsız ediciliğinin geleneksel sinemadan uzaklaşarak izleyiciyi rahatsız ve provoke edilebileceğini ifade eder. *Kaygı* filminin ana teması, Sivas katliamı gibi gerçekte yaşanmış ve rahatsız edici bir politik olay etrafında dönmektedir. Ayrıca, filmde ana temanın yanı sıra eril zihniyeti eleştiren unsurlar da bulunmaktadır. Gerçeklerin örtülmesi ve çarpıtılması, eril şiddetin hâkimiyetindeki medya ve kamusal alanlara dair yapılan eleştiri, unutturulmaya çalışılan tarih gibi kadımı da yakından ilgilendiren temaların filmde işleniyor olması seyirciye sadece keyif vermekten öte onu uyararak düşündürmeyi amaçlar.

Filmde geleneksel sinema kodlarından ayrılarak seyirciyi yabancılaştıran bir başka unsur, zaman ve mekân arasındaki tutarsızlıklar ve çizgisel-zaman dışılıktır. Geleneksel sinemada, zaman ve mekân genellikle tutarlı bir sırayla ilerler. Film genellikle tek bir anlatı üzerinden gider ve gösterilen her şey bu dünyaya aittir. Geleneksel sinema karşısında olan bir karşı sinema anlayışında Gürkan'a (2015, s. 44-45) göre bu homojen dünyalar parçalanarak heterojen dünyalar sunulur. *Kaygı*'da geçmiş ve şimdiki olaylar aynı mekânda ve aynı çerçevede gösterilir. Hasret'in geçmişe döndüğü anlar, bunu seyirciye fark ettirmek için özel teknikler kullanılmadan doğrudan kesmelerle gösterilir. Zamanda yapılan bu değişikliğin seyirciye önceden haber verilmiyor oluşu kronolojik sürekliliği bozarak seyirciyi şaşırtır, kafasını karıştırır. Zihinsel ve zamansal bölünme yaşayan Hasret'in gözünden, ölmüş olan anne, baba ve teyzesi Hasret ile aynı mekânda görülür. Geçmiş hatırladığı bir sahnede Hasret, anne ve babasının evin bir odasında müzik yaptığını ve bir müzik festivaline gitmeyi tartıştıklarını gözler. Anne ve baba, Hasret'in çocukluğuna bakıyor gibi görünseler de, kamera açısının karşı açığı ile kadrajda yetişkin Hasret'i görürüz. Bir başka sahnede, Hasret'in ölen teyzesi evin bir odasında resim yaparken görüntülenirken, Hasret teyzesinin arka planda olduğu bu odanın önünden geçmektedir.

Filmde, ana akım sinemada özellikle diyalogların geçtiği sahnelerde sıkça kullanılan açı-karşı açı tekniğine yer verilmiştir. Ancak *Kaygı*'da bu teknik, Hasret'in bakışlarına odaklanmak amacıyla bir köpek ile göz temasında buldukları sahnede tercih edilir. Hasret'in bir köpeği takip ettiği bu sahnede öncelikle, Hasret'in kendisine bakan köpeğe endişe dolu bir bakış attığını

görürüz. Daha sonra, köpeğin bakış açısından Hasret'i görürüz. Bu teknik, geleneksel sinemada çoğunlukla tercih edilse de, *Kaygı*'da özellikle diyalog sahnelerinde baskın bir öğe olarak kullanılmaz.

5. Tartışma ve Sonuç

Dişil nazar, bugün gelinen noktada birçok farklı açıdan tanımlanmış ve hala tanımlanmaya devam eden süreçsel bir kavram olarak görülebilir. Dişil nazar kadın öznelliğini, kadın karakterin duygusunu ve bakış açısını merkeze alması, geleneksel sinema kodlarını sorgulayarak alternatif bir sinema dili ortaya koyması gibi nitelikleri ile vurgulanmıştır. Bu bağlamda çalışmada incelenen *Kaygı* filminde dişil nazarın varlığından söz edilebileceği gözlenmiştir. Yönetmen Ceylan Özgün Özçelik filmde kadın karakterin bakış açısını, zihinsel dünyasını, algı ve duygularını ön plana çıkarmak için farklı sinematografi ve kurgu teknikleri kullanmıştır.

Kamera hareketleri, kameranın konumu, çekim açısı ve ölçeği, kadın karakterin görüntüsündeki netlik ile kurgudaki geçiş efektleri gibi bir dizi farklı teknik, önemli rol oynamaktadır. Özel planlar ve omuz arkası görüş noktası tekniği kullanılarak kamera, seyircinin kadın karakterin bakış açısını ve hislerini daha yakından anlamasını teşvik etmek amacıyla karakterin bulunduğu nokta ve açıda konumlandırılır. Baş, yüz, omuz ve detay planlar da, karakterin bakış açısını vurgulamak için kullanılmıştır. Yakın çekimlerin sıkça tercih edilmesi, ana karakterin hislerini ve bakış açısını daha derinlemesine anlamak, olaylara nasıl tepki verdiğini yüz ifadelerinden daha yakından görmek kısaca onun zihin dünyasına daha fazla yaklaşmak içindir. Diyalog sahnelerinde, kadın karakterin yakın planının gösterilmesinin yanı sıra, seçmeli netlik ile görüntüsünün uzun süre net olması karakter sessiz olduğu anlarda bile onun tepkilerini gözlemlemek amacıyla tercih edilmiştir. Sallantılı el kamerasıyla karakterin arkadan ve önden takip edilmesi, karakteri ve onun bakışı ile bakış açısını takip etmek için tercih edilmiştir. Karakterin görüntüde kalış süresinin uzun olduğu; diyalog sahnelerinde açılı-karşı açılı yerine diyalogun çoğunluğunda kadına odaklanan, karşı tarafın söylediğinin öneminden ziyade bu ifadenin karakterde nasıl bir reaksiyona yol açtığını görmek amacıyla konuşma süresince kameranın kadının yüzünde sabitlendiği tepki planlarının varlığı gözlenmiştir.

Kamera ve kurgudaki tercihlerin yanı sıra, öznel diegetik ses de karakterin algısını öne çıkaran önemli bir unsurdur. Anlatı evreninde sadece karakterin duyduğu seslerin seyirciye iletilmesi, karakterin zihninde olanları odaklamamıza olanak tanır. Sadece kesmeler kullanılarak uygulanan geriye dönüş tekniği doğrudan karakterin iç dünyasına yolculuk yapmamızı ve onun bakış açısına erişmemizi sağlar. Karakterin gördüğü kâbuslar veya anıları, doğrudan onun bakış açısına odaklanan sahneleri oluşturur. Karakterin gördüğü görüntüler, zihinden geçen anılar, zihnindeki sesler yoluyla seyirci kadın karakterin bakış açısına, algılarına sahip olur, onun duyumsadıklarını duyumsar ve onun hissettiklerini anlaması amaçlanır.

Seyircinin karakterin duygusunu sadece görmesi veya anlaması değil görsel ve işitsel öğeler ile hissetmesi de amaçlanır. Mizansen araçlarının sahneye koyuluş biçimi, karakterin içinde bulunduğu duygu durumunu destekleyici şekilde tasarlanmıştır. Karakterin duygularının, çatışma ve ruh hali ile iç dünyasının mizansen yoluyla filmdeki vurgu noktası haline getirilmiştir. Mizansen kurulumunda anlatının kadın karakter üzerinde yarattığı duygusal etkilere öncelik verilmiş ve bu duyguların seyirciye geçmesine özen gösterilmiştir. Çatışma, gerginlik, kaygı, öfke, endişe gibi farklı duygu durumlarının yoğunluk ve etkileri aydınlatma, ses, mekân, dekor, renk, kostüm, makyaj ve oyunculuk gibi öğeler ile güçlendirilmiş, desteklenmiş ve pekiştirilmiştir.

Karanlık ve aydınlıktaki kontrastın gücü, yarı karanlık ve loş mekânlar, keskin ve karanlık gölgeler, sert ışık, yanıp sönen bozuk lambalar Hasret'in kaygı, gerginlik ve huzursuzluğunu seyirciye hissettirir. Aynı şekilde yer yer duyulan gerilim müziği, diegetik ve diegetik olmayan seslerin birlikte duyulması, jenerik tasarımı ve filmin adı dahil olmak üzere seyirciye gerilim hissettirecek türden niteliklere sahiptir. Mizansen oluşturulan başka bir unsur olan renk paletinin çoğunlukla ateşi çağrıştıran sıcak renklerden seçildiği gözlenir. Karakterin kostümü de aynı şekilde karakterin yoğun biçimde hissettiği sıcaklığı seyirciye iletmeyi amaçlar. Karakterin oyunculuğunda kullandığı mimik ve bedensel hareketler de onun merkezi duygusu olan gergin ve kaygılı ruh halini seyirciye iletmede kilit bir öneme sahip olur. Seyirci tercih edilen mizansen tasarımındaki öğeler ile kadın karakterin hissini algılar.

Dişil nazarın kadın karakterin duygu ve bakış açısını seyirciye göstermenin yanında farklı veya alternatif bir sinemasal dile sahip olduğu da öngörülmektedir. *Kaygı*'da dikkat çeken birçok sinematografik özelliğin ana akım sinema kalıplarını sorguladığı ve filmi bu kalıplardan farklılaştırdığı söylenebilir. Gerek içeriğinde işlenen temalar, gerekse kameranın kullanım biçimleri ile seyircinin geleneksel sinemadaki gibi kesintisiz bir haz yaşamamasının önüne geçilir. Özel planların ve hareketli el kamerasının sıkça kullanılması, karakterlerin doğrudan kameraya yani seyirciye bakıyor oluşları, politik ve gerçek olaylar ile rahatsız edici temalara yer verilmesi, zaman ve mekân arasındaki tutarsızlıklar, çizgisel zaman devamlılığındaki kesintiler ile seyircinin rahatsız olması ve yabancılaştırılması amaçlanmış gibi görünür. Diğer yandan film dişil nazar yaklaşımları ile örtüşen özelliklerden bir tanesine daha sahiptir. Hedef yönelimli bir ana karakterin varlığı yerine çatışmaları olan bir karakterin varlığı ve bu nedenle seyircinin karakter ile tam anlamıyla özdeşleşememesi söz konusudur. Film ana akım sinema normlarının bütünüyle karşısında değildir; fakat bu kodlar ile tamamen uyumlu olduğu da söylenemez.

Feminist sinema kuramları çerçevesinde kadın yönetmen açısından feminist eleştiri yapılan bu çalışmada, *Kaygı* filminde geleneksel sinemadan farklılaşan öğelerden en önemlisi kadına ait bakışın kurgulanma biçimi olarak ortaya çıkar. Sinematografik araçlar ile filmin merkezine alınan kadın karakterin bakışı ve bakış açısı; geleneksel sinemada baskın olan eril nazardan dişil

nazara bir transfer yaşandığını düşündürür. Kadın geleneksel sinemada olduğu gibi bakış veya haz nesnesi olarak değil; bakış, haz, nazar ve eyleyen gücün sahibi olan özne olarak karşımıza çıkar. *Kaygı*'da karşımıza çıkan kadın karakter geleneksel sinemanın idealleştirdiği kadın tiplerinin dışındadır. Ataerki ve toplum ile uyumsuz, yaşadığı çatışmaları dışı vuran ve bu çatışmaları anlayıp tanımlayabilmek için içe dönüş yaşayan, cesurca sorunun kaynağına inerek yüzleşme yaşayan, sezgilerine kulak veren; meraklı, isyankâr ve araştırmacı bir özne olarak karşımıza çıkar. Ortaya konulan bu kadın imgesi geleneksel sinemadaki negatif ve klişe imgelerden pozitif imgelere dönüşüm olarak yorumlanabilir.

Sonuç olarak *Kaygı* filminin, çalışmada tartışılan dişil nazar kavramına dair özellikleri taşıyan örnek bir film olduğu ve Ceylan Özgün Özçelik'in filmini ana akım sinema kalıplarının içerisine yerleştirmemeyi tercih ettiği belirtilebilir. Dişil nazar, kuramcıların da belirttiği gibi, sınırları keskin bir tanım ile kısıtlanabilecek bir kavram olarak görülemez. Kavram her yeni filmin detaylı görsel ve işitsel analizleri ile evrilen ve süreçsel olarak yeniden keşfedilecek niteliklere sahip gibi görünmektedir.

Etik Kurul Onayı: İnceleme kamuya açık haberlere ve bilimsel makalelere dayanılarak yapılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: The review was conducted based on publicly available news and scientific articles.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Abisel N. (2005). *Türk Sineması Üzerine Yazılar*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Ayala, D. (2023, May 20). The Female Gaze: Simply, What is it? [Blog yazısı]. Erişim Adresi: <https://www.sociomix.com/diaries/lifestyle/the-female-gaze-simply-what-is-it/1607449923>.
- Arslan, U. T. (2005). *Bu Kâbuslar Neden Cemil? – Yeşilçam'da Erkeklik ve Mazlumluk*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Asiltürk, C. T. (2014). *Sinemada Yaratıcı Yönetmen*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Bateman, J. E. and Wildfeuer J. (Eds.) (2017). Introduction: Bringing Together New Perspectives of Film Text Analyses. *Film Text Analysis: New Perspectives on the Analysis of Filmic Meaning*. New York, Oxon: Routledge, pp: 1-23.
- Bonitzer, P. (1995). *Bakış ve Ses*, (İ. Yaşar, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bordwell, D. ve Thompson, K. (2012). *Film Sanatı: Giriş*. (E. Yılmaz ve E. S. Onal, Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Brown, B. (2018). *Sinematografi-Kuram ve Uygulama*. (S. Taylaner, Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Buckland, W. (2013). *Sinemayı Anlamak*. (T. Göbekçin, Çev.). İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.
- Burns, H. (2022, April 5). What is the Female Gaze in Film? [Blog yazısı]. Erişim Adresi: <https://watchargo.com/what-is-the-female-gaze-in-film/>
- Chatman, S. (1990). *Coming to Terms – The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Costa, D. (2016, September 12). Director April Mullen on how "Below Her Mouth" is all about the female gaze. [Blog gönderisi]. Erişim Adresi: <https://afterellen.com/director-april-mullen-mouth-female-gaze/>
- Cowie, E. (1997). *Representing The Woman: Cinema and Psychoanalysis*, London: MacMillan Press.
- Çağltay, M. (2019). Post Travmatik Türküler. *Sekans Sinema Kültürü Dergisi* içinde eleştiri, e-11, Ağustos, 12-17.
- Doane, M. A. (1991). *Femmes Fatales: Feminism, Film Theory, Psychoanalysis*. New York: Routledge.
- De Lauretis, T. (1984). *Alice Doesn't: Feminism, Semiotics, Cinema*. Bloomington: Indiana University Press.
- Dyer, R. (2016). *The Persistence of Textual Analysis, Kracauer Lectures in Film and Media Theory*. [Video]. Erişim Adresi: <https://www.kracauer-lectures.de/en/winter-2015-2016/richard-dyer/>
- Edgar-Hunt, R., Marland, J. ve Rawle, S. (2015). *Film Dili*. (S. Aytaç, Çev.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Ekinci, B. T. (2018), *Sinemada Yeni Dil Arayışları*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Elsaesser, T. ve Hagener M. (2014). *Film Kuramı*. İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Forster, S. (2018, June 12). Yes, there's such a thing as a 'female gaze.' But it's not what you think. [Blog yazısı]. Erişim Adresi: <https://medium.com/truly-social/yes-theres-such-a-thing-as-a-female-gaze-but-it-s-not-what-you-think-d27be6fc2fed>.
- French, L. (2021). *The Female Gaze in Documentary Film - An International Perspective*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Gamman, L. ve Marshment, M. (Ed.) (1988). *The Female Gaze: Women as Viewers of Popular Culture*. London: The Real Comet Press.
- Gibbs, J. (2003). *Mise-En-Scene, Film Style and Interpretation*. London: Wallflower Press.
- Gürkan, H. (2015). *Karşı Sinema*. İstanbul: Es Yayınları.
- Hudson, K. (2022, November 18). What Makes the Female Gaze Different? [Blog yazısı]. Erişim Adresi: <https://raindance.org/what-makes-the-female-gaze-different-2/>

- Humm, M. (1997). *Feminism and Film*. Bloomington-Indiana: Indiana University Press
- Johnston, C. (2006). Karşı Sinema Olarak Kadınların Sineması. (Aygün Atalay, Çev.), *Sinemasal*. 14, 77-86.
- Kaplan, E. A. (2001). *Women and Film: Both Sides of the Camera*. Great Britain: Methuen ve Co.
- Kuhn, A. (1982). *Women's Pictures, Feminism and Cinema*. Boston: Routledge.
- Longinotto, K. (2007). Interview with Kim Longinotto. by Belinda Smail. *Studies in Documentary Film*, 1(2), 177-187.
- Macdonald, K. ve Cousins, M. (2011). *Imagining Reality: The Faber Book of Documentary*. London: Faber and Faber.
- Malone, A. (2018). *The Female Gaze – Essential Movies Made By Women*. Coral Gables: Mango Publishing Group.
- Mascelli, J. V. (2014). *Sinemanın 5 Temel Ögesi*. (H. Gür, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Mercado, G. (2011). *Sinemacının Gözü-Sinemada Kompozisyon Kurallarını Kullanmayı (ve Yıkmayı) Öğrenmek*. (S. Taylaner, Çev.). İstanbul: Hil Yayınları.
- Modleski, T. (1988). *The Women Who Knew too Much: Hitchcock and Feminist Theory*. London: Routledge, 5-9.
- Mulvey, L. (1997). Görsel Haz ve Anlatı Sineması. 25. *Kare*. (N. Abisel, Çev.). 21, 38-46.
- Nordstrom, L. (2017, April 4). Inside 'Girl on
- Pribram, E. D. (Ed.) (1988). *Female Spectators: Looking at Film and Television*. London: Verso.
- Penley, C. (Ed.) (1988). *Feminism and Film Theory*. New York: Routledge.
- Petrie, D. W. and Boggs, J. M. (2018). *The Art of Watching Films-Ninth Edition*. New York: McGraw-Hill Education.
- Polk, M. L. C. (1997). Reversing the gaze: when women look back in Susan Glaspell's Trifles and Jonathan Demme's The Silence of the Lambs. In P. Davison. Lewiston (Eds.), *Film and Literature: Points of Intersection* (pp. 123–152). NY: Edwin Mellen Press.
- Rashkin, E. J. (2001). *Women Filmmakers in Mexico: The Country of Which We Dream*. Texas: University of Texas Press.
- Ryan, M. ve Kellner, D. (1997). *Politik Kamera-Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası*. (E. Özsayar, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Schroeder, J. E. (1998). Consuming Representation: A Visual Approach to Consumer Research. in *Representing Consumers: Voices, Views and Visions*. (B. B. Stern, Ed.). London: Routledge.
- Shwalter, E. (1997). Towards a Feminist Poetics, *Twentieth Century Literary Theory* içinde. (K.M. Newton, ed.). New York: Macmillan Education, s: 216-220.
- Smelik, A. (2008), *Feminist Sinema ve Film Teorisi: Ve Ayna Çatladı*. (D. Koç, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Soloway, J. (2016). *Jill Soloway on The Female Gaze, MASTER CLASS/ TIFF – Toronto International Film Festival*. [Video]. Erişim Adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=pnBvppooD9I/>.
- Sözen M. (2008). Sinemasal Anlatıda Bakış Açısı Kavramı ve Örnek Çözümlenmeler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 577-596.
- Stacey, J. (1994). *Star Gazing: Hollywood Cinema and Female Spectatorship*. London: Routledge, 19-48.
- Toprak, M. (2013). *Filmin Dili Kurgu/Filmin Dili Kurgu*. İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Villarejo, A. (2007), *Film Studies-The Basics*, London, New York: Routledge.
- Webb, J. (2019). *Çocuklukta İhmalin İz: Boşluk Hissi*. İstanbul: Sola Unitas Yayınları
- Wollen, P. (2009), Godard and Counter Cinema: Vent d'Est. In *Film, Theory and Criticism - Introductory Readings*, (L. Braudy and M. Cohen, Eds.), New York and Oxford: Oxford University Press, 418-426.
- Yıldız, S. (2018). *Sinema Dili-Beyazperdeyi Yaratımlar*. İstanbul: Su Yayınevi.

Atıf Biçimi / How to Cite This Article

Uguz, B. (2023). Bir perspektifin inşası olarak Ceylan Özgün Özçelik'in Kaygı filminde dişil nazar. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 90–102.

Demonizing Woman: The Myth of Medusa and Its Depiction on Works of Art

Kadının Şeytanlaştırılması: Medusa Miti ve Sanat Eserlerine Yansıması

Tuba Meltem PEKOL¹ Gillian M.E. ALBAN²

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı ABD, İstanbul, Türkiye

²Doç.Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı, İstanbul, Türkiye

ABSTRACT

This compilation article interprets how the Myth of Medusa, which has ancient roots and which portrays a creature that turns those who look directly into her eyes into stone, has inspired various fields of art since ancient times, and how it is handled in different works of art, stories and images. Within the content of the compilation, this article claims that while the Medusa myth is interpreted in terms of gender inequality, social judgement and female identity, it is reflected in works of art as an indicator based on the prejudiced preferences of a patriarchal society. The main purpose of this article is to present the narratives of Medusa, who is often seen only as a symbol of evil, danger, or a simple object that men can have, and to show how the manifestation of these narratives indicates this in works of art. This article incorporates the following texts and graphics: the book of *Metamorphoses*, Ovid's epic poem, Hesiod's *Theogony*, Judgement of Paris Myth, the Epic poem *The Iliad* by Homer, the Statue of Perseus with the head of Medusa by Benvenuto Cellini, the book of "*Paragone Delle Arti*" by Leonardo Da Vinci, Caravaggio Michelangelo Merisi da Caravaggio Shield, the logo of Versace brand, the poem *Aspecta Medusa* by Dante Gabriel Rossetti, and *Holding Our Own: The Selected Poems of Ann Stanford*. The basic principle of the article accepts that Medusa is a myth of social and cultural identity but claims that this myth is based on the prejudiced preferences of a patriarchal society. Medusa is a woman sentenced to death because of her identity and her actions against patriarchal norms. Such a situation caused Medusa's transforming gaze to become a source of threat and danger.

ÖZ

Bu derleme makale, antik zamandan beri çeşitli sanat alanlarına ilham olmuş, doğrudan gözlerine bakmaya maruz kalanları taş çeviren yaratık olarak da bilinen ve kökleri çok eskiye dayanan Medusa Miti'nin farklı sanat eserlerinde, hikayelerde ve imajlarda nasıl ele alındığını yorumlamaktadır. Derleme kapsamında, Medusa miti, toplumsal cinsiyet eşitsiziği, toplumsal yargılar, kadın kimliği açısından yorumlanırken, ataerkil toplumun önyargılı tercihlerine dayanan bir gösterge olarak sanat eserlerine yansıdığı iddia edilmektedir. Makalenin temel amacı, sadece kötülüğün, tehlikenin sembolü ya da erkeklerin sahip olabileceği basit bir nesne olarak görülen Medusa miti anlatıları ve bu anlatıların bir gösterge olarak sanat eserlerindeki tezahürünü örneklerle sunmaktır. Bu hedefe uygun olarak makale kapsamında, the book of *Metamorphoses* Ovid's epic poem, Hesiod's "*Theogony*", Judgement of Paris Myth, the poem *Iliad* by Homer, art work *Perseus with the head of Medusa* by Benvenuto Cellini, the book of *Paragone Delle Arti* by Leonardo Da Vinci, Caravaggio Michelangelo Merisi da Caravaggio Shield, the logo of Versace brand, the poem *Aspecta Medusa* by Dante Gabriel Rossetti, the Poem *Holding Our Own: the Selected Poems*, örnekleriyle farklı alanlarda Medusa miti yansımaları tartışılmaktadır. Makalenin temel prensibi, Medusa'nın bir toplumsal ve kültürel kimlik efsanesi olduğunu kabul etmekle birlikte bu mitin ataerkil toplumun önyargılı tercihlerine dayandığını iddia eder. Çünkü Medusa, kimliği ve ataerkil normlara karşı olan eylemleri nedeniyle ölüme mahkum edilen bir kadındır. Böylesi bir durum, Medusa'nın dönüşen bakışlarının tehdit ve tehlike kaynağı haline gelmesine yol açmıştır.

Keywords: Identity, Creature, Woman; Gender, Society, Culture, Art, Patriarchy, Biased, Phenomenon

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Yaratık, Kadın, Toplum, Cinsiyet, Kültür, Sanat, Ataerkil, Önyargılı, Olgu

Corresponding Author: Tuba Meltem PEKOL E-mail: tumelpekol@hotmail.com

Submitted: 20.06.2023 • Revision Requested: 25.09.2023 • Last Revision Received: 28.09.2023 • Accepted: 29.09.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Introduction

From ancient times to now, Medusa not only has a side representing the reality of female identity, but she also exemplifies both human nature and a way of life. Her story offers interesting and controversial views on the ageless mythical female figure who continues to exist. Medusa is both a symbol of the victim and the victimizer, depending on one's perspective. She was created by patriarchal social norms, becoming the victim of socially constructed ideas. For centuries, she has been represented as demonized or dehumanized in the mindset of patriarchy. As a result of this, she is represented as a most deadly and gruesome universal woman character. Medusa is a great example of what happens to us when we walk outside the borders of socially accepted norms which somehow become lithified in culture, from ancient times to the present. Medusa's identity has been constructed by cultural and patriarchal norms. Her identity does not reflect a natural presence, in other words, does not match with innate gender genotypes. Her artificial cultural icons proliferate in line with certain patriarchal biases, presenting her concept as the subject of fantastic representations in paintings, as a muse for poems, stories, sculptures and more. As Alban said (2017:12), "Myth enlightens our view of women through archetypes, promoting understanding while transcending clichés to reach deeper insights".

Based on the mythical female figure of Medusa, it is possible to say that women are reflected in the same way at the present time due to acts contrary to society's specified norms. People believed the description of Medusa which represented her as a classical, rebellious female figure due to the image of her as depicted in ancient stories. Likewise, society neither accepts people who have their own voice and bright ideas, nor the people who contradict society itself. Society would like to put such people into a closed container, controlling their minds according to their own ideals. In this sense, a woman is not only condemned to be an evil source, something bizarre, or an outcast, but also a figure thought to be against the socially constructed norms as if she poses a threat, which is generally agreed upon even in some societies today.

Medusa, contrary to popular myth, is not actually a demonized female figure; she has been turned into that femme fatale character by a specific viewpoint which is called patriarchy. Portraying Medusa in the classical idea as a creature created as a slave for love and lust is humiliating. That is to say, myths are created as imposed by the patriarchal tradition, and Medusa is the victim of socially constructed norms and has been represented through the ages as a malevolent female figure. Rich (1972:23-25) suggests that all women share a common history which means they still live with the side effects of patriarchal norms, saying: "To be a female human being trying to fulfill traditional female functions in a traditional way is in direct conflict with the subversive function of the imagination". Furthermore, Rich says that we should understand the myths of women completely in order to resist patriarchy, in that all myths were written under the influence of male-dominated societies. Yet, the figure of a woman's loyalty to specified roles has always been a suitably qualified norm, whereas women who started to move away from this norm in some way and for various reasons have been labeled subversive. What patriarchy demands is that the woman should take on the role of supporting, caring and giving birth to life without replacing the man. Patriarchy is a gender-based authority, discriminating between women and men to make the male sex the center of society, pushing one sex to live under the control of the other. The female sex is, so to speak, cursed with a life on the verge of death as one of the side effects of male supremacy. The qualities of women are mainly shaped as the expression of the dominant culture of society. Unfortunately, after individuals get used to this, women confront a strict gender role persistently presented in society. In this compilation article, the reader's attention will be drawn to the question of why Medusa has been regarded as a villain for centuries under the effect of patriarchy. With the examples from art, I will try to display how the perception of Medusa is reflected.

The mysterious, evil, and outcast gender figure complexity, starting with the account of the creation of Adam and Eve, has been used in different forms in society, art, and literature. The woman is constantly considered as a strange, mistaken, and completely inappropriate being since the power of the woman is believed to come from nature. The figure of the woman is associated with nature and is thus relatable with darkness and evil. People think that women are objects to be acquired as a visual pleasure, while men take the lead in culture, within positive norms. Women have been the focus of brutal criticism over time and, hence have been subject to degrading labels such as that of witches, monsters, or demons. In ancient Greek Mythology, Medusa was just one of the many misunderstood goddesses due to her splendid appearance and acts towards men. As told in the book of *Metamorphoses*, Ovid's epic poem (1717:138-139), Medusa once had a proverbial beauty as she was the youngest mortal among the sisters of three Gorgons; Medusa, Stheno, and Euryale, such that even the goddesses would envy her. This is seen in the following:

"Medusa once had charms; to gain her love
A rival crowd of envious lovers strove.
They, who have seen her, own, they ne'er did trace
More moving features in a sweeter face.
Yet above all, her length of hair, they own,
In golden ringlets wav'd, and graceful shone".

After this point, the course of the classical myth changed. The beauty of Medusa began to be seen as the cause of problems for her and a threat to society, and she was sentenced to be ugly and an outcast all her life by the goddess Minerva or Athena. This was in return for what she had done with the god of the sea, Neptune or Poseidon, in Athena's sanctuary, on the grounds that

Poseidon broke the sacred marriage vow before Athena. To make matters worse, Medusa was not only ravished by Poseidon, but also each lock of her beautiful hair became a dreadful snake. Moreover, her eyes became very penetrating and those who looked at her directly turned into stone. She was put into the category of a demonized and seductive woman despite having been exposed to sexual abuse. Granted, in Hesiod's *Theogony*, Medusa is represented as a pitiful woman killed by the gallant hero Perseus for being a monster. No matter how splendid the depiction of Perseus as a bright, daredevil, epic hero who kills the monster in Hesiod's *Theogony* is, it would be better to understand the truth of Lamberton's (1988: 142) words "This is nevertheless a beautiful and suggestive adaptation of the traditional material".

"Her Neptune saw, and with such Beauties fir'd,
 Resolv'd to compass, what his Soul desir'd.
 In chaste Minerva's Fane, he, lustful, stay'd,
 And seiz'd, and rifled the young, blushing Maid.
 The bashful Goddess turn'd her Eyes away,
 Nor durst such bold Impurity survey;
 But on the ravish'd Virgin Vengeance takes,
 Her shining Hair is chang'd to hissing Snakes.
 These in her Aegis Pallas joys to bear,
 The hissing Snakes her Foes more sure ensnare,
 Than they did Lovers once, when shining Hair (Ovid, 1717:138-139).

To illustrate with another myth, the Judgement of Paris, the story is as follows. The evil goddess Eris was not accepted into the wedding banquet to which all the gods and goddesses had been invited, which was taken as a sign of great disrespect. Eris creates a golden apple and puts a price on it that only the fairest one among all the goddesses could have it, thereby creating chaos by sabotaging the banquet and taking her revenge. The three goddesses, Athena, Hera and Aphrodite, ask Zeus to make a choice to select the fairest one, but Zeus, preferring not to take part in the competition, instead requests them to ask the young prince Paris. All three goddesses force him to make a choice between them. Paris would become the Lord of Europe and Asia with Hera's gift. Athena offered him the head position leading the victory of the Trojans against the Greeks. And lastly, the most beautiful woman in the world would be given to him by Aphrodite. Of course, Paris chose the offering of Aphrodite (1955: 24.25–30). The "myth of beauty" which implies the ideal representation of gods and goddesses thus maintained its importance even in ancient times. Meanwhile, all the goddesses wanted to be thought beautiful, so they bribed Paris with gifts in order to make him choose them because the man who has everything is the one who decides who can be determined as beautiful. This tale from mythology clearly shows that the existence of a woman is nothing more than someone to support and glorify man. The role of women is connected with giving birth to new life, being beautiful and being under the control of man, meaning that her independence is surrounded by walls or borders. Even if she seems to have freedom, she acts upon certain given rights. Simone de Beauvoir (1989) illustrates this by portraying a woman defined by her children and housework. She attributed this to the fact that women still have to live narratives created by men's dreams because there has not been a myth crafted by women yet. Works of art and literature, though important means of communication, were not allowed to be produced by the hand of women; only men had the right to do so. Hence, women were not worthy to lighten up the darkness of society with their bright ideas. To clarify, the attributed responsibility of women was merely childbearing and housework, and the striking fact is that male society had a hand in the emergence of these misguided ideas which were beneficial purely for patriarchy.

Medusa was believed to be using her beauty to get male attention, which is why she was condemned to be punished. Further, Medusa's messy snakehead is allegedly connected with the absolute power of nature, representing the cycle of nature; birth, death and rebirth in relation to the life cycle. Thus women are mysterious creatures having the ability to give birth to life. Campbell (1988:48) defends the idea of "They represent life. Man doesn't enter life except by woman, and so it is the woman who brings us into this world of pairs of opposites and suffering". Here, Campbell puts forth that everything derives from the mystery of the fertility of women; obviously, problems and suffering are linked to the male sex coming out of the womb. Yet there was a time when women took the lead in authority and were called supreme due to their ability to bring new life into the world. Later, however, this thought was replaced with rooted ideas of society that all the sources of darkness originate from women. In truth, Stone argues that cursing Eve and the entire gender at this point is absolutely wrong. For Stone (1976), the past representation of Eve is not the symbol of women. Medusa and many miscomprehended goddesses do not deserve to share the same destiny as described in their origins. Misogyny should not be accepted as normal, but a woman can only overcome this biased thought by boldly asserting her own self. Simone de Beauvoir highlights that the biggest misfortune of the woman is that the meaning of her existence is not in her own hands. Also, she says that not only do men hold women down, but also women ignore themselves by giving up on being responsible for their own life.

This is a significant artwork in which Perseus, who decapitated Medusa by order of Athena, holds up Medusa's head in victory. This emphasizes the force of a male-dominated society. While Perseus was carrying the head of a woman in his bare hand, he also trampled down the body of the woman. By grasping the head of Medusa, Perseus tries to prove to us the superiority of male

Figure 1. “Perseus with the head of Medusa”, (1597), marble sculpture, Loggia Dei Lanzi, Florence, Italy

society over woman, thus man gain victory over women once more. Patriarchal society directly draws this image in asserting the fact that the woman is assumed to be the source of all evil. To Da Vinci, the emotional message the picture gives is more than a few sentences combined with words because, according to Da Vinci, painting is mute poetry and how can poetic art be blind? Both art and poetry imitate nature, while many sentimental values play a role in them. Words cannot totally reflect the message that visual works of art try to give us. What people say is shaped by what they see, otherwise believing only by reading and hearing without the visual appearing is just a story. Poets cannot express their thoughts genuinely unless they are free in words. As words are mostly a reflection of internal thoughts, they are blind, as is poetry. Thus, words could be risky; they may potentially change another person's life. Painting, however, enters into the recreating of forms and stands for expression, not to be entirely understood. It may be a way of communicating and a wish to convey thoughts.

Figure 2. Caravaggio (Michelangelo Merisi da Caravaggio, 1571–1610), Medusa (c 1597), oil on canvas mounted on wood, 60 x 55 cm, Galleria degli Uffizi, Florence.

This is a reflection of Medusa's painting on a shield representing a different angle via Caravaggio. Even though Medusa's serpentine image retains her presence as a monstrous creature, something more is being explained to us which lies beyond the image. When we look at the picture carefully, we see fear, deep sorrow, and astonishment in the eyes of Medusa which is far from how she has been represented to us for centuries. The question in our mind is, if Medusa has fear in her eyes, why should we be afraid of her? Hence Medusa is not different from other people based on these emotions. Considering that she lived like other human beings, she is far from being a monster.

Figure 3. The logo of (Versace brand, 1978)

However, the logo of the famous luxury world brand, Versace, was literally inspired by how Medusa appears with an image as a production of popular culture contrary to how she has been known. Medusa's snakehead is here replaced by a crown of designed hair. Versace's use of the Medusa figure, as if she is the only main character in the known classical myth, can therefore be interpreted as an attempt to show a reflection of female dominance.

View of the New Approaches to Medusa as Woman

A great deal has been written and said about the classical ideas about Medusa up to this point. She has been portrayed as the source of menace, as a monster, as the identity of a seductive woman and as 'Other' within the reflection of misogyny. Medusa played the role of an outcast; she was stained by the filthy mouth of society's assumed identities related with the burden of the cultural origins of patriarchy. Stuart Hall (1996) claims that the identity of the 'Other', born out of what the dominant culture is, continues to exist with the presented impositions. Women, aside from the dominant male sex, are categorized as 'Other' and sentenced to a dominated life under the auspices of the superiority of man. In this sense, Medusa lives an imitated life that comes with the indicated origins of women. It may be argued that the reason why Medusa has been categorized under the label of 'different' is just because she rejected the role of a weak woman which was given to her by prescribed norms which are the ideal norms constructed by society. For Homi Bhabha (1994), this situation is evaluated as follows; even culture itself is problematic and complicated, which means culture does not reflect reality; it is a biased concept having biased meaning, and its values are misrepresented in culture. The reason for this could be that culture consists of an institutionalized authority that claims to be true, but culture is merely and simply an imitation. We all so desperately want to believe something about what people are going to say. People accepting everything they hear could be a sign of a herd mentality, essentially demonstrating an instinctive need to align themselves with societal norms. If someone emphasizes anything, it will elevate its value and destroy the previous perception of that thing. In reality, culture also has no specific basis, it is a phenomenon constructed from assumptions. A given identity has been loaded upon Medusa and hence the identity of monster has been designated to her by culture. Her circumstance is merely a result of the cultural context that has been fixed or labeled within the societal framework.

Medusa has been forced to live with, and survive under, meaningless words with which society has described her, locked in a jar, yet she has never been depicted as an alluring woman thus far, nor has she been defined as a woman only; her deficiencies were defined in comparison with men, or the kind of woman she should be within the borders determined for men's independence. By following a different way, Rosetti prefers to use a heroine figure to the known Medusa figure. "Aspecta Medusa", the poem Rosetti wrote by looking at the picture, is related to the beauty of Medusa, which is so beautiful that Perseus' wife Andromeda is even affected. In this line, "Let not thine eyes know any forbidden thing itself", it is understood that it will not be for one's good to

learn the message given behind the portrayed image because the more you ask questions, the more you get the answers (1870:1). The secret behind Medusa's severed head is forbidden to be revealed because it says something to us contrary to what we know. In truth, we might agree that Perseus keeping the head only to himself shows that he would like to be the only one who seized control of Medusa's bright ideas within the mind, so he did not let anyone know that society considered the power of thought as only belonging to man. The beauty and body of Medusa cannot be described as a visual pleasure. Both femininity and masculinity are constructed thoughts and may be defined in the way Grosz argues (1994) in *Volatile Bodies*, namely, gender is specified depending on socially attributed characteristics. The look, status and behavior that society expects us to deliberately reflect within gender are completely shaped in the direction of cultural phenomena, hence they are not natural or pure. Certainly, Medusa's aim is to break down the boundaries that restrict her. The following lines from Stanford's "Medusa" poem, (2001:114-115) were written with a feminist approach on myth-making; we read the whole story through the eyes of the Medusa.

I have never seen a god before.
He seized and raped me before Athena's altar.
It is not a great thing to a god.
For me it was anger - no consent on my part, no wooing, all harsh
rough as a field hand. I didn't like it.
My hair coiled in fury; my mind held hate alone.
I thought of revenge, began to live on it.

In fact, she had to show her reaction somehow. She would take her revenge on those who were responsible for her bad reputation, even if justice must be served upon her. It was considered as normal for a god to do such an immoral thing because he was a god and moreover a man. The message that men remind us of and place in our heads is that they have the ability to do whatever they want because they are free. In addition, they consider themselves superior to women. "You only have to look at the Medusa straight on to see her. And she's not deadly. She's beautiful and she's laughing" (Cixous, in Leitch 2001: 2048). If you look directly at the Medusa, you see she is innocent; however, she is shown as yet another being who is stigmatized and oppressed even if she is not guilty. In this line, Cixous would like to say, a picture can therefore mean a lot more than the way you see it only with the eyes. Pictures are more valuable than you can imagine. Women do not deserve to be marked as ugly monsters, villains, weak creatures or witches and much more besides. In addition, "They haven't changed a thing: they've theorized their desire for reality! Let the priests tremble, we're going to show them our sexts" (Cixous, in Leitch 2001: 2048). Cixous (1975) would like to bring diversity to the writing regarding woman beyond culture since texts are reset to shape the mindset of patriarchy, as in most subjects. In return, the embedded thought in the mind is causing confusion from generation to generation. For that, she is against the idea of women always being identified as lacking in relation to men, hence, she refutes the idea of body. Our thoughts, symbols and writings form the entirety of our expression, giving substance and purpose; there is lack in their absence. These works represent the perspective I am trying to prove regarding who Medusa actually is while leaving aside the meanings others want to load onto her. I aim to deconstruct the classical idea which is affected by muddy thoughts that have been in our heads for centuries. To Derrida (in Güney, 1994), truth is always a 'play' which means there is no certainty. If we change the center, the meaning changes and at this point we get the impression that the truth is shaky because the center can change from person to person. Indeed, culture does not have any certainty. Since Medusa's monster identity is a part of culture, it is far from the ideal; the concept of culture is destroyed by the poststructuralist approach, and lastly — culture is entirely a myth.

Conclusion

In this compilation article I try to emphasize different perspectives of Medusa in different art works. These works such as the book of *Metamorphoses*, Ovid's epic poem, Hesiod's *Theogony*, Judgement of Paris myth, the epic poem *Iliad* by Homer, the Sculpture of Perseus with the head of Medusa by Benvenuto Cellini, the book of *Paragone Delle Arti* by Leonardo Da Vinci, Caravaggio Michelangelo Merisi da Caravaggio Shield, the logo of Versace brand, the poem *Aspecta Medusa* by Dante Gabriel Rossetti, and *Holding Our Own: The Selected Poems of Ann Stanford*. The works mentioned above are the guiding elements of this article and they prepare a base to show that Medusa is the patriarchal presence of society.

In the light of these ideas, the greatest ignorance of our age is to judge and make someone look evil on the grounds of deviating from the commitment to the existing principles of society. A woman is neither a sex object nor any other object. In fact, women are much more powerful than flesh and blood. If they know how to control their ideas, people can surely prove their existence in this world only with their thoughts and ideas. It is in our hands to either break this existing patriarchal order or to live under its yoke. In my interpretation, if everyone subjects themselves to a mold, writing the same ideas over and over again, new ideas will never be born. Everyone has a place in this world with the power of their thoughts, and of course this world is a unique masterpiece including each person within all forms of works of art. Let us not be afraid to hear our own voice. Medusa is not just a woman; she is rare, with all her flaws and the flaws that make complete art, and she is a warrior who has created a new breaking ground in patriarchal society with her presence.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- T.M.P., G.M.E.A.; Data Acquisition- T.M.P., G.M.E.A.; Data Analysis/Interpretation- T.M.P., G.M.E.A.; Drafting Manuscript- T.M.P., G.M.E.A.; Critical Revision of Manuscript- T.M.P., G.M.E.A.; Final Approval and Accountability- T.M.P., G.M.E.A.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışmanın Konsepti/Tasarımı- T.M.P., G.M.E.A.; Veri Toplama - T.M.P., G.M.E.A.; Veri Analizi/Yorumlama- T.M.P., G.M.E.A.; Makaleyi Hazırlayan- T.M.P., G.M.E.A.; Makalenin Eleştirel Revizyonu - T.M.P., G.M.E.A.; Nihai Onay ve Sorumluluk - T.M.P., G.M.E.A.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

REFERENCES / KAYNAKLAR

- Alban, G., M., E. (2017). *The Medusa Gaze in Contemporary Women's Literature: Petrifying, Maternal and Redemptive*. Newcastle-upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Alban, G., M., E. (2023). "The Ferocious Medusa: The Petrifying, Apotropaic Gaze and Matrixial Vulva of Medusa, alongside Genital Display Figures." *Journal of Feminist Studies in Religion*, Vol. 39/1, pp. 49-67.
- Beauvoir, S., de. (1989). *The Second Sex*. New York: Vintage Books, c1952.
- Bhabha, H., K., (1994). *The Location of Culture*. London, New York: Routledge.
- Campbell, J., and B., Moyers, (1988). *The Power of Myth*. New York: Doubleday.
- Cixous, H., (1975). "The Laugh of the Medusa," *Petroleuse Press*, University of Vincennes.
- Da Vinci, L., (1989). *Paragone Delle Arti*, New Haven; London: Yale University Press.
- Figure, Perseus with the head of Medusa, marble sculpture, Loggia Dei Florence, Lanzi, Italy.
- Figure, (1597). The head of Medusa, Oil on canvas mounted on wood by Caravaggio, Uffizi, Florence.
- Grosz, E., *Volatile Bodies: toward a Corporeal Feminism*. Bloomington: Indiana.
- Güney, A. and Güney, K., (1994) "A Brief Description of Jacques Derrida's Deconstruction and Hermeneutics." (2020). [online] Dergipark.org.tr. Available at: <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/186848>> [Accessed 31 March 2020]. University Press.
- Hall, S., & Du Gay, P. (Eds.). (1996), *Questions of cultural identity*. Sage Publications, Inc.
- Hesiod, M L. West, and Hesiod., (1988) *Theogony; and, Works and Days*. Oxford University Press.
- Homer, (1955), *The Iliad*. London: New York: Dent; Dutton.
- Lamberton, R., (1988), *Hesiod*. New Haven & London: Yale U.P.
- Leitch, V., B., (2001), *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. New York, United States.
- Ovid, and A D. Melville., (1717), Ovid's *Metamorphoses* in Fifteen Books, translated by the most eminent hands. London: printed for Jacob Tonson.
- Pekol, T., M., (2020), "Different perspectives on Mythic Representations or Myths of the Demonized Female Figure, Medusa: The Powerful Glance of the Innocent Fallen Angel in Greek Mythology, Literature and Art," Istanbul: Kultur University.
- Rich, A., (Oct, 1972), "When We Dead Awaken: Writing as Re-Vision," *College English Vol. 34, No. 1, Women, Writing and Teaching*, pp. 18-30.
- Rosetti, D., G., "Aspecta Medusa" (For a Drawing) Poetry.net. STANDS4 LLC, 2020. Web. 9 Mar. 2020. <[https://www.poetry.net/poem/7496/aspecta-medusa-\(-for-a-drawing\)>](https://www.poetry.net/poem/7496/aspecta-medusa-(-for-a-drawing)>).
- Stanford, A., (2001), *Holding Our Own: The Selected Poems of Ann Stanford*. Washington: Copper Canyon Press, pp. 114-115.
- Stone, M., (1976), *When God was a Woman*. New York: Dorset Press.
- The logo of Versace brand.

How to Cite This Article / Atf Biçimi

Pekol, T.M., & Alban, G.M.E. (2023). Demonizing woman: the myth of medusa and its depiction on works of art. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 27, 103-109.

Ortopedik Engelli Kadınlarda Üreme Sağlığını Geliştirme: Hemşirelik Destek Programı Örneği

Improving the Reproductive Health of Women with Orthopedic Disabilities: The Case of a Nursing Support Program

Eda YAKIT AK¹ Ergül ASLAN²

¹Öğr.Gör.Dr., Dicle Üniversitesi, Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Diyarbakır, Türkiye

²Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ÖZ

Engelli kadınların cinsiyete özgü ve engelliliğe ilişkin zorlukları üreme sağlığını olumsuz etkilemekte ve çoğu zaman engelli kadınların üreme sağlığı ihtiyaçları göz ardı edilmektedir. Literatürde engelli kadınların gebelik, doğum, kontrasepsiyon, jinekolojik enfeksiyonlar ve kanserler ile ilgili danışmanlığa ihtiyaç duydukları belirtilmektedir. Hemşireler tarafından engelli kadınların üreme sağlığını geliştirmek üzere hazırlanan ve uygulanan destek programı, üreme sağlığı risklerini ortadan kaldıracaktır. Bu derlemenin amacı ortopedik engelli kadınların üreme sağlığını geliştirmede Sağlık İnanç Modeli'nin örnek kullanımının sunulmasıdır.

ABSTRACT

The drawbacks regarding women's gender and disabilities have negative effects on the reproductive health of women with a disability. Most of the time, the reproductive health needs of women with disabilities are ignored. Disabled women have been reported to need counseling on pregnancy, birth, contraception, gynecologic infections, and cancers. The structured support programs for reproductive health will overcome the potential risks of reproductive health for women. The purpose of this review is to present the exemplary use of the health belief model[PE1] for improving the reproductive health of women with orthopedic disabilities.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Destek Programı, Kadın, Ortopedik Engelli, Sağlık İnanç Modeli, Üreme Sağlığı

Keywords: Nursing Support Program, Women, Physical Disability, Health Belief Model, Reproductive Health

GİRİŞ

Dünyada bir milyardan fazla engelli bulunmaktadır (WHO, 2018). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına göre, engelli kişilerin %80'i gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Doğuştan beklenen yaşam süresi 70 yıldan fazla olan ülkelerde, bireylerin ortalama olarak yaklaşık 8 yıl veya yaşam sürelerinin %11,5'ini engelli olarak geçirdiği tahmin edilmektedir (UN, 2020)

Engellilik, aktivite ve katılım kısıtlılığını ifade eden genel bir terimdir. Dünya Sağlık Örgütü engelliliği, sağlık durumu, bireysel ve çevresel faktörler arasındaki etkileşim olarak tanımlamıştır (WHO, 2018). Hastalık Koruma ve Kontrol Merkezi engelliliği, bireyin aktivite gerçekleştirmesini ve çevresi ile etkileşimini zorlaştıran beden veya zihin durumu olarak tanımlamıştır (CDC, 2020). Ortopedik engellilik, doğuştan veya herhangi bir hastalık ya da kaza sonucu iskelet, kas ve sinir sisteminde günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmede fiziksel aktivite kısıtlılığı olarak tanımlanmaktadır (BCM, 2018). Serebral palsi, spina bifida, polio, konvülsiyonlar, kalça çıkığı, hemipleji ve amputasyon en sık görülen ortopedik engel türleridir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ortopedik engelliliğin tüm engelli grupları arasındaki oranının %3,5 olduğu tahmin edilmektedir (WHO, 2011).

Üreme sağlığı her yaş ve her cinsiyetteki insanı ilgilendiren bütüncül bir kavramdır. Yaşam boyu büyüme ve gelişme sürecinde üreme sağlığı ihtiyaçları değişmektedir (WHO, 2016). Engelli kadınların üreme sağlığı çoğunlukla göz ardı edilerek üreme sağlığı hizmetlerine ihtiyacının olmadığı düşünülmektedir. Engelli kadınlara yönelik toplumsal bakış kadınların cinselliğini ifade etmelerini, gebelik istemelerini, kontrasepsiyon danışmanlığı almalarını ya da düzenli jinekolojik muayene olmalarını olumsuz

Corresponding Author: Eda YAKIT AK E-mail: edayakit@gmail.com

Submitted: 03.01.2023 • **Revision Requested:** 03.08.2023 • **Last Revision Received:** 12.10.2023 • **Accepted:** 13.10.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

etkilemektedir (Devkota, Murray, Ket ve Groce, 2017, s. 1-14). Engelli kadınların gebeliğinde üriner infeksiyon, yetersiz doğum öncesi bakım, erken doğum tehdidi ve düşük doğum ağırlığı gibi riskler ile daha fazla karşı karşıya oldukları bildirilmiştir (Mitra, Long-Bellil, Smeltzer, F.A.A.N ve Iezzoni, 2015, s.501). Yine en fazla engelli kadınların meme ve serviks kanseri tarama hizmetlerinden daha az yararlandıkları bildirilmektedir (CDC, 2018).

Engelli kadınlar için kontrasepsiyon danışmanlığında özel bilgiye sahip olunması gerekmektedir. Engelli kadınlar kontraseptif danışmanlık ve hizmet sunumunda eksiklikler bildirmişlerdir (Wu ve ark., 2017, s. 418). Engelli kadınların sağlığı için risk oluşturmayacak ve kolay kullanılabileceği yöntemlerin temin edilmesi gerekmektedir (Wu ve ark., 2017, s. 418). Uygun danışmanlıkla, engelli kadın ve erkekler üreme konularında bilinçli karar verebilecektir. Engelli kadınlarda kontraseptif yöntem seçiminde pıhtılaşma sorunları, fiziksel duyum derecesi, el becerisi ve ilaç etkileşimleri gibi faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir (Draths, 2022, s. 528).

Üreme sağlığı danışmanlığının Sağlık İnanç Modeli'ne temellendirilmesi, hizmetin etkinliğini artıracak düşünülmemektedir. SİM'nin genel anlamda koruyucu sağlık hizmetlerinin kullanımını ve olumlu sağlık davranışlarının geliştirilmesini hedeflemesi nedeniyle engelli bireyler için uygun bir model olarak görülebilir. Hemşirelerin, engelli kadınlar gibi üreme sağlığı hizmetlerine erişimde zorluk yaşayan bireylere model dahilinde hizmet ve danışmanlık vermesi olumlu davranış geliştirmede etkinlik kazandıracaktır. Çenesiz ve Atak'ın SİM ile yapılmış araştırmaları incelediği çalışmalarda modelin bireylerin istenilen koruyucu sağlık davranışları geliştirmesinde etkili olduğu belirlenmiştir (Çenesiz ve Atak, 2007, s.427).

Ortopedik engellilerde üreme sağlığı özel bir alandır ve bu konuda destek olabilecek uzman sağlık personeli kısıtlıdır. Sağlık personeli engelli kadınların üreme sağlığı hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmalı (UN-Disability, 2017), sorunları bilmeli ve çözüm önerileri getirebilmelidir (Kokonali, Karaca, Özel ve Engin-Üstün, 2018, s.28). Engelli bireylerin üreme sağlığı hakkında yeterli bilgi sahibi olmayan sağlık personeli ne yapacağını bilememekte veya zaman yetersizliği nedeniyle engelli bireye vakit ayıramamaktadır (Tarasoff, 2017, s.426; Sonalkar, Chavez, McClusky, Hunter ve Mollen, 2019, s.136). Üreme sağlığı hizmetleri, engelliliğin özelliğine ve her engel gurubuna özel yaklaşım gerektirmektedir. Örneğin; ortopedik engeli olan kadınlar cinsel açıdan his ve duyu kaybı sorunu yaşarken, görme engelli kadınlar menstrual hijyeni sağlamada sorun yaşayabilmektedir (TAPV, 2020). Bu nedenle, hazırlanan kılavuzlar, kitaplar ya da bilimsel yayınlar farklı engel türlerine yönelik ve erişebileceği formatta sunulmalıdır (TAPV, 2020).

Amaç ve Yöntem

Bu derleme, ortopedik engelli kadınların üreme sağlığını geliştirmek amacıyla Sağlık İnanç Modeli doğrultusunda hazırlanan hemşirelik destek programı örneği olarak sunulmaktadır.

Hemşirelik destek programı örneği geliştirilirken derleme kapsamına alınan çalışmalar; Pubmed, Science Direct, Google Scholar ve YÖK Ulusal Tez Merkezi elektronik veri tabanlarından ilgili tezler ve yayınlar 2018-2021 tarihleri arasında iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak taranmıştır. Araştırma ve derleme makaleler, tez çalışmaları ve kitap bölümleri çalışmaya dahil edilmiştir. Bildiriler çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Ortopedik Engellilik ve Üreme Sağlığı

Cinselliğe İlişkin Sorunlar

Engelli bireylerin üreme sağlığı ihtiyaçları, cinsel olarak aktif olmadıklarına dair yaygın görüş nedeniyle ihmal edilmektedir (De Beaudrap ve ark., 2019, s. 417). Toplum, cinsel ilişki, evlilik ve bebek bakımında ortopedik engelli kadınlara yönelik ayrımcı tutum sergilemektedir. Ortopedik engelli kadınların cinsel eş olarak kabul görülmemesi, istenmedikleri hissine yol açmakta ve partner ilişkisinden uzak kalmasına neden olmaktadır (Buz ve Karabulut, 2015, s.25). Braathen ve ark.'nın çalışmasında fiziksel engelli bireylerin %61'inin ve buna karşılık engelli olmayan bireylerin %72'sinin cinselliğini ifade edebildiklerini belirtmiştir (Braathen, Carew, Chiwaula ve Rohleder, 2021). Cinselliği bastırılan ortopedik engelli kadınların, cinsel eğitim almaları güçleşmekte ve daha fazla riskli cinsel davranış ve cinsel yolla bulaşan infeksiyon geçirme olasılıkları artmaktadır (Streur ve ark., 2019, s.853). Ortopedik engelli kadınlar cinsel yaşamda fiziksel kısıtlılık, kontinans ve pelvik taban bozuklukları gibi sorunlar ile daha sık karşılaşmaktadır (Nguayena, King, Edwards ve Dunne, 2021, s. 114231). Düzenli jinekolojik muayene, uygun tedavinin sağlanması ve sürekli danışmanlık ile üreme sağlığı sorunlarının şiddeti azaltılabilmektedir (Nguayena, King, Edwards ve Dunne, 2021, s. 114231). Ortopedik engel, beden imajını ve bireyin yaşamını etkileyen engelleri birlikte getirmektedir. Fiziksel görünümdeki farklılıklar (kas atrofisi, farklı vücut yapıları, tekerlekli sandalye ve protez kullanımı vb.) kadınlar için olumsuz beden imajı algısı yaratabilir. Ortopedik engelli kadınlarda üreme sağlığı ve duyuşal işlev farklılığı, beden imajının olumsuz algılanmasına neden olmaktadır (Vinoski Thomas ve ark., 2019, s. 81). Braathen ve ark.'nın çalışmasında engelli olmayan bireylerin fiziksel engelli kadınları güçlü, kibar, çekingen, arkadaş canlısı ve diğer taraftan özgüvensiz ve asexüel olarak tanımladıkları bildirilmiştir (Braathen, Carew, Chiwaula ve Rohleder, 2021). Engelli bireyler bu nedenlerden cinsellikten uzaklaşmaktadır. Kalpakjian ve ark.'nın çalışmasında ortopedik engelli kadınların sahip oldukları sağlık sorunları nedeniyle çoğu zaman cinselliği düşünmedikleri ve cinsel ilişki

sırasında bedenlerini kontrol etmede yaşadıkları zorlukları bildirmişlerdir (Kalpakjian ve ark., 2020, s.1427). Bu nedenlerle ortopedik engelli kadınların hem aktif cinsel yaşam sürmeleri hem de bu alanda hizmet talep etmeleri olumsuz etkilenmektedir (Vinoski Thomas ve ark., 2019, s. 81).

Gebelik ve Doğuma İlişkin Sorunlar

Üreme sağlığı konusunda yapılan çalışmalar, engelli kadınlar arasında gebelik oranlarının arttığını ortaya koymuştur (Horner-Johnson, Kulkarni-Rajasekhara, Darney, Dissanayake ve Caughey, 2017, s.382; Tarasoff, 2017, s.426). Yapılan bir çalışmada fiziksel engelli kadınların tüm engelli kadınlar içerisinde en yüksek gebelik oranlarına sahip oldukları gösterilmektedir (Signore, Spong, Krotoski, Shinowara ve Blackwell, 2011, s.935). Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan geniş bir saha araştırmasında fiziksel engelli kadınların %2'sinde ve engeli olmayan kadınların %3,8'inde gebelik bildirilmiştir (Iezzoni, Yu, Wint, Smeltzer ve Ecke, 2013, s. 555). Bu sonuçlara bakılarak gelecekte fiziksel engelli kadınlarda gebelik oranlarının daha artacağı söylenebilir.

Toplumun olumsuz gebelik tutumlarını içselleştiren engelli kadınlar özgüven eksikliği yaşamaktadır. Fiziksel engelli kadınların engelli olmayan akranları kadar gebelik istediği (sırasıyla %61 ve %60), ancak daha azının gelecekte bebek sahibi olmayı düşündüğü bildirilmiştir (sırasıyla %43 ve %50) (Signore, Spong, Krotoski, Shinowara ve Blackwell, 2011, s.935). Engelli kadınların, engelli bebeğe sahip olma düşüncesi ve bebek bakımının zorlukları konusundaki kaygıları genellikle yüksektir (Cameron ve Moran, 2009, s.502). Bu nedenle engelli kadınlar daha fazla danışmanlık ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Engelli kadınlar prekonsepsiyon bakım hizmetlerine dahil edilip, gebelik öncesinde yapılacak tarama testleri hakkında bilgilendirilmeli ve kaygılarına çözüm yolları aranmalıdır. Spina bifida gibi genetik geçişli hastalıkları önlemek için çiftlere gebelik öncesi genetik danışmanlık verilmelidir (Tarasoff, Ravindran, Malik, Salaeva ve Brown, 2020). Gebelik döneminde oluşabilecek riskler önceden belirlenmelidir. Tarasoff ve ark.'nın sistematik derleme çalışmasında fiziksel engelli kadınların gestasyonel diyabet, preeklampsi ve sezaryen doğum için daha fazla risk altında olduğu bildirilmiştir (Tarasoff, Ravindran, Malik, Salaeva ve Brown, 2020). Tekerlekli sandalye kullanan engelli kadınlarda ise gebelik dönemindeki kilo artışına bağlı düşme riski artmaktadır (Cameron ve Moran, 2009, s.502). Kontraktürü olan kadınlarda vajinal muayenede ve doğumda pozisyon almada zorluk olur. Bu nedenle sezaryen doğum tercih edilebilir (Byrnes ve Hickey, 2016, s.503). Engel türü ve durumu değerlendirilerek gebelik dönemi yönetilmeli ve kadın yakından izlenmelidir.

Engelli kadınların sezaryen doğum oranlarının yüksek olduğu ve engelli olmayan kadınlara benzer oranda canlı doğum gerçekleştirmiş oldukları belirlenmiştir (Darney, Biel, Quigley, Caughey ve Horner-Johnson, 2017, s. 336). Darney ve ark.'nın çalışmasında fiziksel engelli kadınların sezaryen doğum yapma oranının engelli olmayan kadınlara oranla iki katı daha fazla olduğunu saptamıştır (Darney, Biel, Quigley, Caughey ve Horner-Johnson, 2017, s. 336). Ayrıca, omurilik yaralanması, romatoid artrit, multipl skleroz, serebral palsi, spina bifida ve nöromusküler hastalıklar gibi ortopedik engelle sahip kadınlar arasında artmış sezaryen doğum bildirilmiştir (Darney, Biel, Quigley, Caughey ve Horner-Johnson, 2017, s. 336; Argov ve Visser, 2009, s.675). Engelli kadınlardan doğan bebeklerinin sağlıklı ve sağ doğamayacağı düşüncesi genellikle yaygındır. Horner-Johnson ve ark.'nın çalışmasında fiziksel engelli kadınların canlı doğum yapma oranının %80 ve engelli olmayan kadınlarda bu oranın %85 olduğu bildirilmiştir (Horner-Johnson, Kulkarni-Rajasekhara, Darney, Dissanayake ve Caughey, 2017, s.382). Engelli anneler için erişim engelleri, emzirme desteği yetersizliği emzirme sorunlarını artırabilir (Andrews, Powell ve Ayers, 2021, s. 82). Fiziksel engelli kadınların en az 6 hafta süre ile bebeklerini emzirdikleri ve yeterli destek sağlanarak bu sürenin artırılacağı bildirilmektedir (Duman, 2018).

İnfertilite

İnfertilite engelli bireyler için önemli bir sorun oluşturmaktadır. Fiziksel engelli kadınların ortalama %70'inin infertilite sorunu yaşadığı bilinmektedir. Engelli kadınların anne olmasına ilişkin önyargılar ve tedavi maliyetleri sorunun çözümünü güçleştirmektedir (Trani ve ark., 2011, s.1477). Hayward ve ark. çalışmasında sağlık kuruluşuna başvuran engelli kadınların sadece üçte birine çocuk sahibi olmak isteyip istemediklerinin sorulduğunu bildirmişlerdir (Hayward ve ark., 2017, s. 413). Sierra Leone'de yapılan kesitsel çalışmada, sosyoekonomik koşullar iyileştirildiğinde engelli kadınların, üreme sağlığı hizmetlerine erişimi engelli olmayan kadınlardan farklı değildir (Carmen Tong ve Tanaka, 2021, s.79). Engelli kadınların üreme sağlığı hizmetlerine erişim güçlüklerini anlamak ve çözüm bulmak için sosyoekonomik faktörler ve nüfus yapısı göz önüne alınarak, heterojen gruplarla yapılacak çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır (McCabe ve Holmes, 2014, s.77).

Aile Planlaması Gereksinimleri

Birleşmiş Milletler 2015 yılında, dünya genelinde üreme çağındaki kadınların %64'unun kontraseptif yöntem kullandıklarını bildirmiştir (UN, 2015). Kenya'da yapılan geniş bir saha araştırmasında 12-49 yaş arasındaki engelli kadınların %16'sının kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir (National Coordinating Agency for Population and Development, 2008). Literatürde, engelli kadınlara yönelik aile planlaması danışmanlığı ve hizmet sunumunda eksiklikler bildirilmektedir. Genellikle danışmanlık merkezlerinin erişilebilir olmaması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (National Coordinating Agency for Population and

Development, 2008). Fiziksel engelli kadınlar kontrasepsiyon bilgisinin yetersizliklerini, danışmanlık almada sınırlılıklarını ve doğum kontrolüne ilişkin erişilebilir bilgi materyallerinin eksikliğini bildirmiştir (Wu, Jianying, Mitra, Parish ve Minama Reddy, 2018, s.565).

Aile planlaması danışmanlığında kadının engel durumu değerlendirilmeli ve erişilebilir, kullanımı etkin ve sürdürülebilir yöntemler sunulmalıdır. Örneğin; hormonal kontraseptif yöntemler ortopedik engelli kadınlar için risk içermektedir. Uygulamasında el becerisi gerektiren diyafram ve kadın kondomu gibi yöntemler ortopedik engelli kadının genel durumu değerlendirilerek verilmelidir (Duman, 2018). Koordinasyon güçlüğü veya ekstremitelerde engel yaşayan kadınların bariyer yöntemleri kullanması zor olsa da cinsel yolla bulaşan infeksiyonların önlenmesi için özellikle önemlidir (Draths, 2022, s.527). Engelli kadınlara uygulanan tüp ligasyonu işleminin birçok ülkede engelli olmayan kadınlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Mosher, Hughes ve Bloom, 2018, s.552). Ortopedik engelli kadınlar menstruasyon hijyenini sağlamak için yardımcı olacak bireylere gereksinim duyabilirler (Carmen Tong ve Tanaka, 2021, s.79). Menstrual hijyen yetersizliği, dismenore, duygusal değişimler ve kontrasepsiyon ihtiyacının giderilmesi için kadın ya da ailesi tarafından menstrual manipülasyon talep edilebilir. Bu durumda kadın ve ailesi tedavi riskleri, yan etkileri konusunda bilgilendirmelidir (Quint, 2014, s.267). Uluslararası engelli kuruluşları, 18 yaşından küçük engelli kadınlara zorla cerrahi sterilizasyon uygulanmasına karşı çıkmaktadır. Engelli kadınların kullanımına uygun ve etkin kontraseptif yöntemlere daha fazla erişim sağlanmalıdır (European Disability Forum, 2017).

Genital İnfeksiyonlar

Engelli kadınlar üreme sağlığı hizmetlerine yeterince başvurmamaktadır. Basvuruda bulduklarında ise sağlık çalışanlarının yeterli ilgi göstermemesi ve engelli sağlığı konusunda bilgilerinin yetersiz olması ile karşılaşmaktadırlar. Oysa ki engelli kadınlar istismara daha açıktır ve bu durum istenmeyen gebelik ya da üreme organı infeksiyonlarına karşı onları daha acık hale getirmektedir. Engelli kadınlarla yapılan nitel bir araştırmada katılımcıların %84'unun genital infeksiyon nedeni ile sağlık kuruluşuna başvurduklarını tespit etmiştir (Topaloğlu Ören, 2018). Cangol ve Tokuc'un jinekoloji kliniğine başvuran engelli kadınlar ile yaptıkları çalışmada, kadınların %37,1'inde genital infeksiyon teshisi konulduğu belirtilmiştir (Cangol E ve Tokuc, 2013, s. 85). Özellikle ortopedik engelli kadınların düzenli ya da aralıklı mesaneye kateter uygulamaları üriner infeksiyonlar için zemin hazırlamaktadır (Morton ve ark., 2013, s.90). Morton ve ark.'nın doğum yapan ortopedik engelli kadınlarla gerçekleştirdikleri çalışmada kadınların %47'sinin üriner infeksiyon ve %59'unun maternal infeksiyon geçirdiklerini bildirmişlerdir (Morton ve ark., 2013, s.90).

Engellilerde Üreme Sağlığının Geliştirilmesinde Hemşirenin Rolü

Her geçen gün bakım gereksinimi duyan engelli birey sayısı artmaktadır. Hemşireler, tüm sağlık bakım hizmetleri alanlarında doğrudan ve koordineli optimal bakımı sağlayabilecek konumdadırlar. Ancak hemşirelerin engelliler için gerekli bakım ve desteği sunacak zaman ve bilgiye sahip olmadıkları bildirilmektedir (Mandal, Basu ve De, 2020). Hemşirelerin fiziksel engelli bireylerin bakım ve danışmanlık kalitesini artırmak amacıyla hizmet içi eğitim almaları gerekmektedir (Balakas, Gallaher ve Tilley, 2015, s.153). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) 2020 yılında Kenya'da hemşireleri kapsayan engelli üreme sağlığı ihtiyaçlarına yönelik eğitim programı geliştirmiştir. Programdan mezun olan hemşireler alanda engelli kadınlara özel üreme sağlığı danışmanlığı ile kapsayıcı ve erişilebilir üreme sağlığı hizmeti sunmuşlardır. Program sonunda hem hemşireler hem de engelli kadınlar memnuniyetlerini bildirmişlerdir (UNFPA, 2022).

Engelli kadınların ortak sağlık gereksinimlerinin yanı sıra her kadına özgü ihtiyaçları bulunmaktadır (Nies ve McEwen, 2018). Kadın sağlığı kliniklerinde, engelli kadınlara hizmette bilgi eksikliği, veri eksikliği ve ekipman yetersizliği gibi ihtiyaçları dile getirmektedir. Engelli kadınlara yönelik bakım planlanırken öncelikle kadınların ihtiyaçları, yetenekleri ortaya çıkarılmalı ve güçlendirilmelidir (Nies ve McEwen, 2018). Hemşireler, cinsel farkındalık, güvenli cinsellik, düzenli jinekolojik kontroller ve istismar konularına yönelik çalışmalarda yer almalıdır (Horner-Johnson ve ark., 2017, s.382).

Engelli kadınlar doğum öncesi bakım hizmetinden daha az yararlanmakta, gebelik döneminde istismara daha fazla maruz kalmakta, daha yüksek oranda sigara kullanmakta ve doğum sonu daha fazla depresyon yaşamaktadır. Engelli kadınların bakım almama nedenlerinde sağlık kuruluşuna erişimdeki güçlükler ve klinisyenlerin olumsuz tutumlarının etkili olduğu belirlenmiştir. Hemşireler engelli hakları konusunda savunucu rolü üstlenmelidir (McCabe ve Holmes, 2014, s.77).

Engelli bireylerin çoğunlukla akut hastalıklarını rahatlıkla paylaştıkları ve üreme sağlığı sorunlarını göz ardı ettikleri bilinmektedir (McCabe ve Holmes, 2014, s.77). Hemşireler üreme sağlığı sorunlarını ifade etmeleri konusunda engelli kadınları cesaretlendirmelidir. Hemşirelerle yapılan bir çalışmada engelli bireylere üreme sağlığı danışmanlığı verilmemesinin temel nedenleri arasında zaman kısıtlılığı ve uygun olmayan klinik ortam en önemli sorunlar olarak bildirilmiştir (McCabe ve Holmes, 2014, s.77). Ortopedik engelli kadınlar, jinekolojik muayene odalarında manevra yapmanın zorluğunu ve muayene masalarına transferlerin zorluklarını bildirmektedir (Sonalkar, Chavez, McClusky, Hunter ve Mollen, 2019, s.136). Bu nedenle hemşirelerin uygun muayene pozisyonları konusunda engelli kadına yardımcı ve yol gösterici olması gerekmektedir (McCabe ve Holmes, 2014, s.77).

Sağlık personelleri engelli kadınlara çoğu zaman cinsellikle ilgili sorunları sormazlar. Kalpakjian ve ark.'nın çalışmasında fiziksel engelli kadınların cinsel ilişkide pozisyonlarla ilgili sorun yaşadıklarını ve paylaşmadıklarını saptamıştır (Kalpakjian ve ark., 2020, s.1427). Hemşireler cinsel sorunlar hakkında engelli kadınlara danışmanlık vermeli ve yazılı ve görsel materyaller sağlamalıdır. (McCabe ve Holmes, 2014, s.77).

Dünya Sağlık Örgütü, hemşirelerin sağlığın korunması ve geliştirilmesinde önemli rol ve sorumlulukları olduğunu vurgulamaktadır. Hemşireler kırılğan olarak kabul edilen grupları belirleyebilir, bu gruplara sağlık eğitimi ve danışmanlık verebilir (WHO, 2017). Engelli bireyler yaşamlarının bir kısmını hastanelerde veya bakım evlerinde geçirebilmektedir. Bu nedenle hemşireler engelli bireyler ile sıklıkla karşılaşmaktadır. Hemşireler, engelli kadına erişebilecek fırsatta olmaları nedeni ile önemli konumdadırlar. Klinik uygulamaların yanı sıra danışmanlık rolleri ile de engelli kadınlara yol göstericidirler. Hemşireler klinik ortamda engelli kadınların sağlık hizmetlerine erişimini etkileyen engellere karşı duyarlı olmalıdırlar (Nies ve McEwen, 2018). Engellilerin üreme sağlığı ihtiyaçlarına yönelik hemşirelere hizmet içi eğitim verilmelidir. Engelleri azaltmak veya ortadan kaldırmak için diğer sağlık profesyonelleri ve bakım ekibiyle birlikte çalışmalıdır (Duman, 2018).

Sağlık İnanç Modeli

Engelli bireylerde Sağlık İnanç Modeli öngörülebilir sorunları önceden saptayan ve önleyici tedbirler alan bir model uygulaması sunmaktadır. SİM, sağlığı koruma ve geliştirme davranışları kazandırmanın yanı sıra bireylerin tedaviye uyumunu kolaylaştıracak motivasyonları belirler. Sağlık hizmetlerine katılımı engelleyen nedenleri tespit eder ve bunları ortadan kaldırmada etkin rehber görevi görür (Gözüm ve Çapık, 2014, s. 230). Hemşireler bu model ile bireyin inanç ve tutumları saptayabilir ve verilecek sağlık eğitimi ya da uygulanacak tedavi ile sorun çözülebilir.

Hemşirelik destek programı SİM doğrultusunda ya da hedef çalışma grubuna uygun olacak farklı bir model ile yürütülebilir. SİM'ne uygun üreme sağlığı eğitim ve danışmanlığı hizmetlerinin verilmesi, danışmanlık hizmetinin etkinliğini artıracaktır düşündürmektedir (UN-Disability, 2017; Kokonali, Karaca, Özel ve Engin-Üstün, 2018, s.28).

Motivasyon teorisi olan SİM'in bireyin sağlığa ilişkin eylemleri gerçekleştirmede neyin motive ettiğini anlamaya temellenmiştir (Abraham ve Sheeran, 2005). SİM, birey değişime hazır olduğunda, uygun danışmanlık, kitle iletişim araçları, akran eğitimi ile olumlu davranış geliştirmesinde etkilidir (Green, Murphy ve Gryboski, 2020, s.211).

SİM'in en güçlü kavramları önerilen davranış için kişi tarafından algılanan "engeller" ya da davranış değişiminin maddi ve manevi yararlarıdır. SİM, eğer bir kişinin hastalıkları önleme isteği ya da iyileşme inancı varsa, hastalıkları önlemek için olumlu bir davranış olarak özel bir sağlık eyleminde bulunmasını önerir (Abraham ve Sheeran, 2005). Meme kanseri taramalarını geliştirmek için Kore asıllı Amerikan kadınlarla erken tanı davranış değişimi için SİM'den yararlanılarak yapılan girişimsel bir çalışmada kadınların mammografi ve Kendi Kendine Meme Muayenesi (KKMM) uygulama oranlarında önemli derecede artış olduğu belirlenmiştir (Han, Lee ve Kim, 2019, s. 318).

Sağlık İnanç Modeli altı temel bileşenden oluşur;

Algılanan hassasiyet ve duyarlılık algısı, bireyin sağlığını tehdit eden hastalığa yakalanma riskine ilişkin öznel algısını ifade eder. Bireyin bir hastalık tarafından kendini risk altında hissettiğinde, risk oluşturacak davranıştan kaçınmasıdır (Green, Murphy ve Gryboski, 2020, s. 211; Gözüm ve Çapık, 2014, s. 230).

Ciddiyet/önemseme algısı, bireyin bir hastalığa veya hastalığın sonuçlarına karşı ciddiyet veya şiddetini algılama düzeyidir (Gözüm ve Çapık, 2014, s. 230).

Yarar algısı, bireyin hastalık riskini azaltmak veya hastalığı iyileştirmek için çeşitli eylemlerin etkinliğine ilişkin algısını ifade eder (Green, Murphy ve Gryboski, 2020, s. 211; Gözüm ve Çapık, 2014, s. 230).

Engel algısı, bireye önerilen sağlık eylemini gerçekleştirmesinin önündeki engeller hakkındaki görüşlerini ifade eder (Green, Murphy ve Gryboski, 2020, s. 211; Gözüm ve Çapık, 2014, s. 230).

Eyleme geçiriciler, bireyin önerilen sağlık davranışını kabul etmesi için gereken uyarıcıdır (Green, Murphy ve Gryboski, 2020, s. 211; Gözüm ve Çapık, 2014, s. 230).

Öz etkililik, bireyin sağlık davranışını gerçekleştirme yeteneğine olan güvenini ifade eder (Green, Murphy ve Gryboski, 2020, s. 211).

Sağlık İnanç Modeli'ne Temellendirilmiş Hemşirelik Destek Programı

Tablo 1. Sağlık İnanç Modeli'ne Temellendirilmiş Yapılandırılmış Hemşirelik Destek Programı

No	Konu	İçerik	Araç/Yöntem	SİM	Süre
1.Hafta	İlk değerlendirme	-Kadın ile tanışma, -Hemşirelik destek programı hakkında detaylı bilgi verme, -Programın yürütülmesini planlama	-Veri formu -Soru-cevap	Algılanan hassasiyet/duyarlılık: Kadınların; üreme sağlığının önemi hakkındaki görüşleri alınır.	30 dk
2.Hafta	Kadın üreme organları ve işleyişi	-Üreme organlarının anatomik yapı ve işlevleri -Menstrual döngüsü ve genital hijyen -Gebelik ve doğum süreci -Engelli kadınlar için gebelik ve doğumun özellikli yönü -Aile planlaması yöntemleri -Genel hijyen	-Kitapçık -Düz anlatım -Soru-Cevap -Demonstrasyon -Aile planlaması yöntem örnekleri -Üreme organ maketleri -Geri bildirim	Algılanan hassasiyet/duyarlılık algısı: Engelli kadınların adet döngüsü ve gebelik döneminin farklılıkları üzerinde durulur. Deneyimlerinden yararlanılır. Aile planlaması hakkında bilgileri sorgulanır. Ciddiyet/önemseme algısı: Üreme organlarında oluşabilecek sorunları tanımak için üreme organlarını tanımının öneminden bahsedilir. Olası bir gebeliğin sonucunda neler yaşayabilecekleri, oluşabilecek sorunlar üzerinde durulur. Çevrelerinde sorun yaşamış kadınlar olup olmadığı sorgulanır. Yarar algısı: Üreme organlarını tanıyan, üreme organlarının genel hijyenini sağlayan engelli kadınların kazanımları üzerinde durulur. Engel algısı: Menstrual hijyeni (ped, tampon uygulama) konusunda yaşanabilecek fiziksel engelleri belirlenir. Kontraseptif yöntemlere ulaşmada yaşanacak sorunların paylaşılması sağlanır. Yöntemleri temin etmede, istemede ve ücretleri hakkında geniş bilgilendirme yapılır. Hijyenik malzemelere erişmede yaşanacak ekonomik ya da fiziksel (evden çıkamama, yardımcı bulunmaması) engellere çözüm üretmede yardımcı olunur. Eyleme geçiriciler: Bilgilendirme kitapçığı verilir. Konuyla ilgili hazırlanmış video izletilir. Öz etkililik: Verilen danışmanlık tekrar edilir ve engelli kadınların hedef davranışları uygulayacağı konusunda sözleşilir. Uygulama konusunda sıkıntı yaşayacağını düşünen kadınlarla bireysel tekrar bir görüşme yapılır.	60 dk
3.Hafta	Cinsellik	-Cinsel sağlık hakkında genel giriş -Cinselliğe dair kavramlar -Cinsel yanıt döngüsü, kadın ve erkeklerdeki farklılıklar -Güvenli cinsel davranış ve uygulamalar -Engellilerde cinsel işlev bozuklukları, -Cinsel sağlığa ait mitler ve engelli kadınların cinsel sağlığı hakkındaki mitleri -Üreme hakları	-Kitapçık -Düz anlatım -Soru-cevap -Üreme organ maketleri -Demonstrasyon	Algılanan hassasiyet/duyarlılık algısı: Ortopedik engelli kadınların cinsellik ve cinsel sağlığına yönelik kalıplaşmış düşünceler üzerinde durulur. Duydukları ya da yaşadıkları sorunlar paylaşılması sağlanır. Ciddiyet/önemseme algısı: Cinsel sağlığın sürdürülmesinin öneminden bahsedilir. Sağlıklı bir cinsel yaşamın yararlarından aksi olarak yapılacak hatalar ile oluşabilecek riskler anlatılır. Güvenli olmayan cinsel davranışların sonuçları üzerinde durulur. Yarar algısı: Engelli kadınların; cinsel sağlık konusunda doğru bilinen yanlışların aydınlatılması ile kendilerine duyacakları güven artırılır. Engel algısı: Cinselliğin sürdürülmesi ya da merak edilenlerin öğrenilmesinde yaşanan sorunların paylaşılması sağlanır. Eyleme geçiriciler: Kısaltılmış bilgilendirme kitapçıkları dağıtılır. Üreme hakları tekrar edilerek engeller aşılmaya çalışılır. Engellere ilişkin Rol-play uygulaması ile kadınların cesaretlenmesi sağlanır. Öz etkililik: Verilen danışmanlık tekrar edilir ve engelli kadınların öğrenilen yeni bilgiler doğrultusunda eksik ya da yanlış davranışları değiştirecekleri konusunda sözleşme yapılır. Uygulama konusunda sıkıntı yaşayacağını düşünen kadınlarla bireysel tekrar bir görüşme yapılır.	60 dk

Tablo 1. Devamı

4.Hafta	Üreme organ infeksiyon ve jinekolojik kanserler	-Cinsel yolla bulaşan infeksiyonlar ve korunma yöntemleri hakkında bilgi -Jinekolojik kanserler ve meme kanseri -Tarama programları	-Kitapçık, broşür -Düz anlatım -Video izletme -Soru-cevap -KETEM noktalarının haritası -Pap-Smear alma, KKMM ve KKVM demonstrasyonu	Algılanan hassasiyet/duyarlılık algısı: Engelli kadınlar ile CYBE'lar ve üreme organ kanserleri konuları üzerinde durulur. Duydukları ya da yaşadıkları sorunları paylaşılması sağlanır. Ciddiyet/önemseme algısı: CYBE ve kanserlerin neden olabileceği sonuçlar açıklanarak konunun önemini kavraması sağlanır. Üreme organları hastalıklarının sakatlık ve ölümlere neden olabileceği anlatılır. Yarar algısı: CYBE ve kanserler hakkındaki bilgilendirme ile vücuttaki belirtilerin izlenmesi sağlanır. Sonucunda erken teşhis ve tedavinin sağlanmasına olanak oluşturacağından bahsedilir. Engel algısı: Enfeksiyon ve kanserlere yönelik tarama hizmetlerine erişimde yaşanacak güçlükler tartışılır. Kadınların evlerine en yakın sağlık kuruluş ve Kanser Tarama Teşhis (KETEM) merkezleri belirlenir. Eyleme geçiriciler: Bilgilendirme kitapçıkları ve el broşürleri verilir. Konuyla ilgili hazırlanmış video izletilir. Tarama merkezlerinin haritaları hazırlanıp katılımcıya verilir. Aylık görüşmelerle tarama için motivasyon sağlanır. Öz etkililik: Verilen danışmanlık tekrar edilir ve engelli kadınların öğrenilen yeni bilgiler ışığında kadınların merkezlere başvurusu konusunda cesaretlendirilir. Verilen bilgileri uygulamada sıkıntı yaşayacağını düşünen kadınlarla bireysel tekrar bir görüşme yapılır.	60 dk
4 ay	Aylık İzlemler		-İzlem formu -Soru-cevap	Yarar algısı: Geliştirilen davranışların yarattığı olumlu deneyimleri paylaşması istenilir. İleriki yaşamında hangi üreme sağlığı sorunlarından koruyabileceğini ifade etmesi sağlanır. Engel algısı: Üreme sağlığını koruyucu davranışların geliştirilmesinin önündeki engeller tartışılır. Eyleme geçiriciler: Kitapçıkların tekrar edilmesi istenilir. Davranışların geliştirilmesi için motive edilir. Öz etkililik: Kazanılan yeni davranışlara devam edilmesi konusunda desteklenir. Değiştirilemeyen davranışlar için cesaretlendirilir.	15 dk
İlk değerlendirmeden 6 ay sonra	Son Değerlendirme	-Kadın ile vedalaşma, -Hemşirelik destek programının etkileri hakkında duygularını paylaşma -Hedef davranışların gerçekleşme durumunu belirleme	-Veri formu -Soru-cevap	Algılanan hassasiyet/duyarlılık: Kadınların üreme sağlığının önemi hakkındaki görüşleri alınır. Ciddiyet/önemseme algısı: Kadınları etkileyen kanserler ve genital enfeksiyonlar hakkındaki görüşlerini tekrar ifade etmesi sağlanır. Yarar algısı: Üreme sağlığını koruyucu davranışlarının geliştirilmesi ile hayatında yaşadığı olumlu deneyimleri paylaşması istenilir. Olumlu davranışların devamlılığının sağlandığında, uzun dönem etkilerinden bahsedilir. Engel algısı: Geliştirilemeyen davranışların önündeki engeller tartışılır. Engellerin aşılması için ortak kararlar alınır. Eyleme geçiriciler: Kitapçıkların tekrar edilmesinin önemi anlatılır. Desteğe ihtiyaç duyulduğunda araştırmacı ile iletişim kurulması istenilir. Öz etkililik: Kazanılan yeni davranışlara devam edilmesi konusunda desteklenir. Değiştirilemeyen davranışlar için cesaretlendirilir ve yeniden planlama yapılır.	30 dk

Ortopedik engelli kadınlara yönelik ‘SİM’ne dayalı hemşirelik destek programı’ üç oturum olarak uygulanabilir. Hemşirelik destek programı kapsamında hazırlanan ‘Ortopedik Engelli Kadın Üreme Sağlığı Kitapçığı’ndan yararlanır. Kitapçıkta kadınların üreme sağlığı gereksinimlerine ve ortopedik engelli kadınlar için özel bilgilere yer verilir. Verilecek destek programı sonrası kadınların düzenli jinekolojik muayene katılımları, kendi kendine meme muayenesi ve kendi kendine vulva muayenesi uygulamaları, mammografi ve Pap-smear taramaları, genel hijyen davranışlarında olumlu yönde gelişme beklenir. Hazırlanan kitapçık SİM’ne uygun olarak algılanan hassasiyet/duyarlılık, ciddiyet/önemseme ve yarar algısına uygun tasarlanır. Kitapçık kapsamı ve kullanımı açıklanarak kadınlara verilir.

İlk değerlendirme sonrasında eğitime katılabilecek kadınlara bir hafta sonrasına randevu verilir. Üç hafta boyunca haftada bir gün mümkünse yüz yüze olarak hemşirelik destek programı uygulanır. Üreme sağlığı bilgilerini içeren kitapçık eşliğinde, kadınlara üreme organları, kontrasepsiyon ve meme maketi görsel materyalleri kullanılarak anlatım zenginleştirilir. Her oturumda kadınlar soru sormaları için cesaretlendirilir ve öğrenilen yeni davranışları uygulamaları istenir. Her oturum ortalama 60 dakika sürer. Üç haftalık üreme sağlığı eğitimini tamamlayan kadınlar, hedeflenen davranışlar gelişinceye kadar her ay telefon ile aranarak izlenir. Üreme sağlığını koruyucu davranışların geliştirilememesinin nedenleri tekrar tartışılır ve hedeflenen davranışın (KKMM uygulaması, KKVM uygulaması, jinekolojik muayene ve Pap-smear testi yaptırması, etkin kontraseptif yöntem kullanımı vb.) geliştirilmesi için cesaretlendirilir. Kadınlar desteğe ihtiyacı olduğunda, aylık telefon görüşmesini beklemeksizin hemşireye ulaşabilir ve gerekli desteği alması sağlanır. Son değerlendirme, ilk görüşmeden altı ay sonra gerçekleştirilebilir.

İlk değerlendirme, izlemler ve son değerlendirmede veri toplamak ve hedeflenen sağlık davranışlarının uygulanma durumunu değerlendirmek amacıyla geliştirilen veri toplama formları uygulanır. Geliştirilen sağlıklı yaşam biçimi davranışları not edilir. Değiştirilemeyen davranışlar için tekrar değerlendirme yapılır ve çalışmanın hedef davranışların gelişmesindeki aksaklıkların giderilmesi için izlemler sürdürülür ve gereksinim doğrultusunda destek programı tasarlanır. SİM doğrultusunda yapılandırılmış hemşirelik destek programının kapsamı ve uygulanması aşamaları Tablo 1’de verilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ortopedik engelli kadınların üreme sağlığı ihtiyaçları çeşitli nedenlerle göz ardı edilmektedir. Üreme sağlığı hizmetlerinin engelli kadınlar için önemli olarak görülmemesi genellikle cinsellik, doğum ve aile planlaması gibi süreçlere dahil olmadıkları düşüncesi nedenlidir. Oysa engelli kadınların yaşayacakları olası üreme sağlığı sorunları tüm yaşamlarını etkileyecek boyutlara ulaşabilir. Hemşireler kırılğan gruplara erişim sağlamada önemli konumdadır. Engelli kadınlarda üreme sağlığına yönelik destek ile gelişebilecek sorunlar erken dönemde tespit edilebilir ve çözümlenebilir. Hazırlanan destek programlarının yürütülmesinde planlama ve değerlendirmesinde sistematik ilerleme için model kullanımı yararlıdır. Program kapsamında engellilere yönelik üreme organları, aile planlaması, cinsellik gibi üreme sağlığı konularında eğitim materyallerinin hazırlanması ve sağlık hizmet sunumunda kullanılması tüm kadınların eşit olarak faydalanmalarını sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- E.Y.A., E.A.; Veri Toplama- E.Y.A., E.A.; Veri Analizi/Yorumlama- E.Y.A., E.A.; Yazı Taslağı- E.Y.A., E.A.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- E.Y.A., E.A.; Son Onay ve Sorumluluk- E.Y.A., E.A.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- E.Y.A., E.A.; Data Acquisition- E.Y.A., E.A.; Data Analysis/Interpretation- E.Y.A., E.A.; Drafting Manuscript- E.Y.A., E.A.; Critical Revision of Manuscript- E.Y.A., E.A.; Final Approval and Accountability- E.Y.A., E.A.

Conflict of Interest: Ethics committee approval is not required for the study.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Abraham, C., & Sheeran, P. (2005). The Health Belief Model. Conner, M., & Norman, P., (Eds.), *Predicting health behaviour* (pp.28-80). Berkshire: Open University Pres.
- Andrews, E.E., Powell, R., & Ayers, K.B. (2021). Experiences of breastfeeding among disabled women. *Womens Health Issues*, 31(1):82-9.
- Argov, Z., & Visser, M. (2009). What we do not know about pregnancy in hereditary neuromuscular disorders. *Neuromuscul Disord*, 19(10),675-69.
- Balakas, K., Gallaher, C.S., & Tilley, C. (2015). Optimizing perioper-ative care for children and adolescents with challenging behaviors. *MCN*, 40(3),153- 9.
- BCM. Center for research on women with disabilities. (2018). Retrieved from <https://www.bcm.edu/research/centers/research-on-women-with->

- disabilities Erişim Tarihi 20.07.2021
- Braathen, S.H., Carew, M.T., Chiwaula, M., & Rohleder, P. (2021). Physical disability and sexuality, some history and some findings. Hunt, X., Braathen, S.H., Chiwaula, M., Carew, M.T., Rohleder, P., Swartz, L. (Ed.), *Physical disability and sexuality* (pp. 27-52). Palgrave Macmillan.
- Byrnes, L., & Hickey, M. (2016). Perinatal care for women with disabilities: clinical considerations. *JNP*, 12(8),503-509.
- Buz, S. ve Karabulut A. (2015). Ortopedik engelli kadınlar: toplumsal cinsiyet çerçevesinde bir çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7,25-45.
- Cameron, M., & Moran, P. (2009). Prenatal screening and diagnosis of neural tube defects. *Prenat Diagn*, 29,402-7.
- Cangol, E. ve Tokuc, B. (2013). Jinekoloji poliklinigine basvuran kadınlarda genital enfeksiyon sıklığı ve genital hijyen davranışları. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(2),85-91.
- Carmen Tong, C.M., & Tanaka, S.T. (2021). Let's talk about sex: Special considerations in reproductive care and sexual education in young women with spina bifida. *Urology*, 151,79-8.
- CDC. (2020). Disability And Health Overview. Retrieved from <https://www.cdc.gov/ncbddd/disabilityandhealth/disability.html#ref> , Erişim Tarihi 15.07. 2021
- CDC. (2018). Disability And Health Information For Women With Disabilities. Retrieved from <https://www.cdc.gov/ncbddd/disabilityandhealth/women.html> Erişim Tarihi 20.07.2021
- Çenesiz, E. ve Atak, N. (2007). Türkiye'de Sağlık İnanç Modeli ile yapılmış araştırmaların değerlendirilmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6),427-34.
- Devkota, H.R., Murray, E., Ket, M., & Groce, N. (2017). Healthcare provider's attitude towards disability and experience of women with disabilities in the use of maternal healthcare service in rural Nepal. *Reprod Health*. 14(79), 1-14.
- Darney, B.G., Biel, F.M., Quigley, B.P., Caughey, A.B., & Horner-Johnson, W. (2017). Primary cesarean delivery patterns among women with physical, sensory, or intellectual disabilities. *WHI*, 27(3),336-44.
- De Beaudrap, P., Mouté, C., Pasquier, E., Mac-Seing, M., Mukangwiye, P.U., & Beninguisse, G. (2019). Disability and access to sexual and reproductive health services in cameroon: a mediation analysis of the role of socioeconomic factors. *Int J Environ Research Public Health*, 16(3),417.
- Draths, R. (2022). Contraception in adolescents and women with disabilities. *Ther Umsch*, 79(10),527-34.
- Duman, M. (2018). Engelli bireylerin üreme sağlığı sorunları. Timur Taşan, S., Erci, B., (Ed.), *Her yönüyle engellilik kitabı içinde*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- European Disability Forum. Ending forced sterilisation of women and girls with disabilities.(2017). Retrieved from http://www.edf-feph.org/sites/default/files/edf-force_sterilisation_easy_to_read.pdf Erişim Tarihi 02.01.2022
- Green, E.C., Murphy, E.M., & Gryboski, K. (2020). The Health Belief Model. *The Wiley Encyclopedia of Health Psychology*, 2,211-4.
- Gözüm, S. ve Çapık, C. (2014). Sağlık davranışlarının geliştirilmesinde bir rehber: Sağlık İnanç Modeli. *DEÜHYED*, 7(3),230-7.
- Han, H.R., Lee, H., & Kim, M.T. (2019). Tailored lay health worker intervention improves breast cancer screening outcomes in non-adherent Korean-American women. *Health Educ Res*, 24(2),318-29.
- Hayward, K., Chen, A.Y., Forbes, E., Byrne, R., Greenberg, M.B., & Fowler, E.G. (2017). Reproductive healthcare experiences of women with cerebral palsy. *Disabil Health J*, 10(3),413-8.
- Horner-Johnson, W., Kulkarni-Rajasekhara, S., Darney, B., Dissanayake, M., & Caughey, A. (2017). Live birth, miscarriage, and abortion among U.S. women with and without disabilities. *Disabil Health J*, 10(3),382-6.
- Iezzoni, L.I., Yu, J., Wint, A.J., Smeltzer, S.C., & Ecker, J.L. (2013). Prevalence of current pregnancy among US women with and without chronic physical disabilities. *Med Care*, 51(6):555-62.
- Kalpajian, C.Z., Kreschmer, J.M., Slavin, M.D., Kisala, P.A., Quint, E.H., Chiaravalloti, N.D., Jenkins, N., Bushnik, T., Amtmann, D., Tulskey, D.S., Madrid, R., Parten, R., Evitts, M., & Grawi, C.L. (2020). Reproductive health in women with physical disability: A conceptual framework for the development of new patient-reported outcome measures. *Larchmt*, 29(11),1427-36.
- Kokonali, D., Karaca, M., Özel, Ş. ve Engin-Üstün, Y. (2018). Engelli kadınlarda üreme sağlığı. *Jinekoloji - Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 15(1),28-30.
- Mandal, I., Basu, I., & De, M. (2020). Role of nursing professionals in making hospital stay effective and less stressful for patients with ASD: A brief overview. *IJALSR*, 3(1),1-9.
- McCabe, J., & Holmes, D. (2014). Nursing, sexual health and youth with disabilities: a critical ethnography. *JAN*, 70(1),77-86.
- Mitra, M, Long-Bellil, L.M., Smeltzer, S.C., F.A.A.N, R.N., & Iezzoni, L.I. (2015).A perinatal health framework for women with physical disabilities. *Disabil Health J.*, 8,499-506.
- Morton, C., Le, J.T., Shahbandar, L., Hammond, C., Murphy, E.A., & Kirschner, K.L. (2013). Pregnancy outcomes of women with physical disabilities: a matched cohort study. *PM R*, 5(2),90-8.
- Mosher, W., Hughes, R.B., & Bloom, T. (2018). Contraceptive use by disability status: new national estimates from the national survey of family growth. *Contraception*, 97,552-8.
- National Coordinating Agency for Population and Development. (2008). Kenya National Survey For Persons With Disabilities – Preliminary Report. Retrieved from <http://www.ncapd-ke.org> Erişim Tarihi 20.12.2022
- Nies, M.A., & McEweni, M. (2018). *Community/public health nursing: promoting the health of populations* (pp.1-712) USA: Elsevier.
- Nguyena, T.V., King, J., Edwards, N., & Dunne, M.P. (2021). "Under great anxiety": Pregnancy experiences of Vietnamese women with physical disabilities seen through an intersectional lens. *Soc Sci Med*, 284:114231.

- Signore, C., Spong, C.Y., Krotoski, D., Shinowara, N.L., & Blackwell, S.C. (2011). Pregnancy in women with physical disabilities. *Obstet Gynecol*, 117, 935–47.
- Sonalkar, S., Chavez, V., McClusky, J., Hunter, T.A., & Mollen, C.J. (2019). Gynecologic care for women with physical disabilities: A qualitative study of patients and providers. *Womens Health Issues*, 30(2),136-41.
- Streuer, C.S., Schafer, C.L., Garcia, V.P., Quint, E.H., Sandberg, D.E. & Wittmann, D.A. (2019). “If everyone else is having this talk with their doctor, why am i not having this talk with mine?”: The experiences of sexuality and sexual health education of young women with spina bifida. *J Sex Med*, 16(6),853-9.
- Tarasoff, L.A. (2017). “We don’t know. We’ve never had anybody like you before”: Barriers to prenatal care for women with physical disabilities. *Disabil Health J.* 10(3),426-33.
- Tarasoff, L.A., Ravindran, S., Malik, H., Salaeva, D., & Brown, H.K. (2020). Maternal disability and risk for pregnancy, delivery, and postpartum complications: A systematic review and meta-analysis. *Am J Obstet Gynecol*, 222(1),27.e127.e32.
- Topaloglu Oren, E.D. (2018). Evli olan fiziksel engelli kadınların cinsellik ve cinsel sağlık konusundaki yaşam deneyimleri: bir gomulu kuram çalışması (Doktora Tezi). T.C. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Trani, J.F., Browne, J., Kett, M., Bah, O., Morlai, T., & Bailey, N. (2011). Access to health care, reproductive health and disability: a large scale survey in Sierra Leone. *Soc Sci Med*, 73,1477–89.
- Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV). (2020). Engelli Kadınlar Ve Kız Çocukları İçin Cinsel Sağlık, Üreme Sağlığı Ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele. Retrieved from <https://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/Engelli-kadınlar-ve-kız-cocuklari-icin-cinsel..H.pdf> Erişim Tarihi 02.01.2022
- UN. (2020). Factsheet On Persons With Disabilities. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities.html> , Erişim Tarihi 15.01.2022
- UN. (2017) Trends in Contraceptive Use Worldwide 2015. Retrieved from https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesapd_report_2015_trends_contraceptive_use.pdf Erişim Tarihi 20.12.2022
- UN-Disability. Women and girls with disabilities. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/issues/women-and-girls-with-disabilities.html> Erişim Tarihi 10.01. 2022
- UNFPA. (2021). Healthcare Workers Trained To Address Sexual And Reproductive Health Needs of Women With Disabilities. Retrieved from <https://kenya.unfpa.org/en/news/healthcare-workers-trained-address-sexual-and-reproductive-health-needs-women-disabilities> Erişim Tarihi 20.12.2022
- WHO. (2011). World Report On Disability. Retrieved from https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/en/ Erişim Tarihi 15 Ocak 2020.
- WHO. (2016). Action Plan For Sexual And Reproductive Health Towards Achieving The 2030 Agenda For Sustainable Development İn Europe – Leaving No One Behind. Retrieved from https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/322275/Action-plan-sexual-reproductive-health.pdf Erişim Tarihi 05.05.2021
- WHO (2018). World Report On Disability Summary 2018. Retrieved from https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/70670/WHO_NMH_VIP_11.01_ , Erişim Tarihi: 13.11.2021
- WHO (2017). The future of nursing and midwifery workforce in the context of the sustainable development goals and universal health coverage. Retrieved from <https://www.who.int/publications/i/item/978-92-4-151191-9> Erişim Tarihi 02.01.2022
- Wu, J., McKee, K.S., McKee, M.M., Meade, M.A., Plegue, M.A., & Sen, A. (2017). Use of reversible contraceptive methods among U.S. women with physical or sensory disabilities. *Perspect Sex Reprod Health*, 49(3),141-7.
- Wu, J., Jianying, Z., Mitra, M., Parish, S.L., & Minama Reddy, G.K. (2018). Provision of moderately and highly effective reversible contraception to insured women with intellectual and developmental disabilities. *Obstet Gynecol*, 132(3),565-74.
- Vinoski Thomas, E., Warren-Findlow, J., Webb, J.B., Quinlan, M.M., Laditka, S.B., & Reeve, C.L. (2019). “It’s very valuable to me that I appear capable”: A qualitative study exploring relationships between body functionality and appearance among women with visible physical disabilities. *Body Image*, 30:81–92.
- Quint, E. (2014). Menstrual and reproductive issues in adolescents with physical and developmental disabilities. *Obstet Gynecol*, 124(2),367-75.

Atıf Biçimi / How to Cite This Article

Yakit Ak, E., & Aslan, E. (2023). Ortopedik engelli kadınlarda üreme sağlığını geliştirme: Hemşirelik destek programı örneği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women’s Studies*, 27, 110–119.

TANIM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yayınıdır. Açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Nisan ve Ekim aylarında yayınlanan bilimsel bir dergidir. 1993 yılında kurulmuştur. Dergiye yayınlanması için gönderilen bilimsel makaleler Türkçe ya da İngilizce olmalıdır.

AMAÇ VE KAPSAM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, kadın sorunları ve araştırmaları alanında Türkiye'deki en eski hakemli dergilerden biridir. Dergi kadın çalışmaları konusunda bilim camiasına katkıda bulunmayı ve araştırmacılara bir platform sağlamayı hedefler. Dergi kadın çalışmalarını ve toplumsal cinsiyet çalışmalarını bütün yönleriyle ele alan araştırma ve çalışmalarını yayınlamaya odaklıdır ve (sosyoloji, felsefe, tarih, edebiyat, dil, sanat, kültür, hukuk, siyaset bilim, iktisat, sağlık, vb pek çok) farklı disiplinlerde yürütülen araştırmalara açıktır. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Genel İlkeler

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildirimler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve / veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez. Yayınlanan yazı ve resimlerin tüm hakları Dergiye aittir.

Açık Erişim İlkesi

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation>" BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası ("https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr" CC BY-NC 4.0)(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

Telif Hakkında

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası ("https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr" CC BY-NC 4.0) hrefhttps://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.trhttps://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing> Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telif hakkı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını **Telif Hakkı Anlaşması Formunda** imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar

YAZARLARA BİLGİ / INSTRUCTIONS TO AUTHORS

gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmacının finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Derginin yayın dili Türkçe ve İngiliz İngilizcesi'dir.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijws> adresinden erişilen <http://dergipark.gov.tr/login> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) **Kapak Sayfası**; editöre mektup, yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı **Telif Hakkı Anlaşması Formu** eklenerek gönderilmelidir.

1. Yazılar **Makale Şablonu** kullanılarak hazırlanmalıdır. Makale ana metninde, çift taraflı kör hakemlik süreci gereği, yazarın / yazarların kimlik bilgileri yer almamalıdır.
2. Türkçe ve İngilizce olarak 150-250 kelime arasında öz olmalıdır. Öz anlaşılır ve de dilbilgisi açısından doğru olmalıdır.
3. Türkçe özün altında çalışmanın içeriğini temsil eden 3-5 Türkçe anahtar kelime olmalıdır. İngilizce özün altında içeriği temsil eden 3-5 İngilizce anahtar kelime olmalıdır.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler; ana metin bölümleri, kaynaklar, tablolar ve şekiller.

5. Makale Türleri

Araştırma Makaleleri: Orijinal araştırma makaleleri derginin kapsamına uygun konularda önemli, özgün bilimsel sonuçlar sunan araştırmaları raporlayan yazılardır. Orijinal araştırma makaleleri, Öz, Anahtar Kelimeler, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Kaynaklar bölümlerinden ve Tablo, Grafik ve Şekillerden oluşur. Öz aşağıda belirtildiği gibi yapılandırılmış olmalıdır. Özden sonra Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma ve Sonuç bölümleri yer almalıdır.

Öz: Türkçe yazıların İngilizce özetlerinde mutlaka İngilizce başlık da yer almalıdır. Araştırma yazılarında Türkçe ve İngilizce özetler 150-250 kelime arasında olmalı ve aşağıdaki şekilde yapılandırılmalıdır:

Amaç/Aim: Yazının birincil ve asıl amacı;

Yöntem(ler)/Method(s): Veri kaynakları, çalışmanın iskeleti, çalışmaya katılanlar, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler;

Bulgular/Results: Ana bulgular;

Sonuç(lar)/Conclusion(s): Çıkarılacak sonuçlar belirtilmelidir.

Anahtar Kelimeler

Giriş: Giriş bölümünde konunun önemi, tarihçe ve bugüne kadar yapılmış çalışmalar, hipotez ve çalışmanın amacından söz edilmelidir. Hem ana hem de ikincil amaçlar açıkça belirtilmelidir. Sadece gerçekten ilişkili kaynaklar gösterilmeli ve çalışmaya ait veri ya da sonuçlardan söz edilmemelidir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın amacı, araştırma soruları veya hipotezler yazılmalıdır.

Yöntem: Yöntem bölümünde, veri kaynakları, hastalar ya da çalışmaya katılanlar, ölçekler, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler, yapılan işlemler ve istatistiksel yöntemler yer almalıdır. Yöntem bölümü, sadece çalışmanın planı ya da protokolü yazılırken bilinen bilgileri içermelidir; çalışma sırasında elde edilen tüm bilgiler bulgular kısmında verilmelidir.

Bulgular: Ana bulgular istatistiksel verilerle desteklenmiş olarak eksiksiz verilmeli ve bu bulgular uygun tablo, grafik ve şekillerle görsel olarak da belirtilmelidir. Bulgular yazıda, tablolarda ve şekillerde mantıklı bir sırayla önce en önemli sonuçlar olacak şekilde verilmelidir. Tablo ve şekillerdeki tüm veriyi yazıda vermemeli, sadece önemli noktaları vurgulanmalıdır.

Tartışma: Tartışma bölümünde o çalışmadan elde edilen veriler, kurulan hipotez doğrultusunda hipotezi destekleyen ve desteklemeyen bulgular ve sonuçlar irdelenmeli ve bu bulgu ve sonuçlar literatürde bulunan benzeri çalışmalarla kıyaslanmalı, farklılıklar varsa açıklanmalıdır. Çalışmanın yeni ve önemli yanları ve bunlardan çıkan sonuçları vurgulanmalıdır. Giriş ya da sonuçlar kısmında verilen bilgi ve veriler tekrarlanmamalıdır.

Sonuçlar: Çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilmelidir. Deneysel çalışmalar için ana bulguları kısaca özetleyerek tartışmaya başlamak, daha sonra bu bulgular için olası mekanizmaları veya açıklamaları ortaya koymak, sonuçları diğer ilgili çalışmalarla karşılaştırmak, çalışmanın sınırlarını belirtmek, gelecekteki araştırmalar ve uygulamalar için bulguların işaret ettiği olası çıkarımlara değinmek yararlı olacaktır. Sonuçlar, çalışmanın amaçları ile bağlantılı olmalıdır, ancak veriler tarafından yeterince desteklenmeyen niteliksiz ifadeler ve sonuçlardan kaçınılmalıdır. Yeni hipotezler gerektiğinde belirtilmeli, ancak açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler: Yazı içindeki şekil, resim, tablo ve grafikler Arap sayıları ile numaralandırılmalıdır. Şekillerin metin içindeki yerleri belirtilmelidir.

Derleme: Yazının konusunda birikimi olan ve bu birikimleri uluslararası literatüre yayın ve atıf sayısı olarak yansımış uzmanlar tarafından hazırlanmış yazılar değerlendirmeye alınır. Yazarları dergi tarafından da davet edilebilir. Bir bilgi ya da konunun vardığı son düzeyi anlatan, tartışan, değerlendiren ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara yön veren bir formatta hazırlanmalıdır. Derleme yazısı, başlık, öz ve anahtar kelimeler, ana metin bölümleri ve kaynaklardan oluşmalıdır.

6. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren **kapak sayfası** gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılabilecek adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
7. Referanslar APA 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Referans Stili ve Formatı

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda:

(Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372,

2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semercioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from: Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Son Kontrol Listesi

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - Makalenin türü
 - Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - Kaynakların APA6'ya göre belirtildiği
 - İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
 - Makalenin kategorisi
 - Türkçe ve İngilizce başlık
 - Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
 - Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - Tüm yazarların ORCID'leri
 - Finansal destek (varsa belirtiniz)

YAZARLARA BİLGİ / INSTRUCTIONS TO AUTHORS

- Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
- Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
- Türkçe ve İngilizce başlık
- Özetler: 150-250 kelime Türkçe ve 150-250 kelime İngilizce
- Anahtar Kelimeler: 3-5 adet Türkçe ve 3-5 adet İngilizce
- Makale ana metin bölümleri
- Finansal destek (varsa belirtiniz)
- Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
- Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Son notlar (varsa belirtiniz)
- Kaynaklar
- Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

DESCRIPTION

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is the publication of Istanbul University Centre for Practice and Research in Women's Studies. It is an open access, scholarly, peer-reviewed journal published biannually in April and October. The journal was founded in 1993. Manuscripts submitted for publication should be in Turkish or English.

AIM AND SCOPE

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is one of the oldest, peer-reviewed journals covering women's studies in Turkey. The journal aims to contribute to the scientific community in the field and aims to provide a platform for researchers. The journal focuses on the publication of research and studies covering all aspects of the women's studies and gender studies, and welcomes research conducted within a variety of different disciplines (including sociology, philosophy, history, language and literature, art, cultural studies, law, political science, economy, health, and other related areas). The target group of the journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/ international referees for evaluation and gives green

light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>" BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>" CC BY-NC 4.0) license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Copyright Notice

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>" CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-andbest-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including a full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the **Copyright Agreement Form**. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing. Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

The language of the journal is both Turkish and British English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iujws> and it must be

accompanied by a **Title Page** specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist) and cover letter to the editor. Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, **Copyright Agreement Form** that has to be signed by all authors must be submitted.

1. Yazılar Manuscripts should be prepared using the **Article Template**. Due to double blind peer review, manuscript file must not include any information about the author.
2. The abstract must be between 150–250 words and written as one paragraph. Please ensure that abstract reads well and is grammatically correct.
3. Underneath the abstract, 3-5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; sections, references, tables and figures.

5. **Article Types**

Research Article: Original research articles report substantial and original scientific results within the journal scope. Original research articles are comprised of Abstract, Key Words, Introduction, Methods, Results, Discussion, Conclusion, References and Figures, Tables and Graphics. The abstract must be structured as in below. The abstract must be followed by Introduction, Method, Results, Discussion and Conclusions.

Abstract The abstracts in the language of the article and in English must be between 150- 250 words and structured as follows: aim, method, results, and conclusions.

Aim -the primary purpose of the article;

Method -data sources, design of the study, participants, interventions, and main outcome measures;

Results -key findings;

Conclusions -Conclusions derived from the study should be stated.

Keywords

Introduction: This section must contain a clear statement of the general and specific objectives as well as the hypotheses which the work is designed to test. It should also give a brief account of the reported literature. The last sentence should clearly state the primary and secondary purposes of the article. Only, the actual references related with the issues have to be indicated and data or findings related with the current study must not be included in this section.

Methods: This section must contain explicit, concise descriptions of all procedures, materials and methods (i.e. data sources, participants, scales, interviews/reviews, basic measurements, applications, statistical methods) used in the investigation to enable the reader to judge their accuracy, reproducibility, etc. This section should include the known findings at the beginning of the study and the findings during the study must be reported in results section.

Results: The results should be presented in logical sequence in the text, tables, and figures, giving the main or most important findings first. The all the data in the tables or figures should not be repeated in the text; only the most important observations must be emphasized or summarized.

Discussion: The findings of the study, the findings and results which support or do not support the hypothesis of the study should be discussed, results should be compared and contrasted with findings of other studies in the literature and the different findings from other studies should be explained. The new and important aspects of the study and the conclusions that follow from them should be emphasized. The data or other information given in the Introduction or the Results section should not be repeated in detail.

Conclusions: Conclusions derived from the study should be stated. For experimental studies, it is useful to begin the discussion by summarizing briefly the main findings, then explore possible mechanisms or explanations for these findings, compare and contrast the results with other relevant studies, state the limitations of the study, and explore the implications of the findings for future research and practice. The conclusions should be linked with the goals of the study but unqualified statements and conclusions not adequately supported by the data should be avoided. New hypotheses should be stated when warranted, but should be labeled clearly as such.

Figures, Tables and Graphics: Figures, Tables and Graphics should be numbered in Arabic numerals in the text. The places of the figures, tables and graphics should be signed in the text.

Review Article: Reviews prepared by authors who have extensive knowledge on a particular field and whose scien-

YAZARLARA BİLGİ / INSTRUCTIONS TO AUTHORS

tific background has been translated into a high volume of publications with a high citation potential are welcomed. These authors may even be invited by the journal. Reviews should describe, discuss, and evaluate the current level of knowledge of practice and should guide future studies. Review article should contain title, abstract and keywords; body text with sections, and references.

6. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone, mobile phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
7. References should be prepared as APA 6th edition.

REFERENCES

Reference Style and Format

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin, et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen, et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar, et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim

Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press. **g) Chapter in an Edited Book in Turkish**

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from:

<http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In Oxford English online dictionary (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *in Fact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - The category of the manuscript
 - Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - Confirming that last control for fluent English was done.
 - Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6.
- Copyright Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
 - The category of the manuscript
 - The title of the manuscript
 - All authors' names and affiliations (institution, faculty/department, city, country),
 - e-mail addresses
 - Corresponding author's email address, full postal address, telephone and fax number
 - ORCIDs of all authors.
 - Grant support (if exists)
 - Conflict of interest (if exists)
 - Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
Important: Please avoid mentioning the author(s) names in the manuscript
 - The title of the manuscript
 - Abstract (150-250 words)
 - Key words: 3-5 words
 - Body text sections
 - Grant support (if exists)
 - Conflict of interest (if exists)
 - Acknowledgement (if exists)
 - References
 - All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

İstanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Istanbul University Journal of Women's Studies
Dergi Adı: İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author <i>Sorumlu Yazar</i>	
Title of Manuscript <i>Makalenin Başlığı</i>	
Acceptance date <i>Kabul Tarihi</i>	
List of authors <i>Yazarların Listesi</i>	

<i>Sıra No</i>	Name - Surname <i>Adi-Soyadı</i>	E-mail <i>E-Posta</i>	Signature <i>İmza</i>	Date <i>Tarih</i>
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, etc.) <i>Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, v.b.)</i>	
--	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	<i>Çalıştığı kurum</i>	
Address	<i>Posta adresi</i>	
E-mail	<i>E-posta</i>	
Phone; mobile phone	<i>Telefon no; GSM no</i>	

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work. The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights. I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury. This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder:
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya asli olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir. Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, fikri mülkiyet hakları saklıdır. Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarla vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz. Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz. Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; <i>Sorumlu Yazar;</i>	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....